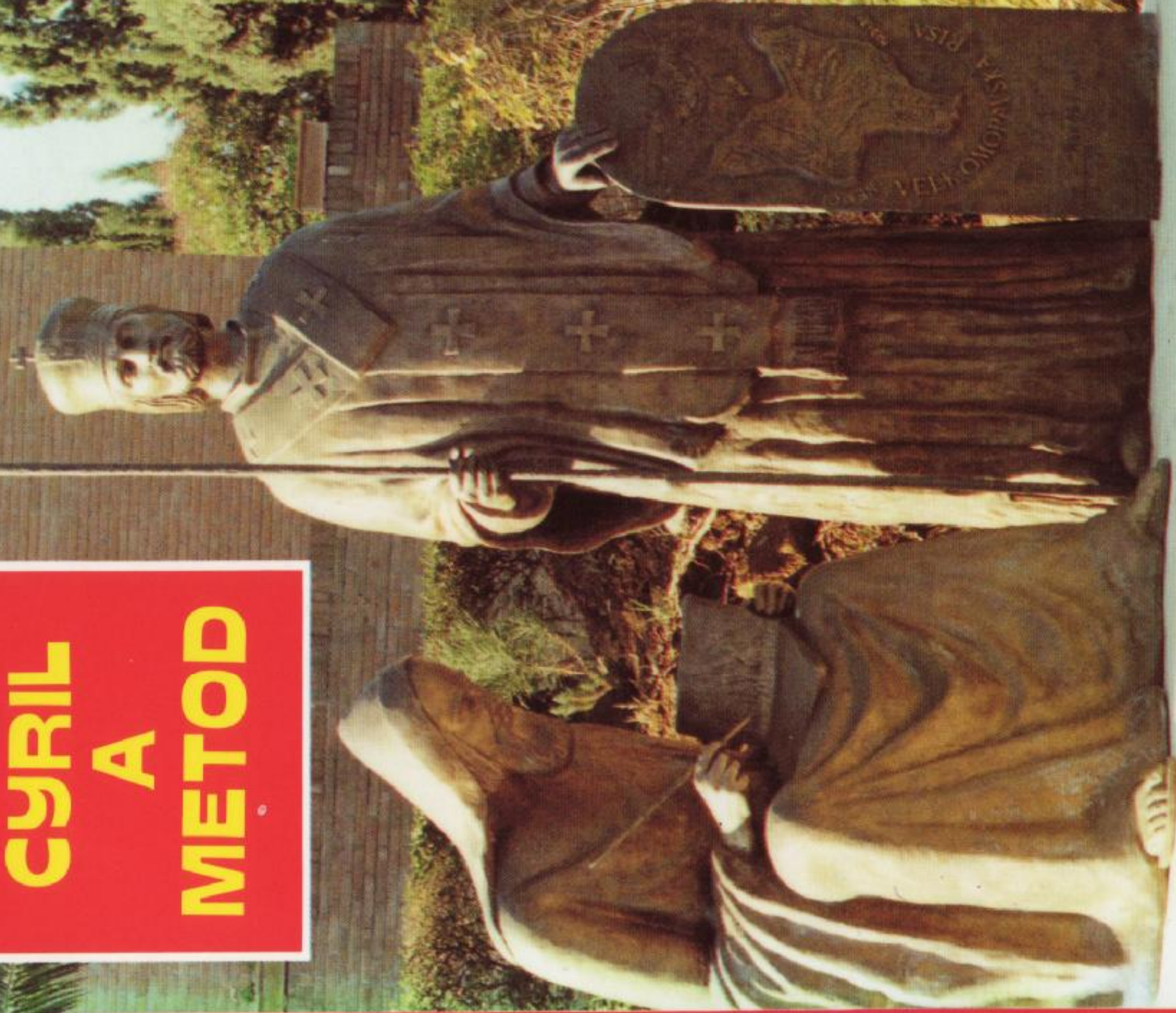

**M. LACKO
SVÄTÝ
CYRIL
A
METOD**

Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda v Ríme

MICHAL LACKO S. J.

Svätý CYRIL a METOD

Piate vydanie

BIBLIOTHECA
Dr. JOZEF MICHALOV

Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda

Rím 1991

SLOVO NA CESTU

Svätý Otec Ján Pavol II. na všeobecnej audiencii 25. júla 1985 kládol slovenskej mládeži na srdce «lepšie poznať svoju minulosť, čerpať z nej svetlo, usmernenie a silu» aj v prítomnosti a pre budúcnosť. Myslím, že tento odkaz Svätého Otca tmočíme dnes nielen slovenskej mládeži, ale celej slovenskej verejnosti aj tým, že jej dávame do rúk už po štvrtý raz životopis svätého Cyrila a Metoda, ako vyšiel pred rokmi z pera nášho už zosnulého odborníka Otca Michala Lacka SJ. Poznať život našich vierozvestov je výbornou pomôckou k duchovnej odrode národa, ktorá je veľmi potrebná dnes po znovunadobudnutí občianskej a náboženskej slobody. Musíme sa usilovať o to, aby viera ohlasovaná svätým Cyrilom a Metodom, ktorá stvárňovala dejiny slovenského národa, prenikla a obnovila aj dnes všetky záhyby nášho súkromného, rodinného a národného života. Nesmieme sa uspokojiť iba s akousi zdanlivou úrovňou na kultúrnom a hospodárskom poli.

Ak chceme byť verní sebe, svojim koreňom a dejinám, cyrilometodské dedičstvo nesmie byť dajakým priveskom, s ktorým sa občas pri jubileách pohráme, ale sa musí stať vlastným životným prostredím, v ktorom sa odohráva naša osobná a národná existencia. A chcieť v tomto dedičstve potláčať duchovný a náboženský prvok v prospech

P.doc. RNDr. Jozef Michalov DrSc.
Astrova 50, 821 01 Bratislava
SLOVAKIA

Michal Lacko SJ

SVÄTÝ CYRIL A METOD

Vydal Slovenský ústav svätého Cyrila
a Metoda v Ríme roku 1991

ako 3. zväzok Edície SVETLÁ (piate vydanie)

Obálku navrhol Andrej Pauliny SDB

Kresby sú od Jozefa Čincika

Farebné fotografie vybral Felix Litva SJ

Prílohy zredigoval Štefan Vrablec

Vytlačila Scuola Grafica Salesiana Pio XI. v Ríme

© Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda v Ríme

Finito di stampare: Luglio 1991

písomníctva a kultúry, ktoré tiež pramenia pre nás v diele svätých vierozvestov, znamená násilne rozlučovať to, čo bolo a zostáva v úsilí svätého Cyrila a Metoda nerozlučiteľným: vieru a kultúru.

Svätý Otec pozval celú dnešnú Cirkev do školy Solúnskych bratov. O to viac musíme do tejto školy chodiť my Slováci. «Evanjelizácia slovanských národov zo strany dvoch bratov zo Solúna má význam, ktorý sa týka života a poslania celej Cirkvi. Cirkvi deviateho storočia, ako aj Cirkvi dneška. Vskutku, ostanú vždy aktuálne ciele, ktoré inšpirovali evanjelizačnú činnosť dvoch bratov: ohlasovanie Božieho slova, rozširovanie viery, jednota všetkých veriacich v Krista, dôvera v účinnosť Božej milosti, pastoračné úsilie až po darovanie samých seba... Cirkev sa dnes nachádza pred podobným súbojom, aký pripravili svätému Cyrilovi a Metodovi spoločnosť a ľudia ich doby. Naši svätí bratia vedeli odpovedať na tento súboj silnou vierou a jasnosťou, ktoré musia zostať modelom a vzpruhou pre všetkých nás» (20.12.1985).

Nech táto kniha priblíži osobnosť svätých vierozvestov mnohým čitateľom, a toto lepšie poznanie ich života nech prehĺbi záujem o osobné posvätenie jednotlivcov a o duchovnú obrodu celého slovenského národa.

Rím 30. novembra 1990.

✠ DOMINIK HRUŠOVSKÝ
biskup pre Slovákov v zahraničí.

PREDSLOV AUTORA K TRETIEMU VYDANIU

Aj druhé vydanie tohoto životopisu minulo sa veľmi rýchlo, vlastne behom jubilejného cyrilského roku. Zhodou okolností početní Slováci mali možnosť roku 1969 putovať do Ríma, ku hrobu nášho apoštola sv. Cyrila, čo dalo rímskym spomienkovým oslavám osobitný ráz. Slováci sa tu sebavedome hlásili k cyrilometodskému dedičstvu. Hlavné spomienkové oslavy boli v Ríme v dňoch 14-15-16 februára 1969 (teda na výročitý deň smrti sv. Cyrila a po ňom) a zúčastnil sa na nich sám pápež Pavol VI., tým že predsedal na bohoslužbách v bazilike sv. Petra a potom prijal pútnikov na zvláštnej audiencii. Okrem toho Slováci usporiadali oslavy 13-14-15 septembra 1969.

1100. výročie smrti sv. Cyrila dalo tiež podnet k viacerým kongresom, sympoziám, oslavám, k vydaniu rôznych zborníkov a aj vedeckých prác jednotlivých autorov. Nakoľko toto naše tretie vydanie je fototypické, nebolo nám možné zaradiť do textu výsledky najnovších výskumov. A preto tu chcem upozorniť aspoň na tie najväznejšie, týkajúce sa nás Slovákov.

Najviac svella a nových poznatkov o dobe veľkomoravskej a cyrilometodskej misii priniesli archeologické vykopávky na južnej Morave a na západnom Slovensku. Na Morave bolo doteraz objavených 16 kostolov, iné obytné a úžitkové stavby a rozsiahle pohrebiská. V otázke sídla a hrobu sv. Metoda najviac

pravdepodobnosti dnes majú vykopávky v Sadoch pri Uhorskom Hradišti.

Na Slovensku bol objavený kostol v Bratislave na hrade, čo svedčí o staroslovenskom osídlení toho hradiška, a tiež kostol v Nitre na martinskom vršku. Dnes sú odborníci toho názoru, že toto je Pribinov kostol, posvätený roku 828, a nie ten čo stojí na nitrianskom hrade. Na východnom Slovensku máme zaznamenanú tradíciu, že obyvatelia továrnianskej doliny prijali kresťanstvo v dobe cyrilometodskej, čomu nasvedčuje zistenie, že kostol na tamojšom hrade Čičva bol zasvätený sv. Klimentovi. Podobne sv. Klimenta mali za patróna kostoly na hradiskách Brehov a Šarišské Sokolovce.

O cyrilometodskej tradícii na Slovensku vedci nedávno zistili, že v troch rukopisných misáloch z Bratislavy a v jednom zo Spiša, pochádzajúcich zo XIV-XV. storočia, je zaznamenaný na 9. marca sviatok sv. Cyrila a Metoda. Okrem toho v kremnickom rukopise z XV. storočia a v skalickom rukopise zo XVI. storočia nachádza sa latinský životopis sv. Cyrila a Metoda. Od počiatku národného prebudenia v XVIII. storočí pamiatka na slávne cyrilometodské obdobie bola vedúcou myšlienkou našich najlepších národovcov a spisovateľov, ako boli Samuel Timon, Juraj Papánek, Juraj Sklenár, Ján Hollý a iní.

Aj naše pokolenie chce naďalej zveladovať toto cyrilometodské dedičstvo v našom národe, a k tomu nech mu poslúži aj táto kniha.

Rím, 6 apríla 1971

Michal Lacko S.J.

ÚVOD

Tento životopis je určený širokým vrstvám slovenskej pospolitosti. Preto sa v ňom nevenujem špeciálnym vedeckým otázkam, ktorými sa zaoberajú slavisti. Čerpal som však z originálnych prameňov a snažil som sa podať jasný obraz života a účinkovania sv. Cyrila a Metoda na základe najnovších vedeckých výskumov.

Hlavné pramene k cyrilometodským dejinám sú: 1) Staroslovenské Žitie sv. Konštantína-Cyrila (skratka ŽK), napísané skoro po jeho smrti a ešte za života sv. Metoda, (teda medzi 869-885), ktorý autorovi podal vážne informácie, hlavne z mladosti sv. Konštantína-Cyrila. Kto je tým autorom, nemožno s istotou zistiť. Podľa rôznych mienok slavistov najpravdepodobnejším autorom sa zdá byť cyrilometodský učeník Kliment ochridský¹. 2) Staroslovenské Žitie Sv. Metoda (skratka ŽM), napísané pravdepodobne iným učeníkom, Konštantínom preslavským², toho istého roku, keď sv. Metod zomrel, teda 885. Obidve Žitia boli napísané u nás na Veľkej Morave, čo dokazujú nie-

¹ Volá sa tak podľa mesta Ohrid, alebo Ochrida v Macedónii (Jugoslávia), kde účinkoval posledné roky svojho života.

² Preslav bolo hlavné mesto Bulharska, a tu účinkoval ako kňaz a biskup. O nich vid' hl. 40, kde je aj mapka tých miest.

ktoré rečové vplyvy slovenského jazyka, ktorý sa vtedy začínal rozvíjať³. Dnes je dokázaná ich vieryhodnosť, takže sú najhlavnejšími prameňmi cyrilometodských dejín. 3. *Žitie italské - Vita Italica* (skratka ŽI), napísané po latinsky Gauderikom biskupom z Velletri. Jemu išlo hlavne o nájdenie pozostatkov sv. Klimenta a o ich prenesenie do Ríma, čo sa stalo zásluhou sv. Cyrila. 4. *Žitie bulharské* (skratka ŽB), ktoré je vlastne životopisom sv. Klimenta ochridského, učeníka sv. bratov, podrobne však opisuje udalosti, spojené s vyhnaním učeníkov po smrti sv. Metoda. Napísal ho po grécky okolo r. 1080 Theofylakt, arcibiskup ochridský, ale na základe starších prameňov.

Okrem týchto hlavných máme ešte niekoľko vedľajších prameňov, ako sú listy pápežov Hadriana II., Jána VIII., Štefana V., kratšie Žitá pre liturgické potreby, pochvalné slová, Azbučná modlitba, atď⁴.

Pracujúc na základe prameňov, budeme prihliadať k najnovším výskumom cyrilometodského obdobia a k dielam všeobecne uznávaných odborníkov na tomto

³ M. LACKO S. J., *The cyrilomethodian Mission and Slovakia*. Slovak Studies Vol. I (Rome 1961) 23-49.

⁴ Hlavné pramene k cyrilometodským dejinám preložil do slovenčiny JÁN STANISLAV: *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda*. Bratislava, prvé vyd. 1933; druhé vyd. 1934 (obsahuje iba preklad staroslovenských *Žití*); tretie vyd. 1950 (obsahuje okrem toho: kratšie Žitá, Pochvalné slová, Italské Žitie, Moravské Žitie, Žitie Nauma, a pápežské listy). V tomto životopise som upotreboval toto vydanie ale na viacerých miestach som ho opravil. Citujem krátko: *Životy. Žitie Klimenta ochridského* JÁN STANISLAV vydal osobitne s hodnotným úvodom: *Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom*. Bratislava 1950. Citujem krátko: *Osudy*.

poli, ako sú vdpp. : Jozef Vajs, Fraňo Grivec, Jozef Vašica, František Dvorník, Štefan Sakač S. J. a iní.

V akom duchu máme čítať tento životopis?

Na Slovensku dnes marxistický dejepis chce predstaviť sv. bratov len ako vyslancov gréckeho cisára v hospodárskych záujmoch. Liberálny dejepis si všima sv. bratov iba ako osnovateľov slovanskej kultúry. Préhliadajú však to, čo je najhlavnejšie, že sv. bratia boli zvestovatelia spásonosnej náuky Kristovho evanjelia. Prišli už síce aj pred nimi k našim predkom vierozvestci z Nemecka, ale nemali veľkého úspechu, lebo im ľud dobre nerozumel. Sv. Cyril a Metod, tým že zaviedli slovenskú reč aj do bohoslužieb, vykonali čin dejinného významu a stali sa apoštolmi všetkých Slovanov.

My teda pristupujeme k životopisu sv. bratov tak ako pisateľ staroslovenského Žitia Konštantínovho: "Boh milosrdný a dobrotivý, ktorý chce, aby všetci boli spasení a prišli k poznaniu pravdy (1. Tim. 2, 4), očakáva pokánie človeka, aj keby sa akokoľvek zlobe odďával, lebo nechce smrť hriešnika, ale aby sa pokajal a žil (Ezech. 33, 11). Nedopúšťa teda, aby ľudský rod upadol slabosťou, prišiel do pokušenia diabľovho a zahynul, ale v každej dobe a čase neprestáva nám preukazovať mnoho dobrodení, ako na počiatku, tak i doteraz. Najprv nám poslal patriarchov a otcov, po nich prorokov, a po týchto apoštolov a mučeníkov, spravodlivých mužov a učiteľov, vyberajúc ich z tohoto nepokojného života. Lebo, ako povedal, pozná Pán, ktorí sú jeho: » Moje ovce počúvajú na môj hlas, i ja ich poznám, a idú za mnou. Ja im dávam večný život. « (Ján 10, 27-28).

To učinil i národu nášmu, vzbudiac nám učiteľa tohoto, ktorý osvietil národ náš, čo si omráčil myseľ slabosťou a nechcel, najskôr pre leš diablovu, chodiť vo svetle Božích prikázaní.⁵

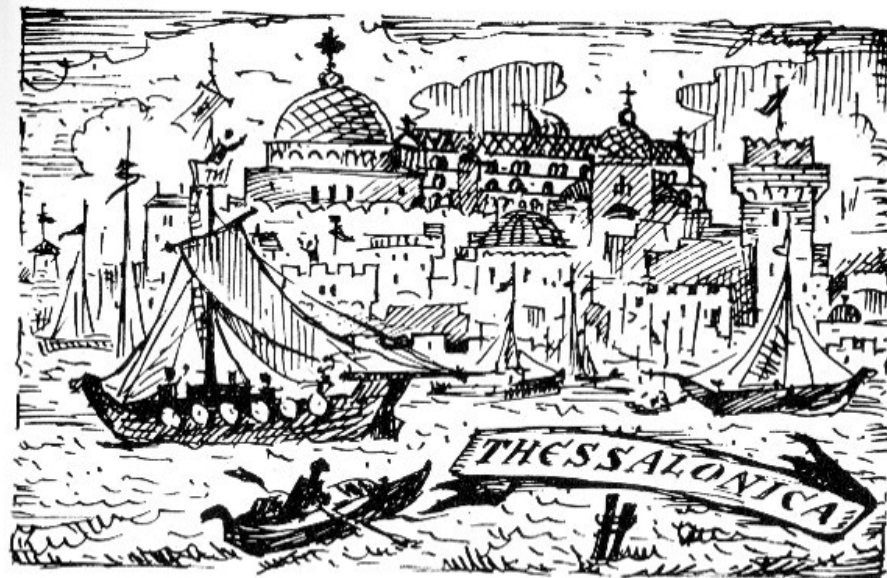
Život jeho, i len nakrátko vyrozprávaný, ukazuje, aký bol, aby kto ho počuje, stal sa, ak chce, podobným jemu, prijímúc bodrosť a odmietnuc lenivosť, ako hovorí apoštol Pavol: « Budte mojimi nasledovníkmi, ako ja som nasledovníkom Kristovým » (I. Kor. 4, 16)''.

I keď však považujeme apoštolskú činnosť sv. bratov za prvoradú, doceňujeme aj význam hospodárskych, sociálnych a politických okolností, v ktorých dejstvovali. Tak isto si budeme všímať aj dosah ich činnosti pre kultúrne dejiny všetkých Slovanov.

1. Solún - rodisko sv. bratov

Rodiskom sv. bratov Cyrila a Metoda je Solún. Po grécky sa volá Thessalonike (novogrécky: Saloniki). Leží v krásnom zálive Egejského mora, medzi gréckou pevninou a polostrovom Chalkidike. Založil ho vládár Kasander okolo r. 315 pred Kristom a pomenoval ho po svojej žene Thessalonike, sestre macedonského kráľa Alexandra Veľkého. Hneď po založení bol Solún hlavným mestom macedonského kráľovstva. Pod nadvládou Rimanov bol hlavným mestom provincie Macedónie a za čias byzantského a tureckého

⁵ ŽK I. Z výrazu » národ náš « uzatvárame, že autor bol Slovan. Ba niektorí usudzovali z toho, že autorom je Gorazd; No grécke vzdelanie prezrádza, že autor pochádzal z byzantskej ríše.

Solún, vľavo chrám Sv. Sofie, uprostred bazilika Sv. Dimitrija, vpravo « Biela veža ». Tieto stavby jestvovali už v IX. storočí a aj dnes jestvujú.

panstva bol po Carihrade druhým mestom v ríši. Aj dnes je druhým mestom v gréckom kráľovstve.

Roku 51 po Kr. prišiel do Solúna apoštol Pavol, aby tu ohlasoval kresťanskú vieru. Obrátil sa pekný počet Grékov a sv. Pavol napísal solúnskej cirkevnej obci dva listy. Z nich vieme, že sa solúnski veriaci vyznačovali živou vierou, láskou a dobročinnosťou, takže sa stali « vzorom všetkým veriacim v Macedónsku a v Achajsku. Veď nielen že slovo Pánovo sa od nich rozhlásilo po Macedónsku a po Achajsku, ale zvesť o ich viere sa rozniesla po celom kraji » (I Sol 1, 7-8).

V neskorších storočiach Solún bol strediskom úcty Sv. Dimitrija mučeníka. Tento bol umučený okolo

r. 306 za cisára Maximiána v Syrmii (Sriem)⁶, ale jeho pozostatky boli prenesené do Solúna, kde mu bola r. 418 zasvätená veľkolepá bazilika. Z nášho vyprávania uvidíme, že aj Cyril a Metod pestovali úctu k tomu svätcovi svojho rodiska.

Od 6. storočia začali sa sťahovať na balkánsky polostrov slovanské kmene, ktoré postupujúce na juh, obsadili skoro celé vnútrozemie Grécka. Grécke obyvateľstvo utiekalo pred návalom nových príštelcov a uchýlilo sa do pobrežných miest, kde sa uzavrelo silnými obrannými múrami. Postupujúce na juh, slovanské kmene viackrát napadli aj Solún, ale ho nikdy nemohli vy dobyť pre seba. Mnohí Slovania sa však usadili na okolí mesta a časom, keď už bol zlomený nápor Slovanov, aj v samom meste. Celé okolie Solúna od 7. storočia až do počiatku 20. storočia bolo slovanské, kým samé mesto bolo väčšinou grécke. Slovanské kmene mali spočiatku rôzne mená, kým neprevládlo spoločné meno, prevzaté z názvu krajiny: Macedónci. Stáročné pomery trvali na okolí Solúna až do balkánskej vojny 1912-13, keď Macedónia bola rozdelená medzi Grécko, Bulharsko a Juhosláviu. Macedónski Slovania však aj naďalej považovali Solún za svoje hlavné mesto a nevzdávali sa myšlienky, že ho raz predsa len dostanú. Aby tomu predišlo, Grécko po prvej svetovej vojne vypovedalo z okolia Solúna slovanské obyvateľstvo, ktoré sa uchýlilo do Bulharsha alebo do Juhoslávie. Na jeho miesto nastahovalo sa skoro milión Grékov, utečencov z Turecka. Slovanský prvok na okolí Solúna

⁶ Dnes Srijemska Mitrovica, nazvaná tak práve podľa sv. Dimitrija. V starších zápisoch sa volá Dimitrovica, potom Mitrovica.

týmto veľmi upadol, ale predsa ešte aj dnes tam žijú Slovania, hoci v menšom počte.

V IX. storočí, v cyrilometodskej dobe, Solún bol strediskom byzantskej župy, zvanaj po grecky « thema ». Na jej čele stál vojvoda - strategos - a jeho zástupca sa volal drungarios. Nakoľko to bolo druhé najväčšie mesto v byzantskej ríši, na také dôležité úrady boli tam posielaní len mužovia, ktorým cisár dôveroval. Celú správu držali v rukách Gréci. Keďže však obyvateľstvo župy mimo mesta bolo skoro výlučne slovanské, úradníci museli vedieť aj slovanskú reč, ktorú často ovládal aj sám strategos a drungarios.

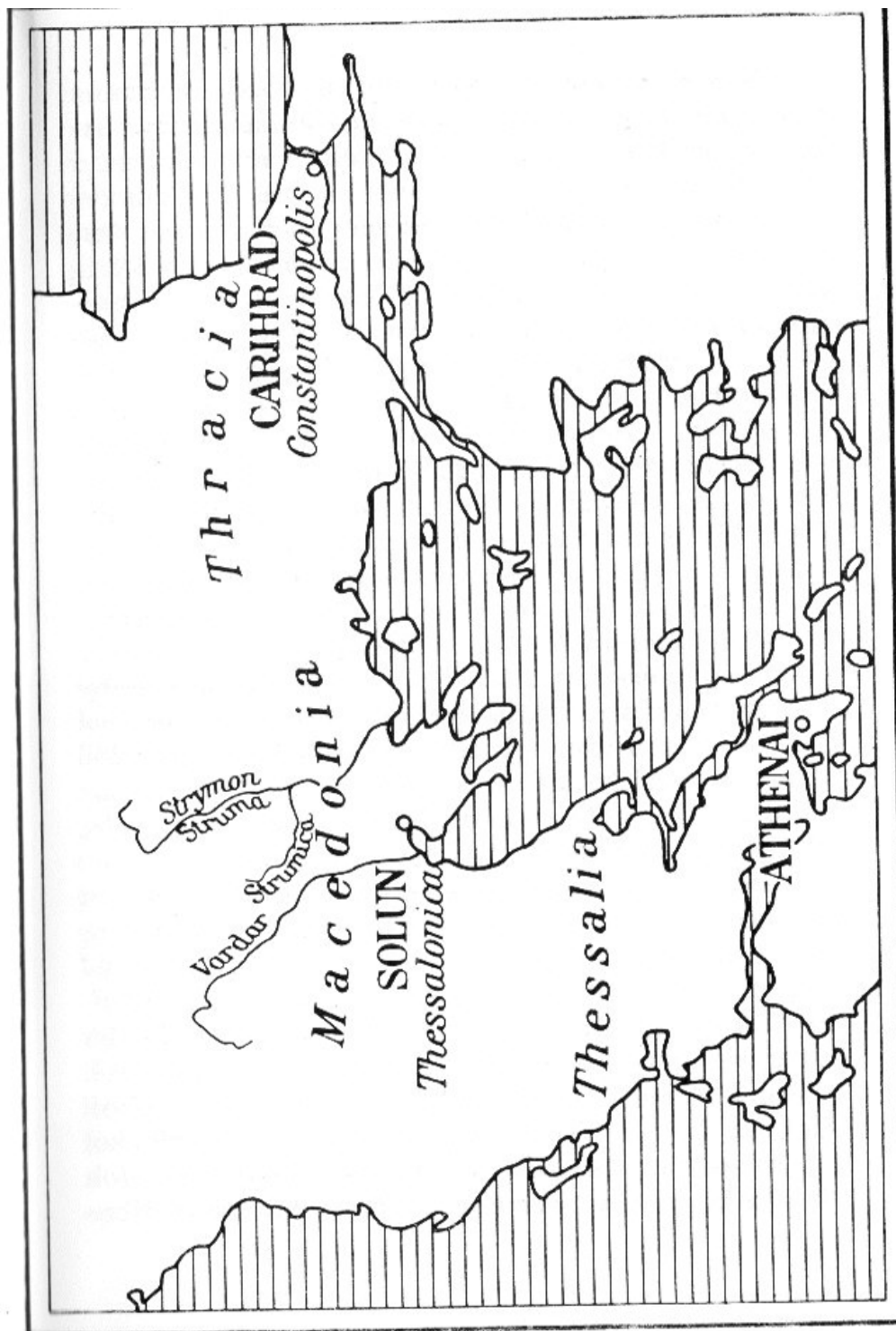
V Solúni sa narodili sv. bratia Cyril a Metod. Žitie Konštantínovo nám hovorí: « *V meste Solúni žil istý urodzený a bohatý muž, menom Lev, majúci hodnosť drungaria pod strategom. Bol nábožný a zachovával všetky prikázania Božie, ako volakedy Jób. Žijúc so svojou družkou, splodil sedem detí, z ktorých najmladším, siedmym, bol Konštantín, filozof, vychovávateľ a učiteľ náš* ». Otec sa teda volal Lev a mal vysoké postavenie v štátnej správe. Meno matkino presne nevieme. Iba niektoré neskoršie pramene ju nazývajú Mária. Cyril bol najmladším dieťaťom v rodine. Narodil sa r. 827. Pri krste dostal meno Konštantín a týmto menom ho nazývajú skoro všetky pramene. Je známe, že meno Cyril prijal iba krátko pred smrťou v Ríme. Metod je starší, ale presne nevieme, kedy sa narodil. Obyčajne sa udáva rok 815, lebo zomrel r. 885 v ctihodnom veku, za aký sa vtedy považoval vek okolo 70 rokov. Nevieme tiež, ako sa volal krstným menom, lebo Metod je jeho rehoľné meno. Nakoľko však bol obyčaj, že rehoľné meno sa začína tou istou literou ako krstné meno, môžeme predpokladať, že

pri krste dostal meno Michal, Manuel, Maxim, Metrofan alebo podobne. O ostatných súrodencoch nám pramene nič nezachovali. Žitie Konštantínovo dodáva, že po jeho narodení rodičia žili ako brat a sestra ešte štrnásť rokov, kým ich smrť nerozlúčila. Prvý zomrel otec, zanechajúc Konštantína štrnásťročného. Čas matkinej smrti presne nevieme.

2. Mladosť sv. Cyrila a Metoda

O rannej mladosti sv. Metoda nám pramene skoro nič nezaznamenali. Jeho staroslovenské *Žitie* podotýka iba toľko, že vynikal urastenou postavou a nadaním pre právnické vedy. Právo zaiste študoval v rodnom Solúni pod starostlivosťou otcovou s tým úmyslom, aby po skončení vysokých škôl vstúpil do štátnej služby. Tak sa aj stalo. Keď sa cisár dozvedel o jeho bystrosť, vymenoval ho za správcu - archonta - istej župy byzantského cisárstva, ktorá mala skoro všetko obyvateľstvo slovanské. Bolo to pravdepodobne v Mae-dónsku okolo rieky Strumy. Staroslovenský životopisec poznámenáva : » Cisár ho určil za správcu tej župy ... ako by bol predvídal, že ho neskoršie pošle za učiteľa a prvého arcibiskupa Slovanom. Tu mal príležitosť, aby sa naučil všetkým obyčajom slovanským a pomaly si na ne zvykol ». (ŽM II).

O Konštantínovej-Cyriľovej mladosti nám pramene hovoria obsirnejšie. Krátko po jeho narodení matka ho chcela odovzdať dojke, aby ho pridávala. « Ale dieťa nechcelo prijať cudzích prs okrem matkiných, kým bolo pridávané. Stalo sa to prozreteľnosťou Božou, aby dobrá ratolesť dobrého kmeňa bola nadávaná nepoškrveným mliekom. » (ŽK II).

« Keď bol chlapec sedemročný, mal sen, o ktorom rozprával otcovi a matke týmito slovami: Vojvodastratég zhromaždil všetky devy nášho mesta a povedal mi: Vyber si z nich, ktorú chceš, za družku a pomocnicu rovnú sebe! Keď som vzhliadol a pozrel na všetky, videl som jednu, najkrajšiu spomedzi všetkých, ktorej tvár sa skvela a bola okrášlená zlatými šperkami, perlami a všetkou krasotou. A meno jej bolo Sofia, to jest Múdrost. Tú som si vybral. » (ŽK III) Keď to rodičia počuli, povzbudzovali ho na započatej ceste.

« Vybral si Sofiu ». To je titul románu chorvátskeho spisovateľa Vladimíra Deželiča, preloženého aj do slovenčiny, v ktorom básnicky spracoval životopis Sv. Cyrila. Tie slová vyjadrujú program celého Cyrilovho života. Pre nás slovo « Sofia-Múdrost » nezneje takým čarom, ako pre vtedajších Grékov, ktorým vyjadrovala dokonalosť ľudskú a Božiu. Najkrajší chrám v Carihrade a vôbec vo vtedajšom svete bol zasvätený « Božej múdrosti - Hagia Sofia ». Či už ten sen bol skutočnosťou, alebo iba zdaním, vyjadruje základné usmernenie celého budúceho Konštantínovho života: cieľom jeho života nebude ľudská sláva a rozkoše, ale štúdium múdrosti: filozofie a teológie.

*Žití*a nám zaznamenali ešte inú udalosť, ktorá mu bola poučením o márnosti tohoto sveta a vzpruhou, aby sa dal na štúdium múdrosti: « Jedného dňa vyšiel s inými bohatými mladíkmi do poľa na lov s krahulcami. A ako pustil svojho krahulca, riadením Božím nastal ohromný vietor. Vzal mu krahulca a odniesol. Chlapec sa nad tým tak rozžialil, že dva dni nejedol. Stalo sa to však z dobroty Božej, aby neprivykol k pozemským veciam. Ako kedysi ulovil Pán Boh Placida (Eustachia) na love jeleňom, tak teraz Kon-

štantína krahulcom. Lebo keď sa Konštantín zamyslel nad márnosťami tohoto sveta, kajal sa, hovoriac: Aký je to život, že v ňom miesto radosti prichádza žiaľ. Od tohoto dňa pustím sa inou cestou, ktorá je lepšia než tamtá, a dni svoje nebudem márneť v hluku tohto života ». (ŽK III).

A dal sa na učenie filozofie. Vynikal nad všetkých žiakov veľmi bystrou pamäťou, že sa všetci čudovali. Už od mladosti vybral si za potróna vo svojich štúdiách veľkého cirkevného Otca a slávneho bohoslovca sv. Gregora Nazianského. Jemu na česť zložil krátku modlitbu, ktorú odriekal pred učením: « O Gregor, telom človek a dušou anjel! Ty hoci telom človek, zjavil si sa ako anjel, lebo Tvoje ústa, ako ústa jedného zo Serafínov, oslavujú Boha a celý svet osvecujú ohlasovaním pravej viery. Preto prijmi i mňa, čo sa k Tebe s láskou a vierou utiekam, prijmi a buď mi osvietiteľom a učiteľom. »

Gregor Nazianský (330-390) tvorí spolu so sv. Bazilom Veľkým a Sv. Gregorom Nyssejským trojkvet najslávnejších bohoslovcov IV. storočia, ktorí bránili pravú vieru proti ariánom. Gregor Nazianský často má prídanie « bohoslovec », lebo vyniká vo výklade aj tých najťažších bohosloveckých otázok. Tento Gregor bude pre nášho Konštantína-Cyrila sprievodcom po celý život.

Už ako mladý študent zavrel sa do svojej izby v Solúni a dal sa na štúdium Sv. Gregora Nazianského. Nie vždy bolo ľahko pochopiť hlbiny Gregorovej myšlienky. Vtedy sa Konštantín ešte viacej zatváral a modlil, aby pochopil nedozierne hĺbky Božej bytosti a božskej náuky. No keď ani to nešlo, rád by sa bol opýtal niekoho aby mu rozlúštil otázku. V Solúni

však nie vždy mohol nájsť schopných učencov. Životopisec nám rozpráva, že raz prišiel do Solúna akýsi cudzinec, zbehlý v gramatike a v bohosloví. Konštantín hneď šiel za ním, prosiac ho, aby mu vysvetlil určitú otázku. Ale cudzinec sa bol zarietol, že už viac nebude nikoho poučovať a nechcel odpovedať. Konštantín mu padol k nohám, sľúbil mu aj celú svoju čiastku majetku, no ten sa nedal nahovoriť. Vtedy Konštantín sa utiahol do svojej izby, zotrval v modlitbe, aby mu Pán Boh osvietil rozum, aby mohol poňať hĺbku spisov Gregora Nazianského.

«A Boh skoro splnil žiadosť bojacích sa Jeho. Lebo o kráse, múdrosti i usilovnom učení, ktoré boli u Konštantína rozvinuté, dopočul sa cisársky kancelár, zvaný logothet. Poslal po Konštantína, aby sa spolu učil s mladým cisárom». (ŽK III).

Konštantína teda pozvali do Carihradu na cisársku dvornú školu. Meno kancelára, ktorý ho pozval a bol priateľom Konštantínovho otca, je Theoktist. Toto pozvanie prišlo asi r. 842, keď mal Konštantín 15 rokov. Otec mu zomrel pred rokom. *Staroslovenské Žitie* nám zaznamenáva, že keď mu otec, zomieral matka hovorila: «Nič iného ma tak netrápi ako tento chlapec, kto ho vychová». Zomierajúci Lev ju potešoval: «Ver mi, žena, úfam v Boha, že mu dá otca a vychovávateľa, ktorý riadi všetkých kresťanov». Tým myslel na samého cisára, ktorý vo vtedajšom poňatí bol hlavou všetkých kresťanov. Teraz sa tak aj stalo, keď Konštantína povolali na cisársku školu do Carihradu, aby sa tam učil v tej istej škole, kde aj mladý cisár Michal III. Ten sa narodil r. 836. Mal teda šesť rokov, keď tam Konštantín prišiel. Miesto neho vládla jeho matka cisárovná Teodora (842-856).

Konštantín mal najlepších učiteľov vtedajšej doby a bolo o neho všemožne postarané.

Chlapec sa s radosťou vydal na cestu do Carihradu a cestou viackrát sa v duchu takto modlil: »Bože otcov našich a Pane milostivý, ktorý si učinil všetko svojim slovom a premúdrostou, ktorý si stvoril človeka, aby vládol nad tvormi Tebou stvorenými, udeľ mi múdrosť, prebývajúcu pri Tvojom prestole, aby som spoznal, čo je Tebe milé, a bol spasený. Lebo ja som služobník Tvoj a syn služobnice Tvojej. Amen.« (ŽK III).

3. Konštantín-Cyril na štúdiách v Carihrade

Carihrad, čiže cisárske mesto, je jedným z najkrajších miest na svete. Leží práve na hranici medzi Európou a Áziou, na morskej úžine Bospor a rozprestiera sa okolo zátoky Zlatý roh. Toto nádherné miesto si vybral cisár Konštantín a rozhodol, že tam bude hlavné mesto celej rímskej ríše. Keď sa sem r. 330 presťahoval, nazval mesto po svojom mene: Constantinopolis. Po rozdelení rímskej ríše r. 395 Carihrad stal sa hlavným mestom Východnej, čiže byzantskej ríše. Jednotliví cisári okrašľovali ho stavbami, zo všetkých však najviac vynikol Justinián (527-565). Vystavil paláce a chrámy, medzi ktorými vzbudzuje zaslúžený obdiv chrám Božej Múdrosti, čiže Hagia Sofia. Pre svoje ohromné rozmery, široké kupoly, veľkolepé mozaiky, pozlátene oltáre a iné vzácne ozdoby, Hagia Sofia zdala sa byť odleskom neba, zvlášť keď sa v nej konali slávnostné bohoslužby za účasti cisárskeho dvora, miestneho patriarchu, duchovenstva a speváckych zborov v nádherných liturgických rú-

chach. Carihrad vynikal tiež ako stredisko školstva, vedy, umenia, stredisko obchodu medzi Východom a Západom.

Spolupráca medzi svetskou a duchovnou mocou nešla vždy ruka v ruke. Spočiatku cisári snažili sa pozdvihnúť hodnosť miestneho biskupa na patriarchu, ale neskôr sami chceli riadiť nielen štát, ale aj Cirkvi. Osobitne veľké nedorozumenia zapríčinili cisári Cirkvi v 8. storočí, keď si stali na čelo obrazoborcov. Zakazovali uctievanie posvätných obrazov a prenasledovali každého, kto i naďalej uctieval obrazy.

Sv. Cyril v cisárskej škole v Carihrade.

Predstavitelia carihradskej Cirkvi viackrát sa utiekali o pomoc k rímskym pápežom. Tak r. 787 bol zvolaný siedmy všeobecný cirkevný snem do Nicey, obrazoborstvo bolo odsúdené a uctievanie obrazov prehlásené za správny spôsob úcty Božej. No aj po tomto sneme niektorí cisári ešte pokračovali vo svojom odboji proti Cirkvi, ustanovujúc za patriarchov mužov, ktorí im lichotili. Posledný obrazoborecký cisár bol Teofil (829-842). Jeho manželka cisárovná Teodora, ktorá vládla (842-856) miesto maloletého syna, budúceho cisára Michala III., skoncovala s obrazoborstvom hneď po Teofilovej smrti, keď odstránila r. 843 nevhodného patriarchu Jána VII. a vymenovala za patriarchu pravoverného biskupa Metoda. Pravou rukou cisárovnej pri obnove cisárstva bol kancelár Theoktist, nám už známy priateľ rodiny drungaria Lva zo Solúna, ktorý povolal Konštantína-Cyrila na štúdiá do Carihradu.

Konštantín, ako sme videli, s radosťou sa vydal na cestu a došiel do Carihradu r. 843, teda šestnásť ročný. Tu ho dal Theoktist zapísať na cisársku dvornú vyššiu školu, na ktorej študoval aj sám mladý Michal III. a iní mladíci z vysokej spoločnosti. Staroslovenské *Žitie Konštantínovo* nám vraví: » Keď prišiel do Carihradu, oddali ho učiteľom, aby sa učil. Za tri mesiace vyučil sa gramatike a potom sa pustil do ostatných náuk. Študoval Homéra, geometriu u Lva, a dialektiku a iné filozofické náuky u Focia. Okrem toho rétoriku, aritmetiku, astronómiu, muziku a ostatné hellénske (grécke) umenia⁷. Tak sa im naučil všet-

⁷ Tu máme zaznamenaný program vyšších štúdií na dvornej škole v Carihrade. Medzi iné grécke umenia možno započítať: poetiku — básnietvo, atď.

kým, ako keby sa bol len jednej venoval. Lebo nadanie spojil s usilovnosťou, jednou druhú prevyšujúc, čím sa náuky a umenia zdokonaľujú«. Keď porovnávame tento text s tým, čo vieme z byzantskej histórie, vidíme, že Konštantínovi bola daná možnosť vysokého vzdelania a to u najvýznamnejších profesorov. Lev, bývalý solúnsky arcibiskup, bol vynikajúci matematik a Focius, neskorší carhradský patriarcha, ktorého meno je spojené s počiatkom byzantského rozkolu, vynikal vo filozofii. Predmety, ktoré nám životopisec vyrátať, tvoria okruh tak zv. svetského vzdelania. Na prvý pohľad vidíme, že sa tam nespomína teológia a štúdium sv. Písma. No Konštantín ani tie náuky nezanedbával, venujúc sa svojmu obľúbenému autorovi, Sv. Gregorovi Naziánskemu. Pritom všetkom venoval sa duchovnému životu a vyhýbal sa svetskému hluku. Životopisec zaznamenáva: »Ešte viac než učenosť, prejavoval poníženosť, hovoriac len s tými, s ktorými to bolo prospešné a vyhýbajúc sa tým, čo zišli z pravej cesty. A len to mal na mysli, ako by za pozemské veci získal nebeské, oslobodil sa od tohto tela a žil s Bohom. V čistote žijúc, čím viac sa ľúbil Bohu, tým obľúbenejším sa stával všetkým«.

Logothet Theoktist so záujmom sledoval pokroky svojho chránenca. Viackrát ho volal k sebe, ba dal rozkaz, že Konštantín má voľný prístup do jeho domu a do cisárskeho paláca. Keď tak raz boli spolu, Theoktist sa ho spýtal: »Čo je to filozofia?« A Konštantín mu bystroumno hneď odpovedal: »Poznávanie božských a ľudských vecí, nakoľko sa môže človek priblížiť Bohu, lebo učí človeka, že svojimi skutkami má sa stať podobným svojmu Stvoriteľovi«. Konštantínova definícia filozofie čerpa z gréckych filozofov,

Platóna a stoikov, a doplňuje ju kresťanský pojem dokonalosti, že človek má byť podobný Bohu, svojmu Stvoriteľovi. Theoktist sa ho potom častejšie vypytoval aj o iných veciach a ako životopisec poznamenal, Konštantín mu odhaľoval filozofickú náuku, v krátkosti mu objasňoval hlboké záhady. Preto sa mu dostalo prímienia »filozof«.

V cisárskej škole ostal Konštantín asi 6 rokov. Keď sa jeho školské obdobie chýlilo ku koncu, logothet Theoktist raz si ho dal predvolať a povedal mu: »Pre tvoju krásu a múdrosť veľmi som si ťa obľúbil. Hľa mám nevlastnú dcéru, ktorú som niesol ku krstu, krásnu a bohatú i rodu dobrého a vysokého. Ak chceš, dám Ti ju za ženu. Od cisárskeho dvora dostaneš vysoké hodnosti a kniežatstvo (archontia)⁸. A môžeš očakávať potom ešte viacej, že sa skoro staneš vojvodom (stratégom)«. Konštantín mu odpovedal: »To všetko je zaiste veľký dar, no pre tých čo si to želajú. Pre mňa niet nič lepšieho, než učenie, s ktorým chcem si nazhromaždiť vedomosti a hľadať pradedovskú česť a bohatstvá«. (ŽK IV).

Tu sa nám prejavuje celé Konštantínovo založenie a môžeme si predstaviť, ako bol Theoktist prekvapený, keď mladý muž neprijal ponúkané hodnosti a bohatstvá. Čo znamenajú slová »hľadať pradedovskú česť a bohatstvá«, do ktorých Konštantín vkladá cieľ svojho života? Vedci dlho nevedeli dať pravú odpoveď. Až nedávno Mons. Fraňo Grivec rozriešil tú otázku takto: Praotcom ľudského rodu je Adam. On od Boha dostal mimoriadne duchovné bohatstvá a česť nadpri-

⁸ Kniežatstvo (staroslov. *kňażenie*) — tu sa rozumie správcovstvo niektorej župy (provincie) v byzantskej ríši. Takým správcom (archon) bol aj sv. Metod.

rodzeného života, čiže milosť posväcujúcu. Hriechom prvý človek a my s ním stratili sme nadprirodzené dary. Po príchode Spasiteľa naším cieľom je znovu získať tie bohatstvá a pradedovskú česť nadprirodzeného života a svätosti. Konštantínova odpoveď pádne vyjadruje základ duchovného života: získať a rozmnožovať milosť posväcujúcu v nás.

Keď Theoktist videl, že svetské ponuky vôbec nezapôsobili na Konštantína, vymyslel iný plán, ako by ho zadržal blízko seba v Carihrade. Šiel za cisárovnou Teodorou a predložil jej toto: «Ten mladý filozof (Konštantín) neľúbi tento svet. No nepúšťajme ho z nášho kruhu. Nech prijme kňazské svätenia a my mu dáme službu bibliotekára u patriarchu pri chráme Svätej Múdrosti (Hagie Sofie). Azda takto si ho zadržíme. A to aj učinili.»

Služba, ktorú dávali Konštantínovi, bola veľmi vysoká. Hoci aj staroslovenský text upotrebuje slovo «bibliotekár», nešlo vlastne iba o knihovníka v patriarchovom paláci, ale o patriarchovho tajomníka. Po grécky sa ten úrad nazýval «chartofylax». Tajomník mal veľké slovo vo všeobecnej cirkevnej správe: predvádzal pred patriarchu návštevníkov, dával návrhy na menovanie cirkevných hodností, predkladal listy poslané patriarchovi atď. Čo sa vyžadovalo, aby niekto mohol zastávať ten úrad? Staroslovenský životopisec takto zaznamenal návrh Theoktistov: «Podstrijnime ho na popovstvo», aby mohol obdržať úrad tajomníka. Z toho niektorí uzatvárali, že Konštantín už vtedy bol vysvätený za kňaza. No proti tomu sú ponajprv cirkevné predpisy, ktoré predpisovali u Grékov pre subdiakonát vek 20 rokov, pre diakonát vek 25 rokov a pre kňazstvo vek 30 rokov.

Konštantín roku 849, keď sa mal stať tajomníkom, mal asi 23 rokov. Ešte mu teda veľa chýbalo ku kánonickému veku na kňazstvo. Okrem toho z dejín vieme, že tajomníci patriarchovi boli skoro vždy iba diakoni a potom postupovali priamo na biskupstvo. Preto aj v našom prípade môžeme predpokladať, že Konštantín r. 849 bol vysvätený iba za diakona a takto sa stal tajomníkom patriarchu Ignáca.

No neostal ním dlho. *Žitie* nám hovorí, že po krátkom čase tajne opustil patriarchov palác a Carihrad a schoval sa v istom kláštore pri úžine Bospor. Šesť mesiacov ho hľadali, kým ho konečne našli. Rozumie sa, že ho chceli nahovoriť, aby sa vrátil späť, no on nijak nechcel znovu prijať tú službu.

4. Konštantín-Cyriľ profesorom filozofie

Logothet Theoktist, poznajúc Konštantínovo nariadenie, chcel ho mať na každý spôsob v Carihrade. Keď sa mu nepodaril plán s úradom «bibliotekára», čiže patriarchovho tajomníka, navrhol cisárovnej, aby Konštantína vymenovala za profesora filozofie na Vysokej dvornej škole, kde predtým študoval. Konštantín sa dal nahovoriť. Prijal ponúkané miesto a vrátil sa do Carihradu.

Ako sme vyššie videli, Vysoká dvorná škola v Carihrade bola prvoradou školou v celej krajine. Staroslovenské *Žitie Konštantínovo* vysvetľuje, že mal prednášať filozofiu «tuzemcom a cudzincom». Hoci tento výraz môžeme prijať tak ako znejšie, pretože okrem Grékov boli na tej Vysokej škole aj nejakí cudzinci, predsa znalci vidia v ňom iný význam. V tom čase Gréci nazývali pohanskú filozofiu «vonkajšou» a kre-

sfanskú filozofiu, ktorá tvorila jednotu s teológiou, volali « vnútornou ». Konštantín poznal výborne aj jednu aj druhú. *Bulharské Žitie* o ňom hovorí: « Cyril bol veľký vo vonkajšej filozofii a ešte väčší vo vnútornej » (ŽB II), to jest: vynikal vo filozofii pohanskej a ešte viac kresťanskej. Písať *Staroslovenského Žitia* dobre neporozumel, čo znamená « vonkajšia a vnútorná filozofia », alebo nechcel to všetko vykladať nedávno pokrsteným Slovanom. Preto sa ľahšie vyjadril a povedal, že Konštantín prednášal filozofiu « tuzemcom a cudzincom ».

Profesori Vysokej dvornej školy okrem prednášania mali za úlohu aj službu cisárskemu dvoru pri riešení rôznych vedeckých otázok, ktoré mali význam pre štát, aby sa uplatnila prestíž byzantskej kultúry a tým byzantského vplyvu a moci. Viaceré poslania, zverené Konštantínovi či už vo vlasti alebo aj v ďalekej cudzine — ako to uvidíme ďalej — zapadajú do toho rámca.

Prv než by zaujal svoju katedru filozofie, Konštantín mal zložiť určitú skúšku, alebo ako sa dnes hovorí vo vedeckom svete, mal sa habilitovať. Vyššie som spomenul, že v Carihrade sa iba nedávno skončil spor o úcte svätých obrazov. Roku 843 bol pozbavený hodnosti obrazoborecký patriarcha Ján VII. (834-843), ale ani potom nezmenil svoju mienku, hoci siedmy všeobecný cirkevný snem v Nicei r. 787 bol zavrhol obrazoborstvo ako blud, ktorý sa protiví kresťanskej náuke a tradícii. Logothet Theoktist predložil návrh, aby Konštantín navštívil starého expatriarchu, diskutoval s ním a snažil sa ho presvedčiť alebo aspoň vyvrátiť jeho názory: « Mládenče, ak ho (expatriarchu Jána VII.) môžeš presvedčiť, dostaneš svoju katedru »

Konštantín mal takto ukázať svoju učenosť a obsiahnuť katedru filozofie.

Konštantín naozaj stretol expatriarchu Jána VII. Z ich dišputy nám *Žitie Konštantínovo* podáva niekoľko záberov: « On (Ján), uzrúc Filozofa (Konštantína), mladého telom, a netušiac, aký je zrelý umom, povedal jemu a tým, čo boli s ním poslaní: « Vy nie ste hodní môjho podnožia. Ako sa ja teda budem s vami prieť? ». No potom predsa sa dal s nimi do debaty o uctievaní posvätných obrazov: « Povedz mi, mládenče, akože je toto: Keď je kríž polámaný, nevzdávame mu úctu, ani ho nebozkávame. No vy sa nehanbíte vzdávať úctu obrazu, hoci je na ňom svätý vyobrazený len (od hlavy) do prs? » Filozof odpovedal: « Kríž má štyri časti. A keď sa čo len jedna odlomí, už nepredstavuje podobu kríža. Ale na obraze práve najhlavnejšia časť je tvár, lebo podľa nej poznávame, kto je na obraze namaľovaný. Keď vidíme tvár, hneď vieme, že obraz nepredstavuje leva, ani rysa, ale toho, alebo onoho človeka. » Starec ďalej namietal: « Ako to, že uctieвате kríž, hoci je aj bez nápisu, ale ak obraz nemá nápis, koho predstavuje, potom už taký obraz neuctievate? » (Taký je totiž predpis v gréckej Cirkvi.) Filozof odpovedal: « Lebo každý kríž podobá sa krížu Kristovmu, ale obrazy majú rôzne podoby. A preto je potrebné napísať, koho predstavujú. » Expatriarcha Ján VII. dával ešte iné námietky, na ktoré Konštantín múdro a pádne odpovedal, takže nakoniec « starec umĺkol a zahanbil sa ». (ŽK, hl. 5.).

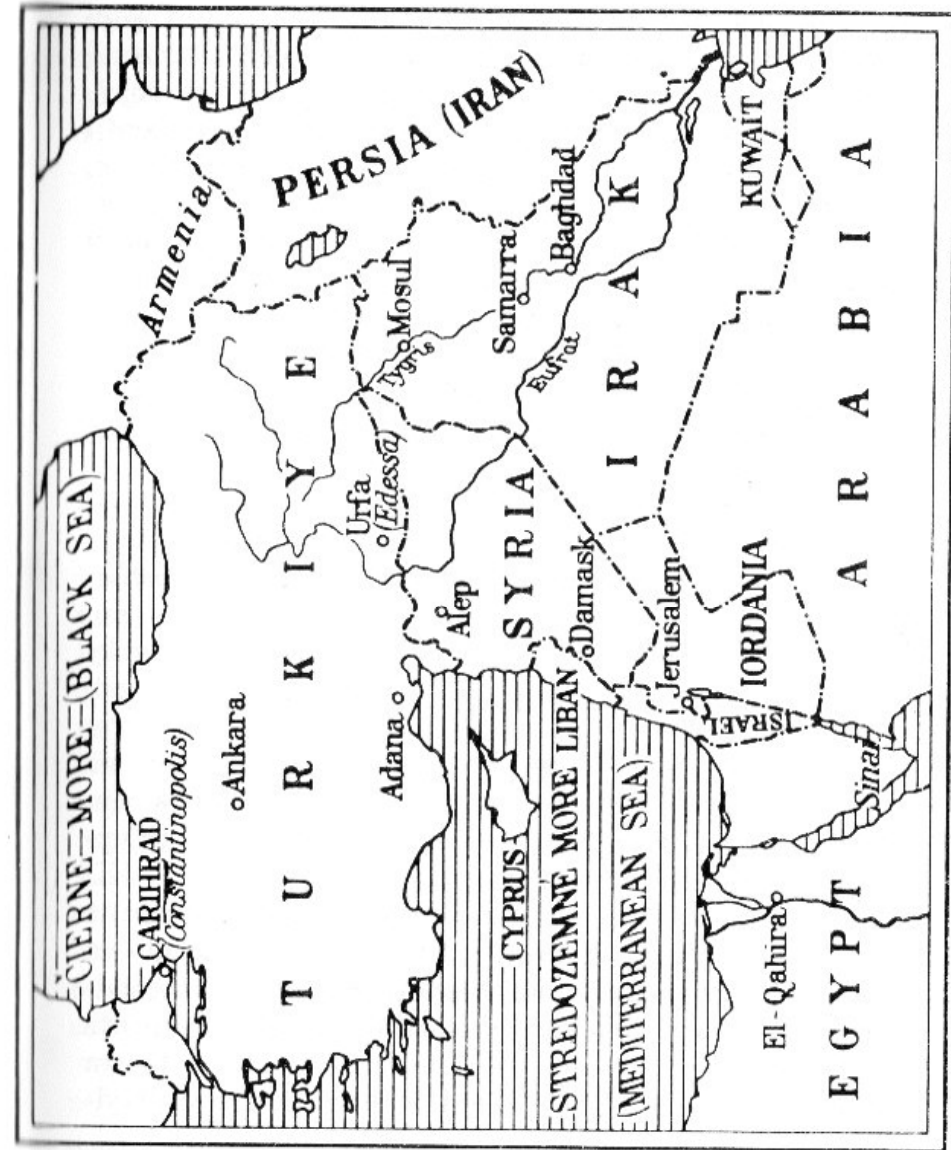
Konštantín zaujal svoju katedru filozofie na cisárskej Vysokej škole koncom r. 850 alebo počiatkom r. 851. Jeho niekdajší profesor Focius bol mu teraz kolegom. Niektoré pramene spomínajú, že ako profe-

sori boli dobrí priatelia. Keď však bolo treba, Konštantín, hoci omnoho mladší, nebál sa vyčítať svojmu bývalému profesorovi jeho nesprávnu mienku, akoby človek mal dve duše. Podľa mienky prof. Dvorníka krátko potom, ako Focius dostal miesto vysokého politického úradníka, Konštantín zaujal jeho miesto ako hlavný profesor filozofie. Títo dvaja mužovia, čo za istý čas účinkovali na tej istej škole, v budúcnosti pôjdu takými rôznymi cestami. Focius sa stal carihradským patriarchom, skoro nato prišiel do sporu s rímskym pápežom Mikulášom I. a je známy ako pôvodca byzantského rozkolu. Konštantín cez Veľkú Moravu prišiel neskoršie do Ríma, od pápeža Hadriána dostal potvrdenie slovanskej bohoslužby, v Ríme zomrel a v Ríme je pochovaný. Prvý sa teda vzdialil od Ríma a druhý za života a po smrti je s Rómom spojený.

Pre vysokú učenosť vo filozofii Konštantín dostal prímenie Filozof.

5. Cyrilovo poslanie k Arabom

Vyššie sme spomenuli, že profesori Vysokej dvornej školy okrem vyučovania mali za úlohu konať služby byzantskému cisárskemu dvoru vo vážnych štátnych a cirkevných záležitostiach. Konštantín-Cyril bol sotva krátky čas profesorom, keď sa naskytila taká príležitosť. Určili ho za člena posolstva, ktoré cisársky dvor vypravil k Arabom. V VI. hlave *Žitia Konštantínovho* čítame: « Po tom Agaréni, zvaní tiež Saracéni, vyvolali rúhanie proti jedinému božstvu Svätej Trojice, hovoriac: Ako vy kresťania z jednej strany veríte v jedného Boha a z druhej strany zase ho rozdeľujete na troch, vyznávajúc Otea i Syna i Duchu Svätého ?

Mapka ku ceste sv. Cyrila z Carihradu do Samarry. (Mená a hranice štátov sú uvedené podľa terajšieho stavu.)

Ak to môžete jasne vysvetliť, pošlite mužov, ktorí sú schopní o tom hovoriť a preškriepiť nás. Filozof [Cyril] bol vtedy 24 ročný. Cisár zvolal [svoj poradný] sbor, dal si ho predvolať a povedal mu : Či počuješ, filozof, čo hovoria ničomní Agareni proti našej viere ? Ako sluha a učeník Svätej Trojice id' a protireč im. A Boh, dovršiteľ každej veci, slávený v Trojici : Otec, Syn a Duch Svätý, nech ti dá milosť a silu reči, nech ťa učíní novým Dávidom, ktorý zvíťazil nad Goliátom tromi kameňkami, a privedie ťa — hodného cárstva nebeského — nazpät' k nám. Počujúc to, [Konštantín] odpovedal : S radosťou idem [pracovať] za kresťanskú vieru. Veď čo mi je sladšie na tomto svete ako žiť a umrieť za Svätú Trojicu. » (ŽK VI).

V súvisi s týmto poslaním odpovedzme si na niekoľko otázok : Ku komu a kam bolo vypravené byzantské poslanstvo ? Vyššie citovaný odsek *Žitia Konštantínovho* hovorí, že ku Agarenom, čiže k Saracénom. V tej istej hlave ďalej sa hovorí o Izmaelitoch. Všetky tie mená označujú Arabov. Podľa tradície Arabi pochádzajú od Izmaela, ktorý bol synom Abrahámovým z pohanskej ženy Agar. Arabi boli od VII. storočia veľkou mocnosťou, ktorá z východu ohrožovala byzantskú ríšu. Ich hlavné strediská boli Káhira v Egypte, Damask v Sýrii a Bagdad v Mezopotámii. V IX. storočí, v dobe sv. Cyrila a Metoda, najmocnejším a najvýznamnejším predstaviteľom arabského sveta a hlavou Islamu [mohamedanizmu] bol práve bagdadský kalif. Roku 836 kalif Mutašim zanechal rozprávkový Bagdad a presídlil sa do novovystaveného mesta Samarra, ležiaceho asi 100 km severnejšie na východnom brehu rieky Tygris.

Kedy sa uskutočnilo naše poslanstvo ? *Žitie Kon-*

stantínovo poznamenáva, že Konštantín mal vtedy 24 rokov, čo odpovedá asi roku 851. Keďže byzantskí a arabskí dejepisci nič nespomínajú o vyslaní byzantského poslanstva k Arabom toho roku, niektorí znalci staroslovenských *Žití* túto VI. hlavu považovali buď za celkom nezodpovedajúcu dejinnej pravde, buď výpravu poslanstva kládli na rok 855-856, keď sa v arabských prameňoch hovorí o vyjednávaniach s Grékmi, tvrdiac, že omylom prepisovateľov je vek Konštantínov udaný 24 rokov, miesto 28 rokov. Známý špecialista vdp. František Dvorník však považuje za celkom pravdepodobné, že na návrh Theoktistov, ktorý chcel mať pokoj na východe, aby mohol voľnejšie postupovať proti Arabom ovládajúcim ostrov Krétu, bolo vypravené naše poslanstvo r. 851⁹.

Kto viedol poslanstvo ? *Žitie Konštantínovo* predstavuje veci tak, ako keby náš Konštantín-Cyril bol hlavnou osobou tohoto poslanstva. Dvorník však správne prízvukuje, že poslanstvo viedli vysokí štátni úradníci, ako bol štátny tajomník¹⁰ a iný úradník cisárskeho dvora menom Juraj. Náš Konštantín bol iba jedným z členov poslanstva. Pochopiteľná vec, že autor *Žitia* ho postavil do popredia.

Aký bol cieľ poslanstva ? V tej istej VI. hlave *Žitia Konštantínovho* sa spomína, že pri vyjednávaniach bola reč o poplatku, ktorý požadovali Arabi, ako cenu uzavretia mieru. Z toho vidno, že jedným z cieľov poslanstva bolo vyjednanie o mieri a iných štátnych záležitostiach. Je tiež pravdepodobné, že poslanstvo

⁹ F. DVORNÍK : *Les légendes* str. 85-92.

¹⁰ V staroslovenskom texte stojí » *asikrit* ». Niektorí to považovali za osobné meno ; vskutku však je to z latinského » *a secretis* « = tajomník.

malo zmierniť prenasledovanie kresťanov v arabskej ríši. *Žitie Konštantínovo* sa zmieňuje hlavne o misijnom ciele posolstva, to jest presvedčiť Arabov o vznešenosti kresťanskej náuky a o nevysokkej hodnote mohamedánskej náuky. Písateľ *Žitia Konštantínovho* predstavuje vec tak, ako keby Arabi boli vyzvali svojimi rúhavými útokmi výpravu posolstva. Dvorník poukazuje, že vskutku v tom čase došlo na carihradský panovnícky dvor niekoľko vyzývavých listov, v ktorých sa napádala kresťanská náuka, no napriek tomu usudzuje, že príčinou výpravy boli záležitosti štátneho rázu. Predpokladalo sa však, že pri tej príležitosti prídu na pretras aj náboženské otázky a preto bol začlenený do výpravy aj profesor filozofie Konštantín.

Keď došli do Samarry, grécki vyslanci videli divné a hrozné veci popáchané Arabmi proti kresťanom. Písateľ *Žitia Konštantínovho* spomína, že na dverách domov, kde bývali kresťania boli namaľované podoby diablov, čím sa rúhavo poukazovalo, že v tom dome neuctievajú pravého Boha, ale diabla. Dvorník zaznamenáva ešte viaceré iné zákroky vtedajšieho kalifa proti kresťanom: aby ich bolo hneď rozoznať, museli nosiť žlté šaty, nesmeli nosiť verejne kríž, nesmeli zastávať verejné úrady, nesmeli jazdiť na koni atď. Keď teda vkročili do mesta, sprievodcovia poukazujú na namaľovaných diablov na kresťanských domoch spýtali sa filozofa Konštantína, či vie, čo to znamená. On im odpovedal: « Vidím podoby diablov a predpokladám, že vnútri žijú kresťania, lebo diabli nemôžuc žiť s nimi, bežia von z domu. Usudzujem, že tam kde niet diablov vonku, tam oni žijú s obyvateľmi vnútri » [ŽK VI].

Ako pri takých príležitostiach býva, okrem úradných vyjednávaní boli pre vyslancov usporiadané rôzne slávnosti, aby videli moc a bohatstvo arabskej ríše. Tak na pr. boli im ukázané nádherné záhrady, kam kalif dal previezť z rôznych strán všelijaké exotické stromy a kvety, zalievané kanálmi z Tygrisa. A keď im ukázali paláce skvejúce sa zlatom a striebrom, dodali: » Hľa, aká je moc a bohatstvo arabského kráľa«. No Konštantín im odpovedal: » Bohu nech je sláva a chvála, ktorý toto všetko stvoril a dal na útechu ľuďom. Jemu patrí všetko a nie inému«. Na počesť vyslancov bola usporiadaná aj veľká hostina, na ktorú boli zavolaní aj učenci a mužovia zbehlí v astronómii, geometrii a ostatných náukách. A keď tak sedeli za stolom, naraz na spýtali Konštantína: » Ako to, že vy kresťania, hoci sa odvolávate na vášho proroka Krista¹¹, predsa jeho zákon neodržíte jednako, ale jeden tak, a druhý inak, ako sa komu páči. Kým my sa všetci držíme zákona nášho proroka Mohameda, ničoho neprestupujúc«. Na to im Konštantín veľmi pádne odpovedal; » Náš Boh je ako hlbina morská. Mnohí chcú cez ňu prebrodiť, a silní umom s pomocou jeho milosti ju preplávajú a vracajú sa, kým slabí sa buď utopia, alebo sú sem tam zmietaní. Vaše more však je plytké a pohodlné, takže ho môže prebrodiť každý, malý i veľký, lebo váš zákon nie je nad ľudskú obyčaj, ale len čo každý môže zrobiť. Mohamed vám totiž nič nezakázal, nesputnal hnev a rozkošnosť, ale mu ešte popustil uzdy ... Kristus však nie tak, ale zdola do výšin vedie človeka ... « Týmto podobenstvom

¹¹ Podľa mohamedánskej náuky Ježiš Kristus nie je Boh, ale iba jedným z prorokov, ale nižším od Mohameda.

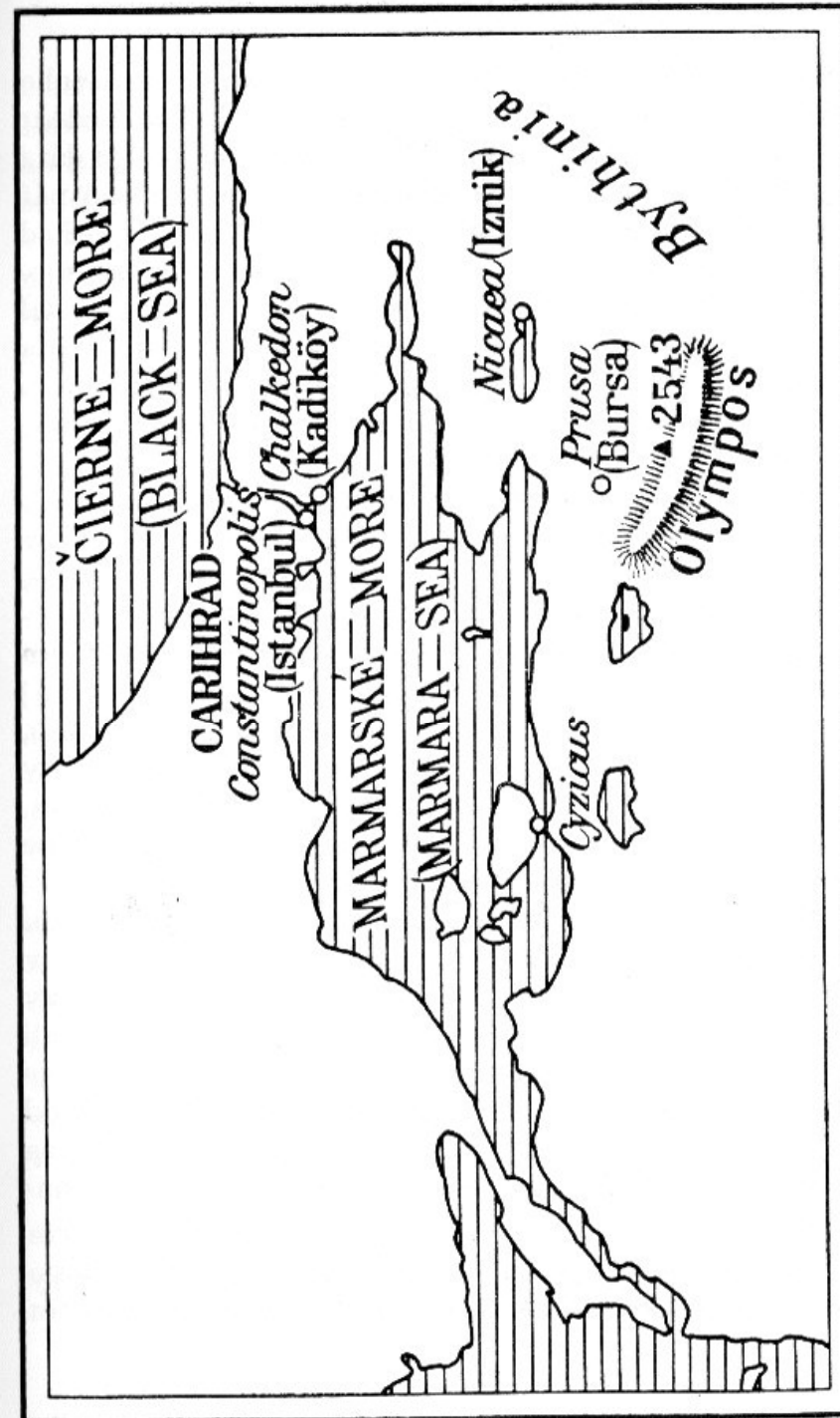
chcel sv. Cyril vysvetliť, prečo sa medzi kresťanmi vyskytujú rozkoly. Kresťanská náuka či už o Bohu, alebo o mravnom zákone je tak hlboká a vznešená, že sa slabší ľudský um môže zapliesť a pomýliť: to je to hlboké more. V mohamedánskej náuke všetci sú jednotní, (hoci aj to nie je celkom pravda), lebo tam niet sa vlastne v čom pomýliť, nakoľko neobsahuje ničoho nadprirodzeného, ale iba čo lahodí ľuďom. Tak na pr. náuka o Bohu. Mohamedánska náuka síce uznáva jedného Boha, ale odmieta pravdu o Svätej Trojici. Toto nevyspytateľné tajomstvo Božie bolo vlastne hlavným predmetom debaty aj pri hostine. Sv. Cyril vysvetlil kresťanskú náuku, že my uznávame jednu Božiu bytnosť, ktorú vlastní tri Božské osoby.

Dávali mu ešte mnoho iných otázok z rôznych odborov vedy a umenia. Keď sa čudovali, odkiaľ im vie na všetko odpovedať, riekol im: » Od nás [Grékov] vyšli všetky umenia «. (ŽK VI).

O výsledku posolstva nič presne nevieme. Iba neskoršie, r. 856 sa spomína uzavretie mieru a výmena zajatcov. Tento raz však asi k tomu nedošlo, ba *Žitie* zaznamenáva, že sa Arabi pokúšali otráviť Konštantína, ale on sa s pomocou Božou šťastlivo vrátil do vlasti, do Carihradu.

6. Obidvaja bratia v kláštore na Hore Olympe

VII. hlava *Žitia Konštantínovho* krátko zaznamenáva: « Onedlho potom, odrieknuc sa tohoto života, utiahol sa z hluku do samoty, venujúc sa len sebe samému a nenechávajúc na zajtrajší deň ničoho, ale rozdávajúc všetko chudobným a skladajúc starosť na Boha, ktorý sa každý deň o všetkých stará. Raz vo

Poloha Olympu v Malej Ázii.

sviatočný deň, keď sa mu sluha ponosoval: "Ničoho nemáme v tento slávny deň", on mu odpovedal: "Ten, čo nasýtil volakedy Izraelitov na púšti, dá i nám pokrm. Ba id', zavolaj [sem na obed] aspoň päť chudobných mužov a čakaj pomoc Božiu". A keď nadišla hodina obedu, nejaký muž priniesol nošu všelijakého jedla a desať zlatníkov. [Konštantín] vzdal Bohu chválu za všetky tieto veci. Potom odišiel na Olymp k Metodovi, bratovi svojmu, začal žiť [ako mních], modliac sa bez prestania k Bohu a rozprávajúc sa iba s knihami ».

Aj III. hlava *Žitia Metodovho* je veľmi stručná: « Keď [Metod] strávil v tom kniežatstve¹² mnoho rokov a videl mnoho búrlivých rozbrojov v tomto živote, zamenil vôľu pozemských temnôt nebeskými myšlienkami. Lebo nechcel svoju šľachetnú dušu znepokojovať vecmi netrvajúcimi večne. A nájduce [vhodnú] príležitosť, zriekol sa kniežatstva a odišiel na Olymp, kde žijú svätí otcovia [mnísi]. Keď tu prijal mníšsky postrih, obliekol sa do čierneho [mníšskeho] rúcha, evičil sa pokorne v poníženosti, zachovával úplne všetky mníšske pravidlá a venoval sa knihám ».

V Gréckej ríši sú dve hory toho istého mena: Olymp. Jedna je v Thessálii v európskom Grécku a druhá v Bythinii v ázijskom Grécku, teraz v Turecku. Európsky Olymp je známy tým, že starodávni Gréci ho pokladali za sídlo pohanských bohov, kým ázijský Olymp je známy ako stredisko mníšskeho života, počínajúc od VIII. storočia. Tento ázijský Olymp rozkladá sa južne od marmarského mora a vypína sa tromi kon-

¹² Staroslov. » *kňáženie* », totiž správcovstvo nejakej župy (provincie) byzantskej ríše. O tom viď hl. 2.

čiarimi do výšky 2500 metrov nad mestom Prusa alebo Bursa. Za jasných dní jeho nebotyčné končiare vidno až z Carihradu. V deviatom storočí, keď sa sem utiahli sv. Cyril a Metod, bolo na úbočiach Olympu asi 30 veľkých kláštorov a v osamelých skalnatých útesoch množstvo pustovní. Mnísi totiž nežili všetci spoločným životom, ale kto chcel, mohol sa utiahnuť sám alebo s niekoľkými spoločníkmi do samoty.

Sem sa teda utiahli sv. Cyril a Metod asi roku 855. Do ktorého kláštora vstúpili, presne nevieme. Prv vstúpil sv. Metod, zrieknuc sa svojho vysokého postavenia, ako náčelník (archon) kniežatstva (archontia) so slovanským obyvateľstvom, pravdepodobne okolo rieky Strymon (Struma) severne od Soluna. *Stručné (Proložné) Žitie Metodovo* udáva, že bol náčelníkom kniežatstva za 10 rokov. Konštantín-Cyryl, po zanechaní svojho miesta profesora filozofie na Vysokej dvornej škole v Carihrade, nešiel priamo na horu Olymp, ale najprv sa utiahol súkromne do samoty s jedným svojím sluhom, venujúc sa knihám a rozjímaniu. Po istom čase aj on nasledoval svojho brata na horu Olymp.

Ako si vysvetliť túto náhlu premenu v živote oboch svätých bratov? Hoci boli od mladosti dobre vychovaní a nábožní a hoci Cyril už predtým mal plány vstúpiť do nejakého kláštora, predsa potom prijal miesto profesora na Vysokej dvornej škole v Carihrade, kde vynikol ako filozof. Aj Metod mal popredné miesto vo verejnej správe a ako životopis zaznamenáva, vynikal v právnických náukách a tiež krásou zovňajšku.

Náhly obrat v živote oboch svätých bratov si vysvetlíme aspoň krátkym načrtnutím udalostí, ktoré sa odohrali v tom čase v Carihrade. Ako sme videli, počas maloletosti cisára Michala III. spravovala ríšu jeho

matka Teodora, ktorej prvým ministrom bol kancelár [logothet] Theoktist. Jeho už poznáme, ako priateľa rodiny sv. Cyrila a Metoda. Na mladého cisára veľký vplyv mal jeho strýc Bardas, brat cisárovný Teodory. Dňa 20. novembra r. 855 sprisahaniu Bardasovmu padol za obeť kancelár Theoktist, cisárovná Teodora s tromi dcérami bola zavretá v istom kláštore a Michal III. nastúpil na trón. Týmto prevratom dostal sa k moci Bardas. Môžeme si predstaviť, čo to znamenalo pre Konštantína a Metoda. Ich priateľ a ochranca od mladosti Theoktist bol zabitý a oni sami asi upadli do nemilosti nových vládcov. Na tento prevrat asi narážajú vyššie citované slová v *Žití Metodovom*, že videl «mnoho búrlivých rozbrojov». Nechceli pravdepodobne uznať novú vládu ako legálnu, nakoľko sa dostala k moci násilným prevratom. Preto sa rozhodli zanechať verejný život a utiahnuť sa do samoty, a to do niektorého kláštora na hore Olymp. Prvý vstúpil do kláštora Metod. Cyril, ako sme videli, ponajprv žil s jedným sluhom osamote zo svojich prostriedkov. No keďže nedostával viacej profesorský plat, aj tie prostriedky sa vyčerpali a takto si môžeme vysvetliť vyššie citovaný záznam *Žitia*, že Konštantín prežíval dni, keď nebolo čo na stôl predložiť. V takej situácii Konštantín vložil všetku svoju starosť na prozreteľnosť Božiu, ktorá nenechá naprázdno tých, čo majú silnú vieru a dôveru. Po istom čase aj Konštantín prepustil svojho sluhu a utiahol sa na horu Olymp do toho istého kláštora, kde Metod žil už pár rokov. Všeobecne sa predpokladá, že Konštantín tu riadne vstúpil do kláštora, stanúc sa mníchom. No dr. František Dvorník zastáva mienku, že Cyril bol v Metodovom kláštore iba hosťom, že sa nestal riadnym mní-

chom vtedy, ale iba na konci svojho života v Ríme, ba že po istom čase, keď sa pomery uspokojili, vrátil sa do Carihradu. No to by bolo až okolo r. 860. Kým totiž bol Cyril a Metod v kláštore na hore Olympe, odohrali sa v Carihrade iné vážne udalosti.

Carihradským patriarchom bol vtedy sv. Ignác (847-858). Tento tiež asi nechcel uznať novú vládu ako legálnu a keď r. 858 pri slávnostných bohoslužbách verejne odoprel sv. prijímanie Bardasovi, lebo sa o ňom hovorilo, že žije nečestne, tento sa tak vypomstil, že Ignáca poslal do vyhnanstva. Na jeho miesto ustanovil nám už známeho Focia (858-867), bývalého profesora filozofie a potom štátneho tajomníka. Konštantín bol kedysi jeho žiakom a potom kolegom v profesorskom sbore. Focius, keď bol ustanovený za patriarchu, bol ešte laikom. Za šesť dní prijal všetky kňazské svätenia a požiadal rímskeho pápeža Mikuláša I. o potvrdenie. Mikuláš však považoval Ignáca za právoplatného patriarchu a Focia nepotvrdil, z čoho vznikol veľavýznamný spor, ktorý sa skončil rozkolom.

Vyššie spomenuté politické spory a tieto cirkevné udalosti našli svoju ozvenu aj v kláštoroch. Mnisi sa rozdelili na dva tábory. Jedni držali s Ignáčom proti Bardasovi, druhí s Fociom.

Bardas nešetril svojich protivníkov ani v kláštoroch a na Hore Olympe dal rozvárať a spáliť tie kláštory a pustovne, kde mnisi boli proti nemu a proti Fociovi. A tak spory a rozbroje, pred ktorými Cyril a Metod chceli utiecť, zasiahli ich aj tu v kláštore. Ako sa oni zachovali v tých okolnostiach? O tom nemáme výslovných správ. Pravdepodobne nechceli sa miešať do rozbrojov. Skutočnosťou je však to, že r. 860 Konštantín a Metod boli cisárom poslaní s po-

solstvom ku Chazarom. To sa môže vysvetliť tak, že oni sami sa ponúkli na to dielo, chcú uniknúť domácim rozbrojom. F. Dvorník však túto skutočnosť vysvetľuje tak, že patriarcha Focius zmieril svojho bývalého žiaka a kolegu Konštantína s vládou, že tento sa vrátil do Carihradu a tak bol cisárom zvolený za člena posolstva ku Chazarom.¹³

Pozrime sa teraz ako trávievali svätí bratia svoje dni na hore Olympe. Vyššie citované úryvky z *Žití* nám hovoria, že sa venovali úplne duchovnému životu, že sa oddali modlitbe a duchovnému čítaniu. *Pochvala Sv. Cyrila a Metoda*, takto nám opisuje mníšsky život Metodov: «... bol poddaný všetkým v pokore, v poníženosti, v bdení a v modlitbe, v lútnosti a v službe, v neobyčajnom postení a odriekaní sa bezprestajne, v čistote duchovnej, v blahonosnom plači, zo svojich očí pramene slz roniac ako riekou a omývajúc nimi celé telo svoje. Tomu telu nedožičil odpočinku, ale stojac od západu do východu slnka pri nočnej bohoslužbe, nedoprial svojim očiam sna, ani svojim víčkam zdriemnutia, ani obrvám svojim pokoja, poučujúc sa spevom žalmov a iných duchovných piesní a snažiac sa dosiahnuť dokonalosti svätých otcov...» Povešť o jeho svätom živote sa rozniesla z jeho kláštora aj von, ba došla do uší samého cisára a patriarchu. Po spoločnej porade títo ho chceli ustanoviť za arcibiskupa v niektorom významnom meste, ale on to rozhodne odoprel. «Keď však nechcel, prisilili ho a postavili za Igumena (opáta) v kláštore, ktorý sa volá Polychron, v ktorom je nad 70 mníchov a má príjem 24 meríc zlata» (ŽM. IV).

¹³ F. DVORNÍK, *Les Légendes* 135-147.

Kedy sa to stalo, presne nevieme. Pravdepodobne až po návrate z posolstva ku Chazarom, na ktorom sa Metod zúčastnil ako jednoduchý mních, posluhujúc ponížene vo všetkom svojmu mladšiemu bratovi Konštantínovi, ktorý mal predné postavenie v posolstve. Posolstvo, ako uvidíme ďalej, vrátilo sa do Carihradu v lete r. 862. Polychron bol jedným z veľkých kláštorov nie na samom Olympe, ale v blízkosti, pri meste Sigriane.¹⁴ To dosvedčuje záznam *Žitia Metodovho*, podľa ktorého žilo v tom kláštore vyše 70 mníchov a príjem kláštora bol 24 meríc zlata. Vymenovanie Metoda za Igumena (opáta) dokazuje, že bol mužom vynikajúcim v čnostiach, takže mohol viesť v duchovnom živote svojich poddaných mníchov, nehovoriac o tom, že bol dobrým správcom, osvedčiac sa predtým cez veľa rokov ako náčelník kniežatstva, ako sme videli vyššie. V tom čase Metod ostal ešte naďalej jednoduchým mníchom, lebo vieme, že bol vysvätený za kňaza iba o niekoľko rokov neskoršie v Ríme. Cyril bol za kňaza vysvätený v Carihrade, pravdepodobne ešte pred odchodom ku Chazarom. V úrade opáta Metod neostal dlho. Už koncom roku 862 prišlo do Carihradu Rastislavovo posolstvo z Veľkej Moravy a Metod s Cyrilom boli určení na túto novú misiu k podunajským Slovanom.

7. Poslanie ku Chazarom

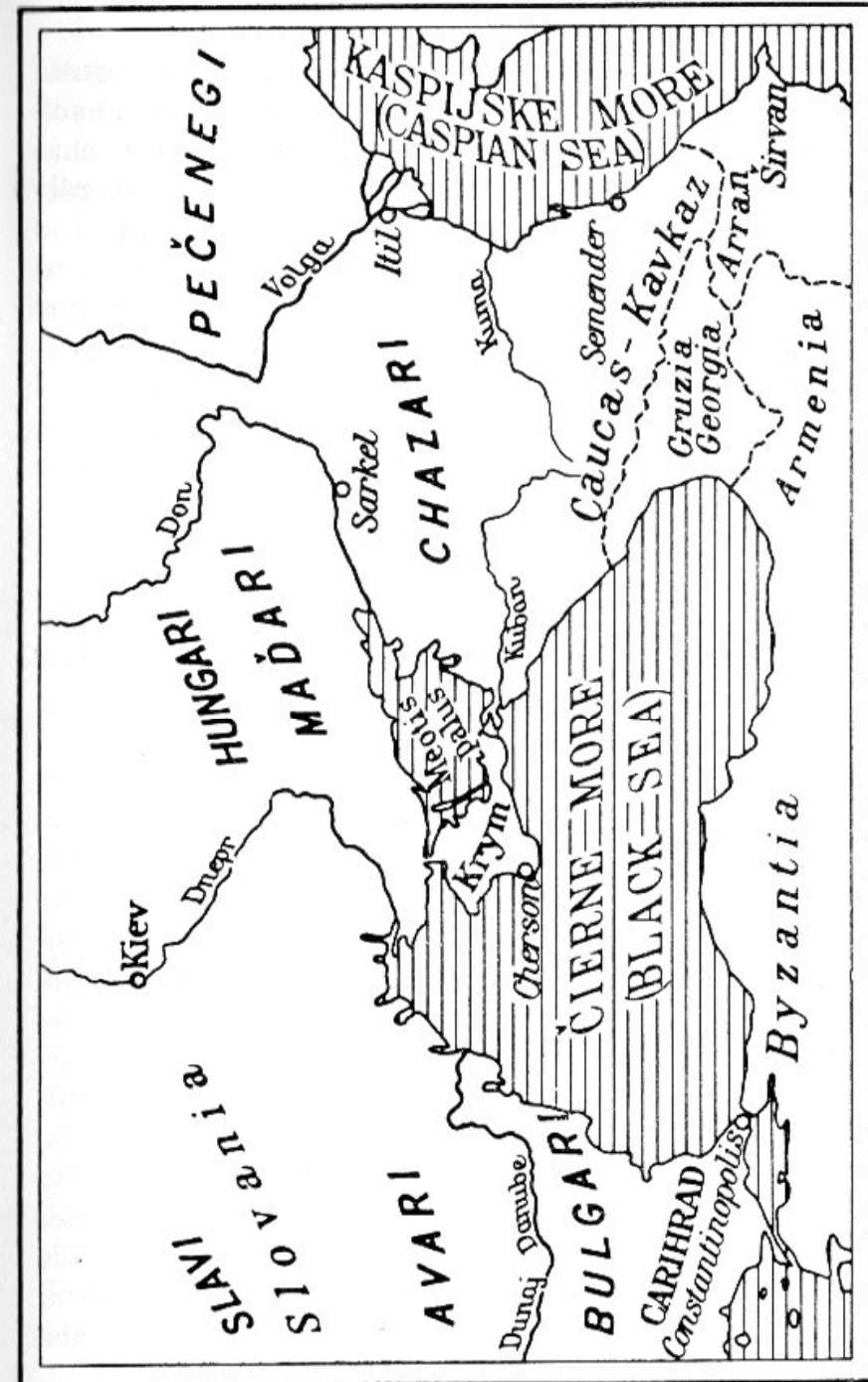
Chazari boli veľký turko-tatarský národ, obývajúci stepy medzi Azovským morom, Kaukazom, Kaspickým morom, Volgou a Dneprom. V dobe, o ktorej hovoríme, teda v IX. storočí, tvorili veľkú ríšu. Mali

¹⁴ Tamže str. 211.

pod svojou nadvládou mnohé menšie národy a kmene, ako boli Abasgovia, Alani, Góti, a na severo-západe Mađari a niektorí východní Slovania. Grécka ríša mala v tom čase svoje kolónie na Kryme a inde na pobreží Čierneho mora. Tu teda prišli Chazari do styku s kresťanmi. Podobne aj ďalej na východe, kde na Kaukaze susedili s Grúziou a Arméniou. Na tejto strane prišli do styku aj s Peršanmi a neskôršie s Arabmi, ktorí viackrát vtrhli s vojskom za Kaukaz do chazarskej ríše, ba roku 730 zaujali aj hlavné mesto Semender, ležiace na západnom pobreží Kaspického mora. Chazari museli preto preniesť sídlo svojho chána ďalej na sever. Zvolili mesto Itil, terajší Astrachan pri ústí Volgy do Kaspického mora.

Gréci aj Arabi snažili sa pri styku s Chazarmi šíriť medzi nimi svoju vieru, ale nedosiahli, aby Chazari prijali buď kresťanstvo buď islam. Chazari prijali v VIII. storočí židovstvo. Je to zaujímavý a v dejinách skoro jediný prípad. Tradícia Chazarov hovorí, že prvý prijal židovstvo ich chán Bulan okolo roku 730, vyzvaný k tomu zjavením anjela. Chán dal pozvať do svojej krajiny židovských učiteľov, aby šírili vieru Starého zákona. Keď sa o tom dozvedeli Gréci a Arabi, aj oni vyslali tam svojich misionárov. Vtedy chán pozval najprednejších zástupcov židovstva, kresťanstva a mohamedánstva na svoj dvor, aby pred ním a jeho družinou vyložili a bránili svoje náboženstvo. Keďže aj kresťania, aj mohamedáni uznávali knihy Starého zákona, chán považoval vieru Starého zákona čiže židovstvo za najlepšie a v ňom aj zotrval.

Výboje Arabov za Kaukaz a proti Carihradu zblížili Grékov s Chazarmi, takže títo od VIII. storočia uzavreli priateľské smluvy v obrane proti Arabom.

Osidlenie oblasti Čierneho mora v polovici 9. storočia.

Nadviazali medzi sebou aj obchodné styky, ba došlo aj k určitej misionárskej činnosti. Či už pre gréckych kupcov, či pre pokrstených Chazarov, zriadili v chazarskej ríši aj niekoľko biskupstiev, závislých od gótskeho arcibiskupa, ktorý sídlil v meste Doros.

V období, ktoré nás tu zaujíma, a to roku 860, Rusi z Kijeva podnikli výpravu proti Carihradu a byzantskej ríši. Grécke vojsko bolo práve vtedy zaujaté vojnou proti Arabom, no, keď sa vojvodcovia dozvedeli o útoku zo severu, hneď prišli Carihradu na pomoc a Rusov zahnali. Aby sa podobné útoky neopakovali a aby Carihrad bol zo severu zaistený, grécky cisár považoval za potrebné utužiť prateľské zmluvy s Chazarmi, ktorí mali byť výstrahou pre Rusov a nedovoliť im podobné výpravy. Preto koncom roku 860 cisár Michal III. vypravil štátne posolstvo do ríše Chazarov, ktorého členom bol aj sv. Cyril a sprevádzal ho aj jeho brat sv. Metod.

Žitie Koštantínovo nám naširoko rozpráva o tomto posolstve v VIII.-XII. hlave. *Žitie Metodovo* ho spomína iba nakrátko v hl. IV. Ako predtým pri opise posolstva ku Arabom, aj tu životopisec postavil Konštantína do popredia, predstavujúc veci tak, ako by Konštantín bol vodcom posolstva a akoby cieľ posolstva bol iba čiste náboženský, totiž obrátiť Chazarov na kresťanskú vieru. Ako predtým pri posolstve k Arabom aj tu treba poznamenať, že Konštantín bol iba popredným členom posolstva, ktoré celkove malo omnoho rozsiahlejšie ciele, a to hlavne utužiť priateľské smluvy na obranu proti Rusom zo severu. Môžeme to rozumieť z listu, ktorý poslal chán gréckemu cisárovi, keď sa posolstvo vracalo nazpäť. Tam čítame: « My všetci sme priateľmi Tvojho cisárstva a hotoví k službe

Tvojej, kdekofvek to potrebuješ » (ŽK XI). Predpokladalo sa, že počas pobytu posolstva u Chazarov dôjde aj k náboženským rozhovorom a sporom, a preto bolo vhodné, aby bol v posolstve zbehlý bohoslovec. Preto bol práve vybraný Konštantín. Je pochopiteľné, že životopisec kladie do popredia jeho osobu a jeho náboženské rozhovory s Chazarmi.

Posolstvo sa vybralo na cestu koncom roku 860. Preplavilo sa cez Čierne more, došlo na Krym do gréckeho mesta Cherson na západnom pobreží. Pre nepriaznivé podnebie muselo tu prečkať cez zimu, aby mohli na jar pokračovať ďalej na východ. Konštantín ani tu nelenil. *Žitie* nám hovorí, že sa hneď dal do učenia cudzích jazykov, a to hebrejského a samaritánskeho, takže skoro mohol v tých jazykoch čítať knihy. Hebrejský jazyk bol mu zvlášť potrebný, lebo bol úradným jazykom na dvore chazarského chána. Životopisec tiež zaznamenáva, že Konštantín tu našiel knihu, napísanú gótskymi písmenami, a tiež človeka, ktorý mu aj toto písmo a jazyk vysvetlil. Konštantín našiel tu aj pozostatky sv. Klimenta, o čom si povieme podrobnejšie v nasledujúcom odseku. Životopisec nám tiež zaznamenal, že počas Konštantínovho pobytu na Kryme Maďari, ktorí vtedy obývali stepy medzi Donom a Dneprom, napadli ktorési kresťanské mesto. Možno že to bolo gótske alebo grécke. Obyvatelia sa hneď obrátili o pomoc k cisárskemu posolstvu a toto zásahom u Chazarov dosiahlo, že útočníci museli ustúpiť. Životopisec poznamenáva, že Konštantín pri tej príležitosti sám videl a počul Maďarov, ktorých reč sa mu zdala ako keby vľci zavýjali. Pravdepodobne on sám s nejakou družinou šiel oslobodiť obsadené mesto. Maďari ho pri tom prepadli a

chceli ho zabiť. No on pokračoval vo svojej modlitbe a dosiahol tú milosť, že nepriatelia skrotli a s celou družinou ho prepustili.

Keď prišlo jaro, cisárske posolstvo sa vydalo na ďalšiu cestu. Nasadlo do korábu a preplavilo sa cez Azovské more¹⁵ ku ústiu rieky Donu. Tam pravdepodobne im prišiel v ústrety vyslanec chána, ktorý ich mal doprevadiť na panovnícky dvor. *Žitie Konštantínovo* zaznamenáva, že došli až ku Kaspickým vrátam. To by bolo celkom na juhu chazarskej džavy, lebo Kaspické vráta sú úzky priechod medzi Kaukazom a Kaspickým morom. Dr. Dvorník usudzuje, že rozhovory na dvore chána boli pravdepodobne v Semendri, bývalom hlavnom meste ríše, kam chán chodieval cez leto. Keď došli na panovnícky dvor a mali zasadnúť za stôl, spýtali sa Konštantína, aká je jeho hodnosť, aby mu dali primerané miesto. Dr. Dvorník z toho uzatvára, že nie Konštantín bol vodcom posolstva, lebo v tom prípade by mu bolo patrilo prvé miesto hneď vedľa chána. A Konštantín odpovedal: «Mal som deda veľkého a veľmi slávneho, ktorý blízko cisára stával. No on danú mu slávu vlastnou vôľou odvrhol. Bol vyhnaný. Keď prišiel do cudzej zeme, schudobnel a tu ma splodil. Ja som hľadal dedovo voľakdajšie dôstojenstvo a nestíhol som iného dosiahnuť. Som totiž Adamov vnuk» (ŽK IX).

Tu máme znovu vyjadrenú tú istú myšlienku, s ktorou sme sa stretli v Konštantínovej mladosti: cieľom jeho života je znovu si nadobudnúť «pradedovskú česť a dôstojenstvo Adamovo», totiž nadprirodzený život, aký mal Adam prv než zhrešil. To je

¹⁵ Azovské more sa po latinsky volalo Meotis palus.

cieľ duchovného života každého z nás: nadobudnúť si, zachovať a zveľadiť nadprirodzenú milosť posväcujúcu, ktorú Adam hriechom stratil a ktorú nám znovu dobudol Pán Ježiš svojou vykupiteľskou smrťou.

Žitie Konštantínovo v IX.-XI. hl. podáva nám obširne záznamy z náboženských rozhovorov, ktoré Konštantín viedol na chánovom dvore. Životopisec sám poznamenáva, že svoje záznamy čerpal z obširneho spisu, v ktorom sám Konštantín po grécky rozviedol svoje dišputy s Chazarmi. Tie rozpravy neskoršie Metod preložil do staroslovenskej reči, ale sa nám nezachovali.

Ako sme vyššie videli, Chazari v tom čase už prijali židovstvo, a preto predmetom dišputy boli otázky týkajúce sa kresťanstva a židovstva. Prvou otázkou je náuka o Najsv. Trojici. Konštantín bráni kresťanskú náuku, ako viacej zodpovedajúcu aj Starému zákonu, ktorý hovorí aj o «Slove» a «Duchu». Židia ďalej napádajú dogmu o Vtelení Syna Božieho, hovoriac, ako môže Boh vstúpiť do života ženy? Konštantín im dal otázku: «Či môže prvý poradca prijať a pohostiť svojho chána?» Ak Boh mohol vstúpiť do kra, do oblaku, do búrky a dymu, prečo by nemohol vstúpiť do človeka, ktorý je od tých vecí dokonalejší? Druhá časť dišputy sa týkala Mojžišovho zákona a Nového zákona. Konštantín dokazuje, že Starý zákon bol odvolaný Kristom tak ako Mojžiš odvolal Noemov zákon. Potom dokazuje, že Ježiš Kristus je poslaný Mesiáš a tu sa odvoláva na prorokov. Ďalej dôvodí, že Židia už prestali byť vyvoleným národom a že obrezanie už nemá nijakej hodnoty. V tretej časti je reč o vznešenosti kresťanskej morálky a o nízkom stupni mohamedánskej morálky. Kresťanská

morálka je ako lekár, ktorý predpisuje lieky protivné chorobe. «Lebo rozkošnicku slasť treba umŕtviť horkosťou života a pýchu pokorou, opačným opačné liečiac». Mohamedánska morálka však leje akoby olej na oheň.

Aký bol výsledok posolstva? Už sme vyššie videli, že v liste, ktorý dal chán vracajúcim sa poslom, potvrdzuje svoje priateľské smluvy a sľubuje pomoc gréckej ríši, keď to bude treba. Čo sa týka duchovnej stránky, chán pochválil vzdelanie Konštantínovo a dovolil aby tí, čo slobodne chcú, mohli sa dať pokrstiť. A pokrstilo sa ich asi 200. Chán chcel dať Konštantínovi všelijaké dary, ale on nič neprijal, no žiadal o prepustenie gréckych zajatcov, ktorých Chazari držali v zajatí. Vydal mu ich tiež asi 200.

Potom sa posolstvo dalo na spiatočnú cestu. Životopisec zaznamenáva, že cestou — a bolo to cez horúce leto r. 861 — nemohli nájsť pitnej vody. Konštantín už nevládal ísť ďalej, a preto povedal svojmu bratovi Metodovi: «Nevydržím už smäd. Prosím Ťa načri z tejto vody (z akejsi slatiny, čo bola ako žľe), lebo Ten, čo kedysi premenil Židom horkú vodu na sladkú, i nám urobí tú útechu». A keď načreli z tej vody, zistili, že je vskutku sladká. Pili z nej a oslavovali Boha, ktorý učinil také veci svojim služobníkom.

Ďalej životopisec zaznamenáva, že cestou na Krym vo Fulskej zemi, totiž v okolí mesta Phoulae, Konštantín našiel istý kmeň, ktorý hoci už bol prijal kresťanstvo, predsa sa držal ešte povery a uctieval istý dub zrastený s čerešňou. Hovorili, že úctou toho dubu dosahujú vyslyšanie svojich prosieb, hlavne keď je nedostatok dažďa. Konštantín im vec vysvetlil a presvedčil ich, že je to povera. V procesii sa vydali k tomu

dubu a Konštantín sám vzal sekeru a prvý zafal do duba, ktorý potom obyvatelia celkom zofali a spálili. Na príhovor Konštantínov Hospodin Boh v tú noc poslal tomu kraju obilný dážd. (ŽK XII).

Keď došli do mesta Chersonu, prijali ich s poctami. Miestny arcibiskup Juraj pozval posolstvo k sebe na večeru. Konštantín po večeri prosil od arcibiskupa osobitné požehnanie. Keď sa ho spýtali, prečo tak urobil, predpovedal, že arcibiskup zajtra zomrie, čo sa aj stalo.

Konečne sa Konštantín s posolstvom vrátil do Carihradu. Keď bol cisárovi podal zprávu o svojich pozorovaniach a rozhovoroch, zaujal znovu miesto profesora, vyučujúc pri chráme Svätých Apoštolov, kde bola filozofická škola. Skoro po návrate tiež si spísal po grécky svoje dišputy s Chazarmi, ktoré, ako sme povedali vyššie, sv. Metod neskoršie preložil do staroslovenčiny. Keď sa v jeho okruhu dozvedeli, že sa naučil nové reči, predložili mu akýsi vzácny pokál prechovávaný v chráme Svätej Múdrosti, na ktorom bol nápis v neznámej reči. Konštantín zistil, že je to samaritánska reč a nápis prečítal, čím sa jeho autorita v Carihrade ešte zväčšila.

Vráťme sa teraz znovu do Chersonu na Kryme a povedzme si ako Konštantín našiel pozostatky sv. Klimenta pápeža.

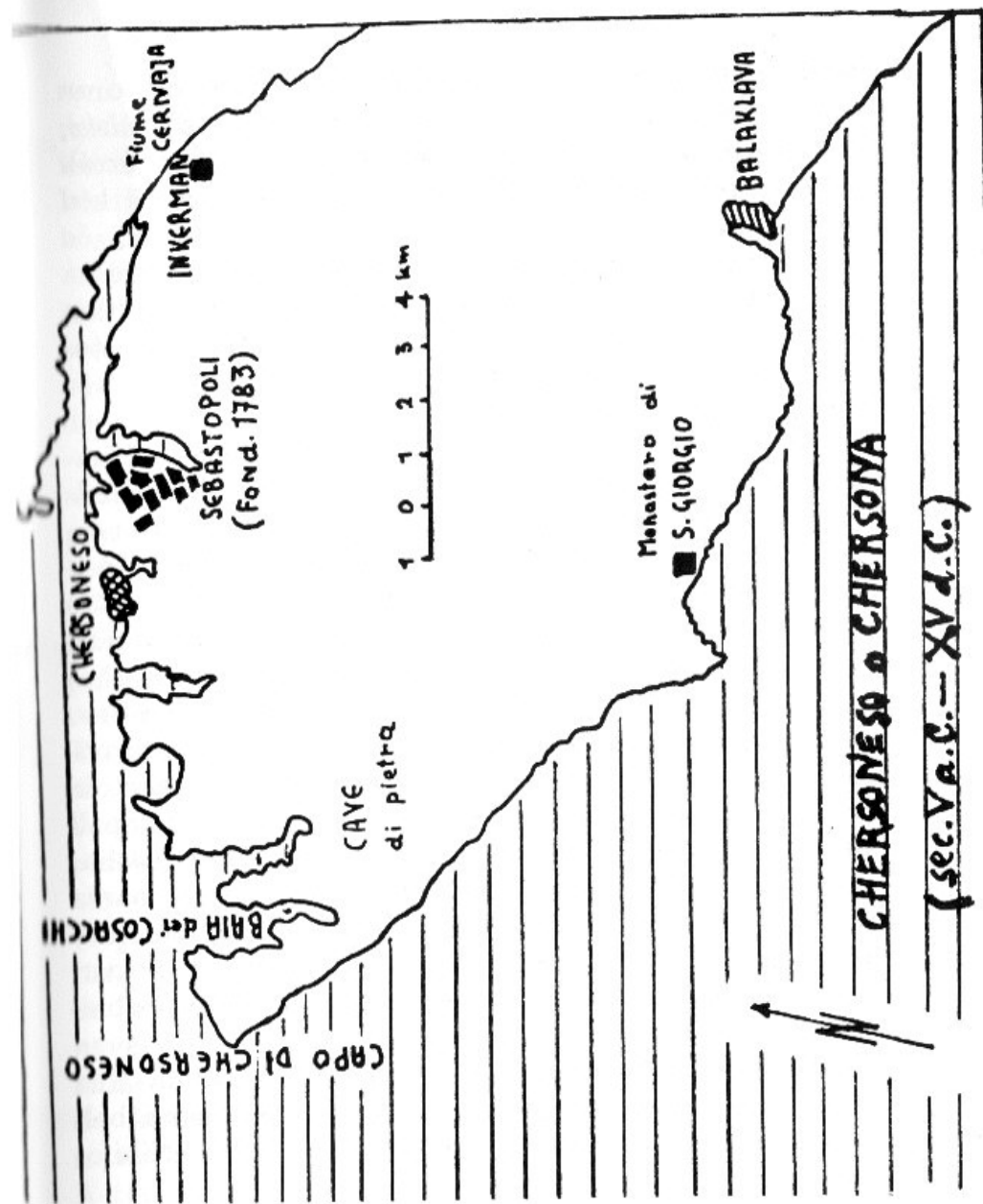
8. Nájdenie pozostatkov sv. Klimenta

Staroslovenské *Žitie Konštantínovo* (ŽKVIII) prináša o tejto udalosti iba krátky záznam. No máme o nej podrobnejšie zprávy v dvoch iných prameňoch: *Žitie Italské* (ŽI) a «*Slovo na prenesenie pozostatkov Sv. Kli-*

menta ». Toto posledné sa nám doteraz zachovalo v staroslovenskom preklade. Jeho originál po grécky napísal pravdepodobne sám sv. Cyril po svojom návrate z poslanca ku Chazarom. Z gréckeho originálu čerpal aj autor *Žitia Italského*.

Keď sa teda Konštantín s bratom Metodom zdržovali ako členovia posolstva ku Chazarom počas zimy roku 860-861 v meste Chersone na Kryme, okrem vyššie spomenutých záujmov venoval sa aj tomu, aby zistil, čo je s pozostatkami sv. Klimenta, štvrtého rímskeho pápeža. Už z Carihradu vedel, že sv. Kliment bol umučený v Chersone lebo po grécky jestvuje opis toho umučenia, tak zv. *Passio Sti. Clementis*. Podľa toho opisu Klimenta hodili do mora s ťažkou kotvou na hrdle. To sa stalo asi roku 100 po Kristu. Cez mnoho storočí uctievali v Chersone tohto mučenika ako svojho zvláštneho patróna.

Keď teda Konštantín prišiel do Chersonu, začal sa vypytovať a skúmať — ut explorator curiosus (ŽI) — čo tam ľudia vedia o sv. Klimentovi, kde sú jeho pozostatky. Zistil však, že mu z tamojších ľudí už nikto nevedel na tie dotazy odpovedať. Úcta sv. Klimenta tam už dlhší čas upadla. Z vyššie spomenutého opisu umučenia však vedel, že hrob s pozostatkami od dávnych storočí bol na malom ostrovčeku v Chersonskej zátok, kde kedysi stál kostol na jeho počesť. Podľa toho opisu ostrovček bol celkom okružený vodou, ktorá za búrky zalievala aj celý ostrov. Suchou nohou dalo sa k ostrovku prísť iba za veľkého odlivu. V tomže opise sa hovorí, že na sviatok sv. Klimenta bol každoročne mimoriadne veľký odliv, trvajúci niekoľko dní, aby ľudia mohli prísť na ostrov, čo sa pripisovalo zázračnému orodovaniu sv. Klimenta.

Ostrovček Chersonu na Kryme. Ostrovček kde sv. Cyril našiel reliquie leží v zátok Kozákov (Baia dei Cosacchi), a neďaleko sú kameňolomy (Cave di pietra)

Keď sa Cyril vypytoval o tomto zázraku, nikto sa už na to nepamätal, lebo ako hovorí *Žitie Italské*, pre nedbanlivosť obyvateľstva viac sa ten zázrak neopakoval. Aby sa mohlo dôjsť na ostrovček aj keď nebol odliv, Chersončania dali vystavať múrik, čo spájal ostrov s pevninou. Vykopávky, prevádzané na tom ostrovčeku už od roku 1845, dokázali, že tam vskutku jestvoval kamenný kostol od dávnych storočí a v mori boli nájdené aj základy toho múru, čo spájal ostrov s pevninou.

Konštantín sa pomodlil ku sv. Klimentovi a nahovoril miestneho arcibiskupa Juraja a iných popredných mužov, aby sa ostrovček preskúmal, že tam budú pravdepodobne spomenuté pozostatky. Arcibiskup privolil. Istého dňa, a to 30. januára r. 861,¹⁶ ešte za noci nad ráno nastúpili na loď arcibiskup Juraj, Konštantín, pravdepodobne aj Metod, početné duchovenstvo a niektorí občania. Za spevu piesní na česť sv. Klimenta došli na ostrovček na svitani. Tu sa ešte pomodlili, dali sa prezerat zručaniny niekdajšieho kostola a potom na príhodnom mieste kopat. Kým jedni kopali druhí spievali duchovné piesne, očakávajúc s napätím, či sa niečo nájde. Keď odkopali kamene a zem, naraz sa objavila prvá kosť z rebra, potom ďalšie a nakoniec aj hlava sv. mučeníka. Vedľa neho našli aj kotvu, s ktorou bol hodený do mora. Dojatí pobožne pozbierali tie kosti, vložili ich do pripravenej truhly a za spevu piesní loďou sa vracali do mesta Chersonu. Keď sa občania dozvedeli, že pozostatky sv. Klimenta boli nájdené, vyšli na čele so svojim náčelníkom Nikifo-

¹⁶ Túto podrobnosť nám zachovalo staroslovenské *Slovo na prenesenie pozostatkov sv. Klimenta*.

rom v ústrety tým, čo pozostatky niesli do mesta. Pre množstvo národa a pretože sa už zvečerievalo, uložili ich v najbližšom kostole sv. Sozonta. Na druhý deň ich niesli v slávnostnej procesii cez mesto do hlavného kostola — katedrály, kde ich vystavili.

Medzitým Konštantín s ostatným posolstvom odišiel ku Chazarom. Keď sa vracal, znovu prišiel do Chersonu, ako sme si vyššie povedali. Cestou do Carihradu vzal so sebou nájdené pozostatky. Ponechal však pravdepodobne nejakú časť z nich v Chersone.

Kto je mučeník sv. Kliment, ktorého pozostatky našiel sv. Cyril? On sám bol presvedčený, že to bol pápež Kliment, tretí nástupca sv. Petra (asi v r. 88-100). Podľa vyššie spomenutého opisu jeho umučenia (*Passio Sti. Clementis*) pápež Kliment bol poslaný za cisára Trajana do vyhnanstva k Čiernemu moru pri ústí Dunaja (dnešné Rumunsko) a odtiaľ na nútené roboty do kameňolomov pri Chersone na Kryme. Tam zahynul mučeníckou smrťou. V poslednom čase sa vedci čulo zaoberajú mučeníctvom sv. Klimenta. Sú niektorí (na pr. dr. Fr. Dvorník), ktorí tvrdia, že pozostatky čo našiel sv. Cyril neboli pápeža Klimenta, ale nejakého iného mučeníka z neskoršej doby, lebo vraj Cherson v prvom storočí ešte nepatril k rímskej ríši, a teda rímski občania nemohli tam byť posielaní do vyhnanstva. No sú iní (na pr. Št. Sakač), ktorí hovoria, že cisár Trajan, potrebujúc náhlo mnoho kamenia na stavbu ciest pre vojenské ciele, sám poslal do kameňolomov svojich poddaných, nakoľko Chersončania nemali toľko ľudí, aby mu mohli vyhovieť. A tak teda sv. Kliment mohol byť jedným z tých, čo tam lámali pre cisára kameň ako jeho poddaní.

Akokoľvek sa veci majú, je isté, že sv. Cyril bol

presvedčený, že našiel pozostatky pápeža Klimenta. Keď sa z Carihradu poberal na Veľkú Moravu, vzal tie pozostatky so sebou a odtiaľ ich za svojej prvej rímskej cesty priniesol do Ríma. Tu boli slávnostne uložené v bazilike sv. Klimenta, kde neskoršie bol pochovaný aj sv. Cyril. Týmto sv. Cyril hodne prispel k úcte sv. Klimenta pápeža aj v Ríme, aj u slovanských národov. Na Slovensku neďaleko Nitry je obec Mučeník (Močenok) s farským kostolom na česť sv. Klimenta, pápeža. Už samé meno naznačuje starobylosť tejto osady. Tradícia hovorí, že keď sv. bratia prichádzali na Veľkú Moravu a prechádzali týmto krajom, nechali tu čiastku pozostatkov sv. Klimenta. Podobne na Morave u Osvětiman pri Velehrade je kostol sv. Klimenta, pochádzajúci podľa tradície ešte z cyrilometodských čias. V cyrilometodských písomných pamiatkach sa viackrát spomína meno a úcta sv. Klimenta pápeža, a Slováci v Ríme aj dnes pri významných príležitostiach sa schádzajú v bazilike sv. Klimenta pri hrobe Sv. Cyrila. Práve pre toto spojenie je nám úcta sv. Klimenta vzácna.

9. Posolstvo kniežata Rastislava v Carihrade

Žitie Konštantínovo v hlave XIV. takto zaznamenáva túto vážnu udalosť: «Keď sa Filozof (= Konštantín) radoval v Bohu, opäť druhá udalosť sa prihodila, čo mu priniesla starosť nie menšiu od predošlých. Lebo Rastislav, knieža moravské, Bohom povzbudený, radu učinil s kniežatami svojimi a s Moravanmi a poslal posolstvo k cisárovi Michalovi, hovoriac: Keďže ľud náš od pohanstva sa odvrhol a kresťanského zákona sa drží, učiteľa nemáme takého, ktorý by nám

v našom jazyku pravú kresťanskú vieru vysvetlil, aby sa aj iné krajiny, to vidiac, pripodobnili nám. Tak pošli nám, vládaru, biskupa a učiteľa takého, lebo od vás na všetky strany vždy dobrý zákon vychádza» (ŽK XIV).

Ratislavovo posolstvo prišlo do Carihradu pravdepodobne roku 862. Ako sme vyššie videli, Konštantín a Metod vrátili sa z cesty ku Chazarom koncom roku 861, a teda sotva prešlo niekoľko mesiacov, len čo si odpočinuli z cesty telesne a duchovne,¹⁷ znova sa im predkladá nové, ešte vážnejšie poslanie. Cisárom byzantským bol vtedy Michal III. Prv než by sme sa zaoberali samým posolstvom Rastislavovým, potrebné je ponajprv upoznať Rastislava a krajinu odkiaľ to posolstvo prišlo.

10. Veľká Morava

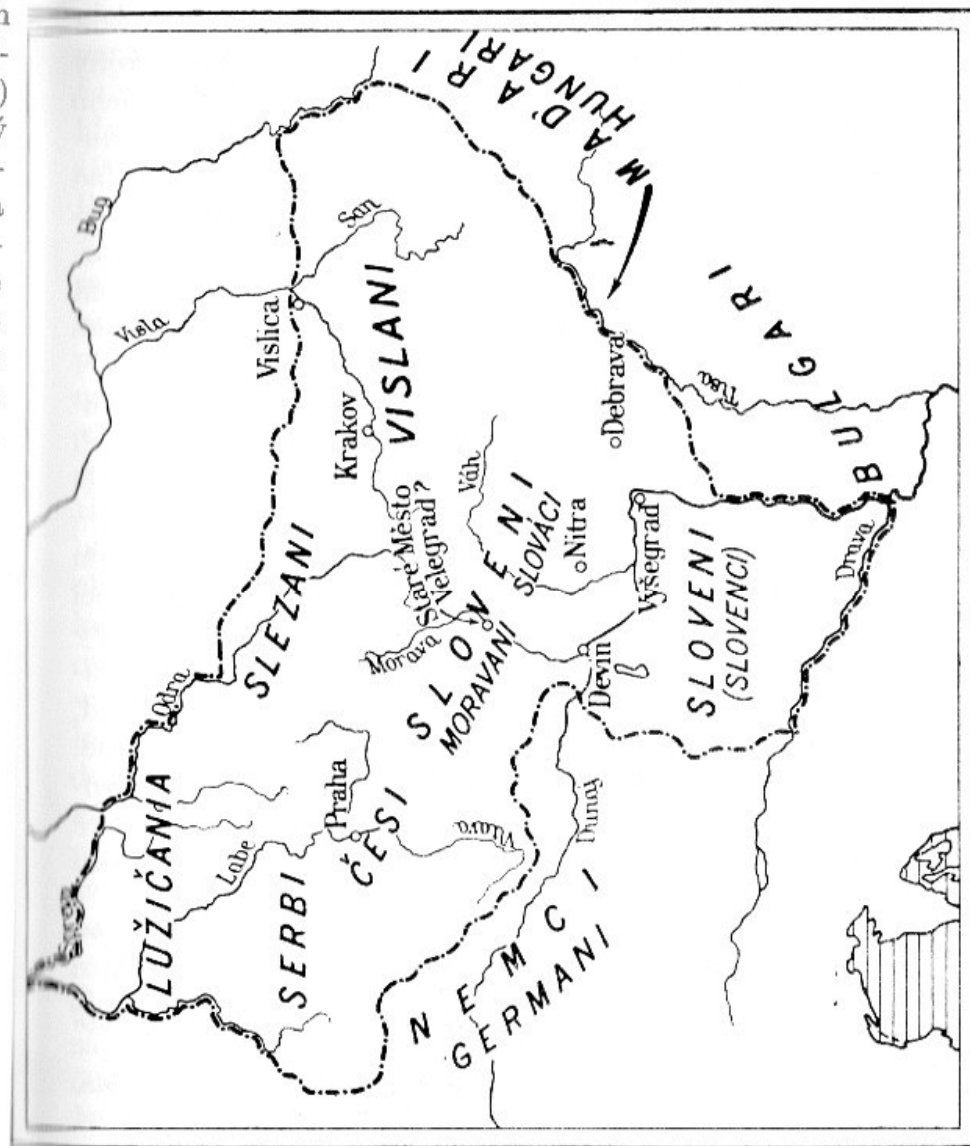
Slovania, čo sa od VI. storočia usadili okolo stredného toku Dunaja, zachovali si pôvodné rodové meno *Sloveni*, a boli predkami dnešných Slovákov. Títo ešte aj teraz svoje ženy volajú *Slovenkami* a svoju krajinu *slovenská zem*, totiž menami utvorenými od pôvodného mena *Sloven*. Tvar *Slovák* je novšieho rázu. Sloveni, čo sa usadili na západ od nich, boli ich pokrvní bratia a podľa rieky Moravy dostali meno *Moravania*.^{17a} Prvý raz sa stretáme s ich menom r. 822 a s menom Slovenov v staroslovenských *Žitiach*, k roku

¹⁷ Totiž v utiahnutosti venoval sa iba duchovnému životu. To vyjadrujú vyššie citované slová »radoval sa v Bohu«.

^{17a} *Annales Fuldenses ad annum 822*. Tu sa spomínajú ako *Marvani*. Tamže roku 846 uvádzajú sa pod menom: *Sclavi Marahenses*.

862.¹⁸ Počiatkom IX. storočia obidva kmene mali svoje vlastné kniežatstvá. Prvým známym kniežatom Slovenov-Slovákov bol Pribina, sídliači na hrade v Nitre, kam asi r. 828 prišiel soľnohradský (salzburský) arcibiskup Adalram, aby tu vysvätil prvý kresťanský chrám na nitrianskom hrade. V tom čase kniežatom Moravanov bol Mojmir I., ktorý okolo r. 836 zmocnil sa aj územia Slovenov-Slovákov, keď vyhnal z Nitry Pribinu. Ten sa uchýlil najprv do Bavorska, kde na dvore soľnohradského arcibiskupa prijal krst, a potom do Zadunajska (Pannonie), kde dostal údelné kniežatstvo okolo Blatného jazera. Spojené kniežatstvo Mojmirovo sa volá v historických prameňoch *Morava*, a ten názov obsahuje Slovensko a moravské Slovácko. Mojmir mal pravdepodobne aj ďalšie výbojné plány, ktoré znepokojili bavorského kráľa Ľudovíta Nemca (843-876). Ten r. 846 vojenským ťažením odstránil z trónu Mojmira a dosadil naň jeho synovca Rastislava (846-870). Tento sa spočiatku podriadil nemeckej nadvláde, ale roku 855 sa z nej vymanil a stal sa celkom nezávislým panovníkom. Kráľ Ľudovít Nemec viacerými vojenskými výpravami snažil sa skrotiť nepoddajného Rastislava, ale jeho pohraničné pevnosti, ako na pr. Devín, boli neprežiteľné. Fuldské Letopisy na rok 855 zaznamenávajú: »Kráľ Ľudovít viedol vojnu proti moravským Slovenom a ich kniežatu Rastislavovi, ktorý sa vzbúril. No výprava sa mu nepodarila a vrátil sa bez víťazstva. Radšej nechal protivníka [Rastislava] chráneného silnými obrannými pevnosťami na čas v pokoji, než by mal v nebezpečnom boji utrieť straty

¹⁸ Rastislav kniaz slověnsk[y] vo svojom posolstve do Carihradu svoj ľud nazýva: *My Slověne*.

Pravdepodobný najväčší rozsah Veľkomoravskej ríše za kráľa Svätopluka.

na svojom vojsku. « Kde bol hlavný hrad a stredisko Rastislavovho štátu, doteraz sa nevie.

Fuldské letopisy, ktoré podrobne opisujú vojny Nemcov s Rastislavom, žiaľbohu neudávajú meno jeho hlavnej pevnosti, iba ju opisujú takto *ineffabilis munitio et omnibus antiquissimis dissimilis — úžasne silná pevnosť, ktorá nemá páru vo všetkých predošlých*¹⁹. Avšak obranné prostriedky v tom čase boli väčšinou stavané z dreva, takže sa nám dodnes nezachovali, o čom svedčia tie isté letopisy, že niektoré pevnosti nemecké vojsko spálilo — *incendio cremavit*.

Z veľkomoravského územia a obdobia máme zaznamenané v historických prameňoch iba mená troch miest: Nitra²⁰, Devín²¹, Bratislava²². Je otázkou, či jedno z týchto miest, alebo niektoré iné bolo hlavným strediskom veľkomoravskej ríše. Nie je našim úmyslom tu rozoberať celú otázku. Uvádzame iba, že dejepisci predložili doteraz o hlavnom stredisku Veľkej Moravy tieto riešenia: Nitra, Devín, Velehrad, Bratislava, Staré Město, Ostrihom, Komárno, Ráb, Stolný Belehrad, Vyšehrad nad Dunajom, Pohansko, Mikulčice a iné.

Až do nedávna, každý autor hľadal pre svoju mienku dôkazy v písaných prameňoch. Avšak tie sú také kusé, že ani jedna mienka nezískala všeobecný súhlas.

¹⁹ *Meginhardi Annales Fuldenses ad annum 869*. Preklad vid. J. STANISLAV, *Dejiny slovenského jazyka III*, str. 28.

²⁰ Tvar *Nitrava* nachádza sa v *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*. — Tvar » *Ecclesia Nitrensis* « nachádza sa v liste Jána VIII *Industriae Tuae*.

²¹ . . . in quadam civitate, quae lingua gentis illius Dovina, id est puella, dicitur. — *Meginhardi Annales Fuldenses ad annum 864*.

²² *Bellum pessimum fuit ad Bresalauspure 4° nonas iulii*. — *Annales Juvavenses ad annum 907*.

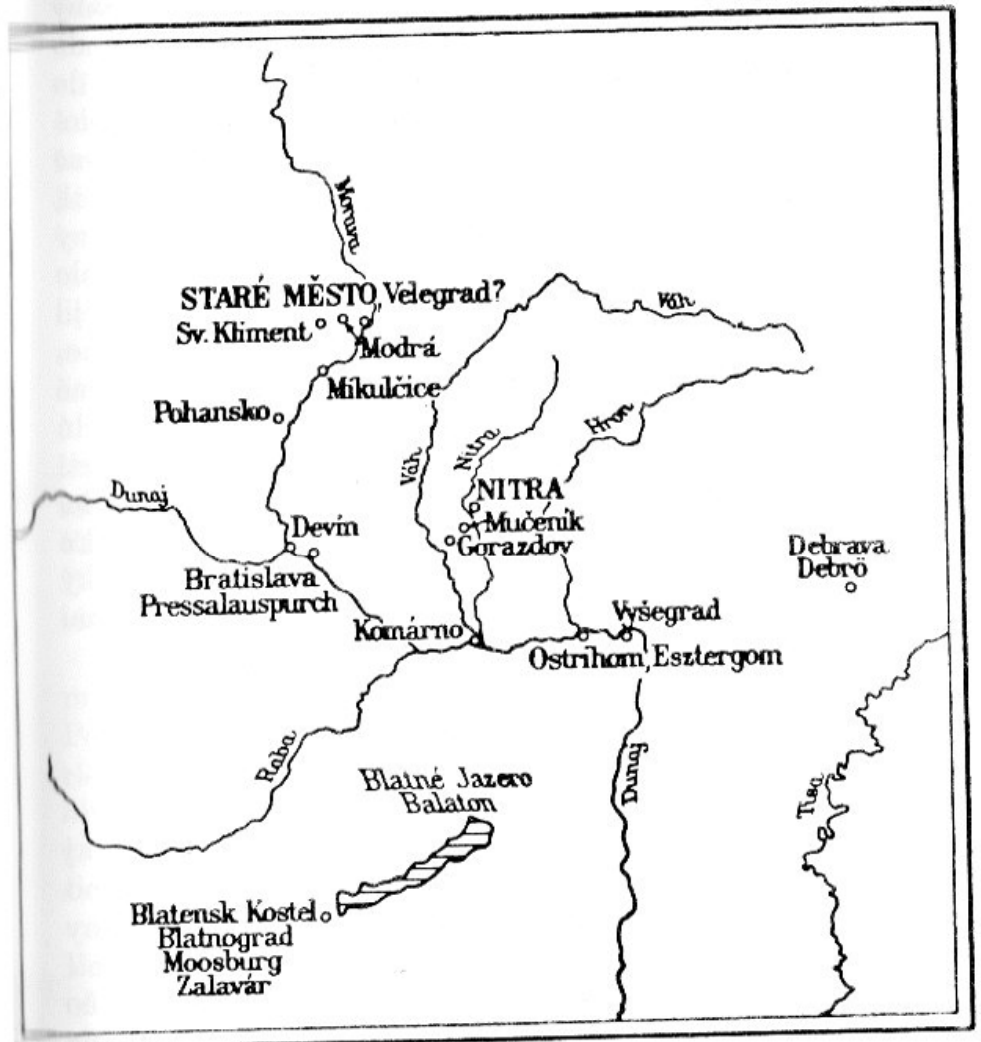
Až po prvej svetovej vojne sa pristúpilo k archeologickému výskumu, z ktorého čerpáme stále nové poznatky. Na Devíne výskum sa začal roku 1921, a boli tu nájdené pamiatky z veľkomoravského obdobia, hlavne pohrebište v Devínskej Novej Vsi. Okolo roku 1933 konali sa vykopávky na nitrianskom hrade, okolo Pribinovho kostolíka. Tak isto približne od r. 1930 sú v prúde vykopávky v Starom Měste pri rieke Morave a v nich sa pokračuje aj po druhej svetovej vojne. Doteraz tu boli objavené tri kostoly a rozsiahle pohrebištia. Archeologický výskum bol prevedený aj na dnešnom Velehrade. Konečne od roku 1954 začalo sa s výskumom na veľkomoravskom hradišti pri Mikulčiciach. Tie ležia pri rieke Morave, 5,5 km južne od Hodonína, a 4,5 km západne od Holíča. Do roku 1962 bolo tu objavených 10 kostolov, mnoho obytných objektov a veľký počet hrobov. Predmety z drahých kovov nájdené v niektorých z nich: meče, opásky, ostrohy, šperky atď. poukazujú, že tu žila popredná vrstva. Z objavených kostolov niektoré sú z prvej polovice IX. storočia, teda z pred-cyrilometodského obdobia, čo dokazuje, že tu pôsobili aj nemeckí misionári. V jednom hrobe bol nájdený tiež byzantský zlatý peniaz s vyobrazením cisára Michala III., ktorý poslal sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. Treba tiež poznamenať, že hradište pri Mikulčiciach v dobe svojho rozkvetu ležalo vlastne na Slovensku, totiž z východnej strany rieky Moravy, ktorá vtedy tiekla asi 300 metrov západne od spomenutého hradišťa, kým dnes tečie asi 500 metrov východne od neho.

Podľa dnešného stavu archeologického výskumu, hradište pri Mikulčiciach má najväčšie nároky byť hlavným mestom veľkomoravskej ríše. Avšak výskum

nie je skončený, a ďalšie vykopávky nám môžu priniesť nové prekvapenia.²³

Nemcom sa nezávislé počínanie Rastislavovo vonkoncom nepáčilo, a preto sa snažili získať proti nemu spojencov, a to Bulharov, ktorí by Rastislava napadli z Východu. V tom čase totiž Bulhari ovládali skoro celé územie okolo Tisy, ako aj dnešné Rumunsko, a teda boli z východu susedmi moravsko-slovenského štátu. Prípravy na konečné skoncovanie s Rastislavom začali sa r. 862. No ani Rastislav nelenil. Aj on hľadal spojencov a aby oslabil výbojnosť Bulharov, snažil sa získať byzantského cisára, ktorý by v prípade vojny napadol bulharov a tým znemožnil ich účasť vo vojne proti Rastislavovi. Do príprav na tú vojnu treba zaradiť aj Rastislavovo posolstvo do Carigradu r. 862. Kráľ Eudovít Nemeč prijal r. 863 v Tullne nad Dunajom posolstvo bulharov, na čele so samým bulharským chánom Borisom, vtedy ešte pohanom. K vojne vskutku došlo v lete r. 864. Nemci napadli Rastislava a v tom istom čase byzantské vojsko napadlo Bulharov. Výsledkom byzantského zásahu bolo prijatie krstu chánom Borisom. Rastislav sa bránil na Devíne a keďže tento raz nemohol odporovať presile, urobil s Nemcami smluvu, v ktorej uznal ich zvrchovanosť, v duchu však už pripravoval nový odboj. Prímerie trvalo do r. 869, keď sa znovu rozvírila vojna medzi Rastislavom a Nemcami. Bezpochyby

²³ O celej tejto otázke vid: LUDOVÍT ZACHAR, *Borba za národnú slobodu Bratislava* 1931. On je zo Slovákov hlavným zástancom Devína; zaoberá sa aj mienkami iných autorov. — ŠTEFAN JANŠÁK, *K problému strediska veľkomoravskej ríše*. Historický časopis X (Bratislava 1962) str. 547-562. — JOSEF POULÍK, *Velkomoravské hradište Mikulčice*. Brno 1962.

Stred Veľkomoravskej ríše. Miestne mená ktoré majú vzťah k cyrilometodskému obdobiu.

Rastislav by bol aj teraz vyhral, keby nebolo bývalo nečestného kroku zo strany jeho synovca Svätopluka. Tento zradil svojho strýca a vydal ho Nemcom, aby sa sám stal panovníkom. Rastislav bol odvečnený do Nemecka, kde mu Nemci vylúpili oči a zavreli ho do žalára. Tu biedne zahynul tento hrdý moravsko-slovenský panovník. Svätopluk (870-894) tiež iba dočasne znášal nadvládu Nemcov. Nielen že ju skoro zvrhnuť, ale svoju moc rozšíril široko-ďaleko a založil mocný štát: *Velkú Moravu*. Ku jadrú ríše, ktoré pozostávalo z územia Slovákov a Moravanov, neskoršie pripojil vojenskými výpravami aj Čechy (885), Lužicu, Sliezske, južné Poľsko na východ až za riekú Vislu, dnešné východné Slovensko a južne od Dunaja skoro celú Pannoniu (dnešné Maďarsko). Po Svätoplukovej smrti nebolo silnej ruky, ktorá by jeho veľký štát udržala. Jednotlivé územia sa vymanili zo spoločného zväzku (Čechy sa dali pod ochranu Nemecka r. 894) a veľký Svätoplukov štát sa rozpadol. Napokon pod útokmi Maďarov aj samé jadro tohto štátu podľahlo r. 907.

11. Počiatky kresťanstva na Veľkej Morave

Počas rímskej ríše začalo sa šíriť kresťanstvo aj v provincii Panónii, ktorá sa rozprestierala južne od stredného toku Dunaja. Roku 1957 bol v obci Szöny — v rímskom Brigetio — z maďarskej strany naproti Komárnu nájdený hrob biskupa zo IV. storočia, čo dosvedčuje prítomnosť kresťanov v tých krajoch. Na dnešnom Slovensku, kde v prvých storočiach po Kristu sídlili Markomani, stretáme niekoľko kresťanov vo vojsku cisára Marka Aurélia, ktorý bojoval proti Mar-

komanom v rokoch 178-190. Bola to takzvaná *Legio fulminans*, ktorej sa dostalo zázračným spôsobom potrebného dažďa zásluhou modlitby práve tých kresťanských vojakov. Výjav je zvečnený na pamätnom stĺpe Marka Aurélia v Ríme. Čo sa týka samých Markomanov, jedna zpráva hovorí, že v IV. storočí kráľovná Markomanov prosila od sv. Ambróza, milánskeho biskupa, kresťanských misionárov. Či sa to uskutočnilo, nevieme.

No počas sťahovania národov rímske kresťanské osady v Panónii boli zničené. Keď tam prišli v VI. stor. Slovania, nenašli kresťanské obyvateľstvo a tak ostali ešte istý čas pohanmi. Za Slovanmi došli okolo r. 568 do dunajskej nížiny Avari, mongolský kmeň, ktorí si podrobili Slovanov a vládli nad nimi — s výnimkou obdobia Samovej ríše (624-658) — až do konca VIII. storočia. Strediskom ich ríše bola oblasť medzi Blatným jazerom a Dunajom. Na západe ich dŕžava siahala až za Viedeňský les.

Cisár Karol Veľký od r. 791 podnikal vojenské výpravy proti Avarom a vyvrátil ich dŕžavu r. 796. Panónia až po Dunaj bola včlenená do franského-nemeckej ríše. Aj práve sa utvárajúce kniežatstvá moravské a nitrianske dostali sa do určitej závislosti na nej. Po zničení avarskej dŕžavy začína v našich krajoch misionárska činnosť z Bavorska.

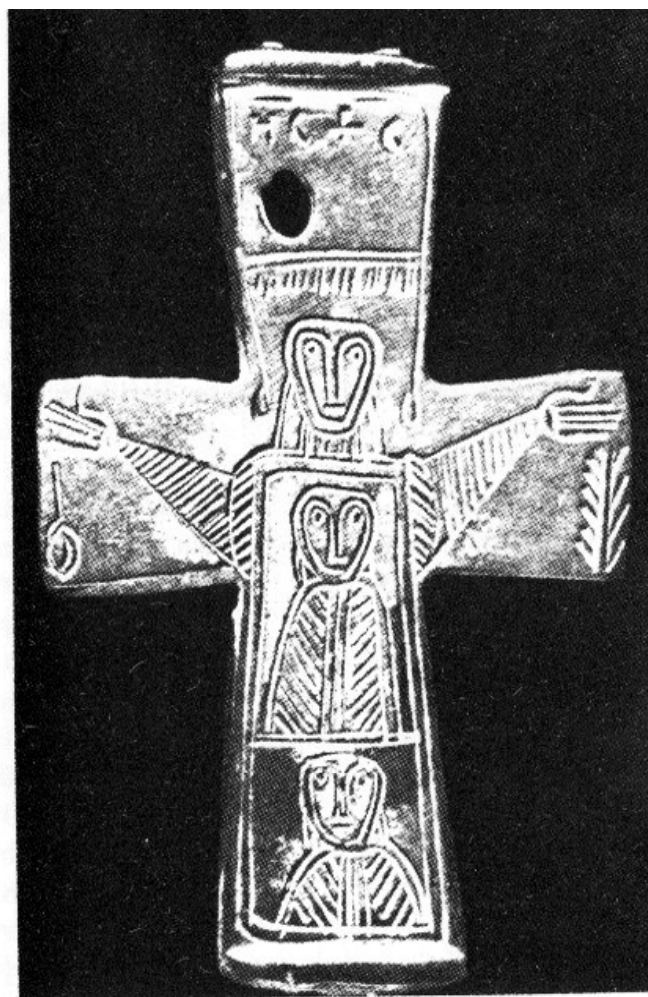
Hneď po víťazstve nad Avarmi roku 796 syn Karola Veľkého, Pipin, zvolal synodu nemeckých biskupov do niektorého mesta pri Dunaji — *ad ripas Danubii* — aby zriadil duchovnú správu na novodobytom území. A r. 798 sám Karol Veľký dáva rozkaz soľnohradskému arcibiskupovi Arnovi a skrze neho všetkým bavorským biskupom, aby vyslali misionárov medzi podunajských

Slovenov : *ipse imperator praecepit Arnoni archiepiscopo pergere in partes Sclavorum.*

Prvými kresťanskými misionármi na Morave a na dnešnom Slovensku boli skoro celkom iste írski a škótski mnísi, ktorí obrátili na kresťanstvo aj bavorských Nemcov, pracujúc tu od siedmeho storočia. Boli to nevšední horlivci, putujúci z miesta na miesto, nezávislí na biskupoch, ba niektorí aj sami boli biskupmi pre misijné kraje. No práve v období, o ktorom hovoríme, cisár Karol Veľký zaviedol novú reformu, podľa ktorej v bavorských kláštoroch bola zavedená regula benediktínska²⁴ Mnísi boli podriadení biskupom a biskupom bola zverená aj misijná činnosť. Práve preto novozískané podunajské kraje boli už roku 796 vojvodom Pipinom a potom roku 811 cisárom Karolom Veľkým pridelené týmto biskupstvám : Južné územie až po rieku Drávu patrilo patriarchátu Aquileia ; územie od rieky Drávy až po Dunaj pripadlo Soľnohradu (Salzburg) ; na sever od Dunaja Pasovu (Passau) a Čechy zase Reznu (Regensburg). Neskoršie, roku 829, nastalo nové rozhraničenie medzi Soľnohradom a Pasovom. Ako hranica medzi nimi boli určené rieky Rabnica a Raba, čo má veľký význam pre Slovensko, ako sa zmienime nižšie.

Aké máme dôkazy, že írski, škótski a nemeckí misionári skutočne hneď po zničení avarskej dŕžavy, teda už okolo roku 800 začali misijnú činnosť u podunajských Slovenov ? O Panónii, kde vládol od r. 847 knieža Pribina, máme početné a presné zprávy v spise

²⁴ Pre misijnú činnosť v strednom Podunajsku najväčšie sú : Opátstvo sv. Petra v Salzburgu a kláštor Kremsmünster (založený r. 770).

Kríž nájdený pri vykopávkach pohrebiska Z doby veľkomoravskej. Mača, okr. Galanta, 9.-10. storočie.

De conversione Bagoariorum et Carantanorum, napísanom r. 871 na obranu práv soľnohradských arcibiskupov na toto územie, podriadené neskoršie sv. Metodovi. No v tomto spise máme aj prvú zprávu o činnosti írsko-škótskych alebo nemeckých misionárov na Slovensku, totiž o posvätení prvého kresťanského kostola v Nitre, keď tam vládol Pribina. V XI. kapi-

tole, kde je reč o Pribinovej činnosti v jeho novom panstve v Panónii, je vložená táto veta: *Cui quondam Adalramus archiepiscopus ultra Danubium in sua proprietate loco vocato Nitrava consecravit ecclesiam* — Jemu už dávnejšie arcibiskup Adalram vysvätil kostol na jeho panstve na mieste zvanom Nitra. — V texte nie je udané presne, kedy sa to stalo. Môžeme to odinakaľ zistiť? Roku 1933 boli v Nitre Pribinovské oslavy, na pamiatku 1100 — ročného jubilea posvätenia spomenutého kostola, lebo slovenskí historici sa domnievali, že Adalram ho posvätil okolo roku 833. Do úvahy brali jednoducho tieto dáta: Adalram bol soľnohradským arcibiskupom v rokoch 821-836. On sám prišiel vysvätiť do Nitry kostol, keď tam ešte vládol Pribina, vypudený odtiaľ Mojmirom tiež okolo r. 836. Teda vysviacka musela byť pred rokom 836. No pre rok 833 nemáme nijakých zvláštnych dôkazov. Najnovšie Dr. Jozef Cibulka²⁵ určil presnejšie rok vysviacky nitrianskeho kostola, a to rok 828. On dôvodí, že iba pre vysviacku jedného kostola arcibiskup by sa nebol dal na cestu do Nitry, tým menej že knieža Pribina v tej dobe bol ešte pohanom. No roku 828 cisár Karol Veľký viedol novú výpravu do južnej Panónie proti Bulharom, na ktorej sa zúčastnil aj arcibiskup Adalram a iní biskupi.

Vojsko zaiste postupovalo pozdĺž Dunaja, čo bolo pre Adalrama príležitosťou, aby odbočil do Nitry, a potom zase pokračoval ďalej s cisárskym vojskom. V nasledujúcich rokoch misijná činnosť Soľnohradu neprichádza do úvahy, nakoľko r. 829

²⁵ JOSEF CIBULKA, *Velkomoravský kostel v Modré u Velehradu a počátky křesťanství na Moravě*. Praha 1958.

územie dnešného Slovenska bolo pridelené pod právomoc pasovského biskupa. Ak bol teda kostol v Nitre vysvätený r. 828, museli tam pôsobiť misionári už nejaký čas predtým. Čo sa týka samého kostola, ten musel byť kamenný, nakoľko dreveným kostolom sa nedávala *consecratio*, ale iba *benedictio*. Vedľa katedrály na nitrianskom hrade až dodnes stojí tak zv. Pribinov kostolík, reštaurovaný v r. 1930-33. Vykopávky odhalili až jeho základy, ktoré podľa Juraja Hodála pochádzajú z IX. storočia, kým niektorí iní archeológovia ich považujú za trochu neskoršie.

Na Morave vykopávky priniesli na svetlo zvyšky niekoľkých kostolov, ktoré pochádzajú z pred cyrilometodskej doby. Prvý je kostolík v Modrej pri Velehrade, nájdený už r. 1911, ale preskúmaný podrobne iba r. 1953 vyššie spomenutým dr. J. Cibulkom. V r. 1949-50 boli objavené dva kostoly v Starom Meste pri rieke Morave, od r. 1954 viac kostolov v Mikulčiciach a r. 1959 ďalší na sídlíšti « Pohansko » pri rieke Dyje. Najstarší z nich podľa dr. J. Cibulku je kostolík v Modrej pri Velehrade, ktorý je dielom irsko-škótskych misionárov a pochádza z rokov tesne okolo 800. Pri kostoloch boli vykopané skoro všade aj hroby. V nich sa tiež našli predmety pochádzajúce z prvej polovice IX. storočia. Už samotný spôsob pochovávaní, uloženie do zeme miesto spaľovania, je dokázaný okolo r. 800 na Morave a v Dolnom Rakúsku (okolo Viedne), a to potvrdzuje prijatie kresťanstva v tomto kraji. Ešte jeden dôkaz v poslednom čase priniesol dr. Jozef Cincík v svojej knihe o Cuthbertovom Evanjeliári.²⁶

²⁶ JOSEPH CINCIK, *Anglo-Saxon and Slovak-Avar Patterns of the Cuthbert Gospel*. Slovak Institute (= Series cyrilometodska, Vol. I) Cleveland - Rome 1958.

Cuthbertov Evanjeliár je rukopis, pochádzajúci z obdobia okolo r. 800. Je napísaný irsko-škótskym písmom a je v ňom aj niekoľko farebných iniciál a celostranových miniatúr. Skúmajúc ich rámcové ozdoby, dr. J. Cincík prišiel k uzáveru, že sú v nich námety pochádzajúce z územia, kde žili pomiešaní Sloveni a Avari, teda z územia okolo Devína, a ich pôvodcom mohol byť niektorý irsko-škótsky mních, ktorý pôsobil v tých krajoch ako misionár. Iným dôkazom, že počiatky kresťanstva u nás siahajú do doby pred-cyrilometodskej a že to kresťanstvo prichádzalo zo západu, je naša náboženská terminológia. V nej máme hodne slov, pochádzajúcich z latinčiny buď priamo, alebo skrze nemčinu. Dr. Henrik Bartek, ktorý sa tou terminológiu zaoberal, uvádza medzi iným tieto slová: Ježiš, omša, rakev (z lat. arca), pohan, diabol, koleda (Kalendae), kostol, kmotra (commater), emiter, pápež, biskup (episcopus - Bischof), fara (parochia - pfarre), oltár, kláštor, mních, kríž (crux - Kreuz) atď.²⁷ Okrem týchto vnútorných dôkazov máme aj literárne dôkazy. Keď okolo r. 900 pápež Ján IX. znovu zriadil slovanskú hierarchiu na Veľkej Morave, bavorskí biskupi poslali do Ríma protestný list, v ktorom jasne hovoria, že «*terra Sclavorum qui Moravi dicuntur*» od počiatku patrila Pasovskému biskupstvu, a že zásluhou pasovských misionárov tí Sloveni prijali kresťanstvo «*... quia exinde primum imbuti et ex paganis christiani facti sunt*».²⁸

²⁷ HENRICH BARTEK, *Kresťanstvo a slovenčina*. : Nádej víťazná. Scranton Pa. 1947, str. 241-268.

²⁸ GUSTAV FRIEDRICH : *Codex diplomaticus*, Vol. I Pragae 1904-1907, Nr. 30 str. 29-33. — Slov. preklad má J. STANISLAV, *Životy*, str. 190-195.

Že títo irsko-škótski a nemeckí misionári museli vedieť aspoň trochu reč moravských a podunajských Slovenov, je vec bezpochyby istá. Veď ako mohli ohlasovať evanjelium, keby neboli vedeli reč ľudu, ktorému ho ohlasovali? A konečne sa nám zachovali tak zv. Frizinské pamiatky, v kódexe štátnej knižnice v Mníchove, pochádzajúcom z 10. storočia, kde máme zapísané niektoré modlitby západného obradu v staroslovenskej reči, z územia západných Slovanov. Niektorí vedci v nich vidia vplyvy tvoriaceho sa jazyka slovenského a iní slovinského. Frizinské pamiatky vznikli celkom určite, pred príchodom sv. Cyrila a Metoda.

Nakoľko bolo toto západné kresťanstvo rozšírené na Veľkej Morave pred príchodom sv. Cyrila a Metoda, je ťažko usudzovať. Pravdepodobne bolo iba v začiatkoch, ale zas natoľko, že sv. Cyril a Metod ho museli vziať do úvahy, keď sa rozhodovali, v akom obrade majú tu pokračovať, ako uvidíme ďalej.

Toto všetko bolo potrebné vysvetliť, aby sme porozumeli slovám Rastislavovho posolstva: «*Keďže ľud náš od pohanstva sa odvrhol a kresťanského zákona sa drží*» (ŽK XIV) Starší autori, čo písali pred objavmi vykopávkov, o ktorých sme sa tu zmienili, nechceli týmto slovám veriť, alebo nevedeli ako ich vysvetľovať. Dnes je ich pravdivosť potvrdená. Rozoberme teda bližšie obsah Rastislavovho posolstva.

12. Plány kniežata Rastislava

Pred posolstvom do Carihradu, Rastislav bol vyslal podobné posolstvo do Ríma k pápežovi Mikulášovi I. Stalo sa to asi roku 861. Zprávu o tomto posolstve nám podáva list pápeža Hadriána II., adresovaný

Rastislavovi, Svätoplukovi a Kocelovi r. 869. Pápež Hadrián II. bol nástupcom pápeža Mikuláša I. Hadrián II. píše: «... nielen u tejto Apoštolskej Stolice prosili ste o učiteľa, ale aj u [byzantského] cisára Michala ... A poslal Vám blahoslaveného Filozofa Konštantína i s bratom, keďže my sme nestihli [to zrobiť]» (VM VIII). Rastislavovo posolstvo teda nedosiahlo v Ríme čo žiadalo.

O čo vlastne išlo? Obyčajne sa hovorí, že Rastislav žiadal v Ríme misionárov, znalých slovenskú reč. Na tu treba poznamenať, že nemeckí misionári celkom iste vedeli po slovensky, hoci možno nie celkom dokonale, ako sme videli v predošlej kapitole. Po druhé hľadať v Ríme misionárov, znalých slovenskej reči, bolo celkom bezvýhľadné. Veď kde by sa tam boli v tom čase našli takí misionári? Musíme si uvedomiť, že v tom čase ledva časť Chorvátov a Slovincov prijala kresťanstvo. Ostatné slovanské národy boli ešte pohanské.

Podľa všetkého Rastislavovo posolstvo do Ríma malo omnoho väčšie plány. Z vyššie citovaného listu sa dozvedáme, že posolstvo žiadalo v Ríme učiteľa. O rok neskôršie Rastislavovo posolstvo žiadalo v Carihrade biskupa a učiteľa, a to takého, ktorý by vedel v slovenskom jazyku vysvetľovať ponajprv kresťanskú vieru a po druhé dobrý zákon.

Z toho nasleduje, že Rastislav žiadal aj v Ríme aj v Carihrade dve veci:

1. Biskupa, čiže zriadenie osobitnej hierarchie na Veľkej Morave,
2. nejaký dobrý občiansky zákonník.

Obidva plány mali ďalekosiahly význam. Ako sme vyššie videli, Rastislav sa od roku 855 vymanil zpod

nadvlády nemeckej ríše, no mal obavu, že cirkevná závislosť jeho dŕžavy na cirkevnej hierarchii bavorskej nebude priaznivá jeho snahám, a preto chcel si získať vlastnú hierarchiu, závislú iba na najvyššej cirkevnej vrchnosti, a nie na nemeckej. Nakoľko Veľká Morava bola už od počiatku IX. storočia následkom činnosti západných misionárov v okruhu rímskeho patriarchátu, jeho prvé posolstvo smerovalo do Ríma. No žiadosť bola príliš vážna, než aby rímska Stolica jej mohla hneď vyhovieť.

Ustanovenie hierarchie priamo z Ríma bolo by vyvolalo odpor zo strany nemeckej ríše a nemeckej hierarchie — ako sa to vskutku neskôršie stalo — a to si pápež Mikuláš I. v tom čase podľa všetkého neželal. Už aj tak mal hodne iných starostí. A preto dal Rastislavovým poslom asi vyhýbavú odpoveď. V tom smysle treba rozumieť slová vyššie citovaného listu pápeža Hadriána II., že rímska Apoštolská Stolica «nestihla» poslať na Veľkú Moravu žiadaného biskupa a učiteľa.

Rastislav však nemienil mnoho vyčkávať. Politická situácia ho nútila hľadať spojenectvo byzantskej ríše proti Bulharom a Nemcom, a preto r. 862 vyslal svoje posolstvo do Carihradu. Prvotným cieľom toho posolstva boli zaiste vyjednávania politického rázu, o ktorých sme sa zmienili. Ale Rastislav využil túto príležitosť, aby aj tam požiadal o vyslanie biskupa — učiteľa a o zriadenie hierarchie pre Veľkú Moravu. V tom čase grécka byzantská cirkev bola ešte v jednote s Rímom, vyznávala tú istú katolícku vieru ako Rím, iba že bola v mnohých veciach nezávislá, ako napríklad práve v zriaďovaní svojich vlastných misií.

Okrem toho Rastislav žiadal od byzantského ci-

sára aj nejaký dobrý občiansky zákonník. Posolstvo predstavilo vec takto: « ... prišli k nám mnohí učitelia z Itálie, z Grécka i z Nemecka, učiac nás rozlične ... » (ŽM V).

Iste nešlo tam o rôznosť náuky vo viere, ale o rôznosť v iných občianskych náukách. Rastislav sa chcel čím viacej vymaniť z nemeckej závislosti, chcel uviesť na Veľkej Morave zákony odlišné od nemeckých, a preto si žiadal byzantský zákonník, lebo z Byzantu « ... vždy dobrý zákon vychádza » (ŽK XIV).

Aký úspech dosiahlo Rastislavovo posolstvo v Carihrade? O politickej dohode sme sa zmienili v hlave 10. Jeho žiadosť o cirkevnú hierarchiu bola splnená čiastočne. Nebol mu daný hneď biskup, ale boli na veľkomoravskú misiu určení dvaja bratia, Konštantín a Metod, zaiste aby tam najprv zistili pomery a potom bude možno vyhovieť aj žiadosti o biskupa a hierarchiu. Konštantín a Metod priniesli so sebou aj byzantský zákonník *Nomokanon*, ktorý preložili neskôr do staroslovenskej reči ako ZAKON SUDNYJ L'UDEM. Takto sa zdalo, že Veľká Morava prejde do kultúrneho vplyvu byzantského miesto prvotného rímskeho.

13. Sv. Cyril a Metod určení na Veľkú Moravu

Keď cisár Michal III. vypočul Rastislavovu žiadosť o biskupa a učiteľa a prečítal si jeho list, rozhodol sa poslať na veľkomoravskú misiu Cyrila a Metoda. Zhromaždil svoju radu, dal si predvolať Cyrila a povedal mu: « Viem, Filozof, že si ustatý, ale treba ti tam ísť, lebo tieto veci nemôže nikto iný vykonať

Rastislavovo posolstvo pred cisárom Michalom III. v Carihrade.

iba Ty. Teda dám Ti dary mnohé²⁹ a choď, poj-
múe svojho brata igumena (opáta) Metoda, lebo vy
ste Soluňania, a Soluňania všetci čisto slovensky roz-
právajú». ³⁰

Filozof (Cyril) odpovedal: «Hoci som ustatý a
chorý telom, s radosťou tam pôjdem, ak majú písme-
ná vo svojom jazyku.»

I povedal mu cisár: «Môj ded i otec i mnohí iní,
hľadajúc to, nenašli; akože teda ja to môžem nájsť?»

Filozof riekol: «Kto môže na vodu reč písať?
A ešte k tomu meno heretika si utfžiť!»

Odpovedal mu opäť cisár i Bardas, jeho ujec:
«Ak ty chceš, môže to [aby si vynašiel slovanské pís-
mo] tebe dať Boh, ktorý dáva všetkým, ktorí prosia
s dôverou, a otvára klopujúcim» (Lk 11, 10).

A tak nesmeli odrieknuť ani Bohu, ani cisárovi,
podľa slova svätého apoštola Petra, ktorý hovorí:
Boha sa bojte, cisára ctite (I. Petr. 2, 11). Filozof
(Cyril) odíduc, podľa svojej obyčaje oddal sa modlitbe
i s inými pomocníkmi, ktorí boli tohože ducha. Čosko-
ro mu Boh, ktorý vyslyší modlitby svojich služobníkov,
zjavil, o čo ho prosil. Ihneď složil písme-
ná a začal písať slová evanjelia: *Na počiatku bolo Slovo a Slovo
bolo u Boha a Boh bol Slovo* (Ján I, 1) a tak ďalej.
(ŽK XIV, ŽM V)

Pri určení Cyrila a Metoda na veľkomoravskú misiu
cisár mal na zreteli ich znalosť slovanskej reči, lebo
boli zo Solúna. Ako sme videli v prvej kapitole, obyva-
teľstvo okolo Solúna bolo slovanské a tak aj Soluňania

²⁹ V staroslovenskom texte badať vplyvy ľudovej reči:
... na! Ti dary mnozi!

³⁰ *Slovensky* — tu je v smysle všeobecnom: slovansky.

vedeli po slovansky. Hoci sa v tom čase už začínajú
rôzniť jednotlivé slovanské nárečia a vytvárať dnešné
jazyky, predsa rôznosť nebola ešte veľká a podunajskí
Sloveni mohli rozumieť solúnske nárečie. Okrem toho
pri ich voľbe iste prišla do úvahy ich skúsenosť pri
iných doteraz vykonaných misijných podujatiach.

Jednou takou skúsenosťou bolo zistenie, že pri
misijnej činnosti treba mať aspoň Písmo sväté v reči
ľudu, ktorému ohlasujú Evanjelium. Ináč misijná
činnosť nemá dostatočnej opory. Slová misionárov sa
počujú a zanikajú, no napísané slovo ostáva. Preto
sa spýtal cisára, a otázka bola zaiste pre Rastislavovo
posolstvo, či podunajskí Sloveni majú písmo a teda
aj knihy v svojej reči. Rastislavoví poslovia odpove-
dali, že nemajú. Cisár k tomu dolal, že on a jeho pred-
chodcovia už mysleli na to, že by bolo potrebné mať
osobitné slovanské písmo, lebo na pr. v okolí Solúna
neraz cisárski úradníci museli zapisovať či už mená,
alebo aj iné slová slovanské, no doteraz nikto také
slovanské písmo nezostavil.

Cyril podotknul, či to nebude márna práca, ako
keď píšeš slová na vode. A keby sa mu to aj podarilo,
či ho nebudú obviňovať ako heretika zato, že zaviedol
do bohoslužby slovanskú reč a písmo? Vedel totiž,
že Gréci nepriali Slovanom, ktorí boli v byzantskej
ríši. Keď sa ich už nemohli zbaviť, chceli ich pogrėtiť.
Čo by teda znamenalo ešte im aj bohoslužbu v slo-
vanskom jazyku pripraviť? Fraňo Grivec v tejto ná-
mietke vidí akoby Cyrilovu nepriamu žiadosť, aby
cisár dovolil preložiť bohoslužobné knihy do slovanskej
reči a používať ich potom pri bohoslužbe. Cisár Michal
III. sa zaiste poradil so svojimi radcami, z ktorých
sa v *Žití Konštantínovom* výslovne spomína cisárov

ujec Bardas, s patriarchom Fociom a inými cirkevnými hodnosťarmi. V cisárovej odpovedi Grivec vidí dovoľenie a potvrdenie Cyrilovho plánu o slovanskej bohoslužbe. Išlo totiž o misijnú činnosť medzi Slovanmi mimo byzantskej ríše, ktorí už boli pod nemeckým vplyvom a ktorých bolo možno odvrátiť od Nemečov a získať pre byzantské spojenectvo iba takým významným činom, ako bola slovanská bohoslužba a vôbec osnovanie vlastnej slovanskej kultúry.

Keď Cyril dostal od cisára potvrdenie svojho plánu, utiahol sa aj s bratom Metodom a s niekoľkými pomocníkmi, ktorí neskoršie s ním šli na Veľkú Moravu, a začal sa chystať na toto poslanie. Jeho najhlavnejšou úlohou bolo vynájdenie a zostavenie slovanského písma a preklad najpotrebnejších bohoslužobných kníh do slovanskej reči. To mu vzalo určitý čas. Predpokladám, že medzitým sa jedna časť Rastislavovho posolstva vrátila domov, aby zvestovala panovníkovi priaznivé výsledky ich poslania, kým druhá časť ostala v Carihrade, aby potom doprevadila Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu.

14. Sv. Cyril tvorca slovanského písma

Videli sme vyššie, že hlavnou starostou sv. Cyrila pred odchodom na Veľkú Moravu bolo pripravenie Písma svätého a iných bohoslužobných kníh v slovanskom jazyku. Aby však mohol tie knihy prekladať a písať, bolo potrebné ponajprv utvoriť slovanské písmo.

V jednej z najstarších staroslovenských pamiatok, *Skazanie o písmenach*, mních Chrabr hovorí: « Sloveni, kým boli ešte pohania, nemali svojich kníh, ale

ⱁ	ⱂ	ⱃ	ⱄ	A	ⱆ	ⱇ	ⱈ	ⱉ	O
ⱊ	ⱋ	ⱌ	ⱍ	B	ⱏ	ⱐ	ⱑ	ⱒ	P
ⱓ	ⱔ	ⱕ	ⱖ	V	ⱘ	ⱙ	ⱚ	ⱛ	R
ⱜ	ⱝ	ⱞ	ⱟ	G	ⱡ	Ɫ	Ᵽ	Ɽ	S
ⱥ	ⱦ	Ⱨ	ⱨ	D	ⱪ	ⱬ	Ɑ	Ɱ	T
Ɐ	Ɒ	ⱱ	Ⱳ	E	ⱴ	ⱶ	ⱷ	ⱸ	U
ⱹ	ⱺ	ⱻ	ⱼ	Z	ⱽ	Ɀ	Ⳁ	ⳁ	F
			Ⳃ	Z	Ⳅ	ⳅ	Ⳇ	ⳇ	H
Ⳉ	ⳉ	Ⳋ	ⳋ	Z	ⳍ	Ⳏ	ⳏ	Ⳑ	ŠT
ⳑ	Ⳓ	ⳓ	Ⳕ	I	Ⳗ	ⳗ	Ⳙ	ⳙ	C
		ⳛ	Ⳝ	J	Ⳟ	ⳟ	Ⳡ	ⳡ	Č
ⳣ	ⳤ	⳥	⳦	K	⳨	⳩	⳪	Ⳬ	Š
ⳬ	Ⳮ	ⳮ	⳯	L	⳱	Ⳳ	ⳳ	⳴	-
⳵	⳶	⳷	⳸	M	⳺	⳻	⳼	⳽	Ja
⳾	⳿	ⴀ	ⴁ	N	ⴃ	ⴄ	ⴅ	ⴆ	Ju

GLAGOLSKÁ ABECEDA

Prvý a druhý stlpec sú ozdobné počiatkové písmená, tretí stlpec veľké, štvrtý malé písmená a piaty je prepis latinským písmom.

iba črtami a rezami počítali a hádali. Keď však prijali krst, začali upotrebovať rímske a grécke písmená pri zapisovaní slovenskej reči, ale to bolo bez ustrojenia. Lebo veď ako možno gréckymi písmenami dobre zapísať slovo Bog, alebo život, alebo zĕlo (= veľmi), alebo cerkov, alebo čajanie (= očakávanie), alebo širotá (= šírka) alebo jaď (=jedz), alebo ždu (= čakám), alebo junosť, alebo jazyk, alebo iné podobné slová? I tak to trvalo dosť dlho. Potom však človekoľúbec Boh, ktorý všetko stvoril a nenechal ľudský rod bez rozumu, ale všetkých vedie k upotrebovaniu rozumu a ku spaseniu, pomiloval slovenský rod a poslal mu svätého Konštantína, filozofa, zvaného Cyril, muža vzdelaného a priameho, ktorý utvoril im (Slovanom) 38 písmen »³¹

Hoci sa vyskytli niekolkí vedci, čo sa domnievali, že Slovania mali svoje písmo už pred Cyrilom³², dnes slavisti všeobecne uznávajú sv. Cyrila za tvorcu slovanského písma.

Avšak slovanské písmo je dvojaké: glagolika a cyrilika. Cyriliku dnes všeobecne užívajú východoslovanské národy a z juhoslovanských Bulhari, Srbi a Macedonci, a to tak v cirkevnej spisbe ako aj v občianskom živote. Rozdiel je iba v tom, že v cirkevných bohoslužobných knihách sa upotrebuje tak zvaná hranatá cyrilika a v občianskom živote okrúhla cyrilika. Glagolika sa dnes už málo užíva, ba možno povedať, že už sa temer nepoužíva. Posledná kniha, vytlačená glagolikou je Rímsky misál, vydaný v Ríme r. 1907. No v minulých storočiach bola glagolika rozšírená

³¹ LAVROV, *Materialy* str. 162-164.

³² Na pr. Chorváti Cherubin Šegvič a Dominik Mandić.

u Chorvátov aj v bohoslužobných knihách aj v občianskom živote. Opísať oboje písmo je ťažko, no na prvý pohľad možno zistiť veľký rozdiel medzi nimi.

Už oddávna vznikla otázka, ktoré písmo utvoril sv. Cyril? Či azda oboje? A ak iba jedno, ktoré?

Na prvý pohľad odpoveď sa zdá byť ľahká: Sv. Cyril vytvoril cyriliku, veď aj meno na to poukazuje. A vskutku cez mnoho storočí taká bola všeobecná mienka. No od konca minulého storočia, keď boli objavené niektoré vážne staroslovenské pamiatky, pochádzajúce z obdobia veľmi blízkeho sv. Cyrilovi a Metodovi, ako na pr. Kijevské listy, slavisti začali nový výskum a došli k uzáveru, ktorý sa dnes všeobecne zastáva, že sv. Cyril utvoril glagoliku a nie cyriliku. Glagolika je teda pôvodné slovanské písmo a cyrilika vznikla o niekoľko desaťročí neskoršie, a to v Bulharsku. Niektorí tvrdia že jej pôvodcom je bulharský cár Simeon Veľký (893-927).

Podľa akých predloh vznikli tieto dve slovanské písma? Pre cyriliku je odpoveď ľahká. Cyrilika má za podklad grécke veľké písmeny. Pridali sa však niektoré znaky pre zvuky, ktoré sú vlastné slovenskej reči a nevyskytujú sa v gréckom jazyku. No pre glagoliku je omnoho ťažšie nájsť predlohu. Touto otázkou sa zaoberajú vedci už niekoľko desaťročí. Doteraz predložili niekoľko mienok: Jední tvrdia, že Cyril mal za predlohu malé grécke písmeny, alebo grécke kursívne písmo, kým iní sú toho náhľadu, že predlohou mu bolo písmo semitské (hebrejské, sýrske), alebo gótske, ba niektorí došli až k predpokladu, že Slovania, bývajúcí severne od Čierneho Mora, v IX. storočí mali už nejaké svoje písmo, ktoré Cyril poznal na svojej ceste ku Chazarom a na jeho základe vytvo-

ril potom cyriliku. Iní zase tvrdili, že predlohou glagoliky je latinské písmo, atď. Najnovšiu teóriu predložil ruský slavista J. E. Granstrem. Podľa neho Cyrilovou predlohou bola takzvaná grécka *kryptografia*. Totiž určité znaky, ktoré sa upotrebovali iba v špeciálnych zápisoch. Glagolika má 39 písmen a Granstrem našiel v gréckych kryptografických rukopisoch predlohu pre 31 z nich. Táto teória sa zdá byť dnes najpravdepodobnejšou. No otázka ešte nie je definitívne riešená.

Keď už mal teda utvorené písmo, sv. Cyril začal prekladať do slovanskej reči najpotrebnejšie knihy. Vyššie citovaná stať zo *Žitia Konštantínovho* zaznamenáva nám prvé slová zapísané glagolikou v slovanskej reči: «Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a Boh bol Slovo.» V staroslovenčine zneje text takto: «Iskoni bě Slovo i Slovo bě u Boga i Bog bě Slovo.» Je to počiatok Evanjelia Sv. Jána. Týmito vznešenými slovami začína sa slovanské písomníctvo a kultúra.

15. Odchod na Veľkú Moravu

Okrem utvorenia slovanského písma, hlavnou úlohou príprav bolo získanie spoločníkov pre novú misijnú výpravu. Hneď spočiatku sám cisár označil pre tú misiu sv. Metoda. Metod, hoci starší, znovu sa podriadil svojmu mladšiemu bratovi Cyrilovi. *Žitie Metodovo* zaznamenáva: «I začal opäť, podrobiac sa s pokorou, slúžiť Filozofovi (Cyrilovi) a učiť s ním» (ŽM, V). To isté *Žitie* dodáva, že Cyril si získal ešte viacerých iných spoločníkov «ktorí boli tohože ducha». Tí mu boli potrební už v Carihrade, lebo oni písali

Cisár Michal III. posielal Sv. Cyrila na Veľkú Moravu.

novým slovanským písmom preklad bohoslužobných kníh, kým Cyril diktoval. Medzitým zaiste sa spolu radili, čo vziať so sebou na ďalekú misijnú výpravu. Z iných prameňov poznáme mená niektorých učeníkov : Kliment, Naum, Angelár, Sava, Vavrinec. Možno že ich bolo aj viacej, ale nepoznáme ich po mene. Je veľmi pravdepodobné, že niektorí z tých pomocníkov boli rodom Slovania, ako na pr. Kliment, o ktorom sa vedci domnievajú, že pochádzal zo slovanského rodu z Macedónie. V *Žití Klimentovom* sa rozpráva, že od mladosti poznal Metoda, pravdepodobne z čias, keď tento spravoval « slovenské kniežatstvo » okolo rieky Strumy a Strumice.

Keď konečne boli hotoví na cestu, šli sa predstaviť cisárovi Michalovi III. Tento venoval Cyrilovi mnohé dary pre Rastislava a odovzdal mu aj list tohoto znenia :

« Boh, ktorý prikazuje každému, aby k poznaniu pravdy prišiel (I. Tim. 2, 4) a na vyšší stupeň sa pozdvihol, vidiac Tvoju vieru a snahu, učinil i teraz za našich čias to, čo už dávno od prvých čias nebolo, keď zjavil písmená pre váš jazyk, aby ste sa i vy pripočítali k veľkým národom, ktoré oslavujú Boha svojím jazykom. A tak sme Ti poslali toho, ktorému ich Boh zjavil, muža ctihodného a pravoverného, veľmi učeného a filozofa. Hľa, prijmi tento dar, väčší a čestnejší nad všetko zlato a striebro a drahé kamenie a bohatstvo pomínuteľné. Pričín sa s ním rezko utvrdiť reč a celým srdcom hľadať Boha. A spasenia [celej] pospolitosti nezanedbaj, ale všetkých povzbudzuj, aby nelenili, ale aby nastúpili cestu pravdy. A Ty, privedúc ich svojím nástojením k poznaniu Boha, dostaneš mzdu svoju i v tomto veku i v budúcom, za všetky tie duše,

ktoré uveria v Krista Boha nášho odteraz až do konca » zanecháš svoju pamiatku budúcim pokoleniam, podobne ako veľký cisár Konštantín » (ŽK XIV).

Pripodobnenie Rastislava cisárovi Konštantínovi Veľkému považoval poľský slavista Brückner za «miešne a tým dôvodil proti vieryhodnosti staroslovenských *Žití*. No Dvorník správne poznamenáva, že u Grékov bola živá pamiatka cisára Konštantína, ako prvého kresťanského vladára rímskej ríše, ktorý nielen že dal slobodu kresťanom, ale snažil sa o napredovanie kresťanstva v ríši. Bolo preto zvykom, jemu pripodobňovať tých vladárov, ktorí svoj národ priviedli ku kresťanstvu. Tak na pr. patriarcha Focius pripodobňuje Konštantínovi Veľkému bulharského cára Borisa, ktorý prvý prijal kresťanstvo.

Vo svojom liste cisár Michal III. vyzdvihuje veľký význam Cyrilovej misie a hlavne slovanského písma i slovanskej bohoslužby ako nástroja rozšírenia kresťanstva v Rastislavovej ríši a vôbec u Slovanov. Hoci cisár poslal Rastislavovi aj iné dary, predsa tento dar považuje za cennejší od zlata a striebra. Tak v skutku aj bolo. O iných cisárskych daroch niet dnes ani chýru ani slychu, kým dar slovanského písomníctva, prinesený sv. Cyrilom na Veľkú Moravu, trvá dodnes.

Konečne keď sa misijná výprava rozlúčila s cisárom, s patriarchom so známymi v Carihrade, vydala sa na cestu. Bola to celá družina. Ktorým smerom sa pustila ? Fr. Dvorník hovorí iba všeobecne, že sa pustili starodávnou rímskou cestou smerom k Dunaju a potom pozdĺž Dunaja smerom na sever k Veľkej Morave. Nedávno rumunský slavista P. Olteanu vyslovil mienku, že družina na čele so sv. Cyrilom a Metodom pustila sa z Carihradu smerom na sever pozdĺž

Čierneho Mora do dnešného Rumunska, tu niekde prekročili Karpáty a pokračovali údolím Tisy pokiaľ tečie na západ, odtiaľ prešli do údolia Dunaja a tak došli na Veľkú Moravu. Mne sa však zdá byť pravdepodobnejším, že z Carihradu cestovali najprv smerom na Solún. Tu Cyril a Metod navštívili svoju matku, príbuzných a iných známych, a tak sa pustili údolím rieky Vardar smerom na sever. Niekde pri terajšom Belehrade prišli k Dunaju a pozdĺž neho pokračovali ďalej smerom na sever až niekde k dnešnému Komárnu. Potvrdenie pre túto mienku vidím v slovách sv. Metoda, ktoré povedal v Ríme, keď išlo o to, kde má byť pochovaný sv. Cyril: «Naša matka nás zaprisahala, aby ten z nás, ktorý sa prvej pomínie, bol prinesený bratom do svojho vlastného kláštora a tam bol pochovaný». Celkom dobre môžeme predpokladať, že sa to stalo práve počas ich návštevy v Solúni cestou na Veľkú Moravu, keď ich matka už bola pokročilá vo veku. Je len prirodzené, že ju chceli ešte vidieť pred odchodom do tak ďalekých krajín.

16. Príchod na Veľkú Moravu

Bolo to niekedy v lete r. 863, keď družina na čele so sv. Cyrilom došla na Veľkú Moravu. *Žitie Konštantínovo* krátko zaznamenáva: «Keď [Cyril] došiel na Moravu, s veľkou ctou ho prijal Rastislav ...» (ŽK XV). *Žitie Italské* dodáva niektoré nové podrobnosti: «Keď s pomocou Božou prišli do tých krajov, dozvediac sa domáci obyvatelia o ich príchode, veľmi sa zaradovali, hlavne keď počuli, že nesú so sebou ostatky [relikvie] sv. Klimenta a Evenjelium, preložené do ich reči spomenutým Filozofom [Konštantínom]. Vyšli im

teda z mesta v ústrety a prijali ich s najväčšími počtami a s preveľkou radosťou» (ŽI VIII).

Predpokladáme, že družina niekde pri Komárne prešla cez Dunaj na územie dnešného Slovenska. Je pravdepodobné, že odtiaľ pokračovali najprv smerom na Nitru, kde vtedy sídlil údelný knieža Svätopluk. Tradícia nám totiž prehovára pamiatku ich prechodu v obci pri Nitre zvanej MUČENÍK (taktiež Močenok) a to podľa mučenika sv. Klimenta, ktorému je od starodávna zasvätený farský kostol. Podľa tejže tradície, sv. bratia tu zanechali nejakú čiastočku ostatkov sv. Klimenta, ktoré so sebou niesli.

Nakoľko doteraz nevieme presne, kde bolo Rastislavovo sídlo, nemôžeme ani s istotou povedať, kde ich Rastislav prijal. Ak predpokladáme, že stredisko veľkomoravskej ríše, a teda aj sídlo Rastislavovo bolo pri rieke Morave, na pr. hradište pri Mikulčiciach, naša družina z Nitry pustila sa západným smerom cez Malé Karpáty k rieke Morave. Keď sa Rastislav dozvedel o ich príchode, nielen on, ale aj obyvateľstvo im vyšlo v ústrety, prijali ich s veľkou ctou. Cyril ako hlava posolstva odovzdal Rastislavovi vyššie spomenutý list cisára Michala III. a dary, čo so sebou priniesol. No najväčší dar bolo Písmo sväté v staroslovenskom jazyku. Môžeme si predstaviť radosť Rastislava a jeho poddaných, keď po prvý raz videli knihy napísané vo vlastnej reči. Aj ostatkom sv. Klimenta ľudia preukazovali veľkú úctu.

Prvé miesto pobytu našich apoštolov bolo zaiste v Rastislavovom sídle. S horlivosťou dali sa hneď do práce.

Vyššie spomenuté *Žitie Italské* pokračuje: »Začali teda usilovne vykonávať to, čo prišli robiť: mládež

ich v knihách vyučovať, cirkevným bohoslužbám učiť, naprávať rozličné bludy, ktoré v tom národe našli, kosák svojej výrečnosti používať. A tak skosili a vykorenili z toho skazonosného poľa mnohoraké trnie nerestí a zasiali semä Božieho slova « (ŽI VII).

Žitie Konštantínovo takto zhrňuje ich apoštolskú činnosť: » Rastislav zhromaždil istý počet učeníkov a oddal im ich učiť. Čoskoro celý cirkevný časoslov preložiac, [Konštantín] ich naučil utreni (utierni), denným hodinkám, večerni, povečernici, a tajnej (= eucharistickej, omšovej) službe. I otvorili sa, podľa slov prorokových, uši hluchých, aby počuli slová Písma, a jazyk zajakavých stal sa jasným (Is. 35, 3; 32, 4). Boh sa tomu zaradoval, a diabol sa zahanbil « [ŽK XV].

O jednotlivých vzhladoch ich apoštolskej činnosti musíme si pohovoriť podrobnejšie.

17. Vyučovanie mládeže

Videli sme vyššie, že najväčší dar, ktorý Konštantín a Metod priniesli na Veľkú Moravu, bolo slovanské glagolské písmo a knihy, napísané tým písmom a preložené do staroslovenskej reči.

Prvou úlohou teda bolo odovzdať tento dar našim predkom, zvlášť tým, čo sa mali neskôr stať kňazmi.

Žitie Konštantínovo hovorí, že sám Rastislav zhromaždil skupinu učeníkov a oddal mu (Konštantínovi) ich na vyučovanie. Nevedno, či sa obidvaja sv. bratia venovali tejto činnosti. Možno, že iba sv. Cyril, kým sv. Metod konal inú apoštolskú prácu. To by vyplývalo aj zo *Žitia Konštantínovho*, podľa ktorého Rastislav oddal učeníkov jemu na vyučovanie — *discipulos*

collectos tradidit ei erudiendos. Na takú výchovnú činnosť Konštantín potreboval spokojnosť, a preto sa so svojimi žiakmi utiahol na nejaké tiché miesto. Ak hradíšte pri Mikulčiciach pokladáme za pravdepodobné stredisko Veľkomoravskej ríše, tak nie je od veci mienka J. Hudečka, že Konštantínova škola bola trochu západne odtiaľ u Osvätiman na mieste, zvanom od starodávna Svätý Kliment, kde sa možno prechovávali v tom čase aj pozostatky sv. Klimenta a kde po ich prenose do Ríma sv. bratia asi zanechali nejakú čiastočku z nich.

Ako vyzerala Konštantínova škola? Mala pravdepodobne dve oddelenia. Spočiatku pre všetkých žiakov bolo potrebné prvopočiatkové vyučovanie: naučiť ich písať a čítať v ich vlastnej reči. Neskoršie však sv. Cyril tých učeníkov, ktorí mali kňazské povolanie, pripravoval na kňazstvo. O prvopočiatkovej škole môžeme si urobiť obraz z opisu v *Žití Klimenta ochridského*, ktorý patril do družiny sv. bratov. Zaiste videl, ako Cyril vyučoval mládež a podľa toho aj sám neskoršie v Macedónii postupoval. V jeho *Žití* čítame: “deti vyučoval rozlične: jedným vysvetľoval tvary písmen, druhým objasňoval ich význam a tretím prispôboval ruku ku písaniu.” (Nr. 58). Takto zaiste postupoval aj sv. Cyril, tým viac, že glagolské písmo, ktoré zostavil, bolo dosť ťažké. Okrem písania a čítania zaiste ich vyučoval aj kresťanskému náboženstvu a iným užitočným náukám. *Žitie Klimenta ochridského*, hovorí, že on v Macedónii naučil obyvateľstvo štepiť ovocné stromy, lebo dovtedy nemali dosť ovocia (Nr. 68).³³ Možno aj

³³ JÁN STANISLAV, *Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v Živote Klimentovom*. Bratislava 1950.

túto prácu videl u svojho majstra, sv. Cyrila, počas pobytu na Veľkej Morave. Môžeme si predstaviť ako bol Rastislav spokojný, keď videl mládež svojej krajiny napredovať vo vlastnej národnej kultúre.

Druhý stupeň Konštantínovho vyučovania mal pripraviť a vychovať spomedzi domácej mládeže kandidátov na kňazstvo. O úspechu tejto výchovy svedčí skutočnosť, že po 40 mesiacoch niektorých žiakov už vzal so sebou do Ríma, kde dostali kňazské svätenia. Zaiste už aj predtým nemeckí misionári mysleli pripraviť domácich kandidátov na kňazstvo. *Fuldské Letopisy* roku 871 spomínajú kňaza Slavomíra, pochádzajúceho z kniežacej rodiny, príbuzného Svätopluka, ktorého si Moravania zvolili za panovníka počas Svätoplukovho zajatia u Nemcov. Pravdepodobne aj Gorazd pochádzal z poprednej rodiny, ktorá mala svoje panstvo medzi Nitrou a Galantou, kde sa aj podnes nachádzajú miestne mená: Garažda a Gorazdov. Sv. Metod hovorí o ňom, že bol vzdelaný nielen v slovanských, ale aj v latinských knihách. Je možné, že sa v latinských vyučil ešte pred príchodom sv. bratov a potom si osvojil aj slovanské písmo a knihy.

Kým vyučovanie v latinských knihách narážalo na veľké ťažkosti, sv. Cyril postavil svoje vyučovanie na celkom nové základy: vyučovanie v národnej reči, národným písmom, slovanskej liturgii a bohovede. Príprava žiakov na kňazstvo vyžadovala dostatok slovanských kníh, z ktorých sa mohli učiť. Videli sme, že ešte v Carihrade sa Cyril dal na prekladanie Evanjelia a pravdepodobne aj iných kníh, potrebných k eucharistickej (= omšovej) službe, ako sú Skutky a Listy Apoštolské a Služebník, čiže nepremennivé časti eucharistickej služby. No kandidáti na kňazstvo mu-

seli vedieť aj iné časti bohoslužby, a preto *Žitie Konštantínovo* zaznamenáva, že po príchode na Veľkú Moravu hneď preložil celý Časoslov, obsahujúci základné časti denných hodín, a z neho potom naučil svojich učeníkov: utreni (čiže rannej služby), denným hodinkám (prvej, tretej, šiestej a deviatej), večerni a povečernici. K tomu bol nevyhnutne potrebný aj preklad Žalmov, čiže Psalteria. Čiastočne preložil ďalšie liturgické knihy, ako Trebník, Oktoich, Mineje, ale niektoré z nich dokončil oveľa neskoršie sv. Metod a niektoré až ich učeník sv. Kliment ochridský.^{34a}

Podobné vývody ako sme tu podali, mal na mysli aj istý odpisovateľ staroslovenského *Žitia Konštantínovho* v Rusku, ktorý XV. kapitolu *Žitia Konštantínovho* podáva takto: »Keď prišiel na Moravu, s veľkou ctou prijali ho kniežatá Rastislav a Svätopluk. Voviedli ho do svojho paláca a veľkú česť mu vzdali. On sa poradil s kniežatmi, aby mu zhromaždili učeníkov, aby im vstúpil písmo a náuku. Oni skoro jeho žiadosti vyhovelí a zhromaždili mu 50 mládencov. Konštantín ich blahoslovil a začal ich učiť písmu. Tí mládenci Božou milosťou prospievali v učení, jední v slovenskom, druhí v gréckom, aby porozumeli slová Písma. A tak ich naučil utreni (utierni), denným hodinkám, večerni a povečernici i tajomnej službe (= eucharistickej službe, sv. omši), a tiež im prednášal iné učenia: gramatiku a muziku.«^{34b}

Cyrilova škola stala sa základom našej národnej slovenskej kultúry. Celkom ináč pôsobí vyučovanie

^{34a} O tom viď nižšie hl. 37 a 40. Cyrilometodský preklad Trebníka prechováva *Euchologium Sinaiticum* a úlomky z Mineje *Pražské glagolské listy*.

^{34b} LAVROV, *Materialy* str. XXVI.

v národnom jazyku ako v cudzom, a preto *Žitie Konštantínovo* oduševnene dodáva: » I otvorili sa, podľa slov prorokových, uši hluchých, aby počuli slová Písma, a jazyk zajakavých stal sa jasným « (ŽK XV).

18. *Utvorenie slovanskej liturgie.*

Najhlavnejším činom cyrilometodskej misie na Veľkej Morave bolo zavedenie slovanskej reči do liturgie. K tomu vlastne smerovalo aj vynajdenie slovanského glagolského písma, k tomu smerovalo vyučovanie mládeže a príprava vhodných kandidátov na kňazský stav, ktorí by slúžili slovenskému ľudu slovanské bohoslužby a aj týmto prostriedkom ho získali pre kresťanstvo. Je to geniálna idea sv. Cyrila, ktorá pretrvala veky, a až dodnes je jeho duchovným dedičstvom u mnohých Slovanov.

Cyril prišiel na myšlienku zaviesť na Veľkej Morave slovanskú liturgiu počas svojich misijných ciest do východných krajov, do Mezopotámie, ku Chazarom a inde. Tam mal možnosť z vlastnej skúsenosti vidieť a počuť, že všetky východné národy majú liturgiu vo svojich národných rečiach, na pr. Armeni, Sýrčania, Chaldejci, Melchiti a, samozrejme, aj Gréci v Byzantskom cisárstve. Tie národy okrem vlastnej reči obyčajne mali liturgiu aj vo vlastnom obrade. Taký bol starodávny zvyk východe. Keď nové národy prijali kresťanstvo, prekladali si aj bohoslužobné knihy do svojej reči, ako na pr. Gruzíni (= Georgiánci), Etiopci a iní. V Západnej Cirkvi sa pomery vyvinuli inakšie. Tu bola používaná a aj dodnes sa používa pri bohoslužbách iba jedna reč, a to latinská. Iné reči neboli prípustné, a preto nemeckí misionári, keď za-

čali pôsobiť u našich predkov na Veľkej Morave, priniesli so sebou latinskú liturgiu, ako to podnes robia misionári v ďalekých krajoch.

Či sv. Cyril a Metod mohli iba sami od seba zaviesť v novej misii slovanskú bohoslužbu? Zaiste nie. Museli mať k tomu oprávnenie cirkevnej vrchnosti. V jednej z predchádzajúcich kapitôl sme videli, že sv. Cyril prv než začal zostavovať slovanské písmo, vyžiadal si dovolenie od byzantského cisára a od carihradského patriarchu. Gréci obyčajne nedovoľovali slovanskú reč pri bohoslužbe Slovanom, usadeným na území byzantskej ríše, a to z politických dôvodov, aby ich mohli čím skorej asimilovať. No Veľká Morava bola mimo byzantskej ríše a aj z politických dôvodov bolo pre Grékov výhodné, aby si získali moravských Slovanov. A z misijného hľadiska zase grécka liturgia by bola pre nich to isté čo latinská. Jak jednej, tak druhej naši predkovia nerozumeli. A preto Cyril prišiel s myšlienkou zaviesť slovanskú liturgiu a ňou ľahšie získať pre kresťanstvo nielen podunajských, ale aj ostatných Slovanov.

Tu sa nám však vynoruje veľmi vážna otázka: do ktorého obradu zaviedol sv. Cyril slovanský jazyk? Oddávna jestvuje staroslovanský jazyk v dvoch obradoch: v byzantskom a v rímskom. Až do druhej polovice XIX. storočia všeobecne sa myslelo, že sv. Cyril zaviedol staroslovanský jazyk iba do byzantskej, čiže gréckej liturgie, lebo to bola jeho rodná liturgia, ktorú priniesol zo svojej vlasti. Vskutku tej liturgie sa aj dodnes pridrižiava spolu vyše 100 miliónov Slovanov: Rusi, Ukrajinci, Bielorusi, Bulhari, Srbi, a tiež časť Slovákov v prešovskom biskupstve. No okrem toho staroslovanský jazyk existuje aj v rímskej liturgii, a

to v Chorvatsku v 8 biskupstvách, počítajúcich spolu asi 1 milión veriacich. Táto rímsko-slovanská bohoslužba sa volá aj glagolskou, lebo liturgické knihy sú písané glagolským písmom. Otázkou, odkiaľ sa vzala táto rímsko-slovanská bohoslužba, zaoberali sa mnohí významní historici a slavisti, ako Jozef Dobrovský, Pavel Jozef Šafárik a iní. Dobrovský mienil, že táto bohoslužba vznikla niekedy v XIV. storočí, lebo z toho času boli známe zachované rukopisy. No jeden nepredvídaný objav vniesol do celej tejto otázky veľký obrat.

Roku 1872 náčelník ruskej misie v Jeruzaleme, archimandrit Anton Kapustin, objavil 7 pergamenových listov, ktoré odovzdal potom Duchovnej Akadémii v Kijeve a ktoré odtiaľ dostali meno *Kijevské listy*. Na nich sú glagolskými písmenami staroslovanským jazykom zapísané liturgické texty.

Zistilo sa, že sú to texty zo západnej, čiže rímskej liturgie, a že tie listy pochádzajú z X. storočia. Teda v tom čase iste rímsko-slovanská liturgia jestvovala. Ba vedci išli ešte ďalej a uzatvárajú, že *Kijevské listy* obsahujú premenlivé modlitby k svätej omši, preložené z nejakej starodávnej predlohy, a to pravdepodobne samým sv. Cyrilom počas jeho pobytu v Ríme. Dnes je teda dokázané, že rímsko-slovanská liturgia je práve tak stará ako byzantsko-slovanská a že jej pôvodcom je tiež sv. Cyril.

Tu však vzniká problém: ako mohol sv. Cyril zaviesť slovanskú reč aj do rímskej liturgie, napriek všeobecnému opačnému obyčaju? Ako uvidíme v ďalších kapitolách, dostal k tomu oprávnenie od samého rímskeho pápeža Hadriána II.

Prečo sv. Cyril prijal aj rímsky obrad? Povedali sme vyššie, že už pred príchodom sv. bratov kresťanstvo

sa šírilo na Veľkej Morave účinkovaním nemeckých misionárov. Títo priniesli so sebou západný, čiže rímsky obrad. O tom sa zmienili už Rastislavovi poslovia v Carihrade. Cyrilovi a Metodovi išlo v prvom rade o rozšírenie kresťanstva, a nie o národnostné výboje, a preto keď po svojom príchode na Veľkú Moravu zistili, že istá časť obyvateľstva už prijala rímsky obrad, aby nevznikli zmätky, sami sv. bratia prijali tento obrad a aj knihy tohoto obradu preložili do staroslovanskej reči.

Celý postup sv. Cyrila a Metoda môžeme si predstaviť takto: Keď bol sv. Cyril určený pre veľkomoravskú misiu a keď vynašiel glagolské písmo, začal ešte v Carihrade prekladať najpotrebnejšie bohoslužobné knihy byzantského obradu do staroslovanského jazyka, a to do macedonského nárečia, ktoré poznal z domu. Cyril začal s prekladom Evanjelia Sv. Jána: Na počiatku bolo Slovo... Vieme však že týmito slovami sa začínajú čítania Evanjelia v byzantskom obrade a to Veľkonočnou nedeľou. No, keďže sa od Rastislavových poslov dozvedel, že na Veľkej Morave z domu zaužívaný západný, čiže rímsky obrad, prinesený nemeckými misionármi, sv. Cyril sa chcel pripraviť aj na slúženie v tomto obrade, a preto pravdepodobne ešte v Carihrade začal prekladať nepremenné časti západnej liturgie (= Ordo Missae), z textu, ktorý mal naporiadzi. Bola to takzvaná «Liturgia sv. Petra», užívaná v Solúni a inde v gréckom jazyku. Nakoľko Solún cez viacej storočí patrila pod právomoc rímskeho pápeža, a solúnsky arcibiskup nosil titul Pápežského Vikára, užívala sa tu pri istých príležitostiach rímska liturgia, preložená z latinského do gréckeho jazyka a doplnená niektorými miestnymi zvláštnosťami. Až do-

teraz máme zachovaný staroslovanský preklad tejto Liturgie sv. Petra a tiež v najstarších rukopisných glagolských Missáloch (ako na pr. Vatikánsky Missál zo XIV. stor.) nachádzame jej stopy. Tieto poznatky sú výsledkom štúdií najmä dvoch českých slavistov, Mons. Jozefa Vajsa a vdp. Jozefa Vašicu.

Keď sv. Cyril prišiel na Veľkú Moravu, začal zaiste slúžiť v byzantskom obrade, nakoľko to bol jeho rodný obrad a do neho mal dovolenie uviesť staroslovanský jazyk. Tejto liturgii vyučoval aj svojich učeníkov. Pomenovanie cirkevných bohoslužieb v *Žití Konštantínovom* (ŽK XV), hlavne «povečernica» (z gréckeho apodeipnon; v rímskom obrade už od 6. stor. je completorium) a «tajná služba» (z gréckeho mystiké leiturgia) na označenie sv. omše, naznačujú byzantský obrad. Keď však zistil, že na viacerých miestach je už zaužívaný rímsky obrad, aby predišiel zmätkom, sám sa začal učiť tomuto obradu, aby aj v ňom mohol slúžiť. Kedy začal vsukovať v tomto obrade aj slúžiť, nie je isté. Ba pravdepodobne neslúžil v rímskom obrade počas svojho pobytu na Veľkej Morave, ale až v Ríme, lebo na to potreboval osobitné dovolenie rímskeho pápeža. Dosiahnutie tohoto dovolenia bolo jedným z dôvodov cesty do Ríma r. 867, o čom ďalej bude reč. Už teraz však môžeme s istotou tvrdiť, že aj byzantsko-slovanská, aj rímsko-slovanská liturgia pochádza od sv. Cyrila.

19. Priama misijná činnosť — hlásanie slova Božieho

Aj utvorenie slovanskej liturgie, aj výchova kňazstva smerovala k rozšíreniu a upevneniu kresťanskej viery u našich predkov na Veľkej Morave. Preto sa

sv. Cyril a sv. Metod iste venovali aj hlásaniu slova Božieho. Vyššie sme uviedli záznam *Italského Žitia*, kde sa hovorí, že okrem vyučovania mládeže Cyril a Metod so svojou družinou ... «začali usilovne používať kosák svojej výrečnosti na nápravu rozličných, bludov, ktoré v tom národe našli. A tak skosili a vykorenili z toho skazonosného poľa mnohoraké trnie nerestí a zasiali semä Božieho slova» (ŽI VII).

Priamej misijnej činnosti museli sa noví misionári venovať už aj preto, lebo po ich príchode Rastislav vypovedal nemeckých misionárov zo svojej zeme. No prekážkou tejto činnosti bolo, že pri príchode na Veľkú Moravu iba Konštantín-Cyryl bol kňazom, kým Metod a možno niektorí z ich sprievodcov boli diakonmi. Teda na vysluhovanie sviatostí to bolo málo, no slovo Božie mohli hlásať aj nekňazi. Preto Konštantín hneď sa podujal na výchovu domáceho kňazstva.

V tejto svojej horlivej činnosti boli naši misionári vyrušení roku 864, keď nemecký kráľ Ľudovít rozvíril vojnu proti Rastislavovi. *Fuldské letopisy* na rok 864 zaznamenávajú: «Kráľ Ľudovít v auguste pohnul sa s veľkým vojskom a napadol Rastislava v zadunajskom meste, ktoré sa v reči toho národa nazýva Devín (Dovina), čo znamená «dievča». Avšak Rastislav videl presilu nepriateľa a že bol obklúčený bez možnosti ústupu. Z nutnosti uzavrel mier, oddajúc toľko a takých rukojemcov, akých [nemecký] kráľ žiadal. Tiež sa zaviazal spolu so svojimi veľikášmi, zachovať vernosť [nemeckému] kráľovi, čo však nedodrжал.» Vskutku Rastislav sa snažil čím skorej vymaniť sa z nemeckej nadvlády a nová vojna vypukla r. 869. Medzi tým však v príméri z r. 864 Rastislav musel znovu pripustiť do svojej krajiny nemeckých misionárov. Kon-

štantín so svojou družinou počas vojnových nepokojov žil pravdepodobne utiahnuto vo svojej škole u Sv. Klimenta neďaleko Velehradu a tam na okolí zaiste po nedeliach hlásal slovo Božie. Nemeckí misionári sa o jeho činnosti skoro dozvedeli a spor medzi oboma skupinami misionárov bol nevyhnutný.

Staroslovenské *Žitie Konštantínovo* hovorí: «Keď rástlo božie učenie, zlý závistník odprvu, prekliaty diabol, netrpel tohoto dobra, ale vojdúc do svojich nádob, začal mnohých popudzovať, aby hovorili takto: „Neoslavuje sa Boh týmto spôsobom, lebo keby mu to bolo milé, či by nebol mohol učiniť, aby aj títo od počiatku mali svoje písmená a svojou rečou slávilí Boha? No vieme, že Boh iba tri jazyky vyvolil: hebrejský, grécky a latinský, ktorými sa sluší slávu Bohu vzdávať“. A tí, čo tak hovorili, boli latinskí a nemeckí (franskí) duchovní, nadkňazi, kňazi a ich učeníci. Konštantín boriac sa s nimi ako Dávid s Filištíncami i slovami Písma porážajúc ich, nazval ich trojjazyčníkmi a pilátnikmi lebo Pilát bol tak napísal v nápise [na kríži] Pánovom.» (ŽK XV).

Ako z toho vidno, nemeckým kňazom sa najviac nepáčilo zavedenie slovanskej bohoslužby. O trojjazyčníkoch a pilátnikoch si povieme viacej nižšie. No vznikli spory aj o iných veciach, o niektorých cirkevných predpisoch, rôzniacich sa v latinskom a gréckom cirkevnom práve, a hlavne sa rozvíril spor a základnej otázke, akým právom grécki misionári sa zdržiavajú a učia na tom území. Čím viacej však sa upevňovala moc Rastislavova, tým viacej nemeckí misionári museli znovu ustúpiť, a Cyril so svojou družinou znovu pokračovali v hlásaní slova Božieho. V *Nestorovom*

letopise čítame, že «Sloveni (Slováci) boli radi, lebo slyšali veľké skutky božie svojim jazykom».

Avšak svätí bratia u našich pohanských predkov našli mnoho bludov a povier, ktoré nebolo možno ľahko a hneď vykoreniť. *Žitie Konštantínovo* tie bludy a povery pripisuje nemeckým kňazom: «Avšak nielen to jedinú tvrdili, ale i iným bezbožnostiam učili, hovoriac, že pod zemou žijú ľudia veľkohlaví; že každý plaz je stvorením diablovým; že ak niekto zabije zmižu, bude mu odpustených deväť hriechov; ak niekto zabije človeka, nesmie za tri mesiace piť zo sklenenej čaše, ale iba z drevene; a nebránili obety prinášať podľa bývalej [pohanskej] obyčaje, ani manželstiev nectných uzavierať» (ŽK XV). Ako som sa zmienil, viaceré z vypočítaných povier boli zakorenené u našich pohanských predkov a ani nemeckí kňazi nemohli ich hneď vykoreniť. Jediná «povera», o ktorej možno povedať, že je nemeckého pôvodu, je mienka vyjadrená na prvom mieste, že totiž «pod zemou žijú ľudia veľkohlaví». «Pod zemou» treba rozumieť nie v zemi, ale z druhej strany zemegule. Ide o mienku, známu už v staroveku a potom opakovanú aj v stredoveku, že z druhej strany zemegule žijú ľudia, čo chodia dolu hlavou — tak zvaní *antipodi*. Tá mienka predpokladá, že zem je tvaru guľovitého a že tí ľudia — antipodi — nemajú s naším ľudským rodom nič spoločného. Tú mienku zastával v VIII. storočí salzburský biskup Virgilius (745-784). Zo salzburského kláštora pochádzali mnohí misionári medzi Slovanmi či už moravskými, alebo korutánskymi, a tak sa o tej mienke mohli dozvedieť aj Konštantínovi učeníci a zaznamenať ju v staroslovenskom *Žití*. Tu máme znovu jeden z dôkazov ich viery-

hodnosti. Dnes je skutočnosť guľovitosti zeme každému jasná, a tiež to, že z druhej strany zemegule žijú ľudia, čo z nášho stanoviska chodia dolu hlavou. No v tom čase všeobecná náuka bola iná, a preto sa tá zvláštna mienka podáva ako povera.

« Sv. Cyril všetko toto sťa posekajúce, ohňom svojho slova spálil ». A životopisec cituje niektoré texty zo Sv. Písma, ktoré Konštantín používal, keď hlásal slovo Božie.

20. Cirkevnoprávne postavenie cyrilometodskej misie

Europské kraje, ktoré kedysi patrili rímskej ríši, boli pridelené pod cirkevnú právomoc buď patriarchátu rímskemu, buď patriarchátu carihradskému. Rozumie sa, že až do takzv. byzantského rozkolu, aj nad Carihradom najvyššiu cirkevnú právomoc vykonával rímsky pápež. No v mnohých veciach mali patriarcháty svoje práva. Tak na pr. nové územia, získané pre kresťanstvo mimo rímskej ríše, pripadali tomu patriarchátu, ktorého misionári tam prví pracovali a získali tamojší pohanský národ na kresťanstvo. Veľká Morava kedysi nepripadala pod nijaký patriarchát, ale keď tam koncom VIII. storočia prišli nemeckí misionári, tým samým získali toto územie pre rímsky patriarchát. To bolo príčinou, prečo Rastislav ponajprv v Ríme prosil o vhodných misionárov a o ustanovenie samostatnej hierarchie.

Cyril a Metod, vyslaní z Carihradu, pripadali pod právomoc carihradského patriarchátu. Keby boli nástojili, tak po odstránení nemeckých misionárov mohli sa pridržiavať carihradskej právomoci. Ale oni, « keď spoznali že tie kraje prislúchajú k Apoštolskej rímskej

stolici, nič nepodnikli proti kánonom, čiže cirkevným predpisom, ale prišli k nám » do Ríma, ako hovorí pápež Hadrián II., aby tu vyriešili svoje cirkevno-právne postavenie.

Príčinu zachovania rímskej právomoci na Veľkej Morave vidím v ich katolíckom zmýšľaní nechtiac ísť s Fociom, keď sa sprotivil Rímu; okrem toho na Morave bol už čiastočne zavedený západný, čiže rímsky obrad, ako sme to vyššie videli. Svätí bratia nechceli vzbudiť zmätok medzi nedávno získanými kresťanmi, a preto radšej sa sami prispôbili pomerom a prijali aj oni západný obrad, ale v slovanskej reči. K tomu však potrebovali povolenie rímskej apoštolskej Stolice. Preto po istom čase začali pomýšľať na cestu do Ríma, aby si vyžiadali potvrdenie rímsko-slovanskej bohoslužby. Ešte aj iné závažné otázky ich nutili k tej ceste. Ako sme vyššie videli, Rastislav preto bol žiadal misionárov priamo z Ríma a potom z Carihradu, aby raz mohol mať vo svojej krajine na Nemcoch nezávislú cirkevnú hierarchiu. Po určitom čase bolo teda potrebné aj túto otázku vyriešiť. Od Nemečov nechcel žiadať biskupa pre svoju krajinu, ale od vyššej cirkevnej moci: buď z Ríma, buď z Carihradu. Keď Cyril a Metod zistili, že Veľká Morava prislúcha už pod rímsky patriarchát, považovali za potrebné z Ríma žiadať aj biskupa pre túto ríšu.

Tretia otázka, ktorú bolo treba vyriešiť, bola kňazská vysviacka Cyrilových učeníkov, ktorých vychoval na Veľkej Morave. Nakoľko tam nebolo biskupa a nemeckým biskupom ich nechcel dať vysvätiť, rozhodol sa vziať ich so sebou do Ríma, keď už tam musel ísť pre dve vyššie spomenuté príčiny.

Týmto však Cyril a Metod vystúpili z carihradskej právomoci a uznali nad svojou misiou vrchnú cirkevnú právomoc Ríma. To bolo potom ešte viac spečatené, keď jeden z nich bol v Ríme zvolený za arcibiskupa panonsko-moravského a v Ríme aj vysvätený. Stalo sa to v čase, keď medzi Rímom a Carihradom, totiž medzi pápežom Mikulášom I. a medzi patriarchom carihradským Fociom rozvíril sa spor, ktorý viedol k dočasnému rozkolu medzi východom a západom. Svätí bratia, hoci dobre poznali Focia, ba Cyril bol aj jeho žiakom a potom spoluprofesorom, vybrali sa v kritickej chvíli do Ríma a nie do Carihradu. To jasne svedčí o ich katolíckom zmýšľaní. Dali prednosť cirkevnej ústave a prvenstvu rímskeho pápeža pred osobným priateľstvom voči Fociovi. Carihradskí cirkevní predstavitelia ťažko znášali, že Cyril a Metod vstúpili do sväzku rímskeho patriarchátu, a preto ich nezaviedli do cirkevného kalendára a do soznamu svätých. Aj to znovu dokazuje ich katolícku príslušnosť.

21. Prvá cesta do Ríma

V XV. hlave *Žitia Konštantínovho* čítame: « Keď štyridsať mesiacov bol na Morave, posiel svätých svojich učeníkov ». *Žitie Italské* o tejže ceste hovorí: « Ostali teda štyri a pol roka na Morave a jej ľud vychovávali v katolíckej viere; a ponechali tu všetky knihy, ktoré sa zdali byť potrebné pre bohoslužby » (ŽI VII). Zo súvisu jasne vidno, že v obidvoch textoch je reč o prvej rímskej ceste našich sv. bratov. No kým *Italské Žitie* obdobie ich pobytu na Veľkej Morave udáva na štyri a pol roka, zatiaľ *Žitie Konštantínovo*

hovorí o štyridsatich mesiacoch, a to je tri a pol roka. Fraňo Grivec výborne vysvetlil túto rôznosť tým, že v údají *Žitia Italského* vidí zahrnutý nielen pobyt na Morave, ale aj pobyt u Koccla, pobyt v Benátkach a trvanie samého cestovania, kým v údají *Žitia Konštantínovho* máme záznam iba o vlastnom pobyte na Veľkej Morave a o odchode na cestu. Cyril a Metod i s družinou učeníkov došli do Ríma krátko po zvolení pápeža Hadriána II., teda po 14. decembri r. 867. Z toho môžeme usudzovať, že na Veľkú Moravu prišli z Carihradu pred štyri a pol rokmi, teda v lete roku 863. Na cestu do Ríma sa vydali koncom roku 866 alebo počiatkom r. 867.

Prečo sa vydali na cestu práve v tom čase, teda po 40 mesiacoch, strávených na Veľkej Morave? Už v predošlom odseku som spomenul hlavné príčiny tej cesty: Obsiahnuť od Sv. Rímskej Stolice: 1. ustanovenie samostatnej hierarchie pre Veľkú Moravu, 2. vysviacka niektorých učeníkov, 3. potvrdenie rímsko-slovanskej bohoslužby. No znovu sa pýtame, prečo práve po 40 mesiacoch sa vydali na cestu? Autori obyčajne odpovedajú, že tri a pol roka bola dostatočná doba, aby pripravili niektorých učeníkov na kňazstvo. Iní autori zas mienia, že pápež Mikuláš I. do počul sa o ich činnosti, a dal ich priamo z Moravy zavolať do Ríma. Zo súvisu staroslovenského *Žitia Konštantínovho* je však omnoho pravdepodobnejšie, že pápež Mikuláš I. im poslal pozvanie, keď už boli v Benátkach: « A dozvediac sa o ňom rímsky pápež, poslal poň » (ŽK XVII).

Čo ich teda pohlo, že sa z Moravy vydali na cestu koncom r. 866 alebo počiatkom r. 867? Odpoveď na túto otázku nachádzam v jednom dokumente, ktorý

má bezprostredný pomer k cyrilometodským dejinám, a ktorého si dejepisci nie dost povšimli. Sú to odpovede pápeža Mikuláša I. nemeckému kráľovi Ludovítovi, ktorý poslal do Ríma svojho vyslanca biskupa Šalamona z Kostnice (Constantia). Tento prišiel do Ríma okolo Veľkej Noci r. 864. Teda odpovede pápeža Mikuláša I. môžeme datovať po Veľkej Noci tohože roku 864. V IX. bode tohoto dokumentu sa výslovne spomína chystaná vojna medzi Ludovítom Nemcom a Rastislavom, ako aj plánované stretnutie Ludovíta s bulharským chánom Borisom v Tullne na Dunaji. No okrem toho v IV. bode je reč o tom, že pasovský biskup Hartwigus už od r. 860 pre porážku tela nemôže spravovať svoje biskupstvo, takže jeho stádo sa rozpadáva. Biskup Šalamon žiada od pápeža, aby ustanovil pre Pasov (Passau) nového biskupa.

Pápež Mikuláš I. odpovedá, že podľa cirkevných zákonov Hartwigus sa má úradne zriecť svojho biskupstva a iba potom bude možno ustanoviť nového biskupa. Kým sa to nestane, nech si duchovenstvo zvolí dočasného správcu podľa cirkevných zákonov.

Pýtame sa, prečo teraz naraz toľká starostlivosť dostať nového biskupa, hoci Hartwigus trpí porážkou už štyri roky? Zdá sa mi, že vysvetlenie môžeme najstť práve v pomeroch na Veľkej Morave, ktorá už od r. 829 patrila pod právomoc pasovského biskupa. Keď Šalamon okolo Veľkej noci r. 864 prišiel do Ríma, už od niekoľkých mesiacov účinkovali na Veľkej Morave misionári, čo prišli z Carihradu: Konštantín a Metod s hrstkou učeníkov. Čoskoro viacerí nemeckí misionári boli vykázaní z toho kraja, ako sme to vyššie videli, a tí zaiste v Pasove zvestovali, že noví misionári dejstujú bez súhlasu nemeckého arcikňaza,

ba že upotrebujú pri bohoslužbe slovanský jazyk, že medzi ľuďmi získavajú vždy viac a viac prívržencov, kým nemeckí kňazi sú zle videní, ba je obava, že všetci budú musieť toto územie zanechať.

Za takých okolností pasovský biskup mal zasiahnuť, no Hartwigus pre chorobu nebol schopný zasiahnuť. Z dejín vieme, že sa nezriekol svojho biskupstva až do svojej smrti koncom r. 865, alebo počiatkom r. 866. Iba toho roku 866 bol zvolený nový biskup Hermanricus (866-874). On však nemohol hneď zasiahnuť vo veľkomoravskej otázke, lebo bol čoskoro poslaný na čele nemeckej misijnej výpravy do Bulharska. Nakoľko však tam už prv bola došla rímska misijná výprava na čele s biskupom Formosom, Hermanricus sa ešte toho samého roku vrátil späť. So všetkou pravdepodobnosťou môžeme predpokladať, že práve na spiatočnej ceste z Bulharska, koncom r. 866 zastavil sa na Veľkej Morave, aby zistil tamojšie pomery, súvisiace s činnosťou carihradských misionárov, Cyrila a Metoda.

Svätí bratia práve počas choroby biskupa Hartwiga mohli od r. 863 nerušene pracovať či už v priamej misijnej činnosti medzi ľuďmi, alebo na výchove mládeže pre budúce kňazské povolania, alebo na preklade bohoslužobných kníh. No keď sem prišiel r. 866 nový biskup Hermanricus, zaiste postretnul aj Cyrila a Metoda a pýtal sa ich, z čijej právomoci účinkujú na tom území. Oni asi odpovedali že na pozvanie Rastislava a z právomoci carihradského patriarchu. No Hermanricus im dal jasne vedieť, že toto územie je už od niekoľkých desaťročí prisúdené pasovskému biskupstvu a tým rímskemu patriarchátu; sú tam teda bezprávne a majú toto územie čím skorej opustiť.

Z toho môžeme porozumieť, prečo sa sv. Cyril a Metod skoro potom, najneskôr počiatkom r. 867 vydali na cestu, aby usporiadali svoje cirkevnoprávne postavenie.

Tým je osvetlená aj druhá otázka: Kam smerovala cesta našich apoštolov? Našli sa niektorí autori, hlavne pravoslávni, ktorí mienili, že prvotný smer cesty sv. bratov bol Carihrad a že plánovali cestovať cez Benátky, kde chceli nasadnúť na loď, čo by ich zaviezla do Carihradu. Vraj až keď boli v Benátkach, či už dobrovoľne alebo nedobrovoľne, zmenili smer svojej cesty a šli do Ríma.

To, čo sme vyššie povedali, jasne naznačuje, že prvotným smerom ich cestovania bol Rím. Ak Veľká Morava patrila rímskemu patriarchátu, v Carihrade si nijako nemohli usporiadať svoje cirkevnoprávne postavenie proti nárokom pasovského biskupa. Tak isto, ak sa rozhodli zaviesť slovanský jazyk aj do bohoslužieb západného obradu, k tomu potrebovali potvrdenie nie z Carihradu, ale z Ríma.

Ak staroslovenské *Žitá* nehovoria dosť výslovne o tejto otázke, máme iné pramene, ktoré nám jasne hovoria o prvotnom úmysle sv. bratov cestovať do Ríma. Tie pramene pochádzajú od učeníkov sv. bratov. Niektorí z nich sa zaiste zúčastnili na tej ceste, a preto sú dostatočne hodnoverní. Uvádžam niektoré z nich. *Pochvalné slovo Cyrilovi a Metodovi* hovorí: «A tak beh [života] dokončievajúc, vydali sa na rímsku cestu pokloniť sa Apoštolskej Stolicy a viedli so sebou na svätenie duchovný plod [t. j. učeníkov]». *Pochvala blaženého Otca nášeho i učiteľa slovenského Cyrila filozofa*; píše: «I preložiac celý bohoslužobný poriadok do slovenského jazyka, posiel do Ríma, ve-

dúc vybraných zo svojho stáda na zdokonalenie [t. j. na svätenie], i s radosťou skončil beh [svojho života], lebo Hospodu Bohu sa zaľúbilo, aby tu [v Ríme] spočinulo jeho ctihodné telo.»

Grécke *Žitie sv. Klimenta* tvrdí: «Pretože vedeli, že aj Pavel zvestoval apoštolom svoju blahozvesť, tak aj oni pospiechajú do Ríma, aby ukázali blaženému pápežovi dielo svojho prekladu Písma. Cesta sa im podarila. Neponáhľali sa tam nadarmo.»

Tieto texty nám predstavujú prvotnú cyrilometodskú tradíciu a jasne svedčia, že sv. bratia už pri odchode z Veľkej Moravy, mali v úmysle cestovať do Ríma.

22. U Kocela

«Cestou [do Ríma] prijal ho panonské knieža Kocel, a obľúbil si slovenské knihy, naučil sa im, a [Konštantínovi-Cyriľovi] dal asi päťdesiat učeníkov, učil sa im» (ŽK, XV).

Kocel je syn slovenského kniežata Pribinu. Narodil sa na kniežacom hrade v Nitre okolo r. 825. Keď r. 836 knieža Mojmir zaujal nitrianske kniežatstvo, Pribina so synom Kocelom a malou družinou musel opustiť svoju domovinu a utiekol najprv ku správcovi východnej franskej pokrajiny (Ost-Mark) grófovi Ratbodovi. Ten ho poslal na dvor nemeckého kráľa Ľudovíta do Regensburgu, kde bol Pribina aj so svojou družinou ešte lepšie poučený v kresťanskej viere a pokrstený v kostole sv. Martina v Traismaueru. Skoro nato sa vrátil k Ratbodovi, ale môžeme predpokladať, že svojho syna Kocela, ktorý s ním tiež prijal krst, ponechal na niektorej škole v Bavorsku. Pribina ne-

vydržal dlho ako poddaný Ratbodov a zaiste pre nejaký spor zanechal ho a odišiel za Dravu ku chorvátskemu kniežatovi Ratimírovi. Avšak roku 838 kráľ Ľudovít Nemeč poslal Ratboda proti nemu, lebo sa tento družil s Bulharmi. Ratimír bol premožený a utiekol k Bulharom. Pribina zase utiekol k podložnému franskému kniežatovi Salachovi. Tento ho zmieril s Ratbodom a tak sa Pribina vrátil znovu do Panónie. Tu okolo roku 840 dostal od nemeckého kráľa do léna (feudum) obsiahle územie okolo Blatného jazera a 12. októbra r. 847 stal sa kniežatom celej krajiny Panónie v závislosti od franskej ríše.

Pribinov kniežací dvor nachádzal sa na južnom kraji Blatného jazera, pri vtoku rieky Zaly do neho, tam kde je dnešné mesto Zalavár. Nemecké pramene volajú ho Moosburg, a jeden staroslovenský prameň nazýva Koceľa: « knieža Blatenského Kostela ». ³⁵ Keďže celé územie, ktoré bolo ohraničené riekami Raba-Dunaj-Drava, už za rímskej ríše tvorilo provinciu Panóniu, staroslovenské pramene volajú Koceľa tiež kniežatom panonským.

Pribina vo svojej novej države všemožne sa staral o povznesenie nielen hospodárstva, ale aj vzdelania, a najmä o rozšírenie a upevnenie kresťanstva.

O tejto jeho činnosti máme záznamy v spise « *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* », — ktorý vznikol asi r. 871, teda iba pár desaťročí po opisovaných udalostiach. Z toho spisu sa dozvedáme, že Pribina vo

³⁵ V Skazani o písmenách mnícha Chrabra (je ním pravdepodobne Naum), pri čom Kostel = Castellum = Hrad. — Stručné Žitie sv. Cyrila má « knieža blatské » — viď. J. STANISLAV, *Životy* str. 97 a 120.

svojom sídelnom meste založil tri chrámy: 1. Panny Márie na vlastnom hrade, ktorý mal slúžiť kniežacej rodine a družine, 2. sv. Hadriána v podhradí, ktorý slúžil obyvateľstvu, a 3. sv. Jána Krstiteľa, kde bola krstiteľnica (baptisterium). Archeologické vykopávky už dávnejšie odhalili základy kostola Panny Marie, a r. 1946-47 bol objavený aj kostol sv. Hadriána. Kostol sv. Jána Krstiteľa nebol doteraz odhalený. Z vyššie spomenutého spisu sa dozvedáme, že na posviacku kostola Panny Marie r. 850 prišiel sám soľnohradský arcibiskup Liupram a mnoho iných veľkášov.

Knieža Koceľ nasledoval svojho otca Pribinu, keď tento zahynul r. 861. Ako horlivý kresťan pokračoval v staviteľskej a osvetovej činnosti. Ako Rastislav na Veľkej Morave, tak aj Koceľ v Panónii čím ďalej tým viacej sa usiloval vymaniť spod nadvlády nemeckej, čo zblížilo oboch slovenských panovníkov, dajúc im zabudnúť na nemilé spory medzi ich predchodcami Mojmirom a Pribinom. Koceľ spočiatku, v závislosti na franskej ríši, horlivo podporoval misijné snaženia nemeckých kňazov, poslaných zo Salzburgu. No ako Rastislav pre svoje politické oslobodenie považoval za potrebné vymaniť sa aj z cirkevnej závislosti na Nemcoch, tak aj Koceľ. On zaiste sa dopyčul o tom, ako Rastislav dostal z Carihradu misionárov, ktorí boli nezávislí na nemeckej hierarchii a pritom zaviedli slovanskú reč do bohoslužby, čo všetko posilňovalo postavenie Rastislavovej državy. Možno že už v prvých rokoch pobytu sv. Cyrila a Metoda na Veľkej Morave bol im dal vedieť, že aj on si praje podobných misionárov. No toto je iba môj predpoklad.

Isté však je to, čo nám podáva vyššie citovaný

text zo *Žitia Konštantínovho*: Sv. bratia aj s družinou učeníkov cestou do Ríma zastavili sa na dvore kniežata Koceľa. On ich prijal s veľkými poctami a oni mu zaiste vyprávali o svojej doterajšej činnosti a o plánoch do budúcnosti, ako aj o dôvodoch cesty do Ríma. Koceľ bol tým všetkým oduševnený a hneď žiadal, aby sv. bratia odteraz aj jeho kniežatstvo považovali za pole svojej činnosti. Vyššie citované *Žitie Konštantínovo* iba krátko zaznamenáva: «[Koceľ] obľúbil si slovenské knihy, naučil sa im». To znamená, že úplne schvaľoval zavedenie slovanskej reči do bohoslužby ako jedinečný prostriedok na rozšírenie a upevnenie kresťanstva medzi jeho slovanskými poddanými. Výraz «naučil sa im» znamená, že sa naučil slovanskému glagolskému písmu, aby mohol aj on slovanské knihy čítať. Z toho, čo bude ďalej nasledovať, sa dozvieme, že Koceľ si žiadal mať tiež na Nemcoch nezávislú hierarchiu. Jeho kniežatstvo bude neskôršie včlenené pod jurisdikciu sv. Metoda ako moravsko-panonského nadbiskupa. Aby však sa mohla slovanská bohoslužba šíriť a upevniť, k tomu potreboval mať slovanské duchovenstvo. Preto nám *Žitie Konštantínovo* hovorí, že podobne ako predtým Rastislav, teraz aj Koceľ odovzdal sv. bratom asi 50 učeníkov, aby ich pripravili na kňazstvo. Aj keď im dávali náuky urýchleným tempom, aj tak sa museli zdržať u Koceľa niekoľko mesiacov, čo bolo zaiste na duchovné dobro aj pre okolitý ľud.

Konečne niekedy počiatkom leta r. 867, pojmúc so sebou aj vybraných učeníkov z Koceľovej državy, vydali sa na ďalšiu cestu smerom na juh do Talianska. *Žitie Konštantínovo* dodáva: «[Koceľ] veľkú úctu mu preukázuc, vypravdal ho. Nevzal však ani od Rasti-

slava, ani od Koceľa ani zlata, ani striebra, ani iné veci, ohlasujúc slovo evanjelia i bez pláce. Ale vyprosiac si od oboch deväťsto zajatcov, prepustil ich» (ŽK, XV).

O ďalších stykoch Koceľa hlavne so sv. Metodom dozvieme sa viac ďalej. Tu spomeniem iba jeho neskoršie osudy. Keď v r. 870-873 sv. Metod bol v nemeckom väzení, v Koceľovej države bolo stredisko staroslovenskej bohoslužby a kultúry. Preto Nemci sa ho snažili odstrániť. V *Žiti Metodovom* máme zachované ich výstrahu určenú Koceľovi: «Ak tohoto [Metoda] prijmeš, nie si viacej naším spojencom». O posledných rokoch Koceľovho života nemáme zprávy. Okolo r. 874 bol Nemcami odstránený a neskoršie jeho územie zaujal kráľ Svätopluk. No pamiatka Koceľova ostáva blahoslavená ako kniežata, ktorý mal spoločné ideály s kniežatom Rastislavom, ideály samostatnosti a povznesenia svojho slovanského rodu, ktorý podporoval sv. Cyrila a Metoda, ktorý si obľúbil «slovenské knihy» a za tú svoju lásku bol prenasledovaný, trpel a zomrel uponížený.

23. V Benátkach

Niekedy koncom leta r. 867 vybrala sa naša družina, rozmnožená o vybraných učeníkov z Koceľovej državy a vedená Konštantínom a Metodom, na ďalšiu cestu smerom k Rímu. Z ďalších zastávok menovite máme zaznamenané iba Benátky, a preto nevieme presne, ktorou cestou sa uberala. Keďže medzi pannonskou nížinou a Benátkami, ktoré ležia na dobre známej lagúne adriatického mora, vypínajú sa Alpy, naša družina musela prejsť priesmykmi, kade viedli význam-

né cesty rímskej ríše. Jedna z nich viedla cez Ptuj, Celje, Ljubljano, Logatec, Aquileiu do Benátok. V tom čase Aquileia mala veľký význam hlavne v cirkevnom ohľade, lebo tu bolo sídlo stredovekého patriarchátu, preneseného neskoršie do Benátok. O úlohe Aquileie v šírení kresťanstva medzi pannonskými Slovanmi,

Sv. Bratia sa lúčia s Rastislavom pred odchodom do Ríma.

sme sa už zmienili. Pravdepodobne z Aquileie pochádza významný rukopisný Evanjeliár, v ktorom na okrajoch máme zapísané mená slovanských veľikášov, tak južnoslovanských krajín, ako aj z Veľkej Moravy, na pr. Sebemysl, Svätopluk, Predeslav, Braslav, Pribina, Čestmír, Nitrabor, Dobromysl, Kocel atď. Evanjeliár pochádza zo VI. storočia, a dodnes sa prechováva v severotalianskom meste Cividale. Od Aquileie vedie cesta stále okolo adriatického mora. Môžeme si predstaviť, že cyrilometodskí učeníci, pochádzajúci z našich krajov, pozerali sa po prvý raz na more s takou zvedavosťou ako my, keď sme ho po prvý raz mali možnosť uzrieť.

V Benátkach sa naši pútnici pravdepodobne dlhšie zdržali. Ponajprv aby si odpočinuli po predchádzajúcom úmornom úseku cesty. Veď prešli cez Alpy. Potom si zaiste prezreli toto mesto, vystavané na ostrove, sotva vyčnievajúcim z adriatického mora a popre-
rývané zálivmi morskej vody. Vyššie som spomenul mienku niektorých dejepiscov, ako by sa naši pútnici boli zdržali v Benátkach s úmyslom nasadnúť na loď, čo by ich bola zaviezla do Carihradu. Keďže také lodné spojenia neboli veľmi časté, museli tu vyčkať nejakú príležitosť. No pri tej príležitosti som predložil mienku iných autorov a aj svoju vlastnú, podopretú citátmi z vážnych staroslovenských a iných prameňov, že už prvotným úmyslom a cieľom cesty našich sv. bratov bol Rím.

Kým boli v Benátkach, zaiste sa dali do styku s tamjším duchovenstvom a vysvetľovali mu, odkiaľ prichádzajú a kam cestujú.

V Benátkach Konštantín pravdepodobne slúžil slovanskú bohoslužbu a tak sa miestne duchovenstvo

dozvedelo o jeho podujatí zaviesť slovanský jazyk do bohoslužieb. Benátske talianske duchovenstvo nebolo touto ideou oduševnené. Naopak, bolo opačnej mienky. Svoj náhľad aj vyjadriло a tak došlo k známemu sporu medzi nimi a Konštantínom. O spore máme záznam v staroslovenskom *Žití Konštantínovom*: « Keď bol v Benátkach, zhromaždili sa proti nemu latinskí biskupi, kňazi a mnísi, ako havrani proti sokolovi, a vyzdvihli trojjazyčný blud, hovoriac: Človeče, povedz nám, prečo si učinil teraz Slovanom knihy a učíš ich; tie nikto iný predtým nevynašiel, ani apoštolovia, ani rímsky pápež, ani Gregor Bohoslov (= Nazianský), ani Hieronym, ani Augustín!? My poznáme len tri jazyky ktorými sa sluší v knihách sláviť Boha: hebrejský, grécky a latinský ». Už sme spomenuli vyššie, a ešte na príslušnom mieste uvidíme, že podľa všeobecnej mienky na západe iba tie tri jazyky sú liturgické, lebo tými tromi jazykmi dal Pilát napísať nápis na kríži Spasiteľovom. A preto v staroslovenských *Žitiach* zástancovia toho názoru sú nazvaní: *trojjazyčníci* alebo *pilátnici*.

Ako odpoveď na námietky benátskeho duchovenstva a ako obranu slovanskej bohoslužby, pôvodca staroslovenského *Žitia* kladie sv. Cyrilovi do úst najväčšie citáty z Písma sv. a z dejín: « Filozof im odpovedal: Či Boh neposiela dážď všetkým rovnako, alebo či slnko tak isto nesvieti všetkým? Či nedýchame na vzduchu všetci rovnako? A vy sa nehanbíte, uznávajúc len tri jazyky, akoby všetky ostatné národy a plemená boli slepé a hluché? Povedzte mi, Boha robíte bezmocným, že rovnaké práva nemôže dať všetkým národom, alebo závistlivým, že nechce? My však poznáme mnoho národov, ktoré majú svoje knihy

a ktoré Bohu vzdávajú chválu svojím jazykom: Arméni, Peršania, Abazgovia, Iberi (= Gruzíni), Sugdi, Góti, Avari, Tyrsi, Chazari, Arabi, Egyptania (= Kopti), Sýri a iné. Ak nechcete podľa tohoto pochopiť, tak počujte Písmo sv.: Spievajte Hospodinu všetka zem, spievajte Hospodinu pieseň novú (Žalm 95, 1). A u Marka čítame: ... idte teda, učte všetky národy, krstiac ich v mene Otca i Syna i Ducha Svätého ... » Potom je podaný významný citát zo Sv. Pavla z prvého listu Korintánom, kde Sv. Pavol, hovoriac o mimoriadnych daroch prorocstva, pripúšťa ich pri bohoslužbách aj ak im prítomní nerozumejú, avšak prizvukuje, že je potrebné, aby veriacim kresťanom bola vysvetľovaná kresťanská náuka v zrozumiteľnej reči: « Ak nepoznám týchto zvukov, budem cudzincom tomu, čo hovorí; a ten, čo hovorí, bude mne cudzincom. Tak aj vy, ak darom jazyka nevydávate zrozumiteľné slová, ktože bude vedieť, čo hovoríte? » (I. Kor. 14, 5-40). A celú dišputu zakončuje znovu citátom zo sv. Pavla: « Každý jazyk nech vyznáva na slávu Boha Otca, že Ježiš Kristus je Pán » (Filip. 2, 11). Nebolo to posledný raz, čo sv. Cyril mal obraňovať slovanskú bohoslužbu. Životopisec dodáva: « Týmito a inými slovami ich zahanbil a odišiel, nechajúc ich » (ŽK XVI).

24. Príchod do Ríma

Žitie Metodovo v VI. hl. zaznamenáva: « Dozvediac sa o takých mužoch Apoštolik (to jest pápež)³⁶ Mikuláš, poslal po nich, želajúc si ich vidieť ako anje-

³⁶ Starodávny latinský titul pápežov Apostolicus je ponechaný v staroslovenských *Žitiach* vo forme Apoštolik.

lov Božích». Podobne *Žitie Konštantínovo* v hl. XVII. : «A dozvediac sa o ňom rímsky pápež, poslal poň». Už som vyššie spomenul mienku niektorých dejepiscov, ako by pápež Mikuláš bol pozval sv. Cyrila a Metoda priamo z Veľkej Moravy do Ríma. No už miesto, kde je reč o tejto veci v *Žitiach*, ako aj iné okolnosti nasvedčujú, že sa o nich pápež dozvedel a poslal po nich, keď už boli v Benátkach, alebo aj ďalej za Benátkami smerom k Rímu. Je možné, že Kocel počas pobytu sv. Cyrila a Metoda na jeho dvore bol poslal nejakého posla do Ríma, so zvesťou že prichádzajú dvaja významní mužovia a nesú so sebou

Pápež Hadrián II víta sv. Bratov pri príchode do Ríma.

pozostatky sv. Klimenta. Práve pozostatky štvrtého rímskeho pápeža boli dôvodom slávnostného prijatia v Ríme.

V *Žiti Konštantínovom* ďalej čítame: «A keď prišiel do Ríma, vyšiel mu v ústrety sám Apoštolik Hadrián, so všetkými mešťanmi, nesúc sviece, lebo prinášal ostatky svätého Klimenta mučeníka a pápeža rímskeho. A hneď Boh tu učinil preslávné zázraky, lebo porazený človek bol uzdravený a mnohí iní sa vyliečili z rôznych neduhov, ako aj zajatci, čo vzývali Krista a sv. Klimenta, boli oslobodení tými, čo ich držali v zajatí» (ŽK XVII).

Naši pútnici prišli k Rímu zo severu pravdepodobne po starodávnej rímskej ceste, zvanej Flamínia, ktorá vedie od Fana cez Narni a cez Milvijský most až ku severnej bráne mesta.³⁷ Vo vyššie citovaných úryvkoch *Žiti* mohli sme si všimnúť, že sv. bratov pozval do Ríma pápež Mikuláš I. (858-867), ale prijal ich už pápež Hadrián II. (867-872). Keďže vieme, že Mikuláš I. zomrel 13. novembra 867 a Hadrián II. sa stal pápežom 14. decembra tohože roku, uzatvárame, že naši pútnici došli do Ríma krátko po 14. decembri ešte pred Vianocami r. 867.

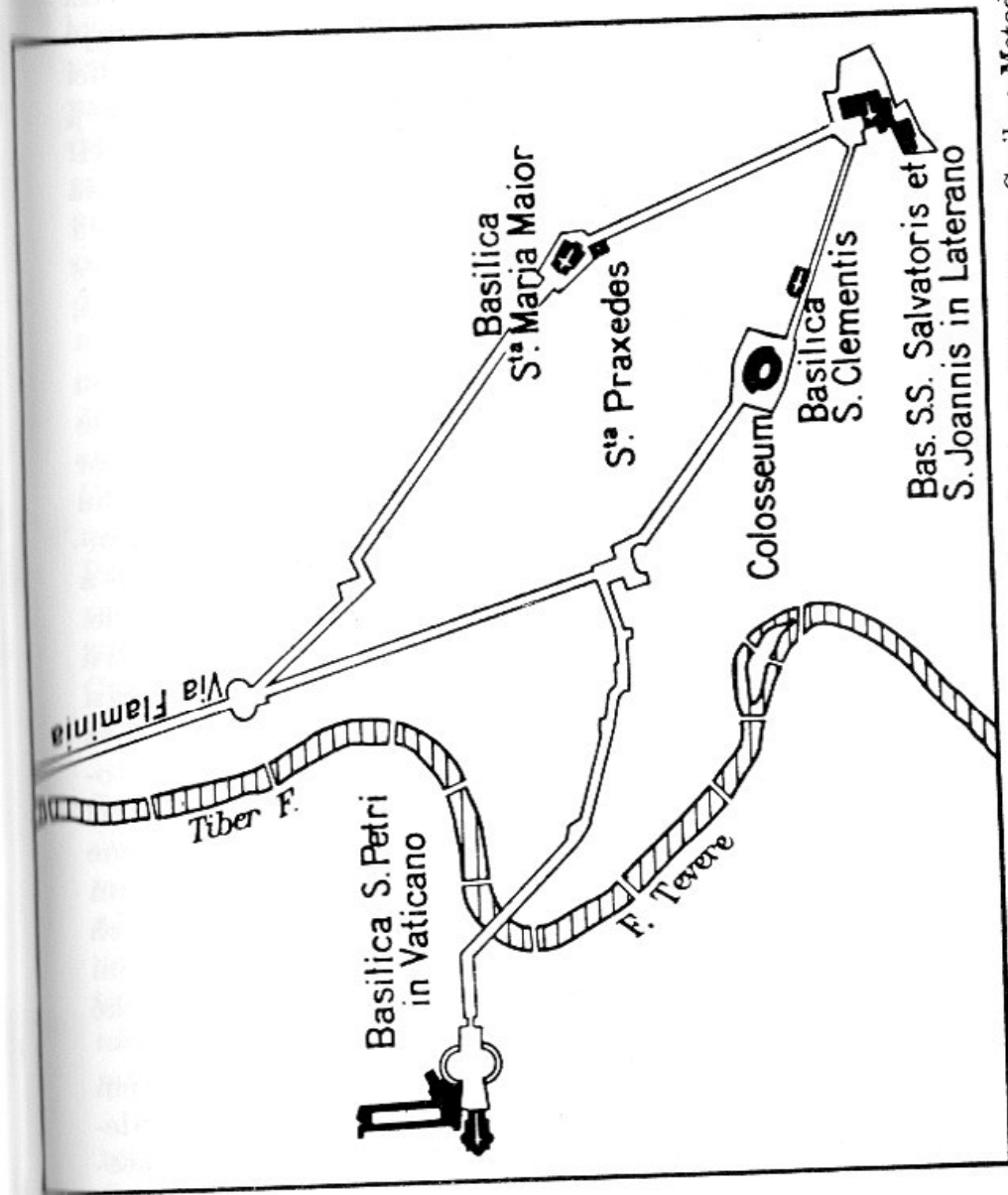
Bola to zaiste veľká česť pre našich pútnikov, že im sám pápež Hadrián II. vyšiel v ústrety s duchovenstvom a mešťanstvom. Môžeme si predstaviť, ako sa pri Flaminijskej bráne zostavila slávnostná procesia, ktorá sprevádzala ostatky sv. Klimenta cez mesto do Vatikánu, do baziliky sv. Petra. Tam, pri hrobe prvého pápeža, boli ostatky štvrtého pápeža vystavené k verejnej úcte, kým pre ne pripravili počestné miesto

³⁷ Mapku znázorňujúcu ich cestu, viď ďalej; hl. 34.

v samej bazilike sv. Klimenta, kam ich potom preniesli v slávnostnej procesii. Bazilika sv. Klimenta v Ríme je jedným z najstarších bohoslužobných miest. Vznikla už možno v prvom storočí v dome Klimentovej rodiny blízko paláca cisára Nerona. Táto «ecclesia domestica — kaplica v dome» bola v IV. storočí zamenená veľkolepou bazilikou, ktorá trvala do XI. storočia, keď ju zničili Normanni počas vojny o Rím. Nad jej zrúcaninami bola postavená dnešná bazilika, a tak máme na tomto mieste tri kostoly jeden nad druhým. Pozostatky sv. Klimenta boli teda uložené v druhej, dnes podzemnej bazilike. A práve tu sa nám v predsieni zachoval vzácny freskový obraz z XI. storočia, znázorňujúci prenos pozostatkov sv. Klimenta z baziliky sv. Petra vo Vatikáne³⁸ do baziliky sv. Klimenta: klerici nesú na nosidlách sv. Klimenta, za nimi kráča v procesii pápež a vedľa neho Cyril a Metod. Prinesenie ostatkov sv. Klimenta, ktoré sv. Cyril našiel na Kryme a potom niesol so sebou na Veľkú Moravu, zaiste zvýšilo postavenie svätých bratov a vyvolalo dobré rozpoloženie voči nim vo vysokých cirkevných kruhoch v Ríme.

Ešte iná okolnosť bola dôvodom, že sv. bratia sa stali v Ríme stredobodom pozornosti. V tom čase vzťahy medzi rímskou pápežskou stolicou a carihradským patriarchom Fociom vyostri sa natoľko, že roku 867 došlo ku otvorenému rozkolu. Jedným z dôvodov sporu bola otázka cirkevnej jurisdikcie v Bulharsku. Pápež Mikuláš I. nástojil, aby sa v Bulharsku uplatnila právomoc Ríma, lebo sa obával, že s Grékmi budú zatiahnutí do rozkolu aj nedávno pokrstené slo-

³⁸ Nadpis hovorí: *Huc a Vaticano fertur... sepelitur.*

Prehľadná mapka tých miest v Ríme, čo majú súvislosť s pobytom sv. Cyrila a Metoda.

BIBLIOTHECA
Dr. JOZEF MICHALOV

vanské národy. V tom čase teda, keď na Balkáne veci nešli práve najlepšie, sv. Cyril a Metod prichádzajú do Ríma a dávajú pod právomoc Svätej rímskej stolici novoobrátené národy strednej Európy, v Rastislavovej, Svätoplukovej a Kocelovej države! Pápež Hadrián II. neskoršie výslovne spomenie, že keď sa sv. bratia dozvedeli, že územie veľkomoravských a panonských Slovenov patrí Rímskej stolici, « nihil contra canones fecerunt — nič nepodnikli proti cirkevným zákonom », ale prišli do Ríma.

Kde sa sv. bratia v Ríme zdržovali? S istotou môžeme tvrdiť, že v niektorom kláštore, kde bolo miesta aj pre ich učeníkov. Nakoľko pápežský dvor v Lateráne a bazilika Panny Márie hrajú veľkú úlohu počas ich pobytu, s určitou pravdepodobnosťou usudzujeme, že naši pútnici bývali v Ríme v kláštore u sv. Praxedy, celkom blízko baziliky Panny Márie. Pápež Paschal I. (817-824) nedávno predtým obnovil ten kláštor a baziliku a dal gréckym mníchom. Medzi nimi sa sv. bratia mohli cítiť ako doma. Ich pobyt sa neočakávane predĺžil, a to z rôznych príčin, o ktorých si ďalej povieme. Ako vieme Cyril v Ríme ochorel a 14. februára r. 869 aj zomrel. Metod ostal v Ríme ešte dlhšie a vydal sa na cestu na Moravu iba koncom r. 869, alebo počiatkom r. 870. Nevedno, či všetci ich žiaci ostali tiež tak dlho v Ríme, no mienim že oni sa mohli aj skorej vrátiť, keď boli prijali kňazské svätenia, ako to uvidíme nižšie.

Čo robili Cyril a Metod tak dlho v Ríme? Okrem troch veľkých záležitostí pre Veľkú Moravu potvrdenie slovanskej bohoslužby, vysviacka učeníkov, a ustanovenie osobitnej hierarchie — o ktorých si obšírnejšie pohovoríme v nasledujúcej kapitole, môžeme uviesť

aj iné dôvody. Jedným z nich boli práve rušné udalosti v byzantskej ríši. Patriarcha Focius roku 867 vydržoval synodu, na ktorej exkomunikoval samého pápeža. Dňa 23. septembra tohože roku bol zavraždený cisár Michal III. a nasledujúceho dňa bol korunovaný cisár Basil I. (867-886). Ten zase 23. novembra 867 odstránil Focia z patriarchálneho prestola a uviedol naň znovu patriarchu Ignáca. Cisár Basil poslal do Ríma poslov, ktorí priniesli so sebou rôzne dokumenty, medzi iným aj Aktá vyššie spomenutej Fociovej synody. V Ríme nebolo práve mnoho ľudí, čo by dobre vedeli po grécky a boli zbehlí v byzantských pomeroch. Preto pápežovi prišli vhod práve Cyril a Metod. Pápež ich zadržal, ba dal im dokumenty, poslané z Carihradu, aby ich preštudovali. Pri tej príležitosti Cyril pravdepodobne napísal spisok známy v staroslovenskej spisbe ako *Scholion o prvenstve rímskeho pápeža*. Z neho vidno katolícke zmýšľanie Cyrillovo, ktorý nenasledoval svojho niekdajšieho profesora Focia, ale šiel stopami svätých cirkevných Otcov.

Okrem toho nám *Žitie Konštantínovo* hovorí, že Cyril mal učené bohoslovecké prednášky a mnohí chodili k nemu: « Rimania zas neprestávali chodiť k nemu a vypytovať sa ho o všetkom a vysvetlenie dvojnásobné a trojnásobné prijímali od neho ». Medzi tými návštevníkmi bol aj pápežský knihovník Anastásius, ktorý nám zaznamenal, že Cyril dával prednášky o náuke Dionysia Areopagitu, ktorého spisy vedel naspamäť.

Avšak jeho činnosť netrvala dlho. Už koncom roku 868 onemocnel a predvídal blížiacu sa smrť. Odvtedy sa venoval iba svojej duši. No o tom si povieme neskoršie.

25. Potvrdenie slovanskej bohoslužby

Jednou z troch veľkých záležitostí, pre ktoré sa sv. bratia vydali na cestu do Ríma, bolo potvrdenie slovanskej bohoslužby od rímskeho pápeža. Už sme videli vyššie, že toto významné podujatie sv. bratov vyvolalo veľký rozruch a odpor tak u nemeckého duchovenstva na Veľkej Morave, ako aj talianskeho duchovenstva v Benátkach. Ani v Ríme v radoch vysokých cirkevných hodnostárov nechýbali odporcovia slovanskej bohoslužby. Preto tak ako inde, aj v Ríme musel sv. Cyril brániť slovanskú bohoslužbu.

Žitie Metodovo zaznamenáva: » Boli však [v Ríme] istí mnohí Iudia, ktorí odmietali slovanské knihy, hovoriac, že neprislúcha žiadnemu inému národu mať svojich písmen okrem Židov, Grékov a Rimanov [= Latinov], podľa nadpisu, čo napísal Pilát na križi Hospodinovom. Avšak Apoštolik [= pápež] ich zavrhol [staroslov. *preklial*], nazvúc ich pilátnikmi a trojazyčníkmi, a rozkázal jednému biskupovi, ktorý trpel týmže neuhom, aby vysvätil z učeníkov slovenských troch kňazov a dvoch lektorov [= čitateľov] (*ŽM VI*). Zo *Žitia Konštantínovho* vieme, že tým biskupom bol Formosus, už vtedy význaná osobnosť a neskoršie pápež (891-896). Bol jedným zo siedmich prímestských biskupov a mal sídlo vo vtedajšom rímskom prístave Porto. Ako taký bol pápežovým poradcom, dnes by sme povedali kardinálom. Pápež Mikuláš I. ho roku 866 poslal s misijnou výpravou do Bulharska, odkiaľ sa vrátil iba pár mesiacov pred príchodom sv. bratov do Ríma, totiž koncom leta r. 867. Ako predstaviteľ západného kresťanstva aj v Bulharsku slúžil bohoslužby iba v latinskej reči. Keďže mal určitý úspech,

zaiste v Ríme tvrdil, že pre misijnú činnosť medzi Slovanmi nie je potrebné zaviesť slovanský jazyk do bohoslužby. Avšak Cyril a Metod váhou svojich dôkazov z Písma sv. a zo skúsenosti presvedčili a získali pápeža Hadriána II. na svoju stranu.

Žitie Konštantínovo hovorí: « Pápež, prijímúc knihy slovanske, posvätil ich a položil [na oltár] v chráme Svätej Márie, ktorý sa volá Fatne, a spievali s nimi liturgiu » (*ŽK XVI*). *Fatne* po grécky znamená *jasle*. Týmto výrazom je označená bazilika *Sancta Maria ad Presepe - Svätá Márie u jasičiek*, čiže dnešná bazilika *Santa Maria Maggiore*.

V nej sa teda uskutočnilo slávnostné potvrdenie slovanskej bohoslužby, a to tak, že pápež Hadrián II. požehnal liturgické knihy, preložené do staroslovenského jazyka, položil ich na oltár, a potom bola s nimi za prítomnosti pápeža slúžená bohoslužba, pravdepodobne sv. omša. Slúžil ju sv. Cyril, lebo on bol jediný kňaz v družine, čo prišla z Rastislavovej a Kocelovej državy. Nevieme presne deň, kedy sa to stalo, ale iste počiatkom roku 868, možno na niektorý mariánsky sviatok, na pr. 2. februára. Preto je bazilika *Santa Maria Maggiore* až dodnes drahá všetkým Slovanom žijúcim v Ríme, lebo tu bola potvrdená rímskym pápežom Hadriánom II. slovanská bohoslužba a tu po prvý raz odznelo *Slava vo vyšních Bogu* a iné hymny v staroslovenskej reči.

Už vyššie, v hlave 18. sme videli, že sv. Cyril zaviedol staroslovenský jazyk tak do bohoslužby byzantského obradu, ako aj do bohoslužby rímskeho obradu. Vynoruje sa teraz otázka, ktorú bohoslužbu pápež Hadrián II. potvrdil, rímsko-slovanskú, a či byzantsko-slovanskú? Vyššie citovaná stať zo *Žitia Konštantí-*

novho spomína iba všeobecne *slovenské knihy*, neurčujúc bližšie ktorého obradu. Tak isto písomné potvrdenie, dané Hadriánom II. v liste slovenským panovníkom je ešte všeobecnejšie: «... rozhodli sme ... poslať Metoda ... do vašich krajín, aby vás učil, ako ste prosili, upotrebuje knihy v jazyku vašom, podľa všetkého cirkevného poriadku, úplne, i so svätou omšou, to jest službou i s krstom, ako to začal Filozof Konštantín, milostou Božou a na prímluvu svätého Klimenta» (ŽM VIII). Podobne aj v ďalších pápežských dokumentoch tohoto obdobia niet presného určenia, čo sa obradu týka. No z iných náznakov môžeme skoro s istotou usudzovať že pápež Hadrián II. potvrdil rímsko-slovanskú čiže glagolskú bohoslužbu. To uzatvárame ponajprv z toho, že na zavedenie slovanskej reči do byzantského obradu sv. bratia mali dovolenie od byzantského cisára a carihradského patriarchu, o čom sme sa zmienili v hl. 18. Po druhé, vo vyššie citovanej stati z listu Hadriána II. nachádza sa v staroslovenčine výraz *mša* a autor považoval za potrebné hneď dodať vysvetlenie: to jest *služba*, čo naznačujú že ide o eucharistickú službu rímskeho obradu. Ako tretí dôkaz treba uviesť *Kijevske listy*, ktoré obsahujú premenlivé časti práve rímskej liturgie a ktoré vznikli pravdepodobne počas toho prvého pobytu sv. bratov v Ríme. Po štvrté, uvidíme nižšie, že slovenskí žiaci sv. bratov boli vysvätení biskupmi rímskeho obradu

Pápež Hadrián II. položením na oltár potvrdzuje →
staroslovenský preklad bohoslužobných kníh.

a keď slúžili svoje prvé sv. omše, asistovali im biskup Arsenius a kňaz Anastasius, obaja rímskeho obradu. Po piate, keď sa r. 925 na synode v Spilite rokovalo o zákaze rímsko-slovanskej bohoslužby, ona sa spája s menom sv. Metoda.

Z toho všetkého usudzujeme, že sv. bratia dosiahli v Ríme potvrdenie rímsko-slovanskej bohoslužby a ju potom aj upotrebovali tak v Koceľovej države v Panónii, ako aj v Rastislavovej države na dnešnej Morave a na Slovensku. O tom nám svedčia pramene, pochádzajúce od nemeckej hierarchie, ktorá vyčíta sv. bratom nie to že zaviedli byzantský obrad na vyššie spomenutom území, ale iba že zaviedli slovenský jazyk do bohoslužby rímskeho obradu.³⁹ Tým bola prvá z troch veľkých záležitostí v Ríme kladne vyriešená.

26. Vysvätenie slovenských učeníkov

Druhá vážna záležitosť mladej slovenskej Cirkvi, ktorá bola tiež priaznivo vybavená, je vysviacka slovenských učeníkov. Už sme vyššie spomenuli, že príprava domáceho duchovenstva bola prvoradou úlohou sv. Cyrila, a preto hneď po príchode na Veľkú Moravu zhromaždil vybraných žiakov a pripravoval ich na kňazstvo. No keďže na Veľkej Morave nebolo nijakého biskupa, ktorý by ich vysvätil, sv. bratia vzali so sebou najlepších žiakov tak z Rastislavovej ako aj z Koceľovej državy do Ríma, aby tu boli vysvätení. A to nielen na kňazstvo, ale niektorí z nich aj na biskupskú hodnosť. *Žitie Italské* nám vskutku

³⁹ Na pr. *Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum* z roku 871, alebo list nemeckých biskupov z r. 900.

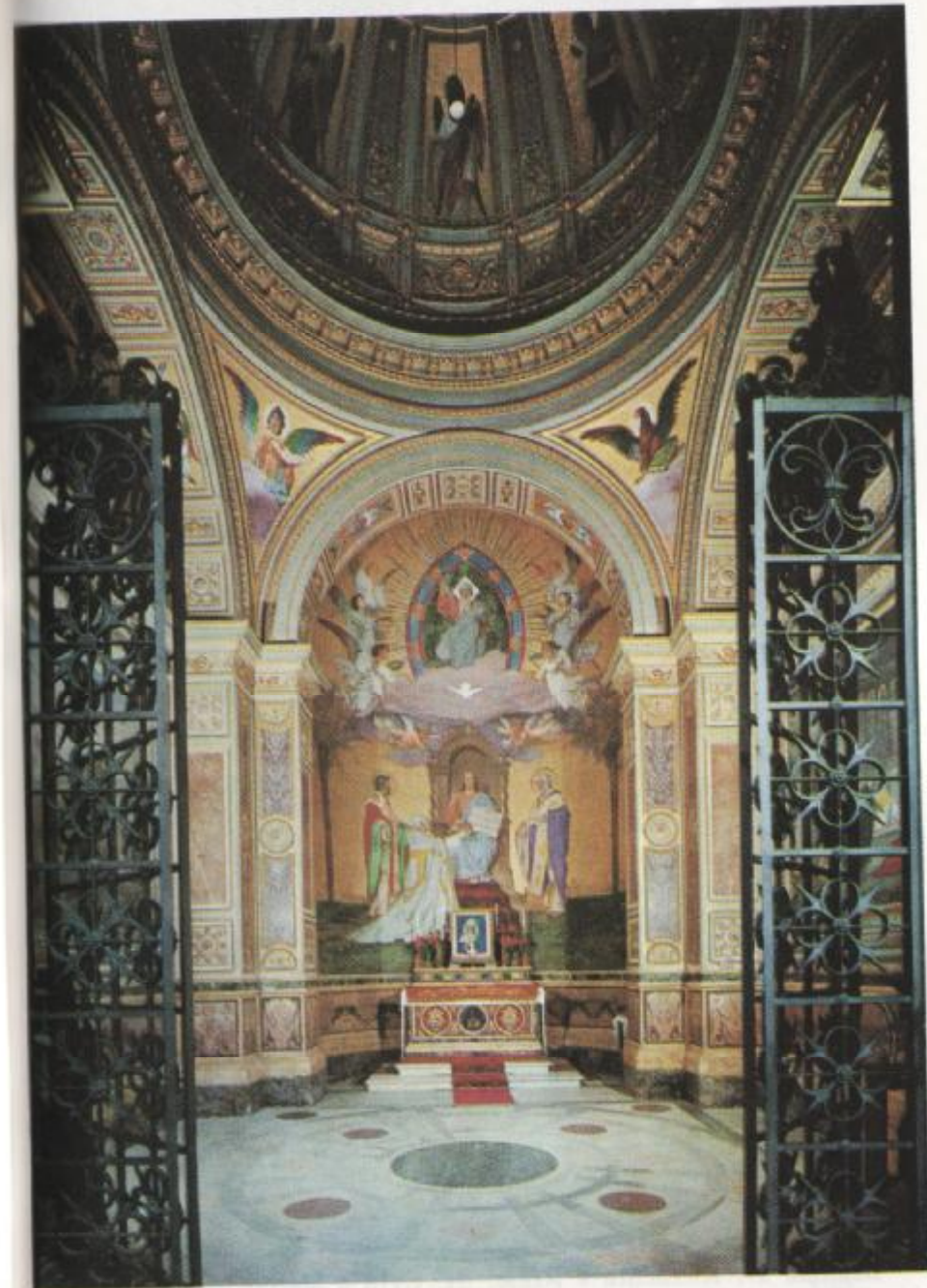
hovorí, že sv. bratia priviedli so sebou do Ríma « niekoľkých zo svojich učeníkov, ktorých považovali za hodných prijať aj biskupskú hodnosť — quos dignos esse ad episcopatus honorem recipiendum censebant » (ŽI, VIII). Niektorí dejepisci mienia, že pri odchode z Veľkej Moravy sv. bratia sa už nemysleli vrátiť naspäť, ale tak ako z predošlých misijných výprav, aj teraz hodlali odísť do svojej vlasti. V takom prípade mali vyhladených najlepších učeníkov, ktorí by pokračovali vo vedení mladej slovenskej Cirkvi ako biskupi. Ostatní učenici mali dostať kňazské a nižšie svätenia podľa ich prípravy. No nižšie uvidíme že Svätá rímska Stolica nepovažovala za vhodné vysvätiť za biskupov takých mladých kandidátov, ktorí vyšli z prostredia ešte nedávno pohanského, a preto učenici boli vysvätení iba na kňazstvo a na nižšie rády.

Žitie Konštantínovo zaznamenáva: « potom prikázal pápež dvom biskupom, Formosovi a Gauderikovi, vysvätiť slovenských učeníkov. A keď boli vysvätení, vtedy spievali liturgiu v chráme svätého apoštola Petra slovenským jazykom, a na druhý deň spievali v chráme svätej Petronilly, a na tretí deň spievali v chráme svätého Andreja. Potom zas v chráme veľkého učiteľa sveta Pavla apoštola; a celú noc spievali, slávosloviac slovensky, a ráno opäť liturgiu nad jeho svätým horobom, majúc na pomoc Arsenia biskupa, jedného zo siedmich biskupov, a Anastasia bibliotekára. A Filozof [= Konštantín] neprestával dôstojnú chválu Bohu vzdávať so svojimi učeníkmi za to » (ŽK XVII). *Žitie Metodovo* okrem podrobností citovaných v predošlej hlave ohľadom biskupa Formosa, že bol odporcom slovanskej bohoslužby a že mu

pápež rozkázal (práve preto?) vysvätil spomedzi slovenských učeníkov troch kňazov a dvoch čitateľov (lektorov), prináša ešte túto vážnu zprávu: « [Pápež Hadrián II.] posvätil ich učenie, položiac slovenské evanjeliá na oltár svätého Petra apoštola, a vysvätil na kňazstvo blaženého Metoda » (ŽM VI). *Žitie Italské* zhrňujúc v krátkosti hovorí: « ... vysvätili jeho [= Cyrilovho] brata Metoda za kňaza a ostatných učeníkov za kňazov a diakonov » (ŽI IX).

K tomu je potrebné pridať niekoľko vysvetliviek. Ponajprv treba vyzdvihnúť, že sv. Metoda vysvätil za kňaza sám pápež Hadrián II., a to v bazilike sv. Petra. Možno že pri tej príležitosti sa spievalo Evanjelium aj po slovensky, lebo máme zmienku, že pápež položil slovenské evanjeliá na oltár sv. Petra. Z textu v *Italskom Žiti*, kde je rozlišne povedané, že Metod bol vysvätený *in sacerdote*, kým ostatní učenici *in presbyteros et diaconos* niektorí usudzujú, že *sacerdos* pri mene sv. Metoda má zmysel *episcopus* - biskup, to jest kňaz v plnom zmysle toho slova. Belgický bollandista P. Pavel Devos SJ však z rôznych náznakov, hlavne však z počtu prvých svätých omší — vypočítaných vo vyššie citovanej stati zo ŽK — uzatvára, že pri tej príležitosti Metod bol pápežom vysvätený iba za kňaza.

Iných slovenských učeníkov nevysvätil pápež, ale prímestskí biskupi — dnes by sme povedali kardináli. O Formosovi sme sa zmienili už v predošlej hlave, že bol biskupom v meste Porto. On vysvätil troch kňazov a dvoch čitateľov (lektorov). Gaudericus bol biskupom v meste Velletri a má blízky vzťah k našim sv. bratom, lebo jeho biskupská katedrála je zasvätená práve sv. Klimentovi, ktorého pozostatky

Bazilika sv. Klementa v Ríme: Kaplnka sv. Cyrila a Metoda z roku 1885. Uprostred oltára sú uložené pozostatky sv. Cyrila.

Bazilika sv. Klementa v Ríme: Sv. Cyril a Metod bránia staroslovenskú bohoslužbu pred pápežom Hadriánom II. (Freska

sv. bratia priniesli do Ríma. Keďže chcel napísať životopis patrona svojho biskupstva, osobne a aj skrze iných sa vyzvedal od sv. Cyrila o udalostiach, spojených s najdením pozostatkov. *Žitie Italské*, ktoré viackrát citujeme, vďačí jemu za svoj vznik. Tretí zaznamenaný biskup je Arsenius, biskup mesta Orte, strýc ďalej uvedeného Anastasia, kňaza a pápežského bibliotekára. Tí poslední dvaja podľa záznamu *Žitií* asistovali pri prvých omšiach slovenských učeníkov. Anastasius zvlášť mal vo veľkej úcte sv. Cyrila a v jeho listoch sa nám zachovali o Cyrilovi dôležité zprávy. Odinakiaľ vieme, že biskup Arsenius dňa 7. marca r. 868 odišiel z Ríma a skoro na to zomrel. Slovenskí učenici boli teda vysvätení pred 7. marcom, pravdepodobne koncom februára r. 868.

V prvé dni po vysviacke slovenskí novokňazi slúžili prvé sväté omše vo významných rímskych kostoloch, ako je to v Ríme dodnes obyčaj. *Žitie Konštantínovo* nám zaznamenalo, že slúžili v chráme sv. Petra, sv. Petronilly, Sv. Andreja a sv. Pavla. Bazilika sv. Petra rozumie sa nie dnešná, ale niekdajšia, čo stála na tom mieste od IV. storočia. Kostol sv. Petronilly dnes už nejestvuje. Bola to malá rotunda blízko chrámu sv. Petra. Kostol sv. Andreja bol na Monte Celio, kde na jeho mieste dnes stojí chrám sv. Gregora Veľkého (S. Gregorio al Celio). Bazilika sv. Pavla za hradbami prechováva iba niektoré časti z doby keď sv. bratia s učeníkmi tam šli slúžiť nielen sv. omšu, ale aj časoslov. Ako je známe, veľká časť tej baziliky v XIX stor. zhorela, bola však znovuvystavená v pôvodnom štýle. Naše pramene zaznamenali, že tie bohoslužby boli spievané slovenským jazykom. K tomu bolo potrebné mať menlivé časti

sv. omše. Viacerí slavisti vidia v *Kijevských listoch* aspoň čiastočne zachované preklady, ktoré vtedy sv. Cyril pripravil.

Koľko učeníkov bolo v Ríme vysvätených? V prameňoch máme zaznamenaný iba počet tých, čo vysvätil biskup Formosus. Troch kňazov a dvoch čitateľov (lektorov). Vyššie spomenutý belgický bollandista P. Devos určuje počet vysvätených vo vzťahu k sv. omšiam v rôznych kostoloch, o čom bola reč vyššie. On mieni, že tých omší bolo päť, a teda že aj slovenských kňazov bolo iba päť: traja vyššie spomenutí vysvätení Formosom a k tomu Cyril a Metod. No mne sa nepozdáva tá mienka presvedčivou. Ponajprv usudzujem, že je reč iba o jednej sv. omši u sv. Pavla, ktorej predchádzala nočná služba. Okrem toho sv. Cyril, súc kňazom, skoro po príchode zaiste slúžil nad hrobami sv. apoštolov. No aj keby ten vzťah: päť omší-päť kňazov vskutku mal základ, zdá sa mi, že by to bolo málo, keby zo slovenských učeníkov boli bývali vysvätení iba traja kňazi a dvaja čitatelia (lektori). Veď z vyššie citovaných prameňov vieme, že aj biskup Gaudericus bol poverený vysvätiť niektorých učeníkov. Okrem toho *Žitie Italské* spomína, že « ostatní učenici boli vysvätení za kňazov a diakonov », čo naznačuje, že všetci učenici prijali alebo kňazstvo, alebo niektorý z nižších rádo. Veď preto ich sv. bratia priviedli do Ríma.

27. Ustanovenie hierarchie pre slovenské zeme

Tretia veľká záležitosť, ktorá bola tiež priaznivo v Ríme vybavená, je ustanovenie samostatnej hierarchie pre slovenské zeme. Ako sme už na počiatku

videli, veľkomoravské kraje s dnešným Slovenskom patrili pod právomoc passovského biskupa a zadunajské kraje v Koceľovej države pod právomoc soľnohradského arcibiskupa. No vedúcou myšlienkou Rastislavovou, keď žiadal učiteľov z Carihradu, bolo založenie na Nemcoch nezávislej hierarchie.

Pápež Hadrián II. prijal priaznivo aj túto žiadosť sv. bratov, a pre slovenské zeme ustanovil samostatné biskupstvo, vskriesivši pre ten cieľ starobylé biskupstvo Srijmske (Syrmium, dnes Srijmska Mitrovica). Srijmium bolo počas rímskej ríše hlavným mestom a arcibiskupským sídlom pre celú Pannóniu. Pápež Hadrián II. teraz rozšíril ju ešte ďalej na sever za Dunaj na slovenské a moravské kraje. Počas sťahovania národov Avari roku 582 zničili Srijmium (Srijem). Vtedy zaniklo tamojšie biskupstvo, kedysi slávne pre svoje cirkevné snemy, ktorého prvým biskupom bol podľa tradície sv. Andronikus, jeden zo 70 učeníkov samého Krista Pána.

Prečo pápež Hadrián II. neustanovil celkom nové biskupstvo, ktoré by bolo pomenované na pr. podľa hlavného mesta Veľkomoravskej ríše? To preto aby sa vyhlo ťažkostiam s nemeckou hierarchiou. Ako sme na počiatku videli, nemeckí misionári pôsobili v slovenských krajoch skoro po zničení avarskej ríše r. 796, teda už asi 70 rokov. Preto si nemeckí biskupi robili nároky na stálu právomoc v tých krajoch. Vskutku r. 871 pripravili spis *De conversione Bogoariorum et Carantanorum*, určený rímskemu pápežovi, v ktorom protestovali proti zriadeniu samostatného biskupstva, odvolávajúc sa na 75 ročné účinkovanie v tých krajoch. Podobne roku 900 v liste poslanom pápežovi Jánovi IX. nemeckí biskupi protestovali proti zriade-

niu samostatnej hierarchie vo Veľkomoravskej ríši. Aj v *Žití Metodovom* máme zaznamenané nástrahy nemeckých biskupov proti nemu, keď sa vrátil z Ríma ako arcibiskup. Vyčítali mu, hovoriac: «V našej oblasti učíš!» A on odpovedal: «Keby som vedel, že je vaša, odstúpil by som odtiaľto. No ona je svätého Petra», to jest je priamo podriadená rímskej Svätej Stolicy.

Keď už bolo cirkevno-právne zriadené samostatné biskupstvo pre slovanské zeme, bolo treba ustanoviť prvého biskupa. Kto je tým prvým biskupom? Prvým biskupom, ktorý skutočne spravoval to biskupstvo bol bezpochyby sv. Metod, ako to uvidíme ďalej. No kladie sa otázka, či aj sv. Cyril bol biskupom? Videli sme vyššie, že sv. bratia vlastne plánovali dať vysvätiť niekoho zo svojich učeníkov za prvého biskupa pre mladú slovenskú Cirkev a sami sa chceli vrátiť do svojej vlasti, do Grécka. No ich plány neboli prijaté. Kto teda z nich bol vysvätený za biskupa? Či obidvaja spolu? Či ponajprv Cyril a potom, po jeho smrti Metod? Alebo iba Metod?

Táto otázka je dnes predmetom živého záujmu dejepiscov a slavistov. Tradícia západná (latinská) tvrdí, že obidvaja sv. bratia boli biskupmi, a preto aj dnes v liturgických knihách rímskeho obradu sú zavedení ako *biskupi a vyznavači*.⁴⁰ Tradícia východná, zvýraznená v ikonografii považuje iba sv. Metoda za biskupa, kým sv. Cyril mal ostať až do svojej smrti mníchom. Nikto netvrdí, žeby obidvaja boli biskupmi v tom istom čase, ale zástancovia bis-

⁴⁰ Na pr. v missáli: SS. Cyrilli et Methodii episcoporum et confessorum.

kupskej hodnosti sv. Cyrila mienia, že ponajprv on bol vysvätený za biskupa a až po jeho smrti bol vysvätený sv. Metod.

Ako som podotknul, táto otázka je dnes v strede záujmu vedcov. Najvýznamnejším zástancom biskupskej hodnosti sv. Cyrila je P. Štefan Sakač SJ, Chorvát, a profesor na Pápežskom východnom ústave v Ríme. Zástancom opačnej mienky, ktorá nepriznáva sv. Cyrilovi biskupskú hodnosť je už spomenutý belgický bollandista P. Pavel Devos SJ. Dobrou príležitosťou k novej debate o tejto otázke (v rokoch 1955-60) bolo objavenie doteraz neznámeno rukopisu latinského *Žitia Italského* v knižnici metropolitnej kapituly v Prahe.⁴¹ Doteraz uverejnené texty *Žitia Italského* opierali sa o rukopis Vatikánskej knižnice,⁴² ktorý však je práve na mieste, čo nás zaujíma, tak silne poškodený, že vydavatelia museli text doplniť podľa ich domienky. Teda doteraz známy text znel takto:

... consecraverunt ipsum [= Cyrillum] et Methodium in episcopos, nec non et ceteros eorum discipulos in presbyteros et diaconos.

«... vysvätili ho [= Cyrila] a jeho brata Metoda za biskupov, a ostatných ich učeníkov za kňazov a diakonov.»

Text v pražskom kodexe, ktorý je na tom mieste dobre zachovalý, hlási:

... consecraverunt fratrem eius Methodium in sacerdotem necnon et ceteros eorum discipulos in presbyteros et diaconos.

⁴¹ Codex Metropolitani Capituli Pragensis Nr. XXIII.

⁴² Codex Vaticanus latinus Nr. 9668.

« ... vysvätili jeho brata Metoda za kňaza, ako aj ostatných ich učeníkov za kňazov a diakonov. »

V pražskom kódexe teda niet zmienky o biskupskej vysviacke sv. Cyrila. Čo sa Metoda týka, tu je reč iba o jeho kňazskej vysviacke. Keďže pred objavením pražského kodexu jediná výslovná zmienka o biskupskej vysviacke sv. Cyrila bola v *Žití Italskom*, ktorú teraz však považujú za nesprávnu domienku prvých vydavateľov poškodeného Vatikánskeho kodexu, a keďže v iných prameňoch nikde niet o nej výslovnej zmienky, spomenutý P. Devos SJ kategoricky odmieta, žeby sv. Cyril bol býval biskupom.

P. Sakač SJ tiež uznáva, že dôkaz z *Žitia Italského* dnes už neplatí, no on na základe iných dôkazov, ktoré sa dajú z textov vyvodiť, aj teraz bráni biskupskú hodnosť sv. Cyrila. Jeho dôkazy sú tieto :

1. Je ťažko prijateľné, že by pápež nebol určil za prvého biskupa osnovateľa a hlavného učiteľa mladej slovenskej Cirkvi, ktorým bol sv. Cyril.

2. V predošlej hlave citovaná zpráva, že sám pápež v bazilike sv. Petra vysvätil sv. Metoda za kňaza budí pochybnosť : či vysviacka jediného Metoda za kňaza bola dostatočnou príčinou ustávať pápeža? Tiež v tej vete na počiatku stojí, že pred vysviackou *pápež posvätil ich učenie*. P. Sakač v tom vidí schválenie kanonického examenu, ktorý sa konal pred biskupskou vysviackou. On usudzuje, že pri tej príležitosti v bazilike sv. Petra pápež vysvätil ponajprv Cyrila za biskupa a pritom aj Metoda za kňaza.

3. Z rozboru zpráv o posledných dňoch Cyrilovho života, ako aj jeho predsmrtnej modlitby, P. Sakač zosbieral niekoľko náznakov, ktoré sa celkom dobre vysvetľujú v predpoklade, že Cyril bol biskupom, no

pred svojou smrťou sa toho úradu zriekol. Jednotlivosti uvidíme v nasledujúcej kapitole.

4. Kliment ochridský, učeník sv. bratov, v *Pochvalnom slove* na česť sv. Cyrila, hovorí, že, » Slovenskému národu ... bol dany za *pastiera* a učiteľa « Výrazom *pastier* sa však obyčajne označujú biskupi.⁴³

Otázka biskupskej hodnosti sv. Cyrila je teda ešte predmetom vedeckých diskusií. V každom prípade však po smrti sv. Cyrila za biskupa bol ustanovený a vysvätený sv. Metod.

28 Smrt sv. Cyrila

Koncom roku 868 zdravie sv. Cyrila sa natofko zhoršilo, že predvídal blížiacu sa smrť. Jeho *Žitie* zachovalo nám podrobné zprávy o posledných 50 dňoch pred smrťou :

« I postihli ho mnohé trudy a do choroby upadol. A keď trpel neduhom mnoho dní, raz uvidiac božie zjavenie, začal takto spievať : « Zaradoval som sa, keď mi povedali : Pôjdeme do domu Pánovho [Žalm 121, 1]. I oblečúc sa do ctihodného rúcha, tak ostal celý ten deň, veseliac sa a hovoriac : , Odteraz nie som sluha ani cisárovi, ani nikomu inému, ale len Bohu Všemohúcemu. Bol som i som na veky. Amen. »

Zajtrajšieho dňa do svätého mníšskeho rúcha sa obliekol, a svetlo k svetlu prijímúc, zvolil si meno : Cyril. A v tom rúchu ostal 50 dní » (ŽK XVIII).

Keďže z ďalšieho textu vieme, že sv. Cyril zomrel 14. februára 869 a v mníšskom rúchu ostal 50 dní, udalosti, o ktorých nám hovorí citovaná stať, stali sa

⁴³ J. STANISLAV, *Životy* str. 113.

na Vianoce r. 868. Na sám deň Božieho narodenia «*obliekol sa do ctihodného rúcha — v čestnyja rízy*». P. Sakač vysvetľuje, že to bolo biskupské liturgické rúcho a uzatvára, že teda na ten sviatok sv. Cyril slúžil v niektorom rímskom chráme slávnostné bohoslužby. Toho istého dňa, predvídajúc blížiacu sa smrť, zriekol sa biskupského úradu, hovoriac: «*Odteraz nie som sluha ani cisárovi, ani nikomu inému, ale len Bohu Všemohúcemu*». Vskutku ako sme videli pri iných misijných podujatiach, aj na Veľkú Moravu ho poslal byzantský cisár, a tak teda ešte od neho závisel. No odteraz chce sa venovať iba svojej duši a pripraviť sa na smrť.

Na druhý deň, teda 26. decembra «*obliekol sa vo sväté mníšske rúcho — v svjatyj inočeskij obraz oblak sja*». Niektorí to vysvetľujú, že vtedy po prvý raz sa stal pravým mníchom, nakoľko počas pobytu na hore Olympe v Bythinii bol iba hosťom v kláštore svojho brata Metoda. Ak však sa predpokladá, že už predtým bol mníchom, tak «*svätý mníšsky obraz*» by bol vyšší stupeň mníšskeho odrieknutia sa sveta, tak zvaný «*Angelskij obraz*», keď mních sa zrieka všetkého na svete a utiahne sa do samoty, aby sa venoval iba duchovným veciam. «*A svetlo k svetlu prijímúc, zvolil si meno: Cyril*». Prvé *svetlo* dostal ako vnútornú istotu, že čoskoro zomrie. Teraz druhé *svetlo* ho nutkalo, aby prijal ako mních meno Cyril, na česť sv. Cyrila Alexandrijského. «*A v tom obraze zostal 50 dní, to jest do 14. februára*».

Žitie Konštantínovo potom pokračuje ďalej:

«*A keď sa priblížila hodina, aby prijal pokoj a presídlil sa do života večného, zdvihnúc ruky svoje k Bohu, modlil sa, so slzami hovoriac takto: , Pane,*

Svätý Cyril zomiera v Ríme.

Bože môj, ktorý si stvoril všetky anjelské sbory a ne-
telesné mocnosti, ktorý si nebo rozpál a zem osnoval
a všetko jestvujúce priviedol z nebytia v bytie, ktorý
vždy vyslyšiavaš činiacich vôľu Tvoju a bojacích sa
Teba a zachovávajúcich Tvoje prikázania, vyslyš moju
modlitbu, a zachovaj verné Ti stádo, ktorému si bol
ustanovil mňa nesúceho a nehodného služobníka svoj-
ho za predstaveného. Zbav ho bezbožnej a pohanskej
zloby tých, čo hovoria proti Tebe rúhanie, zahub
trojjazyčný blud. Zveľaď Cirkev Tvoju množstvom,
všetkých v jednote ducha soskop a učíš výborným
ľudom, ktorý jednako zmýšľa o pravej viere Tvojej
a o pravom vyznávaní tej viery, a vdychni do ich
srdce slovo Tvojho synovstva. Lebo Tvoj je dar, ak
si nás nehodných, zanietených pre dobré skutky a
činiacich čo Ti je milé, prijal na hlásanie evanjelia
Krista Tvojho. Ktorých si mi bol dal, ako Tvojich
Ti vraciam. Riad ich silnou Tvojou pravickou a prikry
ich krovom svojich krídiel, aby všetci slávilí meno
Tvoje, Otca i Syna i Svätého Ducha. Amen. '

Potom pobozkal všetkých svätým bozkom a rie-
kol: , Blahoslavený Boh, ktorý nás nevydal v korisť
neviditeľných nepriateľov našich, ale osídla ich skrušil
a zbavil nás od záhuby. '

A tak usnul v Pánu, majúce štyridsaťdva roky,
štrnásteho dňa mesiaca februára, za druhej indikcie,
od stvorenia sveta roku 6377⁴⁴ [869 po Kristu]. »
(ŽK XVIII)

V predsmrtnej modlitbe máme zachovaný vzácny
duchovný závet sv. Cyrila, naozaj hodný nášho apoš-
tola a učiteľa. Po úvode zostavenom z liturgických a

⁴⁴ Rok od stvorenia sveta podľa byzantského letopočtu.

posvätných textov, prednáša svoje prosby nie za seba,
ale za « *verné stádo* », totiž za Cirkev v slovenských
zemiach. A o čo prosil? Ponajprv záštitu od nepria-
znivých vplyvov: od zloby pohanskej (nakolko ešte
iba časť ľudu bola pokrstená a ostatok bol pohanský),
a od trojjazyčného bludu (to jest od odporcov slovan-
skej bohoslužby).

Potom pozitívne prosil veľké duchovné milosti pre
to « *verné stádo* »:

1. zveľadenie Cirkvi množstvom, to jest ďalší
rozvoj Cirkvi ;
2. soskopenie všetkých v jednote ducha ;
3. jednotu viery, a jednotné jej vyznávanie
v tej istej Cirkvi ;
4. pravé pochopenie kresťanstva, že sme synmi
Boha Otca.

Zomierajúce, vracia to « *verné stádo* » do rúk Božích,
nakolko sv. Metod ešte nebol ustanovený za biskupa,
čiže pastiera toho stáda. Tento duchovný závet mali
by sme všetci vedieť naspamäť, a naši duchovní pastieri
mali by sa modliť tú istú modlitbu hlavne dnes, keď
to « *verné stádo* » je v skutku ohrozené od novej pohan-
skej bezbožnosti, ktorá sa rúha Bohu.

Aj dnes nám je potrebná tá jednota ducha, jednota
vo viere, aby sme ostali všetci vospolok verní jednej,
svätej, katolíckej a apoštolskej Cirkvi. Ktorá je to Cir-
kev, to nám ukazuje sám sv. Cyril zomierajúce v Ríme.

Ako som v predošlej hlave spomenul, P. Sakač
SJ aj v tejto závetnej modlitbe nachádza náznaky na
biskupskú hodnosť sv. Cyrila. Najvýznamnejšie sú
slová: « *zachovaj verné Ti stádo, ktorému si bol usta-
novil mňa nesúceho a nehodného služobníka svojho za
predstaveného* ». Staroslovenský text znie: « ... *jemuže*

ma *bě* pristavil. » Ján Stanislav prekladá túto frázu : « ktorému si ma bol ustanovil ... », ale nehovorí za čo? Staroslovenské sloveso « *pristaviť* », okrem bežného výrazu ako aj dnes v slovenčine, má význam aj : « *postaviť niekoho nad niečím, postaviť na čelo* », a podstatné meno « *pristavnik* » znamená : *predstavený, náčelník, strážca* atď. Fraňo Grivec to slovo do latinčiny prekladá : *praefficere, praefectus*. A preto som tuná vyššie preložil : « ktorému si ma bol ustanovil za *predstaveného*. Nehovorí sa, v čom pozostávalo to predstavenstvo, ale P. Sakač to vysvetľuje v smysle biskupskej hodnosti. Všimnime si tiež, že sloveso je položené v predminulom čase : « *bě pristavil* », čo znamená, že v čase, keď tú modlitbu hovoril, už tú hodnosť nemal ; a to úplne zodpovedá tomu, čo sme vyššie povedali o zrieknutí sa biskupskej hodnosti 50 dní pred smrťou.

A tak usnul v Pánu dňa 14. februára r. 869, vo veku 42 rokov.

Posledná stať *Žitia Konštantínovho* nám opisuje pohreb sv. Cyrila v Ríme : « Apoštolik [= pápež] rozkázal všetkým Grékom, ktorí boli v Ríme, ako aj Rimanom, zhromaždiť sa so sviecami, spievať nad ním [pohrebnú službu] a vystrojiť mu sprievod, aký by boli vystrojili samému pápežovi. Čo aj urobili.

A Metod, brat jeho, prosil Apoštolika hovoriac : , Mať nás zaprisahala, aby ten z nás, ktorý sa prvej pomínie, bol prinesený pozostalým bratom do svojho kláštora, a tam bol pochovaný '

Prikázal teda pápež vložiť ho do rakve a zaklinovať železnými klincami. A tak ho držal sedem dní, hotujúc [ho] na cestu.

Avšak biskupi, čo boli v Ríme, riekli pápežovi : , Keď ho Boh, po mnohých krajoch pochodivšieho,

priviedol nakoniec sem a tu dušu jeho prijal, sluší sa, aby tu bol pochovaný, ako ctihodný muž '.

I riekol pápež : , Pre jeho svätosť a lásku k Rímu prestúpim obyčaj a dám ho pochovať vo svojej hrobke v chráme svätého apoštola Petra '. Avšak jeho brat [Metod] povedal : , Keď ste ma nevyslyšali a nedali mi ho, ak s tým súhlasíte, nech leží v chráme svätého Klimenta, s ktorého pozostatkami sem prišiel '. Prikázal teda Apoštolik tak urobiť.

I zhromaždiac sa opäť biskupi so všetkým ľudom, prv než by sa čestný sprievod pohnul, riekli : , Otvoríme rakev, a podívajme sa, či niekto z neho niečo nevzal '. A hoci sa mnoho namáhali, nemohli, božím riadením, odklinovať rakev. A tak ho aj s rakvou položili do hrobu, po pravej strane oltára v chráme svätého Klimenta, kde za začali diať mnohé zázraky. Keď to Rimania videli, ešte väčšiu úctu vzdávali jeho svätosti. Dali namaľovať obraz nad jeho hrobom, a pálili svetlá, čo horeli deň a noc, chválu vzdávajúc Bohu, ktorý tak preslavuje tých, ktorí Ho slávia. Lebo jemu patrí sláva, česť a poklona na veky vekov. Amen » (ŽK XVIII).

Pohrebný sprievod sv. Cyrila máme znázornený v bazilike sv. Klimenta. Čo sa týka jeho hrobu, ten sa nachádza v dnešnej podzemnej bazilike, a to keď sa pozeráme od vchodu, tak v ľavej bočnej lodi. V našom texte však je povedané, že bol pochovaný « *po pravej strane oltára* ». To celkom zodpovedá, lebo liturgicky sa považuje za pravú stranu oltára strana evanjelia podľa Krista Pána na kríži. Písateľ *Žitia* považoval za najčestnejšie miesto v bazilike biskupskú katedru, postavenú v apside za hlavným oltárom, na ktorej sediaci biskup je obrátený tvárou k ľudu. V

tom prípade pravá bočná loď je tá čo je po jeho pravici.

Tento hrob je dnes prázdny. Už sme na svojom mieste spomenuli, že bazilika, v ktorej bol sv. Cyril pochovaný, bola v XI. storočí zničená Normanmi a na jej zrúcaninách bola vystavená dnešná bazilika. Pri tom zo zničenej baziliky vzácnosti boli prenesené do novej baziliky a medzi nimi aj pozostatky sv. Cyrila. Miesto jeho hrobu ostalo skoro 9. storočí zasypané, kým bolo nájdené v minulom storočí. Pri vykopávkach na stene okolo hrobu našli sa ešte pozostatky viacerých fresiek, ktoré však neskoršie boli zničené a dnes z nich skoro nič už nejestvuje. V čase vykopávok, nebolo už možno zistiť ten obraz nad hrobom, o ktorom je reč v *Žitií*. No v predsieni tejže baziliky bolo nájdené druhé fresko, ktoré pravdepodobne znázorňuje sv. Cyrila a Metoda kľučiacich pred Spasiteľom v spoločenstve dvoch anjelov a sv. Andreja a Klimenta. Niektorí sa domnievali, že hrob sv. Cyrila by mal byť na tom mieste. Fresco bolo nedávno sňaté zo steny, aby ho celkom nezničila vlhkosť, a postavené na suchom mieste v predsieni sakristie. Okolo toho miesta boli vykonané výskumy, no po hrobe sv. Cyrila tam sa nenašlo nijakej stopy.

A preto dejepisci sa zhodujú, že hrob sv. Cyrila leží v ľavej bočnej lodi (ak sa pozeráme od vchodu). Na tom mieste roku 1952 americkí Slováci z iniciatívy Michala Sninčáka, dali postaviť pamätný oltár z nadpisom: « *In honorem Sancti Cyrilli, nationis Slovacae filii dedicarunt 1952 — Na česť Sv. Cyrila, postavili synovia slovenského národa r. 1952* ». Roku 1927 z príležitosti 1100 výročia narodenia sv. Cyrila, Bulhari dali nad hrobom umiestiť mozaikový obraz sv. Cyrila.

Nemŕecký kráľ a biskupi súdia sv. Metoda.

Relikvie sv. Cyrila prechovávali sa až do r. 1798 v hornej bazilike sv. Klimenta, keď boli prenesené na iné miesto, a dodnes neboli ešte nájdené. Iba chorvátsky kostol sv. Hieronyma v Ríme a veľkolepý kostol na moravskom Velehrade si zaobstarali malé čiastočky jeho relikvii ešte pred r. 1798.

Bazilika sv. Klimenta v Ríme, ako miesto posledného odpočinku sv. Cyrila, je nám Slovákom a všetkým Slovanom mimoriadne vzácna.

29. *Sv. Metod arcibiskupom a pápežským legátom*

V *Žití Metodovom* máme zaznamenaný posledný rozhovor sv. Cyrila so svojim bratom Metodom: « Hľa, brat môj, boli sme dvoj-záprahom, jednu brázdou ťahajúcim; ja na poli padám, skončivši svoj deň. Ty veľmi ľúbiš Horu [Olymp], no nezanechaj pre Horu svoje učiteľské poslanie; veď tým ešte skôr môžeš si zaslúžiť spasenie » [ŽM VII]. Tieto slová dobre vystihujú rozpoloženie sv. Metoda. Videli sme, že sa zriekol popredného miesta v správe byzantskej ríše, aby sa mohol utiahnúť do kláštora na hore Olympe.

A aj potom, keď bol spoločníkom svojho brata na apoštolských poslaniach, hoci bol starším, vždy dával Cyrilovi prednosť a vskutku Cyril bol hlavou veľkomoravskej misie. Keď Metod videl blížiacu sa smrť svojho brata, pravdepodobne mu vyslovil svoj plán, prenechať veľkomoravskú misiu mladým učeníkom a vrátiť sa do svojho kláštora na hore Olympe v Bythinii. No Cyril predvídajúc, že mladá slovenská Cirkev nemôže sa ešte riadiť sama, dojímavými slovami prosil Metoda, aby pokračoval v započatej práci. A

vskutku, odteraz Metod berie na seba vodcovstvo mladej slovenskej Cirkvi.

Po Cyrilovej smrti najprednejšou úlohou v Ríme bolo ustanovenie biskupa pre Veľkú Moravu a Pannóniu. Už sme vyššie videli, že otázka samostatnej hierarchie pre Rastislavovu a Koceľovu državu bola kladne riešená tým, že pápež Hadrián II. právne obnovil starodávne arcibiskupstvo Sirmske (Syrmiium), ktoré sa voľakedy rozprestieralo na celú Pannóniu. To preto, aby predišiel protestom zo strany nemeckej hierarchie.

O smrti sv. Cyrila bol zaiste čím skorej informovaný knieža Koceľ. Rastislav nemohol byť informovaný, lebo roku 869 vypukla medzi ním a Nemcami nová vojna, ktorá bola pre neho nešťastná. Metod sám šiel sa poradiť s Koceľom, či počas vojny bude môcť ako biskup ostať u neho. Koceľ s radosťou vyslal do Ríma nové posolstvo, v ktorom bolo 20 popredných veľmožov, prosiac, aby Metod bol vysvätený na biskupa a poslaný do jeho državy. Pápež Hadrián II. ich prijal so zadostučením a niekedy v lete r. 869 Metoda vysvätil za arcibiskupa « na stolec sv. Andronika, apoštola spomedzi sedemdesiatich », to jest na titul arcibiskupstva Sirmskeho (Syrmiium), kde podľa tradície sv. Andronik bol prvým biskupom. Koceľa pápež upovedomil skrze niektorých z vyššiespomenutého posolstva, oznamujúc mu: « Nielen tebe jedinému, ale všetkým slovanským krajinám posielam ho, učiteľa od Boha a od svätého apoštola Petra prvého kniežata a kľúčiara kráľovstva nebeského ». To znamená, že jeho právomoc ako arcibiskupa nebola obmedzená iba na državu Koceľovu, ale sa rozprestierala aj na državu Rastislavovu a na nitrianske údelné kniežastvo Svätoplukovo, kde pred

príchodom do Ríma s bratom Cyrilom účinkoval. Okrem toho Metod dostal ešte poslanie pápežského legáta pre ostatné slovanské národy.

Keď takto všetky záležitosti zariadil, Metod v sprievode niektorých učeníkov a veľmožov z Koceľovho posolstva niekedy pri konci roku 869 vybral sa na cestu z Ríma do svojho arcibiskupstva. Prv než odišiel pápež Hadrián II. dal mu pre slovenských vládarov úradný list tohoto znenia :

Hadrián, biskup, sluha všetkých sluhov Božích, Rastislavovi, Svätoplukovi a Kocelovi.

Sláva na výsostiach Bohu a na zemi mier, v ľuďoch dobrá vôľa.

Keďže sme o vás duchovné [veci] počuli, teraz zažiadali sme si s vŕcnosťou a modlitbou vaše spasenie, [dozvediac sa], ako Pán povzbudil vaše srdcia hľadať ho a ukázal vám, že nielen vierou, ale i dobrými skutkami prislúcha slúžiť Bohu, lebo viera bez skutkov je mŕtva [Jakub 2, 26], a myslia sa tí, čo myslia, že Boha poznajú, a skutkami ho zaznávajú. Lebo nielen u tejto Apoštolskej Stolice prosili ste o učiteľa, ale i u blahoverného cisára Michala [III. v Carihrade]. A on Vám poslal blahoslaveného Filozofa Konštantína i s bratom [Metodom], keďže my sme nestihli. Oni však, dozvediac sa, že vaše krajiny patria k Apoštolskej Stolicí [rímskej], nič nezrobili proti [cirkevným] kánonom, ale k Nám prišli, prinesúc i pozostatky sv. Klimenta.

A My, trojnásobnou radostou naplnení, rozhodli sme, považujúc, poslať do vašich krajín Nášho syna Metoda, prv ho vysvätiť aj s učeníkmi, muža dokonalého umom a pravoverného, aby Vás učil, ako ste prosili, upotrebujuúc [pri bohoslužbe] knihy vo vašom jazyku, úplne podľa všetkého cirkevného poriadku, i so svätou

omšou, to jest službou, i krstom, ako to začal Filozof Konštantín milostou Božou a na prímluvu sv. Klimenta.

A tak isto, ak ktokoľvek iný bude schopný dôstojne a pravoverne «skazovať» [= prekladať, a upotrebovať] tie knihy, nech to bude sväté a blahoslovené [= požehnané a potvrdené] Bohom i Nami i celou katolíckou a apoštolskou Cirkvou, aby ste sa ľahšie prikázaniam Božím naučili.

Tento jediný zachovajte obyčaj, aby ste pri omši Apoštola a Evanjelium čítali najprv po latinsky a potom po slovensky, aby sa vyplnilo slovo Písma : Chváľte Pána všetky národy [Žalm 116,11] a inde : Všetci budú hovoriť rozličnými jazykmi chvály Božie, ako Duch Svätý dal sa im vysloviť » [Sk. Pošt 2, 11 a 4].

Ak však niekto z prišlých k vám učiteľov, lahodiacich ušiam a od pravdy k bludom odvracajúcich, začne, opovážiac sa, robiť u vás rozvraty, haniac knihy jazyka vášho, nech bude vylúčený nielen od prijímania, ale i z Cirkvi, kým sa nenapraví. Lebo tí sú vlkami a nie ovcami, a po ich ovoci treba ich poznať [Mat. 7, 15-16] a chrániť sa ich.

Vy však dietky milované, počúvajte učenie Božie a neodmietajte nariadenia cirkevné, aby ste sa stali pravými ctiteľmi Boha, Otca nášho nebeského, so všetkými svätými, Amen. [ŽM VIII].

O tomto pápežskom liste Hadriána II., ktorý je jedným z najväznejších dokumentov v našich dejinách, sa už mnoho popísalo. Pretože sa nám nezachoval v latinskom origináli, ale iba v staroslovenskom preklade (v *Žití Metodovom VIII*, a skrátene v *Pochvalnom slove*), niektorí dejepisci pochybovali o jeho autentičnosti (= pôvodnosti). No podrobným

rozborom prof. Milka Kosa a Mons. Fraňa Griveca, je dnes pôvodnosť listu dokázaná. Že staroslovenský text bol preložený z latinskej pôvodiny, to dokazuje na pr. pápežský titul «*sluha sluhov Božích — servus servorum Dei*», množné číslo — plural maiestaticus, slovo «*mša*» zjavne z latinského «*missa*», ktoré prekladateľ musel potom krátko vysvetliť: «*to jest služba*». Motto «*Sláva na výsostiach Bohu ...*» sa nachádza na počiatku viacerých listov Hadriána II. a pápež ho mal často pred očima ako nápis na jednej mozaike pápežského paláca, zachovanej pri Lateráne ešte aj dnes. Iní dejepisci zo štýlu uzatvárajú, že list pisal bibliotekár Anastasius. Keďže on sa zdržoval v Ríme od leta do jeseni r. 869, list datujeme na ten čas.

Čo obsahuje tento list Hadriána II?

Po úvode, kde sa vyslovuje základná náuka, že k spaseniu sú potrebné okrem viery aj dobré skutky, pápež spomína, že bol v poslednom čase naplnený trojnásobnou radosťou: majú na pamäti pravdepodobne prajné vyriešenie troch veľkých záležitostí, ktoré sv. Cyril a Metod žiadali od pápeža.

Potom spomína, že Rastislav prv ako do Carihradu, poslal posolstvo aj do Ríma, žiadajúc odtiaľ «učiteľa». Ale prv ako Mikuláš I. stihol mu vyhovieť, Rastislav už dostal «učiteľov» z Carihradu. Hadrián II. chváli ich správny postup, pretože «nič nekonali proti cirkevným kánonom», totiž nesnažili sa Veľkú Moravu podriaďiť carihradskému patriarchovi, ale keď sa dopočuli, že tie kraje patria rímskemu patriarchátu, prišli do Ríma, aby si tu vybavili vážne cirkevnoprávne záležitosti.

Ústredná časť listu obsahuje prajné vybavenie troch veľkých záležitostí:

1. Ustanovenie cirkevnej hierarchie pre državy troch slovenských vladárov, závislej iba od Apoštolskej rímskej Stolice. Úradne sa potvrdzuje, že Metod je právoplatným arcibiskupom pre tie kraje. Vyššie sme spomenuli, že bol tiež ustanovený za pápežského legáta pre ostatné slovanské zeme. O tom je jasnejšie zmienka v jednom z listov pápeža Jána VIII: «*Methodium archiepiscopum legatione Apostolicae sedis ad gentes fungentem*» [List Arnovi z r. 873]. Bola to veľká hodnosť, akú mal na pr. sv. Bonifác pre germánske národy.

2. Krátko je spomenuté aj vysvätenie slovenských učeníkov na rôzne stupne kňazstva.

3. Potvrdenie slovenskej bohoslužby. Ako sme v jednej z predošlých kapitol poukázali, išlo hlavne o potvrdenie slovenskej reči v rímskom obrade, čo nasvedčuje na pr. vyššie spomenuté slovo «*mša*». Jedinú restrikcii predpisuje pápež, aby sa totiž pri sv. omši epištola a evanjelium najprv čítali po latinsky a potom po slovensky. Tak je až dodnes obyčaj na pr. pri pápežskej sv. omši, že epištola a evanjelium sa čítajú po grécky a po latinsky. Vo vyššie prinesenom slovenskom preklade tohoto listu ťažkosť nám robilo slovo «*skazovať knihy*». Prof. Stanislav to prekladá: «*vykladať Písmo*», kým Mons. Grivec: «*interpretari libros*». No už J. Hudeček r. 1933 poukázal, že «*skazovať*» má viacej významov a medzi nimi aj: *hovoríť, recitovať*, čiže upotrebovať knihy pri bohoslužbe.

Nakoniec je vyslovená záruka: Kto sa opováži hovoriť a konať proti týmto pápežským ustanoveniam, toho postihne exkomunikácia: nielen od prijímania, čo bolo malým vylúčením, ale aj z Cirkvi.

Pápež Hadrián končí list povzbudením, že toto veľké privilegium bolo dané preto, aby Sloveni čím lepšie mohli poznať prikázania Božie, a tým napredovali v kresťanskej viere a mravoch.

Všimnime si, že všetci traja adresáti, ktorým je list určený, sú slovenskými kniežatmi, a preto je tento list pre nás aj z toho ohľadu vzácny.

Sv. Metod aj s družinou už koncom leta r. 869 mohol dôjsť ku Koceľovi v Blatnohrade. Nakoľko na vlastnej Morave v tom čase bola vojna, Metod ostal u Koceľa niekoľko mesiacov. Keď jemu a potom aj nemeckému arcikňazovi, zástupcovi salzburského arcibiskupa, ukázal úradný pápežský list, hneď tu začal svoju pastiersku činnosť. Koceľ ho všemožne napomáhal, takže slovenská bohoslužba bola čoskoro všade vovedená, otvorená bola pravdepodobne aj škola pre ďalších kandidátov na kňazstvo. Tým samým nemecké duchovenstvo trátilo vplyv, takže spomenutý arcikňaz z protestu zanechal Koceľovo územie (Pannóniu) a vrátil sa do Solnohradu. Podľa jeho výpovedí bol skoro nato (najneskôr r. 871) v Salzburgu zostavený spis « *De conversione Bagoariorum et Carantanorum*, určený pápežovi do Ríma, v ktorom nemecká hierarchia protestuje proti ustanoveniu Metoda ako nezávislého arcibiskupa a proti upotrebovaniu slovenskej reči v bohoslužbe.

No odpor nemeckej hierarchie prejavil sa ešte aj ináč, o čom bude reč v nasledujúcej hlave.

30. Sv. Metod v zajatí

Žitie Metodovo v IX. hlave zaznamenáva: «Potom však starý vrah, závistník dobra a protivník prav-

dy (= diabol) popudil proti nemu (= Metodovi) srdce nepriateľa moravského kráľa (= nemeckého kráľa) so všetkými biskupmi [hovoriacimi]: “V našej oblasti učíš!”

On však odpovedal: “Hej, keby som vedel, že je vaša, odstúpil by som, no ona je Svätého Petra. A vpravde, ak vy pre revnivosť a lakomstvo prestupujete dávne hranice v protive s kánonmi (= s cirkevným právom), prekážajúc učenie Božie, dajte si pozor, aby ste si svoj modzog nevyliali, chciac prebiť železnú horu temenom, [ktoré je len] z kosti Hnevliho mu odvrkli: “Zle obídeš!” Odpovedal im: “Pravdu hovorím i pred cisármi a nehanbím sa, ale vy činíte vašu vôľu na mne. A ja nie som nad tých, čo boli mučení, ba aj život stratili, pravdu hovoriac.”

A keď mnoho rečí povraveli a nemohli mu odpovedať, naraz kráľ riekol: “Netrudte môjho Metoda, lebo sa potí, ako keby sedel pri peci”. A on mu na to: “Hej, vladáru, raz stretli ľudia istého filozofa spoteného a pýtali sa ho: Kde si sa tak spotil? A on im odpovedal: S hrubými ľuďmi som sa prel.” Pohádajúc sa s ním pre to slovo, rozišli sa. Jeho však zaslali do Švábska, a držali ho tam [zajatého] pol tretia roka» [ŽM IX].

Udalosť, ktorá je tu opísaná, je potvrdená a doplnená listami pápeža Jána VIII., o ktorých bude reč nižšie.

V predošlej hlave som naznačil, že nemeckí biskupi boli proti ustanoveniu samostatnej hierarchie pre slovenské kraje kniežat Rastislava, Svätopluka a Koceľa, považujúc ich za svoje územie. Preto, keď ich protesty nemali účinku, dopustili sa neslýchanej veci: arcibiskupa Metoda, pápežského legáta, zajali, posta-

čili pred súd a zaslali do Švábska, aby mu takto prekazili vykonávať jeho poslanie.

Kedy, kde a kým bol Metod zajatý? V tých podrobnostiach sa rozchádzajú mienky autorov, ktorí z nedostatku prameňov predkladajú rôzne hypotézy. Jagič, Ohienko a iní mienili, že Metod bol zajatý počas pobytu v Panónii u Koceľa; Grivec zase myslí, že Metod od Koceľa došiel už na Moravu a tam bol zajatý, kým Ziegler a Sakač predpokladajú, že Metod bol zajatý v Bavorsku, kam sám zašiel, aby salzburskému arcibiskupovi predložil svoje úradné listiny z Ríma. Nám stačí skutočnosť, že Metod bol zajatý. Stalo sa to niekedy v lete roku 870. Keďže listy pápeža Jána VIII., na základe ktorých Metod bol vyslobodený asi v máji roku 873, boli napísané počiatkom tohože roku a keďže z vyššie citovanej state *Žitíia Metodovho* vieme, že bol držaný v zajatí pol treťa roka, z toho nasleduje, že súd proti nemu sa konal niekedy v jeseni r. 870. Naozaj v novembri toho roku kráľ L'udovít Nemeč, v ktorého prítomnosti sa súd konal, bol v Regensburgu na zasadaní ríšskeho snemu. Z toho niektorí usudzujú, že tam sa konal súd proti Metodovi, iní zase mienia, že to bolo vo Freisingu.

Z listov pápeža Jána VIII. sa dozvedáme niektoré naozaj žalostné podrobnosti tohoto nehorázneho postupu nemeckých biskupov proti sv. Metodovi.

Hermanrichovi biskupovi passovskému pápež píše: «... Brata a spolubiskupa nášho Metoda dal si uvrhnúť do žalára a trýznil si ho [nechávajúc ho] pod šírym nebom dlhší čas v daždi a krutej zime a vzdialil si ho od správy zverenej mu Cirkvi [= biskupstva] a tak si stratil vládu nad sebou, že keď ste ho súdili pred sborom biskupov, bol by si ho šľahal kon-

ským bičom, keby Ti v tom neboli zabránili. Sú to, pýtam sa, počínania hodné biskupa? O, aký je to biskup, ktorý tak ubližuje inému biskupovi a k tomu ešte vysvätenému rukami pápežovými a od neho vyznačeného hodnosťou [osobného Legáta] a latere... »

A Annovi, biskupovi freisinskému, pápež vyčíta: «Uchvátil si úrad Apoštolskej stolice, keď si si ako nejaký patriarcha prisvojil súdiť svojho brata arcibiskupa panonského Metoda, ustanoveného Legáta Apoštolskej stolice k [slovanským] národom... Ba, keď on podľa cirkevných zákonov chcel apelovať na Apoštolskú stolicu, Ty si mu to nijako nedovolil, ale si proti nemu so svojimi druhmi akoby rozsudok vyniesol a uvrhol si ho do žalára, zabrániac mu vykonávanie služby Božej... A nakoľko Ty si predstaviteľom Apoštolskej stolice v Nemecku, nielenže si túto vec do Ríma neoznámil, ale keď sa Ťa z Ríma pýtali, čo je s Metodom, zaprel si ľživo, že ho vôbec nepoznáš, medzitým čo Ty si bol podnecovateľom, strojom a pôvodcom všetkých jemu zapríčinených útrap... »

Metoda teda, hoci sa preukázal plne platnými pápežskými dokumentami, nemeckí biskupi považovali za votrelca, odsúdili ho a poslali, ak nie priamo do väzenia, tak na nútený pobyt do Švábska, západne od Bavorska. Autori sa zaoberali otázkou, kam bol asi Metod poslaný. Dnes sa skoro všetci zhodujú v tom, že miestom núteného pobytu bol kláštor Ellwangen vo Švábsku, kde Hermanrich, prv než sa stal biskupom, bol mníchom a potom aj opátom. Kláštor bol veľmi od ruky a tak tam bol Metod akoby schovaný.

Knieža Kocel sa zaiste dozvedel, že Metod nie je na Veľkej Morave, a že sa s ním v Nemecku niečo

stalo. Možno že aj samému Metodovi sa podarilo prostredníctvom niekoho mu dať vedieť o svojom osude. Koceľ to čím skorej oznámil do Ríma. Bolo to ešte za života pápeža Hadriána II., ktorý zomrel 14. decembra r. 872. Toho istého dňa bol zvolený Ján VIII. Medzi prvými záležitosťami svojho pápežského úradu rozhodol sa účinne zakročiť a vyslobodiť Metoda. Pápež Ján VIII. neskoršie vyčítal nemeckým biskupom, že reklamácie Svätej stolice v záujme Metoda nemali nijaký účinok. Keďže písomné zákroky nestačili, pápež poslal do Nemecka osobitného legáta Pavla, biskupa z Ankony, ktorému zveril aj vyššie spomenuté a iné listy a dal mu inštrukcie, ako má pokračovať.

Legát mal sa predstaviť nielen biskupom, ale aj kráľovi Ludovítovi Nemcovi, jeho synovi Karolmanovi, salzburskému arcibiskupovi Adalvinovi a všade mal ponajprv poukázať na neoprávnenosť nárokov nemeckých biskupov na územie Panónie a Veľkej Moravy, kde Svätá stolica obnovila starodávne sriemske biskupstvo. Potom mal rozhodne žiadať okamžité prepustenie Metoda zo zajatia. Ak by sa nemeckí biskupi tomu protivili, mal im v mene pápeža zakázať slúžiť bohoslužby. Ak majú niečo proti, nech apelujú do Ríma, ale Metod musí byť hneď prepustený. Pápežský legát mal potom sprevádzať Metoda až na Veľkú Moravu a tam ho uviesť do úradu. Tak sa aj stalo. Svedčí nám o tom aj *Žitie Metodovo* takto: «Tie veci sa dozvedel pápež, a poslal na biskupov [nemeckého] kráľa kľiatbu, že nesmú spievať omšu, to jest službu, kým ho budú držať [v zajatí]. A tak ho prepustili, no dali vedieť Koceľovi: „Ak toho budeš mať u seba, nezabavíš sa nás tak ľahko”. Avšak oni sa nezabavili

súdu Sv. Petra, lebo štyria spomedzi tých biskupov [náhle] zomreli» (ŽM X). Z dejín vieme, že Adalvín salzburgský a Hermanrich passovský zomreli ešte r. 874, kým Anno freisinský a Lanfrid sabionský r. 875. Metod však, sprevádzaný biskupom Pavlom z Ankony, konečne r. 873 mohol dôjsť na Veľkú Moravu. Toto zajatie, utrpenie a uponíženie sv. Metoda je najbolestnejším úsekom jeho života, ale dosvedčuje veľkosť jeho osobnosti. Za ideu samostatnej slovenskej hierarchie, závislej priamo od Ríma a za uvedenie slovenskej bohoslužby vedel nielen pracovať, vyjednávať, ale aj trpieť. Týmto sa Sv. Metod druží k toľkým iným veľkým biskupom vyznavačom dávnych a aj dnešných čias, ktorí za pravdu boli zajatí, väznení, ba aj život položili. Z druhej strany je tiež dojímavá skutočnosť, že Metod bol vyslobodený na osobný zákrok rímskeho pápeža Jána VIII., ktorý teda Metodovo poslanie považoval za veľmi dôležité pre rozvoj kresťanstva u slovanských národov a nedovolil, aby Metod nevinne trpel zo strany nemeckých biskupov.

31. *Metodov návrat a účinkovanie na Veľkej Morave*

Medzitým čo Metod bol v nemeckom zajatí, stali sa na Veľkej Morave veľmi vážne zmeny. Roku 869 Nemci napadli Veľkú Moravu. Nemecké oddiely proti Rastislavovi viedol kráľovič Karol a proti Svätoplukovi kráľovič Karolman. V tom ťažkom položení, keď sa vyžadovala jednota slovenských vladárov, Svätopluk svojvoľne — «suis utilitatibus consulens» — upustil od boja a uzavrel s Nemcami mier. Rastislav v tom videl ctibažnosť svojho synovca a preto ho

chcel potrestať. Avšak Svätopluk, chcúť sa dostať čím skorej k moci, nielenže svojho strýca Rastislava zajal, ale vydal ho Nemcom, aby ich získal pre mier. Nemci odviekli Rastislava do Regensburgu, kde mu kráľ Ľudovít Nemeč dal vykľaf oči. Takto skaličeného Rastislava dal zavrieť do nejakého kláštora, kde uponížený a zmrzačený skončil svoj život. Tento čin vrhá na Svätoplukovu osobu temnú škvŕnu. Treba ľutovať, že pre jeho ctibažnosť, veľký vladár Rastislav tak biedne musel skončiť svoj život. V cyrilometodských dejinách Rastislav si získal veľké meno, ako vyplýva z nášho doterajšieho výkladu. Tým poľutovania hodnejší je počin Svätoplukov, keď uvážime, že v záležitostiach ktoré opisujeme, nešiel v šľapajách svojho strýca, čím v mnohom poškodil dielo sv. Cyrila a Metoda, ako to uvidíme z ďalších výkladov.

Pravda, Nemci nemali dôveru k počínaniu Svätoplukovmu a skoro po zajatí Rastislava aj jemu pripravili ten istý osud. Nemci odviekli do zajatia aj Svätopluka. Bol to naozaj veľký úder. No moravský Sloveni sa nedali zlomiť. Za svojho vodcu si vyvolili kňaza Slavomíra, z vladárskej rodiny, a hneď sa dali do ďalšieho boja. Nemci museli poslať proti nim nové vojsko. Prefikáný Svätopluk nahovoril Karolmana, že on to vojsko povedie, nakoľko pozná kraj a vojenské tajomstvá Moravanov. Karolman mu uveril. No keď Svätopluk prišiel na bitevné pole, naraz prešiel ku Slovenom, prevzal vedenie vojska a tak zničil celú nemeckú výpravu. Voľna pokračovala ďalej, až kým roku 874 nebol uzavretý s Nemcami mier vo Forchheime. Aby mal voľnú ruku pre rozšírenie svojej moci na východe, severe a juhu, Svätopluk uznal akúsi zvrchovanosť franckej ríše, čím znovu nemecké-

mu duchovenstvu bola daná možnosť účinkovať na Veľkej Morave. Aké to malo neblahé následky, uvidíme nižšie. Teraz sa vráťme k sv. Metodovi.

Žitie Metodovo veľmi krátko opisuje udalosti, súvisiace s jeho vyslobodením a návratom na Veľkú Moravu: « V tom čase Moravania, spoznajúc, že nemeckí kňazi, ktorí boli u nich, im neprajú, ale nástrahy kujú proti nim, všetkých ich vyhnali. A k pápežovi poslali [túto prosbu]: “ Pretože naši otcovia prvej prijali krst od sv. Petra [= z rímskej právomoci], daj nám Metoda za arcibiskupa a učiteľa”. Apoštolik [= pápež] hneď im ho poslal.

A prijal ho Svätopluk so všetkými Moravanmi, sveril mu všetky kostoly a duchovných po všetkých mestách [gradoch]. Od toho dňa veľmi začalo rásť učenie Božie a duchovní množiť sa po všetkých mestách a pohania veriť v pravého Boha, odvracajúc sa od svojich bludov.

Tým viac i Moravská oblasť [= država] začala sa rozširovať na všetky strany a nepriateľov svojich porážať s úspechom, ako to i sami Moravania vždy rozprávajú » [ŽM X].

Vyhnanie nemeckých kňazov z Veľkej Moravy, o ktorom je reč v citovanej stati, stalo sa pravdepodobne po vypuknutí vojny r. 869. Do toho obdobia, keď po odvlečení aj Rastislava aj Svätopluka dočasným vladárom Veľkej Moravy sa stal kňaz Slavomír, pravdepodobne jeden zo žiakov cyrilometodských, treba klásť tiež posolstvo z Veľkej Moravy do Ríma, vo veci sv. Metoda. Môžeme s istotou predpokladať, že niektorí z učeníkov priniesli na Veľkú Moravu zprávu o smrti sv. Cyrila v Ríme a o vyjednávaniach, aby po ňom Metod ako arcibiskup viedol slovenskú misiu. No

keď sa Metod dlho nevracal, Moravia vyslali poslov do Ríma, aby sa dozvedeli, čo je s ním. Metod bol v tom čase zajatý, no pápež Ján VIII. prisľúbil slovenským poslom, že sa postará, aby sa Metod čím skorej k nim vrátil.

Stalo sa to niekedy v lete r. 873, keď Metod, sprevádzaný pápežským legátom, biskupom Pavlom z Ankony, konečne sa vrátil na Veľkú Moravu. Legát mal pápežom výslovne prikázané, že má Metoda odprevadiť až na Moravu, uviesť ho do úradu, a nesmie sa dať odstrašiť ani vojnou, ani nijakými ťažkosťami.

Žitie zaznamenalo, že ho prijal Svätopluk so všetkými Slovenmi. Z nasledujúcich udalostí môžeme povedať, že bol to prejav radosti ľudu nad návratom Metoda a Svätopluk musel s tým rátať. O jeho ďalšom pomere k Metodovi si ešte pohovoríme.

Metod bol uvedený do svojho úradu a prevzal celú cirkevnú správu ako arcibiskup. A pisateľ *Žitia* dodáva, že od toho času ešte viac sa začalo šíriť « učenie Božie », totiž kresťanstvo. Metod zaiste hneď obnovil školu pre výchovu kňazstva a po všetkých hradoch i osadách ustanovil duchovných. Môžeme s istotou predpokladať, že pri tom aj cestoval, navštevujúc aspoň hlavné osady na svojom území. A vtedy iste bol aj na dnešnom Slovensku. Ťažšou je však otázka, kde bolo jeho arcibiskupské sídlo? Na to dodnes nemôžno dať odpoveď, lebo v cyrilometodských písaných prameňoch niet nijakej zmienky a ani archeologické vykopávky nepriniesli doteraz dostatočné svetlo. Niektorí dejepisci mienia, že ako misijný biskup nikde nemal stále a úradné sídlo, tým menej, lebo jeho titulárne biskupské sídlo Syrmium [Sriemska Mitrovica] ležalo mimo veľkomoravskej državy. Iní zase tvrdia,

že predsa musel mať niekde sídlo, odkiaľ spravoval svoje biskupstvo. Obyčajne sa pripúšťa, že to bolo asi v hlavnom meste Veľkej Moravy. No ani tu nie sme na tom lepšie, lebo nevieme, kde bolo to hlavné mesto. Za takých okolností bolo predložených skoro toľko mienok, koľko miest alebo hradov je známych z dôb Veľkej Moravy. Sú to: Velehrad, Staré Město, Olomouc, Mikulčice a iné na dnešnej Morave; na Slovensku zase: Nitra, Devín, Bratislava, Trnava, Trenčín, Vyšehrad, Komárno, Ostrihom atď. Nitru, ako sídlo Metodovo najviac zastáva prof. Ján Stanislav. Avšak ťažkosť robí to, že pre Nitru bol roku 880 ustanovený pápežom Jánom VIII. biskup Wiching a dvaja biskupi v tomže meste nemôžu mať úradné sídlo. Najnovšie A. Danišovič predkladá mienku, že sídlom Metodovým bolo Komárno, a to na základe záznamu v « *Stručnom Žití sv. Metoda* », kde sa hovorí, že Metod po vysviacke za biskupa bol poslaný na Moravu « *v grad Kaon* ». Ten grad Kaon by malo byť dnešné Komárno.⁴⁶ No slavisti všeobecne vysvetľujú, že « *Kaon* » je skomolené slovo « *Panónia* ». Teda vo veci sídla sv. Metoda nemožno doteraz nič určitého povedať. Dnes najpravdepodobnejším sa zdá byť hradište u Mikulčíc; Doteraz vykopaných 10 kostolov zdá sa nasvedčovať, že tu bolo aj cirkevné stredisko Veľkej Moravy.

Prvé roky Metodovej činnosti po jeho návrat na Veľkú Moravu opisuje *Žitie* s optimizmom a s veľkými nádejami do budúcnosti. Boli to najvzácnejšie roky Metodovej činnosti. Len škoda, že už na Veľkej

⁴⁶ ANDREJ DANIŠOVIČ, *Stredisko Metodovej činnosti*. Duchovný Pastier, XXXVII (1962) str. 68-69.

Morave nebolo veľkého panovníka Rastislava, ktorý cyrilometodskú misiu pozval, ani prvého vodcu misie sv. Cyrila.

Ako sme už vyššie spomenuli, po mieri vo Forchheime r. 874. Svätopluk mal voľnú ruku na severe východe a juhu. A vskutku pisateľ *Žitia* krátko zaznamenal, že v tom čase Svätopluk rozšíril svoju državu vojenskými výpravami a pričlenil k nej východné Slovensko, na juhu Zadunajsko, na severe Vislansko, na západe Česko, a na severo-západe Lužicko. Tým vytvoril mocnú ríšu medzi ríšou Byzantskou a Frankou. Metod mal dať Svätoplukovej ríši duchovnú a kultúrnu náplň, čo by bolo iba posilnilo moc Svätoplukovu. On to však, žiaľbohu nepochopil. Skoro nastali pre arcibiskupa Metoda nové ťažkosti, avšak on sa nedal zastrašiť a v započatej práci hrdinsky pokračoval.

32. Metod a Svätopluk

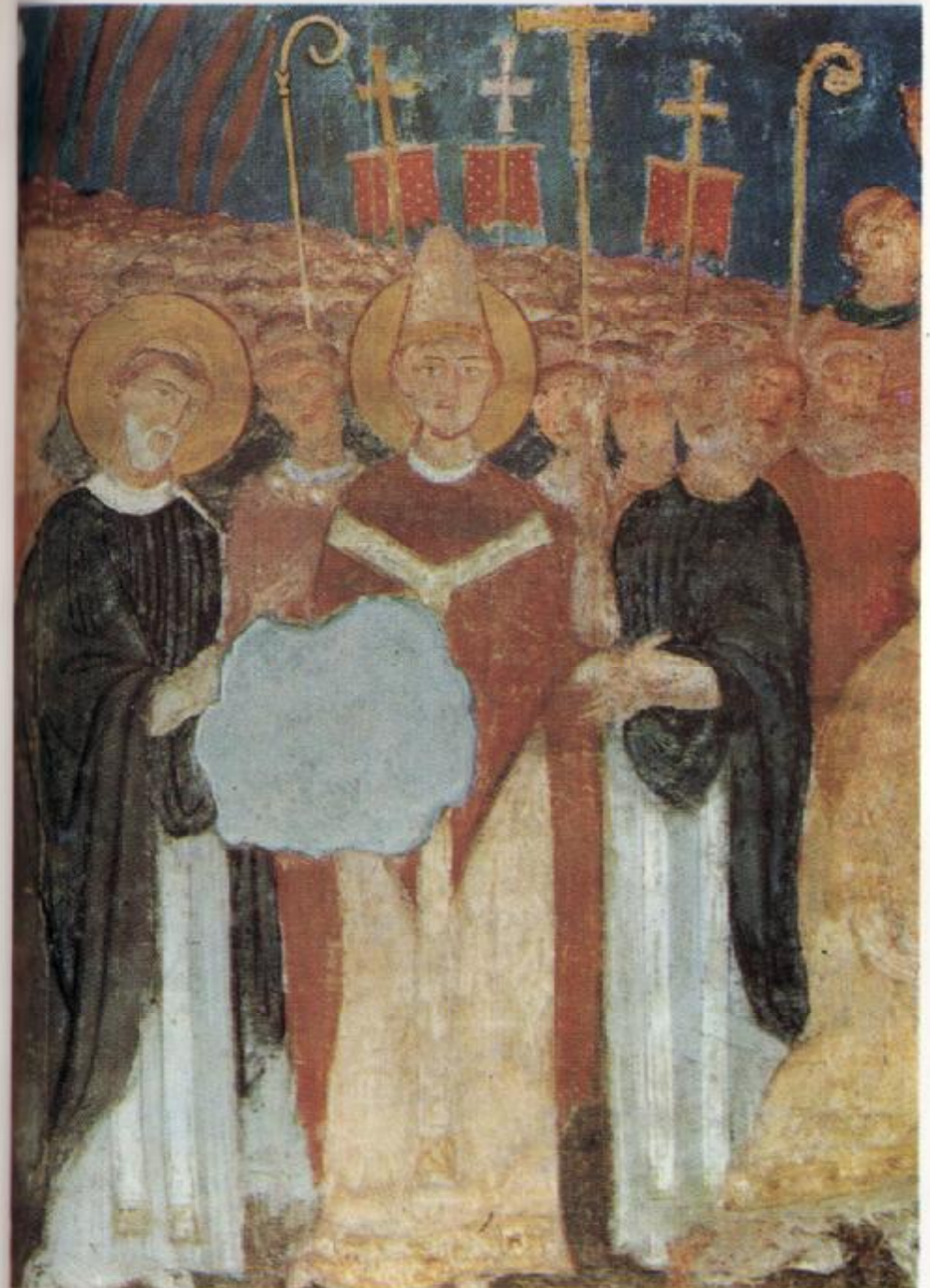
Hoci pri návrate z nemeckého zajatia Svätopluk s počtami prijal Metoda, ich vzájomné vzťahy neboli práve najsrdečnejšie. Staroslovenské *Žitie Metodovo* je v tejto veci veľmi zdržanlivé, čo je pochopiteľné, lebo toto *Žitie* bolo napísané hneď po Metodovej smrti, keď ešte učenici mohli sa nádejiť, že Svätopluk zmení svoj postoj. No v iných prameňoch napísaných už po vyhnaní z Veľkej Moravy, pisatelia vyjadrili svoju zatrpkosť voči Svätoplukovi. Najviac sa to javí v *Žitií Klimenta ochridského*, ktoré pôvodne napísal niektorý z učeníkov vyhnaných z Veľkej Moravy: « A tak veľký Metod neprestával ustavične dávať kniežatám všetky poučenia, jednak ukazujúc im cestu k pobožnému

Bazilika sv. Klementa v Ríme: Pohreb sv. Cyrila. (Freska od S. Nobiliho z r. 1886.)

Bazilika sv. Klementa v Ríme: Prenesenie pozostatkov sv. Klementa. V procesii vedľa pápeža je sv. Cyril so sv. Metodom. (Kópia z fresky z XI. storočia.)

Bazilika sv. Klementa v Ríme: Sv. Cyril a Metod s pápežom. (Detail z pôvodnej fresky z XI. storočia.)

Bazilika sv. Klementa v Ríme: Dvaja anjeli so sv. Andrejom a Klementom predstavujú kŕtiaceho Cyrila Kristu Pánu. (Kópia z fresky z XI. storočia.)

životu, jednak predkladajúc im nepokazené učenie Cirkvi, ako nefalšovaný peniaz, vtlačajúc ho do ich duší celý a nepodvrhnutý Ale skupina protivníkov, premáhaná silou a pravdou slova, ... sužovala svätého nesčíselnými trápeniami ...

Tak oni aj Svätopluka, ktorý po Rastislavovi panoval nad Moravou, človeka hrubého a vznešeným veciam neprístupného, obišli klamom a celkom ho privábili na svoje učenie. A on, ktorý bol otrokom ženských rozkoší, skôr sa poddal tým, ktorí mu otvárali všetky dvere k náruživostiam, ako Metodovi, ktorý hanobil duchamornú horkosť každej rozkoše ... Tak Svätopluk, pokazený týmito ľuďmi, ktorí mu všetko dovoľovali, veľmi málo si všímal Metodove slová, ba naopak, správal sa k nemu ako k nepriateľovi, lebo ako je písané, « nábožnosť je hriešnikovi mrzkosťou » (Sirach 1, 26). A jednako, čo prívetivého nehovoril, a čím strašným nehrozil veľký Metod kniažatu? Jednak na základe Písma sv. dokazoval správnosť svojho učenia a prikazoval poslúchať ho, lebo je zdrojom spásenia, ... jednak mu aj hrozil tým, že ak sa pripojí ku kacírom, zahubí aj seba, aj svojich poddaných, stanúc sa ľahko premožiteľným od nepriateľov

Kým Metod bol medzi živými, ani knieža nedal prepuknúť vredu svojho srdca, ... keď však svätého [Metoda] už nebolo, nastalo všelijaké zlo, a on neskrýval svoju mrzkosť pod závojom a maskou, ... ale dal sa prenasledovať pravoverných ... »⁴⁷

Možno píšateľ tohoto *Žitia* preháňa, ale náznaky tejto Svätoplukovej osobnosti udržali sa v ľudovej tradícii až dodnes, na pr. v legende, že Svätopluk na

⁴⁷ J. STANISLAV, *Osudy* ... str. 76-79.

konci svojho života utiahol sa nepoznaný do kláštora na Zobore, aby tam činil pokánie za svoj život.

Čo sa týka výčitiek o jeho mravnom živote, bude na tom hodne pravdy, lebo to spomínajú aj iné pramene, a tiež sa nám zachovala jedna anonymná staroslovenská kázeň (homilia), pojednávajúca o niektorých vyššie citovaných výkyvoch mravného života. Autori ju pripisujú sv. Metodovi.⁴⁸ Z druhej strany určité nedostatky možno pochopiť tým, že veľkomoravské kresťanstvo bolo iba v počiatkoch a strohé kresťanské pravidlá mravného života nie všetkým lahodili.

No je tu ešte aj druhé pole, kde Svätopluk nebol v súlade so sv. Metodom. Je to otázka slovenskej bohoslužby, a vôbec cirkevno-právneho usporiadania, ako to zamýšľali Rastislav a Cyril. Po uzavretí mieru vo Forchheime r. 874, nemecké duchovenstvo znovu malo prístup na Veľkú Moravu a Svätopluk nielen že im v tom nebránil, ale okružil sa nemeckými kňazmi, používajúc ich služby. Tak na pr. Fuldské Letopisy na rok 874 zaznamenali, že Svätoplukovým zmocnencom pri vyjednávaniach vo Forchheime bol istý kňaz Ján z Venecie « Cuius legationis princeps erat Johannes presbyter de Venetiis ».⁴⁹ Toho istého kňaza Jána neskoršie r. 879 Svätopluk poslal do Ríma, aby podal obžalobu na Metoda, ako to uvidíme ďalej. No najznámejším z tých nemeckých duchovných bol Viching, ktorého Svätopluk navrhol pápežovi Jánovi VIII. za biskupa v Nitre.

⁴⁸ Zachovala sa v zborníku: *Clozianus codex paleoslovenicus glagoliticus*. Nové vydanie pripravil A. Dostál, Praha 1959. K našej veci je homilia 2.

⁴⁹ *Annales Fuldenses ad annum 874*.

33. Metod znovu obžalovaný

Ako sme spomenuli, nemecké duchovenstvo, čo sa po mieri vo Forchheime vrátilo na Veľkú Moravu, nemohlo znieť prednostné postavenie Metodovo. Hľadalo príležitosť, ako ho z Veľkej Moravy odstrániť. Žiaľbohu, dialo sa to s vedomím Svätopluka, na ktorého dvore mal veľký vplyv hlavne nemecký kňaz Viching. Konečne veci došli tak ďaleko, že roku 879 bol vyslaný do Ríma nám už známy kňaz Ján z Venecie, dôverník Svätoplukov, aby v mene vládarovom podal na Metoda obžalobu.

O tom, z čoho bol Metod obžalovaný, dozvedáme sa z dvoch listov pápeža Jána VIII., datovaných 14. júla 879, ktoré zaiste tenže kňaz Ján z Venecie vzal so sebou, vracajúc sa na Veľkú Moravu.

List Svätoplukovi znie takto :

» Chceme vám dať vedieť, že My, ktorí Božou milostou zaujímame miesto Petra, kniežata apoštolov, zbožnou láskou vás ako najdrahších synov milujeme a otcovskou láskou ľúbime a našimi ustavičnými modlitbami vás všetkých Pánu Ježišu Kristovi zverujeme, prosiac vždy za vás, aby vás Boh všemohúci, ktorý srdcia vaše osvietil a na pravú cestu priviedol, v dobrých skutkoch upevnil a až do konca v pravej viere a dobrej činnosti okrášlených a bezúhonných viesť ráčil.

Avšak, ako sme sa dozvedeli z oznámenia kňaza Jána, ktorého ste nám poslali, máte pochybnosti o pravej viere. Láska vás napomíname, aby ste tak držali a verili, ako sa to naučila Svätá Rímska Cirkev od samého kniežata Apoštolov, ako to doteraz držala a ako to bude držať až do konca sveta, ako po celom

svete každodenne rozsieva slová svätej viery a semená správneho hlásania a ako to vašich predkov od začiatku naučili naši predchodcovia, to jest pápežovia svätej Apoštolskej Stolice.

Ak by sa však niekto, či už váš biskup, alebo niektorý kňaz opovážil inakšie učiť alebo kázať, vy nadšení veľkou láskou k Bohu, jednoducho a jednomyseľne odvrhnite lživé učenie, pevne stojac a držiac sa podania Apoštolskej Stolice.

Pretože sme však počuli, že Metod, váš arcibiskup, naším predchodcom pápežom Hadriánom vysvätený a vám určený, inakšie učí ako to tu pred Svätou Stolicou slovom a písmom o svojej viere vyznal, veľmi sa čudujeme. Preto teda sme mu rozkázali, aby sa bez meškania k Nám ponáhlal prísť, aby sme z jeho úst počuli, či tak zachováva a verí ako to slúbil, alebo nie. «⁵⁰

A list Metodovi je takéhoto znenia :

» Najdôstojnejšiemu Metodovi, arcibiskupovi panonskej Cirkvi.

Tvojou povinnosťou, ako duchovného pastiera, bolo ľud boží, Tebe zverený, učeniami Tvojho kázania poučovať a k spaseniu privádzať. Počuli sme však, že nie to, čo svätá Rímska Cirkev od samého kniežaťa apoštolov prijala a každodenne učí, Ty v Tvojich kázňach učíš a takto ľud do bludu privádzaš.

Preto týmto listom nášho apoštolstva (= právomoci) Ti rozkazujeme, aby si sa bez najmenšieho meškania postaral osobne k nám prísť, aby sme z Tvojich úst počuli a poznali Tvoju náuku, či tak veríš

⁵⁰ Originálny text : GRIVEC, *Fontes* str. 71 — Slov. preklad : STANISLAV, *Životy*, str. 171.

a tak kážeš, ako si slovom a písmom svätej Rímskej Cirkvi prisľúbil, alebo nie.

Počuli sme tiež, že omše spievaš v barbarskej, to jest v slovenskej reči ; preto sme už v Našom liste, poslanom Ti skrze Pavla, biskupa ankonského (= Ancona) zakázali, aby si v tomto jazyku bohoslužbu svätej omše odbavoval, ale alebo v latinskom, alebo v gréckom jazyku, ako to spieva Cirkev Božia rozšírená po celom svete a u všetkých národov. Kázal však a poučovať ľud (v slovenskom jazyku) je Ti slobodno, pretože žalmista vyzýva všetky národy chváliť Boha (Ž. 116, 1) a apoštol (Pavel) vraví : » Každý jazyk nech vyznáva, že Pán Ježiš je v sláve Boha Otca « (Filip. 2, 11). «⁵¹

Z týchto listov jasne vidíme, že proti sv. Metodovi boli prednesené v Ríme dve obžaloby :

1. Že bohoslužby odbavuje v slovenskom jazyku.
2. Že v niektorej náuke nie je pravoverný.

Čo sa týka prvej obžaloby, týkajúcej sa slovenskej bohoslužby, tá je skoro neuveriteľná. Veď vyššie sme priniesli doslovný text listu pápeža Hadriána II. z roku 869, ktorým slávnostne potvrdil slovenskú bohoslužbu.

Avšak pápež Ján VIII. hovorí, že v liste poslanom Metodovi roku 873 skrze biskupa Pavla z Ankony, keď ten šiel vyslobodiť Metoda z nemeckého žalára, zakázal slovenskú bohoslužbu a že mu predpísal, aby slúžil po latinsky alebo po grécky. Ten list pápežov Metodovi sa nám nezachoval, a preto nevieme presne povedať, ako bol ten zákaz vyjadrený. Skutočnosťou

⁵¹ Originálny text, GRIVEC, *Fontes* str. 71 — Slov. preklad : STANISLAV, *Životy* str. 173.

je však, že Metod aj naďalej slúžil v slovenskom jazyku, a preto ho nemecké duchovenstvo obžalovalo. Ako si vysvetlíť z jednej strany zákaz pápežov a z druhej strany počínanie Metodovo? Či pápež Ján VIII. nevedel o slávnostnom potvrdení slovenskej bohoslužby svojím predchodcom Hadriánom II? Musel o tom vedieť, veď bol pred svojím zvolením dlhý čas zamestnaný v pápežskej kúrii. Urobil to však buď preto, že sám nebol za slovenskú bohoslužbu oduševnený, alebo mal to byť určitý kompromis pred nemeckou hierarchiou. Metod však aj keď takýto zákaz dostal, považoval ho za neprevediteľný, nakoľko slovenská bohoslužba bola jedným zo základných stĺpov veľkomoravskej misie. Zaiste bola by tým utrpela nielen jeho činnosť, ale aj autorita Svätej Stolice, ktorá lenčo slovenskú bohoslužbu potvrdila, už ju zakazuje. Predpokladám, že Metod vysvetlil tieto svoje ťažkosti pápežskému legátovi Pavlovi z Ankony prosiac ho, aby ich predniesol pápežovi a prosil ho, aby Metod mohol aj naďalej slúžiť v slovenskej reči.

Druhá obžaloba týka sa vierouky. Zo *Žitia Metodovho*, kde sa hovorí že, »diabol, starý nepriateľ a závistník ľudského rodu poštvá proti Metodovi tých čo sú postihnutí hiopatorským kacírstvom« (ŽM XII), ako aj z buly »*Industriae Tuae*« o ktorej bude reč nižšie, je jasné, že obžaloba sa týkala otázky »Filioque«, to jest o »pochádzaní Ducha Svätého z Otca a Syna«. Ako je zo všeobecných cirkevných dejín známe, táto otázka bola práve vtedy rozvírená carihradským patriarchom Fociom. Povedzme si o tom niekoľko slov.

Niceno-carihradské vyznanie viery (totiž potvrdené všeobecnými cirkevnými snemami v Nicei 325 a

v Carihrade 381), ktoré tak západná, ako aj východná Cirkev spieva pri bohoslužbách, v našej otázke zneje takto: »Verím v Ducha Svätého, ... ktorý z Otca pochádza ...« Avšak na konci VI. storočia v Španielsku boli dodané slová: »Filioque — i zo Syna«. Počiatkom IX. storočia tento dodatok bol prijatý v celej franckej ríši, a teda ho spievali aj nemeckí kňazi na Veľkej Morave v období cyrilometodskom. V Ríme však bol prijatý ten dodatok iba roku 1014. Krátko pred obdobím, o ktorom je tu reč, rímsky pápež Lev III. (795-816) riešil túto otázku tak, že dodatok »Filioque« uznal sám v sebe za správny, ale nepokladal za vhodné ho vsadiť do vyznania viery, lebo nie všetky články viery musia byť obsiahnuté v tom krátkom vyznaní. Po druhé Gréci boli proti tomu, odvolávajúc sa na Všeobecný snem v Efeze (431), aby sa niečo viacej k Vyznaniu viery dodávalo.

Je teda celkom pochopiteľné, že Metod, ktorý bol Grék, a ktorý mal príležitosť presvedčiť sa počas svojho prvého pobytu v Ríme o praxi rímskej Cirkvi, nespieval dodatok »Filioque« vo verejnom vyznaní viery pri bohoslužbách. No keďže carihradský patriarcha Focius spravil z tejto otázky hlavný bod svojich útokov proti západnej Cirkvi, akoby dodatkom »Filioque« bola upadla v kacírstvo, rozumie sa, že zase z nemeckej strany každý kto »Filioque« pri bohoslužbe nespieval, bol podozrivý z opačného kacírstva.

Nemeckému duchovenstvu na Veľkej Morave išlo vlastne o to, ako odstrániť slovenskú bohoslužbu. Nakoľko už ju nemohli napádať z toho dôvodu akoby iba tri jazyky boli liturgické, čo bolo samým pápežom Hadriánom II. zavrhnuté (zrovňaj vyššie: trojja-

zyčnictvo a Pilátnictvo), tak teraz sa chopili toho, že slovenská liturgia obsahuje kacírské texty, nakoľko ani Metod nespieva »Filioque«. Ako uvidíme nižšie, Metod bol v Ríme v tejto veci znovu skúšaný a slávnostne uznaný za nevinného. Čo sa týka obojstrannej obžaloby z kacírstva, treba poznamenať, že sa z oboch strán prehánalo. Z nemeckej strany sa nepriznávali za pravoverné texty gréckych cirkevných Otcov, ktorí hovoria, že »Duch Svätý pochádza od Otca, *skrže Syna*«. Z gréckej strany, čo je patrné aj u učeníkov cyrilometodských, formule »Filioque« sa zase vyčíta, že kladie dva rovnaké prvopočiatky pochádzania Ducha Svätého, že totiž v tom ohľade Syn je rovný Otcovi. To sa vyjadruje gréckym slovom »Hyopater«, a odtiaľ aj v našich prameňoch sa nemeckému duchovenstvu vyčíta »hyopaterizmus« ako kacírstvo. Už sme uviedli citát zo *Žitia Metodovho* (hl. XII). Podobnú mienku nachádzame aj v *Žití Klimenta ochridského*, práve na mieste kde je reč o Metodových sporoch s nemeckým duchovenstvom: »Veď aj vtedy boli Iudia, ktorí prevracali toto učenie (to jest Metodovo) a menili tie ustanovenia, ktoré Otcovia naši položili v Cirkvi Božej. Mnohí si uškodili na duši nesprávnym výkladom Frankov (t. j. nemeckých duchovných), ktorí tvrdili, že Syn je splodený z Otca, ale že Duch (Svätý) pochádza zo Syna« (*Žitie Klimentovo*, hl. V).

Dnes, hlavne keď táto otázka bola predebatovaná a riešená na Florentskom cirkevnom sneme (1438-39) vieme, že obidva výrazy: grécky: *Z Otca skrže Syna* a latinský: *Z Otca a Syna* sú správne. Avšak v čase, keď sv. Metod bol v Ríme obžalovaný, otázka bola práve v štádiu horúcej diskusie.

Jedno je však isté: hlavným cieľom nemeckého duchovenstva nebola táto otázka sama v sebe, ale *skrže* ňu odstránenie Metoda z Veľkej Moravy.

O Svätoplukvej neláske k slovenskej bohoslužbe svedčí skutočnosť, že pápež Ján VIII. v bule *Industriae Tuae* zvlášť predpisuje, aby sa kniežatu a jeho družine, podľa priania, služila latinská bohoslužba. Tým že nemeckého kňaza Vichinga navrhol za biskupa do Nitry, tiež zničil úmysel Rastislavov, mať svoju vlastnú hierarchiu. Rastislav zriadením tej hierarchie a zavedením slovenskej reči do bohoslužby chcel posilniť svoju državu. Správne sa hovorí vo vyššie citovanej stati *Žitia Klimentovho*, že Svätopluk nedbajúc na to, oslabil svoju ríšu vnútorne.

Môžeme sa pýtať, ako je to možné, že Svätopluk nepochopil význam cyrilometodskej misie tak, ako si to čas vyžadoval. Možno že proti Metodovi bol osobne zaujatý, ak je pravdou, že on mu neustále vyčítal jeho nie práve najpobožnejší život.

Vyššie citovaná stať z *Žitia Klimentovho* ako príčinu udáva, že bol človekom hrubým a neprístupným pre vznešené veci. Svätopluk bol vojvoda, bojovník, ktorý výbojmi rozšíril svoju državu. Prečo však dával prednosť nemeckému duchovenstvu pred Metodom? Možno že latinskú kultúru považoval za niečo vyššie než počiatočnú kultúru slovenskú, a preto nechcel zaostať za západnými štátmi aj v tomto ohľade. No všetko toto sú iba domnienky.

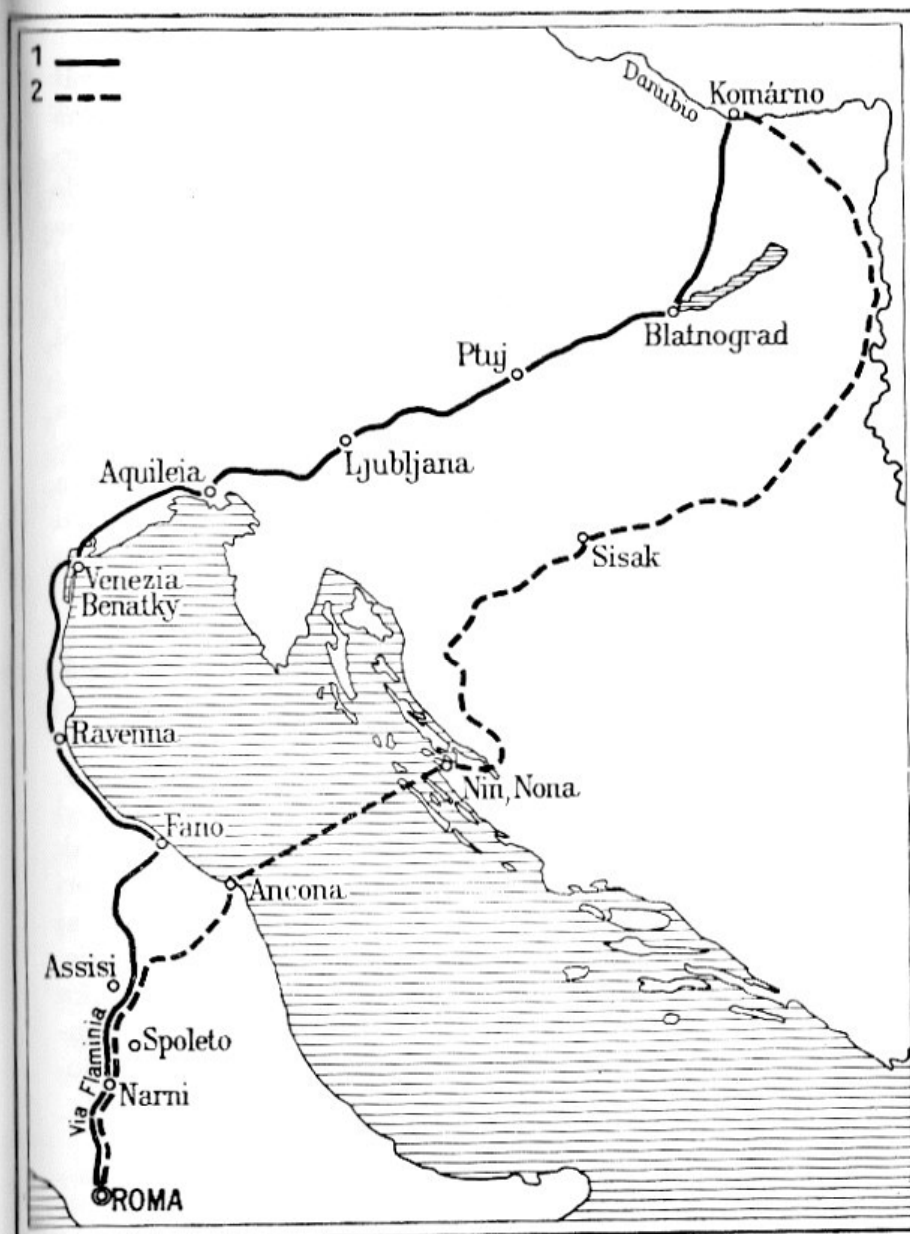
Písateľ *Žitia Klimentovho* priznáva, že kým Metod žil, Svätopluk sa k nemu choval dosť korektne, predsa však dovolil, aby nemecké duchovenstvo obžalovalo Metoda v Ríme a sám navrhol za biskupa do Nitry Nemca Vichinga. Horšie bolo po smrti Meto-

dovej, keď Svätopluk vyhnaním učeníkov cyrilometodských vlastne zničil dielo sv. bratov práve v zemi, kde ono vzniklo.

34. Druhá cesta Metodova do Ríma

Svätoplukov vyslanec, kňaz Ján z Venecie, vrátil sa s pápežskými listami na Veľkú Moravu niekedy koncom roku 879. Metod sa bezokladne vydal na cestu do Ríma asi počiatkom roku 880. V tom istom čase aj Svätopluk vyslal do Ríma zvláštnych poslov, ktorých viedol kráľov dôverník Zemežizn (cum Semisisno fidei Tuo) a medzi ktorými sa nachádzal aj nemecký kňaz Viching. Či Metod šiel spolu s týmito poslami nevedno. Zaiste ich ciele a postavenia boli príliš rozdielne, než aby mohli spolu cestovať. Metod cestoval do Ríma ako obžalovaný, a preto jeho myšlienky sa točili okolo toho, ako sa najlepšie ospravedlní pred pápežom, aby zachránil veľkomoravskú misiu.

Poslami Svätoplukovými boli vlastne žalobci Metodovi, ktorí sa tajne nádejili, že Metod bude v Ríme odsúdený, zbavený miesta a za arcibiskupa bude menovaný iný. A ten iný bol práve nemecký kňaz Viching. Bižšie uvidíme, že Viching bol kandidátom Svätoplukovým, lebo keď Metod nebol v Ríme odstránený, ale znovu potvrdený na arcibiskupskom stolič Veľkej Moravy, vysvätil pápež na žiadosť Svätoplukovu Vichinga za biskupa do Nitry. A preto považujem za nepravdepodobné, žeby Metod cestoval spolu s tým posolstvom. Skôr mienim, že v sprievode niektorých svojich učeníkov, vydal sa na cestu okľukou, aby sa vyhol nemeckému územiu, kde ho pred viacerými rokmi chytili a uväznili. Možno že Pavel,

Pravdepodobný smer cesty z Veľkej Moravy do Ríma.

1) Prvá cesta r. 867-69. 2) Druhá cesta r. 880.

biskup z Ankony, ktorý roku 873 ako pápežský legát prišiel Metoda vyslobodiť, mu povedal, že do Ríma sa možno dostať, aj loďou cez adriatické more z Chorvátska do Ankony. A preto mienim, že Metod niekde pri Komárne prešiel Dunaj, potom cez Panóniu sa dostal do Chorvátska, odtiaľ loďou do Ankony a ďalej do Ríma. Svätoplukoví poslovia pravdepodobne išli kratšou cestou cez Korutánsko do Benátok a odtiaľ rovno do Ríma.

V Ríme sa obidve stránky dostali pred pápeža Jána VIII. Predstavitel Svätoplukov upovedomil pápeža o tom, že veľkomoravský vládár odovzdáva svoju državu pod záštitu Svätej stolice. Bola to veľmi vážna idea, vytvoriť medzi dvoma ríšami, byzantskou a franckou, ešte tretí blok zemí slovanských, na ktorý by sa mohla pápežská Stolica spoľahnúť. Okrem toho bol pápežovi predstavený kňaz Viching, ktorý mal byť v prípade odstránenia sv. Metoda ustanovený za arcibiskupa pre Veľkú Moravu.

No aj Metod sa dostal pred pápeža Jána VIII. Obžaloby proti nemu boli úradne pretriasané pred zhromaždenými biskupmi. Metoda skúmali, či tak verí, a spieva »Vyznanie viery — Credo«, ako verí a spieva Rímska Cirkev. Podobne boli pretriasané aj iné otázky. Metod dôkladne vysvetlil svoje počínanie. O výsledku skúmania pápež Ján VIII. už v júni roku 880 vydal bulu »*Industriae Tuae*«, ktorá je najvýznamnejším pápežským dokumentom cyrilometodského obdobia. Ňou sa nám treba podrobnejšie zaoberať.

BIBLIOTHECA
Dr. JOZEF MICHALOV

Okrem vnútorného obsahu, táto bula je pre nás vzácna aj tým, že je zachovaná v Registre pápeža Jána VIII. vo vatikánskom archíve pod číslom 1. Z dejín archívu je známe, že z doby pred Innocentom III., totiž zpred roku 1198, všetky dokumenty pápežského archívu boli požiarmi alebo ináč zničené, okrem dvoch: 1) časť Registru Jána VIII., v ktorej sa nachádza práve bula »*Industriae Tuae*« a 2) tak zvaný »*Dictatus Papae*« Gregora VII. z XI. storočia. Ako sa to stalo, že sa časť registru Jána VIII. zachovala, uvidíme nižšie.

Bula je adresovaná Svätoplukovi, slávnemu kniežatu (*Dilecto filio Sventopulcho, glorioso Comiti*). Obsahuje dve časti. Prvá časť je odpoveďou na vyššie spomenuté predlohy Svätoplukovho vyslanca Zemežizna. Druhá časť sa zaoberá osobou a postavením sv. Metoda.⁵²

V prvej časti pápež Ján VIII. chváli úsilie (*Industriae Tuae*) Svätoplukovo, byť dobrým kresťanským vládárom, a jeho rozhodnutie, postaviť svoju državu pod záštitu Svätej rímskej stolice: »Ved z vnuknutia Božej milosti s úprimou láskou si si vyvoľil, spolu so svojimi vernými šľachticami a všetkým ľudom svojej zeme, za patróna blahoslaveného Petra, knieža apoštolského sboru a jeho nástupcu, ponechať stranou iné kniežatá tohto sveta«. Je to jeden z prvých príkladov takejto zmluvy so Svätou stolicou,

⁵² Originálny text: GRIVEC, *Fontes* str. 72-73 — Slov. reklad: STANISLAV, *Životy* str. 175-178 — Fotokopia: JOSEPH VAJS, *Joannis VIII PP. epistolae ad Sventopluk principem et Methodium archiepiscopum*. Roma 1924.

ktoré potom sa stali všeobecnými počas stredoveku. Zaiste idea, vytvoriť medzi ríšou byzantskou a francouzskou tretí blok slovanský, v spojení s pápežskou Stolicou, je veľavýznamná. A kto vie, ako by sa boli vyvíjali pomery v Európe, keby Veľkomoravská ríša nebola tak skoro zanikla. Pápež zo svojej strany dáva prísľub, že Veľkomoravskú ríšu berie pod svoju záštitu; »... paternitatis nostrae gremio veluti oves Domini Nobis commissas recipimus«, a Svätoplukovi praje úspechy aj tu na zemi a večnú slávu po smrti v nebi.

Druhá časť sa zaoberá záležitosťami sv. Metoda a síce tromi:

- 1) zistenie jeho pravovernosti;
- 2) znovupotvrdenie za arcibiskupa Veľkej Moravy;
- 3) znovupotvrdenie slovenskej bohoslužby.

1) O pravovernosti sv. Metoda sa pápež Ján VIII. vyjadruje takto: »Nuž vypytovali sme sa Metoda, ctihodného vášho arcibiskupa, pred zhromaždenými našimi bratmi biskupmi, či tak verí a spieva pri svätej omši Vyznanie pravej viery ako verí svätá rímska Cirkev podľa toho, ako bolo ustanovené na šiestich Všeobecných cirkevných snemoch a ako svätí Otcovia podali podľa náuky Krista Boha nášho, vyjadrenej v Evanjeliách. On vyznal, že verí a spieva podľa náuky Evanjelia a apoštolov, ako to učí svätá rímska Cirkev podľa podania Otcov«. Toto je prvé a hlavné ospravedlnenie sv. Metoda, slávnostne vyhlásené samým pápežom. Podľa toho, čo sme vyššie povedali, Metod konal správne, i keď pri svätej omši nespieval vyznanie viery s dodatkom »Filioque«, nakoľko to vtedy ešte nebolo rímskou Cirkvou všeobecne predpísané. Keďže Metod bol uznaný za pravoverného, ne-

bolo príčiny, aby bol z arcibiskupského stolca Veľkej Moravy odstránený. O tom hovorí druhý bod buly.

2) »My však zistiac, že je pravoverný vo všetkých náukách, a že dobre zastáva svoj cirkevný úrad, posielame vám ho znovu, aby spravoval zverenú mu Cirkev Božiu. Nariaďujeme vám, aby ste ho prijali ako svojho vlastného pastiera s dôstojnou čťou i úctou a s radostnou myslou, pretože našou apoštolskou právomocou sme potvrdili »Privilégium jeho arcibiskupstva«. Týmto ustanovujeme, aby mu toto »Privilégium« aj v budúcnosti, s pomocou Božou, stále ostalo v platnosti, ako vieme, že práva a privilégia všetkých Cirkví božích (biskupstiev), z právomoci Našich predchodcov ustanovené, ostávajú potvrdené. Samozrejme, podľa kanonických predpisov on sám (to jest a má Metod) má mať starosť o všetky cirkevné záležitosti, ich spravovať akoby pred tvárou božou, lebo jemu je zverený ľud boží, a za jeho duše on bude raz zodpovedný«.

V tomto úseku buly Ján VIII. znovupotvrďuje Metoda za arcibiskupa Veľkej Moravy a Svätoplukovi ako aj ostatným predákom nariaďuje, aby ho s úctou prijali. Je to druhý veľký výdobytok Metodov v Ríme. Lebo hoci bol uznaný za pravoverného, mohol byť odstránený z Veľkej Moravy, tým viacej že Svätopluk poslal do Ríma svojho kandidáta Vichinga. ako to ďalej uvidíme. No keby bol býval Metod odstránený bolo by to bývalo skazou pre veľkomoravskú a vôbec pre misiu u slovanských národov. O výraze »Privilégium jeho arcibiskupstva« autori aj doteraz nie sú zajedno. V bule sa hovorí, že pápež mu toto »Privilégium« potvrdzuje, teda Metod musel ho už predtým dostať, a to od pápeža Hadriána II. Msgr. Fraňo Grivec usudzuje, že »privilégium« mu bolo dané na

písme, a obsahovalo jeho právomoci ako pápežského Legáta pre slovanské národy.

Avšak musíme poznamenať, že pri tejto príležitosti pápež zrobil dva menej príjemné kompromisy. Po najprv aby ako tak uspokojil nemeckú hierarchiu, protestujúcu proti ustanoveniu samostatnej hierarchie slovenskej, odňal pravdepodobne Metodovi jurisdikciu v Panónii, teda v bývalom kniežatstve Koceľovom, ktoré po jeho zmiznutí z javiska dejín, znovu bolo včlenené do nemeckej ríše. Kým pápež Hadrián II i Ján VIII. roku 873 menujú Metoda arcibiskupom panonským, v tejto bule i v ďalších pápežských dokumentoch sa Metod nazýva » arcibiskupom moravským « (Sanctae Ecclesiae Maravensis archiepiscopus).

Druhý kompromis pozostával v tom, že pápež vysvätil nemeckého kňaza Vichinga za biskupa a určil ho pre Nitru. O tom hovorí v bule: » A toho kňaza, menom Vichinga, ktorého si nám navrhol, vysvätili sme, ako vyvoleného biskupa Cirkvi nitrianskej. Jemu rozkazujeme, aby bol vo všetkom poslušný svojmu arcibiskupovi, ako to vyžadujú sväté (cirkevné) kánony. Chceme tiež, aby si nám so súhlasom a podľa výberu arcibiskupa, v príhodnom čase poslal ešte jedného spôsobilého kňaza alebo diakona ktorého by sme vysvätili pre inú Cirkev (to jest biskupstvo), kde podľa Tvojej mienky je potrebná biskupská starostlivosť. S týmito dvoma, nami vysvätenými biskupmi, spomenutý váš arcibiskup, bude môcť podľa apoštolských predpisov vysvätiť biskupov pre ďalšie mestá, kde sa to ukáže za potrebné, a kde biskupi budú môcť počestne žiť.

Nariaďujeme ďalej, aby kňazi, diakoni, a ostatní klerici, Sloveni, alebo hocktoej inej národnosti, ktorí

žijú v hraniciach Tvojej krajiny, boli podriadení a poslušní vo všetkom už spomenutému Nášmu spolu-bratovi, vášmu arcibiskupovi, a aby vôbec nič nerobili bez jeho vedomia. Ak by sa však z odbojnosti a neposlušnosti opovážili urobiť nejaké pohoršenie alebo rozkol, a ak by sa po prvom a druhom napomenutí ani trochu nepolepšili, nariaďujeme, aby ako rozsievачi kúkoľa boli našou právomocou ďaleko vyhnaní z cirkví a krajín vašich, podľa zmyslu listiny » Capitula «, ktorú sme jemu (to jest Metodovi) dali a vám poslali. «

Ustanovenie a vysvätenie Vichinga za biskupa do Nitry, a to na návrh Svätoplukov, je jedným z najosudnejších činov v cyrilometodských dejinách. O jeho pomere ku Metodovi, a o jeho zástoji v ďalšom vývoji veľkomoravskej Cirkvi si povieme v nasledujúcom odstavci. Pápež Ján VIII. ho ustanovil za biskupa pravdepodobne s tým najlepším úmyslom, aby zveľadil hierarchiu mladej slovenskej Cirkvi. Možno však od Metoda samého sa dopyčul, že vzťahy medzi nimi nie sú práve najlepšie, a preto podľa cirkevných zákonov nariadil Vichingovi, aby bol svojmu nadriadenému arcibiskupovi vo všetkom poslušný. Podobne aj ostatné duchovenstvo. » Capitula « ktoré pápež spomína, boli zbierky disciplinárnych predpisov, podľa ktorých mal Metod spravovať svoje arcibiskupstvo.

3) Tretím veľkým zadostučinením pre Metoda bolo znovupotvrdenie slovenskej bohoslužby: » Konečne písmo slovenské (litteras denique slavonicas) vynájdené nebohým filozofom Konštantínom, aby ním bol Boh správne chválený, právom schvaľujeme, a nariaďujeme, aby sa v tom jazyku (slovenskom) vysvetľovalo učenie i skutky Krista, Pána nášho. Lebo nielen tromi, ale všetkými jazykmi sme povinní chváliť

Pána, podľa svätého Písma, ktoré prikazuje : » Chváľte Pána všetky národy, a zvelebujte ho všetci Iudia « (Ž. 116, 1) Ani zdravej viere a náuke sa neprieči, omše v tomže slovenskom jazyku spievať (nec sanae fidei vel doctrinae aliquid obstat), a sväté Evanjelium a ostatné čítania z Nového a Starého zákona dobre preložené a vysvetlené čítať, i celý časoslov sa modliť (horarum officia psallere). Veď kto stvoril tri hlavné jazyky, to jest hebrejský, grécky a latinský, ten stvoril aj všetky ostatné na česť a slávu svoju «.

Aj v otázke slovenskej bohoslužby Metod dostal zadostučinenie. Sám pápež Ján VIII. asi nebol veľkým priaznivcom slovenskej liturgie, nakoľko ju roku 873 zakázal. Ale pod váhou dôvodov, ktoré mu Metod osobne predložil, svoju mienku zmenil a slovenskú liturgiu znovu potvrdil, hoc nie s veľkým oduševnením. Lebo keď prizrieme bližšie k textu buly, zistíme, že jeho chvála platí » slovenskému písmu « teda písomníctvu v slovenskej reči, a nariadenie týka sa kázania a vysvetľovania kresťanskej náuky.

Slovenskú bohoslužbu, potvrdzuje pápež dosť suchým spôsobom, hovoriac, že spievať sv. omšu a modliť sa časoslov v slovenskej reči, neprotiví sa zdravej viere. Aj citáty zo sv. Písma, ktoré Hadrián II. upotrebil pre odôvodnenie bohoslužby, Ján VIII. aplikuje iba na kázanie a vysvetľovanie kresťanského učenia. Okrem toho ostáva v platnosti predpis, aby sa pri sv. omši Evanjelium najprv čítalo po latinsky a potom po slovensky » pre väčiu úctu — propter maiorem honorificentiam «.

No odporcovia slovenskej bohoslužby dosiahli aj v tejto veci istý kompromis. Na konci buly totiž čítame : » Ak sa Ti i Tvojim veľmožom viac páči počúvať

omšu v latinskom jazyku, nariaďujeme, aby sa Ti sv. omša slúžila po latinsky. « Pôvodcom tejto vložky je nepochybne Viching. No ak skutočne Svätopluk o to požiadal, bol to pre Metoda veľký, úder ako sme vyššie naznačili. Tu sa vidí rozpor medzi ním a Svätoplukom, ktorý bol na veľkú škodu celého cyrilometodského misijného podujatia.

Metod mohol teda odchádzať z Ríma uspokojený i keď nie celkom, lebo vyššie spomenuté kompromisy poukazovali už teraz na budúce ťažkosti. Bula, hoci určená pre Svätopluka, zaiste bola zverená Metodovi, aby ju adresátovi odovzdal. Metod asi v lete r. 880 opustil Rím. Aj tento raz nešiel cez nemecké územie, ale volil dlhšiu cestu, najprv cez more do Chorvátska, potom cez Panóniu domov. Doklad nato nachádzam v *Žití Nauma*, kde sa o povratnej ceste z Ríma hovorí : » Začali svoju plavbu po mori a doplávali až do Illyrika ⁵³, a nechajúc koráb, pokračovali v ceste po suchu, apoštolsky hlásajúc provovernú náuku « ⁵⁴.

Metod sa v Chorvátsku zaiste nejaký čas zdržal, a už hneď vtedy, na základe buly, ktorú mal so sebou, uviedol do Chorvátska rímsko-slovanskú bohoslužbu, ktorá sa v chorvátskom prímorí zachovala dodnes.

36. Metod a Viching

Viching cestoval r. 880 do Ríma v presvedčení, že Metod tam bude odsúdený, odstránený, a on ako kandidát Svätoplukov, bude ustanovený za arcibiskupa na Veľkej Morave. No nestalo sa tak. Bol síce vysvätený

⁵³ Illyrik (Illyricum) je staré meno pre chorvátske prímorie.

⁵⁴ Originálny text : LAVROV, *Materialy* str. 186 — Slov. preklad : STANISLAV, *Životy* str. 129.

za biskupa nitrianskeho, ale s nariadením, že má byť vo všetkom poslušným Metodovi. Viching to ťažko znášal, a napriek pápežovým nariadeniam začal snovať protivenstvá proti Metodovi.

V XII. hlave *Žitia Metodovho*, čítame túto záhadnú stať: » Závistník ľudského rodu [diabol]... nahuckal niektorých [proti Metodovi]... hovoriac: — Nám dal pápež moc, tohoto však káže vyhnúť von, i učenie jeho —. I zhromaždiac všetkých ľudí moravských, kázali prečítať pred nimi list, aby počuli o jeho vyhnaní. Ľudia však, ako je obyčajou, okrem slabochov, ktorými lešť hýbala, ako vietor listím, všetci smútili a žiaľili, že sú zbavovaní takého pastiera a učiteľa «.

Tento úsek dlho robil slavistom starosti ako ho vysvetliť. Až francúzsky dejepisec A. Lapôtre vo svojej knihe vydanéj roku 1895, rozriešil záhadu takto.⁵⁵ Keďže Metod sa vracal z Ríma dlhšou cestou a okrem toho sa zdržal v Chorvátsku, Viching a jeho druhovia, ktorí sa vrátili z Ríma kratšou cestou, rozhodli sa pobúriť proti Metodovi verejnú mienku. Roztrusovali nepravé zvesti, akoby pápež bol odsúdil a odstránil Metoda, a Vichinga ustanovil za arcibiskupa (Nám pápež dal moc). Na dôkaz toho, Viching neváhal dať zrobiť falošnú pápežskú bulu, ktorá mala byť pri istej príležitosti, keď sa veľa národa zhromaždilo, prečítaná. Životopisec zaznamenal, že keď to ľudia počuli, žiaľili a smútili, pretože boli pozbavení takého pastiera a učiteľa. Viching vtedy asi neprávom zaujal aj arcibiskupský stolec.

O nejaký čas nato vrátil sa Metod na Veľkú Moravu. Možno si predstaviť, ako sa na neho pozerali všetci tí, čo boli pod vplyvom Vichingovým, počnúc od Svä-

⁵⁵ A. LAPOTRE, *L'Europe et le Saint-Siège a l'époque Carolingienne. Première partie: Le Pape Jean VIII.* Paris 1895.

topluka. Keď sa Metod dozvedel príčinu toho chovania, predložil pravú a originálnu bulu pápeža Jána VIII. *Žitie Metodovo* zaznamenáva: » A prečítajúc [pravý] list Apoštolika [= pápeža], našli napísané: Náš brat Metod je svätý a pravoverný, a apoštolské dielo koná. V jeho rukách sú od Boha a od apoštolskej Stolicy všetky slovenské krajiny: tak, že koho preklaje nech je prekliaty a koho blahosloví, nech je blahoslovený « A zahanbiac sa, rozišli sa ako hmla «. (ŽM XII). V tomto krátkom texte je patrný súhrn pápežskej buly Jána VIII. « *Industriae Tuae* «.

Tým sa však ešte všetko neskončilo. Viching totiž tvrdil, že aj on dostal pravú bulu od Pápeža Jána VIII, v tom znení, ako to aj rozchýril. Metod niekedy počiatkom roku 881 napísal pápežovi Jánovi VIII. list aby sa presvedčil o pravde. Tento list sa nezachoval. Poznáme však jeho obsah z odpovede pápežovej, adresovanej Metodovi dňa 23. marca roku 881. V tom liste čítame: » Keď sme sa z Tvojho listu dozvedeli o rozličných Tvojich nehodách, veľmi sme spoločili s Tebou, čoho dôkazom je aj svedectvo o Tvojej pravovernosti keď si bol u nás... A to isté sme napísali Svätoplukovi v Apoštolskom liste ktorý si mu, ako sám tvrdíš, odovzdal. Nijaký iný list sme mu neurčili. Ani tomu biskupovi [= Vichingovi] nedali sme iné úpravy než Tebe, tým menej sme od neho požadovali dajakú prísahu. Ba možno povedať, že sme s ním o tejto veci ani slovka neprehovorili.

Preto nech prestane Tvoja pochybnosť, a Ty s božou pomocou podľa učenia Evanjelia a Apoštolov, vstúpaj pravú vieru všetkým veriacim, aby si zo svojich námah doniesol bohaté ovocie Pánu Ježišu Kristovi, a aby si milosťou jeho odmenený, prijal spravod-

livú odplatu... Predsa však, až sa božím riadením vrátiš, čokoľvek proti Tebe nezákonne zrobili, čokoľvek spomenutý biskup, zneužívajúc svoj duchovný úrad, proti Tebe podujal, po náležitom vypočutí obidvoch strán, s pomocou božou konečnoplátne rozhodneme, a jeho bezočivosť nenecháme bez potrestania. «

Ako sa celá vec skončila, nevedno, lebo sa nám pramene nezachovali. No môžeme si predstaviť, že vzájomné vzťahy medzi arcibiskupom Metodom a jeho podriadeným biskupom Vichingom neboli najlepšie.

Jedna ozvena o tom dostala sa až k nám. Profesor Wilhelm Lettenbauer objavil okolo roku 1950 v zbierke rukopisov štátnej knižnice v Mníchove starodávny kodex⁵⁶ a v ňom zapísaných latinkou 5 staroslovenských slov: 1. isiku (= jazyku); 2. komuždo (= každému) 3. imeti (= mať, mať) 4-5. be[z] povelienia (= bez povelu, bez rozkazu). Rukopisný kodex, v ktorom sa tie slová nachádzajú je zbierka cirkevných zákonov zvaná *Hadriana augmentata*, a podľa mienky prof. Lettenbauera je to ten samý cirkevný zákonník (nie jeho odpis), ktorý pápež Hadrián II dal do ruky sv. Metodovi, keď sa roku 869 ako arcibiskup vracal z Ríma na Veľkú Moravu. Vyššie spomenutých 5 slov je nadpísaných nad zodpovedajúcimi latinskými slovami toho cirkevného zákona, kde sa nariaďuje, že v každej krajine má byť spomedzi biskupov jeden prvým (arcibiskupom), a ostatní biskupi majú mu byť podriadení a bez jeho vedomia a rozkazu nesmú nič podniknúť, čo by bolo na úštrb jeho práv.

Berúc do úvahy to čo sme vyššie povedali o vzájomných vzťahoch medzi sv. Metodom a Vichingom,

⁵⁶ Codex Monacensis latinus 14008.

môžeme s pravdepodobnosťou predpokladať, že medzi nimi došlo viac ráz k roztržke, keď sv. Metod musel Vichingovi vyčítať jeho počínanie namierené proti svojmu arcibiskupovi. Môžeme si predstaviť, že raz sa obidvaja chceli vyrovnáť pred samým Svätoplukom, a vtedy sv. Metod vzal so sebou vyššie spomenutý kodex, kde si nad dotýčným zákonom nadpísal preklad niektorých slov, aby ich mal naporúdzi, keď chcel podľa toho zákona dokazovať nesprávnosť počínania Vichingovho. Všimnime si slov *bez povelienia*, ktoré dobre vyjadrujú, že Viching si počínal nielen bez vedomia Metodovho, ale aj proti nemu.

Ak vývody profesora Lettenbauera sú správne, tu by sme mali najstarší zápis staroslovenského jazyka aký vôbec existuje, a to napísaný vlastnou rukou sv. Metoda. Kodex sa prechováva v Mníchove vo zvláštnom oddelení ako veľká vzácnosť.⁵⁷

Viching ostal v Nitre až do smrti Metodovej. Keď sa doočul že Metod zomrel a že pred smrťou určil za svojho nástupcu Gorazda, hneď sa ponáhal do Ríma. Tu u nového pápeža Štefana V. (885-891) obnovil obžaloby proti Metodovi a proti Gorazdovi a dosiahol že bol týmže pápežom ustanovený za administrátora veľkomoravského arcibiskupstva. O tom máme zprávu v liste pápeža Štefana V. napísanom v tom samom roku 885 Svätoplukovi: » Zistili sme, že Viching, ctihodný biskup a Náš milý brat je pravoverný, a posielame vám ho, aby spravoval Bohom mu zverenú Cirkev, lebo vieme že je Tebe

⁵⁷ WILHELM LETTENBAUER, *Eine lateinische Kanonessammlung in Mähren im IX Jahrhundert*. *Orientalia Christiana Periodica XVIII* (Roma 1952) str. 246-269.

najvernejší a vo všetkom oddaný. Prijmite ho a chovajte sa voči nemu ako k duchovnému otcovi a vlastnému pastierovi, s dôstojnou ctou, povinnou úctou a s úprimnou myslou, lebo česť, ktorú jemu preukazujete, vzdávate samému Kristovi... On teda sa má starať o všetky cirkevné záležitosti a v bázni božej má ich spravovať, veď ako o veciach patriaciach Cirkvi, tak i o dušiach sebe zverného ľudu, bude raz skladať účet prísnnemu Sudecovi.⁵³

Jeho vymenovanie za arcibiskupa bolo veľkým úderom pre cyrilometodskú misiu, ako to ešte uvidíme nižšie. Viching ostal na Veľkej Morave až do roku 893. V tomto roku vyhnal ho sám Svätopluk, ktorý od roku 892 viedol vojnu s nemeckým kraľom Arnolfom. Viching odišiel k Arnolfovi a ten ho hneď vymenoval za kráľovského kancelára, a konečne r 899 za biskupa v Passove. Pri tej príležitosti musel sa zriecť nitrianskeho biskupstva. V dôsledku toho pápež Ján IX. na žiadosť kniežata Mojmira II. roku 900 obnovil veľkomoravskú hierarchiu ako uvidíme nižšie.

Meno Viching znamená v našich dejinách odporcu cyrilometodskej misie. Je to pochopiteľné, pretože bol Nmec. No veľmi ťažko je pochopiť, že sa dostal na popredné miesta príčinením kráľa Svätopluka.

37. *Posledné roky sv. Metoda*

Napriek týmto nemilým udalostiam, sv. Metod sa nedal znechutiť vo svojej apoštolskej práci. Podporovali ho jeho učeníci, a slovenský ľud, ktorý ho mal

⁵³ Originálny text: GRIVEC, *Fontes* str. 76 — Slov. preklad: STANISLAV, *Životy* str. 183-184.

rád. S jeho obľúbenosťou musel rátať aj Svätopluk, a aspoň úradne musel brať ohľad na jeho postavenie. A Metod tiež v ňom videl panovníka krajiny. *Žitie Metodovo* zaznamenáva: »Inokedy, keď Svätopluk bojoval s pohanmi, a nedosiahol nijakého úspechu, ale vyčkával, približovala sa omša sv. Petra, to jest služba. [Metod] poslal k nemu, hovoriac: » Ak mi slúbiš, že sviatok sv. Petra stráviš s vojakmi u mňa, verím, že Boh ti čoskoro ich (pohanov) vydá. — Čo sa i stalo. « (ŽM XI) Možno, že je tu reč o vojne, ktorú Svätopluk viedol s pohanskými Maďarmi. Ako sme na svojom mieste poznamenali, výraz » omša sv. Petra « viacerí autori vysvetľujú v zmysle rímsko-slovanskej, čiže glagolskej bohoslužby.

V XIII. hlave *Žitia* máme zachovanú zmienku o ceste sv. Metoda do Carihradu. Vrávi sa tu, že sám byzantský cisár poslal mu pozvanie: » Ctihodný Otče, veľmi si Ťa želáme vidieť; buď taký láskavý a príď k nám, aby sme Ťa videli, kým si ešte na tomto svete, a aby sme prijali Tvoju modlitbu. « V Carihrade bol od roku 867 cisárom Bazil I (867-886). Autori dlhší čas nepovažovali zpravu o takej ceste do Carihradu za vieryhodnú a to hlavne z toho dôvodu, že tam bol vtedy už po druhý raz patriarchom Focius. No keď prof. F. Dvorník a iní dokázali, že pápež Ján VIII. uznal Focia za právoplatného patriarchu, a že teda Focius bol vtedy v jednote so Svätou Stolicou, čiže bol katolíkom, niet príčiny, prečo by sme neprijali zpravu *Žitia Metodovo*. Ba viacerí autori na túto cestu vzťahujú aj slová z vyššie citovaného listu, ktorý poslal Ján VIII. Metodovi: » Keď sa s pomocou Božou vrátiš ... « Metod vydal sa na cestu asi roku 882: » A keď tam prišiel, prijal ho cisár s veľkou úctou a

radostou. A pochváiac jeho učenie, zadržal si z jeho učeníkov jedného kňaza a diakona s knihami. Všetku vôľu mu splnil, čo len chcel, a v ničom ho neoslýšal. A keď si ho boli obľúbili a veľmi ho obdarovali, [cisár] a patriarcha vypravovali ho slávnostne [na cestu] k jeho sídlu. « (ŽM XIII) Zaiste mu dali počestný sprievod, ktorý ho možno doprevadil až na hranice ríše, alebo až na Veľkú Moravu. Kňaz a diakon, ktorí ostali so slovanskými knihami v Carihrade, boli zaiste učeníci Metodovi. Mons. Grivec vysvetľuje, že cisár Bazil práve vtedy podujal sa pokrstiť Srbov, a tak mu boli potrební slovanskí vierozvestovia. Prečo sa Metod ku koncu života vydal na takú ďalekú cestu? Dozaista preto, že chcel ešte raz uvidieť svoju vlasť, no hádam aj preto, lebo videl že pre odpor Svätopluka jeho dielo na Veľkej Morave nemá veľkej budúcnosti, a tak sa chcel poobzerať po iných možnostiach. Nie je vylúčené, že prechádzajúc cez Bulharsko, už vtedy sa zaujímal o apoštolát v tej krajine.

Ohľadne šírenia kresťanstva mimo hraníc vlastnej Moravy a Slovenska, *Žitie* nám zaznamenalo, že Metod pokrstil knieža Vislanov v dnešnom Poľsku: » Pohan-ské knieža, veľmi silné, čo malo svoje sídlo na Visle, rúhalo sa kresťanom a trýznilo ich. Metod poslal k nemu poslov s týmito slovami: , Dobre Ti pokrstiť sa, synu, dobrovoľne vo svojej zemi, aby si zajatý, nútene nebol pokrstený v cudzej zemi, a spomenieš si na mňa — Čo sa i stalo « (ŽM XI). Aj túto stať viacerí autori považovali za nepravdepodobnú, no nedávne vykopávky vo Vislici (1960) odhalili tam kostol a krstiteľnicu z IX. storočia, čo nasvedčuje, že pôvod kresťanstva v Poľsku je cyrilometodský. Túto vec preskúmala najnovšie prof. Karolina Lanckoronská a dokázala,

že sa v Poľsku hodne dlho udržala rímskoslovanská bohoslužba.⁵⁹ Čo sa týka pokrstenia toho kniežata, o ktorom je vyššie reč, stalo sa to asi vtedy, keď Svätopluk pričlenil k Veľkomoravskej ríši aj územie Vislanov.

Zachovala sa tiež tradícia, že Metod pokrstil aj české knieža Bořivoja a jeho manželku sv. Ludmilu. O tom síce staroslovenské *Žitie* nič nehovorí, ale v iných, hoc neskorších prameňoch sa to spomína. Tak na pr. v *Moravskom Žiti* čítame: » Stalo sa, že na akejsi hostine kráľ Svätopluk posadil české knieža Bořivoja na zem, na pohrdanie jeho nevery, vyhlásiac, že sa nesluší aby pohanský človek jedol s ctiteľmi Krista pri jednom stole. A toho [Bořivoja] Metod obrátil na katolícku vieru, predpovedajúc mu ústami prorockými, že ak sa pokrstí, on a jeho nástupcovia stanú sa mocnejší ako všetky kniežatá a králi. Bořivoj sa dal získať jeho slovami, a so svojim sprievodom — počtom 30 mužov —, dal sa pokrstiť. A pojmúc so sebou kňazov, vrátil sa do Čiech, a postaral sa, aby bola pokrstená aj jeho manželka Ludmila, s množstvom českého ľudu.⁶⁰ Podľa Mons. Grivca toto pokrstenie sa mohlo stať r. 874-78, keď medzi oboma vládnymi boli ešte dobré vzťahy. Neskoršie Svätopluk zaujal a pričlenil k svojej ríši aj celé Čechy. Je známe, že sa tu slovanská bohoslužba omnoho dlhšie udržala ako na Slovensku a Morave, lebo mnohí učeníci sv. Metoda po vyhnaní z Veľkej Moravy našli útočisko práve v Čechách.

⁵⁹ KAROLINA LANCKORONSKÁ, *Studies on the Roman-Slavonic Rite in Poland*. (= *Orientalia Christiana Analecta* Nr. 161), Roma 1961.

⁶⁰ STANISLAV, *Životy* str. 160.

V XVI. hlave *Žitia Metodovho* je tiež zpráva, že Metod sa stretol s uhorským, čiže maďarským kráľom, ktorý ho láskavo prijal, a pri rozlúčke mu povedal: » Spomeň si na mňa, ctihodný Otče, vo svojich svätých modlitbách vždycky«. No F. Grivec mieni, že tu neide o stretnutie s kráľom maďarským, ale s nemeckým kráľom Karlom III. Tlstým. *Žitie* totiž hovorí, že sa to stalo, keď ten kráľ » prišiel do krajov dunajských«. A skutočne *Fuldské Letopisy* na rok 884 zaznamenali: » Cisár [Karol III.] mal na hraniciach medzi Norikom a Slovanmi, rozhovor so Svätoplukom«. Je celkom možné, že vtedy sa stretol aj s Metodom, lebo cisár » ho chcel vidieť«. Mons. Grivec mieni, že opis toho prijatia nemôže sa vzťahovať na maďarského pohanského vládcu.

Nakoniec nám *Žitie* podáva zprávu o veľmi vážnej činnosti sv. Metoda, to jest od dokončení prekladu viacerých kníh do staroslovenského jazyka. » A potom odlúčiac sa od všetkého hluku, a starosti svoje Bohu porúčiac, vybral zo svojich učeníkov dvoch kňazov dobrých rýchlopiscov a v krátkom čase preložil z gréckeho jazyka do slovenčiny, všetky knihy [Starého Zákona] — okrem Machabejských — za osem mesiacov, počnúc od mesiaca marca do 26. dňa mesiaca októbra«.

» A skončiac, dôstojnú slávu a chválu vzdal Bohu, dávajúcemu takú milosť a prospech. A v deň pamiatky sv. Dimitrija (26. októbra) so svojim duchovenstvom slúžil tajnú službu (to jest sv. omšu). Dovtedy bol s Filozofom (Konštantínom-Cyrlom) preložil iba Žaltár, Evanjelium s Apoštolom (= Skuty a Listy Apoštolské) a s vybranými službami cirkevnými. Teraz však i Nomokánon, to jest pravidlo zákona, a Knihy Otcov preložil« (ŽM XV).

Čo sa týka prekladu sv. Písma Starého zákona, treba poznamenať, že niektoré state, ktoré sa čítajú pri bohoslužbách, boli už predtým preložené. Sv. Metod teraz preložil to, čo chýbalo. Lebo aj pri najlepších rýchlopiscoch sotva by bol mohol za 8 mesiacov preložiť celý Starý zákon a k tomu ešte aj iné knihy. » Nomokánon« je zbierka byzantského práva, obsahujúca časť cirkevného práva (Kanon) a časť občianskeho práva (Nomos). Že Metod vskutku tie knihy preložil, to dokazujú nové výskumy vdp. Jozefa Vašicu. » Knihy Otcov« sú homílie, čiže kázne a vysvetľovanie sv. Písma, nachádzajúce sa v spisoch cirkevných Otcov starších vekov. Tie homílie boli veľmi potrebné pre mladých kňazov, ako príprava na kázne. Časť takých staroslovenských kázní máme zachovanú v glagolskom kódexe » Glagolita Clozianus«. V ňom sa nachádza aj jedna anonymná homília o mravných povinnostiach, o ktorej slavisti usudzujú, že je to nie preklad, ale vlastná práca sv. Metoda.⁶¹

Týmito prekladmi Metod zanechal slovanskej Cirkvi dedičstvo, ktoré moľ nezničil ani dodnes.

No odboj Vichingov a jeho druhov neustával, takže starému arcibiskupovi Metodovi zapríčiňoval starosti a bôle. Podrobnosti nemáme zaznamenané, ale viaceré zprávy nám hovoria, že Metod pred svojou smrťou vylúčil (exkomunikoval) viacerých podriadených z Cirkvi. Staroslovenské *Žitie Metodovo* iba krátko spomína: » Takto všetky viny odsekol (= vyobcoval) na všetkých stranách a ústa mnohovravných umlčal...« (ŽM XVII). *Život Klimenta ochridského* výslovne ho-

⁶¹ *Clozianus Codex palaeoslovenicus glagoliticus*. Edidit A. DOSTÁL Praha 1959. Viacej viď o ňom v hl. 32.

vorí, že Metod vyobcovoval Vichinga » spolu so spoločnosťou ľudí, ktorá s ním besnela.«⁶² *Moravské Žitie*, ktoré je však neskoršieho pôvodu, za vyobcovaného považuje Svätopluka : » Preto proti samému Svätoplukovi, bezočivému kniežatfu, proti jeho stúpencom a proti všetkým jeho súložniciam, zahrnel výrokom kliatby«⁶³ Koho teda Metod vyobcovoval, presne nevieme. Náznak o tejto veci máme aj v liste Pápeža Štefana V, napísanom Svätoplukovi už po smrti sv. Metoda. Ako uvidíme, ten list bol napísaný podľa výpovedí Vichingových. V ňom sa odsudzujú údajné » povery a bludy « sv. Metoda a potom čítame : » A vyobcovanie, ktoré z pohrdania katolíckej viery proti iným vyslovil, padne na jeho hlavu«. Keďže v latinskom origináli je slovo » indixit«, Msgr. Grivec usudzuje, že Metod nepreviedol to vyobcovanie, ale iba ním hrozil, ak sa dotýční nepolepšia. No aj keď vyobcovanie v skutku previedol, Metod konal podľa svojej právomoci, ktorá mu bola daná, ako sme videli, v bule » *Industriae Tuae*«. Muselo to byť pre Metoda veľmi bolestné, keď musel siahnúť k takým ťažkým zákrokom. Tento čin však poukazuje, že rozpor medzi stránkami sa stále zväčšoval a vyvrholil skoro po Metodovej smrti zničením jeho diela na Veľkej Morave.

38. *Smrť sv. Metoda*

Hlava XVII. *Žitíia Metodovho* podáva nám posledné dni, smrť a pohreb sv. Metoda : » Takto všetky viny vyobcujúc na všetkých stranách, ústa mnoho-

⁶² STANISLAV, *Osudy* . . . str. 83.

⁶³ STANISLAV, *Osudy* . . . str. 158.

vraavných zahradil, a beh skončil, vieru zachoval, očakávajúc korunu od Spravodlivého (II Tim. 4, 7). A pretože vyhovel Bohu, bol Ním milovaný. [Konečne] začal sa približovať čas, aby prijal pokoj od strastí a mzdu za mnohé námahy. — » A zvolal svojich učeníkov, nasledujúc [Apoštola] Pavla, a či lepšie samého Ježiša, a utešoval a posilňoval ich slovami na rozlúčku, predstavujúc Synom dedičstvo krásne a hodné námah, ktoré pretrpel preto, aby získal pre seba také bohatstvo to jest zásluhy pre nebo.«⁶⁴ A (učeníci) spýtali sa ho hovoriac : » Koho určuješ, Otče a Učiteľu ctihodný, spomedzi svojich učeníkov, aby bol nástupcom v Tvojom učiteľskom úrade? — Ukázal im vtedy jedného zo svojich oddaných učeníkov, menom Gorazda, hovoriac : Tento je Vašej zeme slobodný muž, vyučený dobre v latinských knihách a pravoverný. To buď vôľa Božia a vaša láska, ako aj moja«. A na Kvetnú nedeľu, keď sa zhromaždil všetok ľud, hoci už veľmi slabý, vošiel do kostola, blahoslovil [byzantského] cisára, knieža [Svätopluka], duchovenstvo i všetok ľud, a riekol : » Bedlite pri mne, deti, do tretieho dňa«. A tak sa i stalo. Keď svitalo tretí deň, riekol naposledy : » Do rúk Tvojich, Pane, odovzdávam dušu svoju«.

» A na rukách kňazských dokonal šiesteho dňa, mesiaca apríla, v tretej indikcii, roku 7393 od stvorenia sveta (= roku 885 po Kristu).

Učeníci pristrojili jeho telo, a vzdajúc mu dôstojné úcty vykonali cirkevnú službu (= pohrebné obrady) po latinsky, grécky a po slovensky, a pochovali ho v prestolnom chráme (v sobornej cirkvi t. j. v kate-

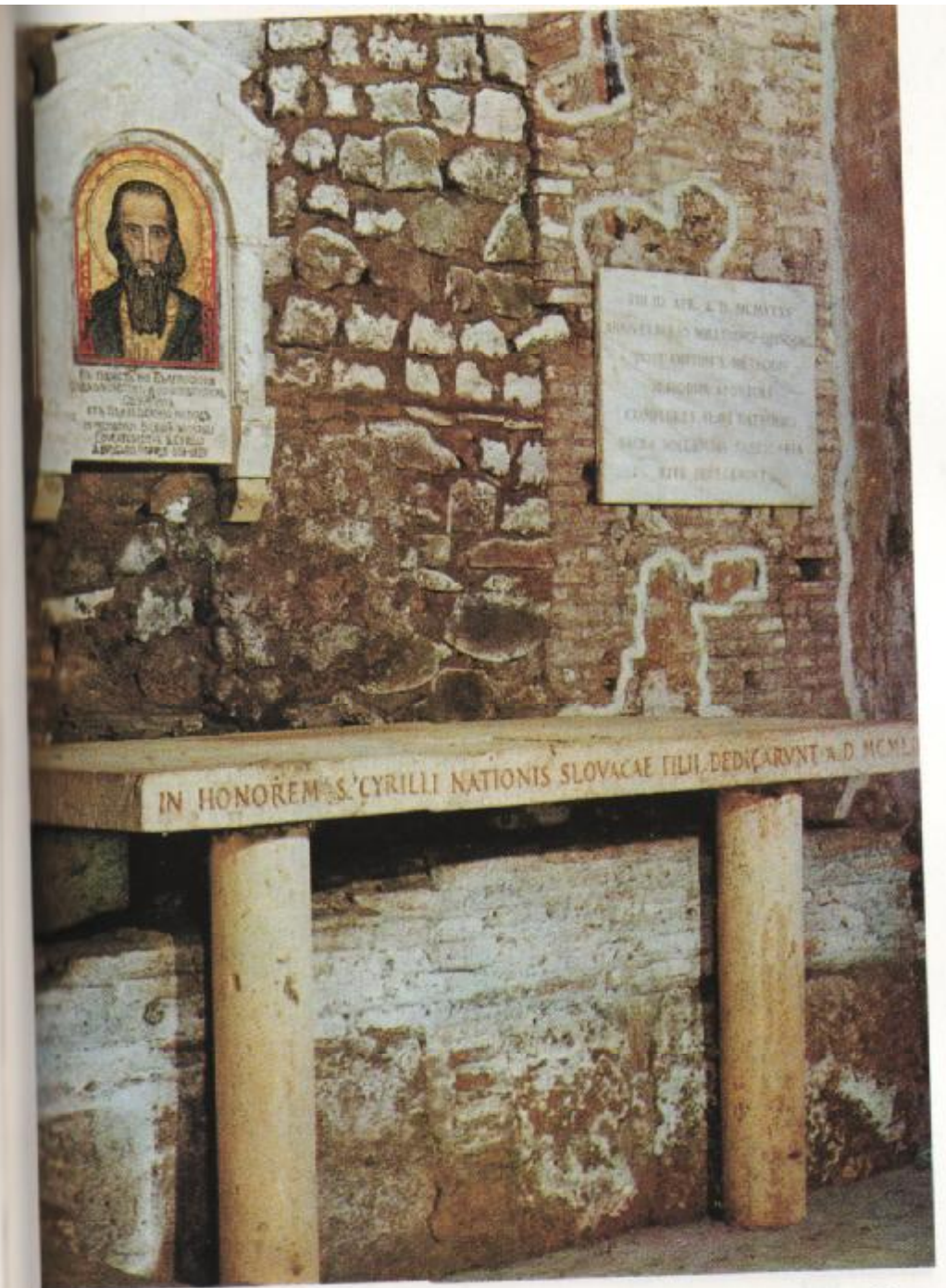
⁶⁴ Táto vložka je zo Žitíia Klimenta ochridského.

drále). I priložil sa k praotcom, patriarchom, prorokom, apoštolom, učiteľom a mučeníkom.

A nesčíselné množstvo ľudu, odprevádzalo ho so sviecami [v rukách], oplakávajúc dobrého učiteľa a pastiera: mužovia i ženy, malí i veľkí, bohatí i chudobní, slobodní a poddaní, vdovy i siroty, cudzinci a tuzemci, nezuživí a zdraví, [slovom] všetci, lebo [On] pre všetkých stal sa všetkým, aby všetkých získal [pre Krista]. « (I Kor. 9, 22.)

K tomuto podrobnému a dojímavému opisu ťažko niečo dodať. Oddávna ctiteľov sv. Bratov zaujímala otázka, kde sa nachádzal ten prestolný chrám (katedrála), v ktorej bol Metod pochovaný. *Proložné*, čiže *Stručné Žitie* oboch sv. Bratov podáva niektoré iné podrobnosti: »Leží vo veľkom chráme moravskom, na ľavej strane, v stene za oltárom presvätej Bohorodice«. ⁶⁵ No ani tu miesto nie je udané. Kde sa nachádzala tá »velika cerkva Moravská«? Pravdepodobne v sídle vládarov Veľkej Moravy. No žiaľbohu, ako sme to už viackrát naznačili, dodnes sa nevie, kde bolo stredisko, a či hlavné mesto Veľkej Moravy. Roku 1961 rozniesla sa zpráva, že pri vykopávkach v Mikulčiciach pri rieke Morave, v jednom z nájdených kostolov našli hrob sv. Metoda. Boli tam pozvaní vedci, zástupcovia úradov, televízia atď. No keď údajný Metodov hrob otvorili, nič v ňom nebolo, a tak otázka znovu ostala otvorenou. Možno že ďalšie vykopávky prinesú aj v tejto otázke viacej svetla.

⁶⁵ STANISLAV, *Životy* str. 88.

Bazilika sv. Klementa v Ríme: Hrob sv. Cyrila. Mozaiku darovali Bulhari r. 1929. Oltár je darom amerických Slovákov z r. 1952.

Bazilika sv. Klementa v Ríme: Cisár Michal III. posielal sv. Cyrila na Veľkú Moravu. Na okraji možno čítať meno sv. Cyrila. (Kópia z fresky z IX. storočia.)

Videli sme vyššie, že pred smrťou položili učenici sv. Metodovi túto otázku: »Koho určuješ, Otče a Učiteľu etihodný, spomedzi svojich učeníkov, aby bol nástupcom v Tvojom učiteľskom úrade? — Ukázal im vtedy jedného zo svojich oddaných učeníkov, menom Gorazda, hovoriac: Tento je Vašej zeme slobodný muž, vyučený dobre v latinských knihách a pravoverný. To buď vôľa Božia a Vaša láska, ako aj moja « (ŽM XVII).

Medzi cyrilometodskými učeníkmi popredné miesto zaujímali tí, ktorých si sv. bratia priviedli zo svojej vlasti Macedónie, a druhú skupinu tvorili učenici, ktorých im vybral Ratislav, keď prišli na Veľkú Moravu. Sv. Metod neurčil za svojho nástupcu niektorého zo svojich krajanov, ale predstaviteľa domáceho duchovenstva, Gorazda, o ktorom sv. Metod povedal: »Tento je Vašej zeme slobodný muž«. Tieto slová naznačujú, že Gorazd pochádzal z popredného rodu.

Či možno bližšie určiť odkiaľ pochádzal? Prof. Ján Stanislav zistil medzi Nitrou a Galantou miestne mená: *Garazda* a *Garažd*. Meno *Garazda* je maďarská forma staroslovenského *Gorazd* a koncovka »a« naznačuje, že tam bol tvrdý znak (čiže *jer*), keď ho Maďari prevzali, teda v prvej polovici 10. storočia. Meno *Garažd* pochádza zo staroslovenského *Gorazd*, pričom mäkké »d« bolo koncovkou prisvojovacou. Dnes sa tá obec nazýva *Gorazdov* s prisvojovacou koncovkou dnešnej slovenčiny. Z týchto mien prof. Stanislav usudzuje, že toto územie bolo majetkom rodiny nášho Gorazda,

ktorého sv. Metod určil za svojho nástupcu.⁶⁶ Gorazd bol teda Slovak.

Sv. Metod vydáva o ňom, okrem vyššie spomenutého ešte aj to svedectvo, že bol dobre vyučený v latinských knihách. Možno že ešte pred príchodom sv. bratov bol poslaný na niektorú školu do Bavorska, odkiaľ prichádzali na Veľkú Moravu nemeckí misionári, alebo sa latinským knihám naučil doma, pod vodcovstvom tých misionárov. Po príchode sv. bratov v ich škole naučil sa slovenským knihám, a v tom zaiste vynikal. Avšak ako arcibiskupovi bolo mu potrebné vedieť aj po latinsky pre styky s cudzinou, hlavne so Svätou stolicou v Ríme.

Avšak jeho určenie za nástupcu sv. Metoda nebolo bez protivenstva. Čo sa týka právneho postavenia, usudzujem, že sv. Metod ako arcibiskup a pápežský legát mal právo vyvoliť si nástupcu, lebo menovanie biskupov v tom čase nebolo tak rezervované Sv. stolici ako dnes. No novomenovaný mal byť hlavou cirkevnej organizácie priamo závislej na Sv. stolici, jeho menovanie malo byť potvrdené pápežom. Nemohol byť ani vysvätený za biskupa, lebo jediným biskupom po smrti Metodovej na Veľkej Morave bol Viching, a ten sa sprotivil menovaniu Gorazdovmu, nakoľko sám túžil sa stať veľkomoravským arcibiskupom.

Už vyššie som spomenul, že po smrti Metodovej Viching sa hneď vybral do Ríma. Tu už nebolo viacej Jána VIII., obráncu sv. Metoda, lebo ten zomrel r. 882. Po ňom sa vystriedali Marin I. a Hadrián III. počas troch rokov. Od septembra r. 885 do r. 891 bol

⁶⁶ STANISLAV, *Dejiny slovenského jazyka*, sv. I, hl. XII str. 224-225.

pápežom Štefan V., rodák z Ríma. Nebola to už osobnosť hodnoty svojich predchodcov Mikuláša I., Hadriána II. a Jána VIII. Práve Štefanom V. začína sa úpadok pápežstva, ktorý trval potom cez celé jedno storočie.

Kým za Metodovho života Viching nemohol dosiahnuť čo chcel, lebo predošlí pápeži, zvlášť Ján VIII. osobne si dali zistiť, či obžaloby proti sv. Metodovi sú pravdivé, teraz to ľahko dosiahol u pápeža Štefana V. Pápež bol prístupný jeho obžalobám, lebo vtedy Svätopluk bol na vrchole svojej moci a v ňom Štefan V. videl svoju oporu v sporoch medzi východom a západom.

Viching teda v Ríme znovu obžaloval Metoda starými žalobami: že učil krivovernú náuku o Najsv. Trojici, lebo nespieval vo vyznaní viery » Filioque«, že nezachovával pôsty podľa predpisov rímskej Cirkvi, že bohoslužby, aj sv. omšu, odbavoval v slovenskom jazyku, a k tomu dodal ešte novú obžalobu, že si určil za nástupcu Gorazda, ktorý má tie isté názory. Prizrieme sa bližšie iba na túto poslednú obžalobu, ponechajúc ostatné pre ďalšie kapitoly.

Pápež Štefan V., hoci sa ukázal prístupným obžalobám, predneseným Vichingom, predsa sa rozhodol, že na Veľkú Moravu pošle svojich legátov, ktorí by zistili pravý stav vecí. Dal im na písme úpravy, ako majú postupovať, známe pod menom *Commonitorium* a tiež list pre Svätopluka. V *Commonitoriu* čítame: »Nástupcovi [Gorazdovi], ktorého sa Metod proti všetkým ustanoveniam Svätých otcov, opovážil usta-

noviť, našou apoštolskou mocou zakážete vykonávať jeho úrad, kým sa Nám osobne nepredstaví a živým slovom nevyloží svoju záležitosť.⁶⁷ Ako z toho vidno, určenie Gorazdovo nebolo úplne vyhlásené za protizákonné a neplatné, ale nemal vykonávať svoj úrad — interdicite, ne ministret — kým sa pomery nevyjasnia.

Medzitým však za administrátora veľkomoravského arcibiskupstva bol pápežom ustanovený Viching. O tom čítame v liste Štefana V. Svätoplukovi, z ktorého úryvok sme uviedli vyššie. Tam sme tiež poukázali, že toto menovanie bolo smrteľným úderom pre cyrilometodskú misiu na Veľkej Morave. Ešte toho samého roku, po návrate Vichingom z Ríma, boli učeníci cyrilometodskí, čo pochádzali z Macedónie, vyhnaní z Veľkej Moravy, o čom si povieme v nasledujúcej kapitole. Gorazd však a iní učeníci, pochádzajúci zo Slovenska a z Moravy, neodišli do Macedónie, ale pravdepodobne ostali vo svojej vlasti, no utiahnutí do ústrania pred Vichingom.

Až po Vichingovom odstránení r. 893 mohli sa títo učeníci znovu ukázať, ba znovu vziať do rúk riadenie veľkomoravskej Cirkvi. Na žiadosť kráľa Mojmíra II. pápež Ján IX. rozhodol sa znovuzriadiť samostatnú hierarchiu na Veľkej Morave. Preto r. 898 vyslal tam svojich legátov: arcibiskupa Jána a biskupov Benedikta a Daniela, ktorí vysvätili pre Veľkú Moravu jedného arcibiskupa a troch biskupov. Temer s istotou môžeme predpokladať, že tým arcibiskupom bol Gorazd. O jeho sídle, tak ako aj o Metodovom, nemožno nič určitého povedať. V tom čase teda, vo veľkomo-

⁶⁷ Originálny text: GRIVEC, *Fontes* str. 75 — Slov. preklad: STANISLAV *Životy* str. 189.

ravskej ríši, boli štyri biskupstvá. Z rôznych domienok autorov môžeme uviesť ako možné sídla tých biskupstiev: Nitra (toto jediné s istotou), Velehrad (pri Starom Měste), Hradište pri Mikulčiciach Olomouc, Debrava (dnes v Maďarsku) a Krakov (v Poľsku) atď.

No znovuzriadená hierarchia pod vodcovstvom Gorazdovým netrvala dlho. Roku 907 útokom pohanských Maďarov veľkomoravská Ríša bola zničená. Mnohí z duchovenstva utiekli pred nimi, a hľadali útočisko buď v Čechách, buď v Poľsku. Čo sa týka Gorazda, najnovšie výskumy profesorky Karolíny Lanckoronskej naznačujú, že on sa utiahol do Poľska.

V južnom Poľsku, ktorého strediskom je Krakov, je totiž dokázané, že tam jestvovalo v X. storočí arcibiskupstvo, čiže metropolia, so staroslovenským bohoslužobným jazykom. Prof. Lanckoronska usudzuje, že je to pozostatok niekdajšej cyrilometodskej metropolie. Na jej čele ako prvý v Poľsku stál Gorazd. Jeho prítomnosť v Poľsku nasvedčuje zápis v rukopisnom liturgickom kalendári zo XIV. storočia, pochádzajúcom z Vislice, najstaršieho cirkevného strediska v Poľsku. V tom kalendári na deň 17. júla je zaznamenaný sviatok Sv. Gorazda. K tomu treba poznamenať, že na ten istý deň pripadá jeho sviatok spolu s inými významnými cyrilometodskými učeníkmi v bulharskej Cirkvi. Iba neskôršie na ten deň bol určený sviatok Sv. Andreja Svorada a Benedikta Stojislava. Z toho by sa zdalo, ako keby títo nitrianski svätci boli vytisli sv. Gorazda. No nemalo by tak byť. Naopak, Gorazd bol prvý ktorý spojil Nitru s Krakovom a zaiste po jeho stopách prišli tí dvaja svätí Poliaci do kláštora na Zobore. Styky Krakova s Nitrou sa udržali hodne

dlho. Zo životopisu sv. Svorada vieme, že z Nitry, z vinice nasadenej samým sv. Svoradom bolo do Poľska dodávané omšové víno. Tento zvyk trval do XVI. storočia. Možno že aj túto tradíciu začal sám sv. Gorazd, ktorému omšové víno bolo dodávané do Poľska z majetkov jeho rodiny pri Nitre.

Veľmi by sa žiadalo, aby aj u nás Slovákov bola obnovená úcta Metodovho nástupcu sv. Gorazda, lebo on je prvý svätec z nášho rodu.

40 Osudy cyrilometodských učeníkov

Okrem Gorazda poznáme po mene ešte viacerých cyrilometodských učeníkov; sú to: Kliment ochridský, Konštantín preslavský, Naum, Angelár, Vavrínek a Sava. Z nich štyria — Kliment, Naum, Angelár a Sava — spolu s Cyrilom, Metodom a Gorazdom sú v bulharskej Cirkvi uctievaní ako svätí, pod menom svätí Sedmopočetníci. Ich spoločný sviatok pripadá na 17. júla.

Čo sa stalo s týmito žiakmi našich apoštolov po smrti sv. Metoda? O Gorazdovi sme sa už zmienili. O Savovi jeden dosť neskorý prameň zaznamenáva, že bol biskupom u Lachov, čiže u Poliakov, možno ako jeden z podriadených biskupov v hierarchii arcibiskupa Gorazda.⁶⁸

O osude ostatných učeníkov, hlavne o Klimentovi ochridskom a Naumovi nám hovoria ich *Žitá*.⁶⁹ Obidva

⁶⁸ LAVROV, *Materialy* str. 157.

⁶⁹ *Žitie Klimenta ochridského*. Grécky originál: N. L. TUNICKIJ, *Materialy dla istoriji, žizni i dejatelnosti učeníkov sv. Kirilla i Methodija*. Vypusk 1: *Grečeskoje prostrannoje*

vznikli krátko po smrti Klimenta ochridského, teda po r. 916. Autor bol žiakom jedného alebo druhého z nich, ale na Veľkej Morave nebol. O misii na Veľkej Morave iba počul od svojich učiteľov. *Žitá* boli pôvodne napísané staroslovensky, ale dnes *Žitie Klimentovo* jestvuje iba v gréckom prepracovaní ochridského arcibiskupa Theofylakta (1078-1107). Nakoľko on sám bol Grék a neprajník slovenskej bohoslužby, svoju predlohu *Žitá Klimentovho* prepracoval v tom smysle, že ako príčinu vyhnania cyrilometodských učeníkov neuvádza slovenskú bohoslužbu, o ktorej sa ani slovom nezmieňuje, ale údajnú krivovernosť v náuke o Najsvätejšej Trojici. Videli sme síce, že Viching viackrát obžaloval sv. Metoda v Ríme ohľadom toho článku viery, ale vtedy išlo iba o to, či Metod spieva vo Vyznaní viery vložku Filioque, alebo nie. Theofylakt však vsunul do gréckeho textu *Žitá Klimentovho* širokú rozpravu o samej správnosti výrazu Filioque, a do úst cyrilometodských učeníkov vložil byzantské náhľady na tú otázku, ako sa vyvinuli hlavne po cirkevnom rozkole medzi Rímom a Carhradom r. 1054. Je to však nesprávne. V čase Metodovej smrti Východná a Západná Cirkev boli ešte v jednote, verili to isté a, ak vznikli nejaké bohoslovecké škriepky, cyrilometodskí učenici na Veľkej Morave boli ďaleko od nich. Toto treba mať na pamäti, keď čítame grécke *Žitie Klimenta ochridského*. Ak sa na prvý pohľad zdá, že tí učenici zastávajú protirímsku náuku, treba vedieť, že to je vlastne mienka Theofylakta arcibiskupa ochrid-

Žitie sv. Klimenta slovenskago. Sergiev Posad 1918 — Slov. Preklad: Stanislav, *Osudy* ... (viď v bibliografii).

Žitie Nauma. Staroslovenský originálny text: LAVROV, *Materialy* str. 181-192 — STANISLAV, *Životy* str. 121-131.

ského. V iných veciach však sa dosť verne pridržiaval staroslovenskej predlohy.

Niekedy v novembri r. 885 vrátil sa Viching v sprievode pápežských legátov, biskupa Dominika a kňazov Jána a Štefana, na Veľkú Moravu. Ich prítomnosť a list pápeža Štefana V. Svätoplukovi dodávala jeho činnosti väčšej váhy.

V duchu už dávno bol Viching rozhodnutý skončiť s cyrilometodskými učeníkmi a so slovenskou bohoslužbou. Teraz mal k tomu právne podmienky a hneď sa dal do práce. Pod zámienkou, že učenici, tak ako Metod, nespievajú pri bohoslužbe Filioque, dal ich zvolať na jedno miesto, ich vyslúchať, uväzniť a potom z Veľkej Moravy vyhnať.

Počujme, čo o tom zaznamenalo *Žitie Klimenta ochridského*. Stúpenci Vichingovi — ktorých *Žitie* volá Frankami, čiže Nemcami — povstali proti družine Metodových učeníkov hovoriac: »Prečo sa vy s takou húževnatosťou pridržiavate Metodových slov, ktoré smrdia a sú mŕtve, a nepripájate sa k živému arcibiskupovi [Vichingovi] a nevyznávate, že Syn sa zrodil z Otea a Duch [Svätý] pochádza zo Syna?« — A Metodovi učenici odpovedali skrze Gorazda a Klimenta: »V čomže hrešíme, keď máme za učiteľa toho, ktorý v Bohu žije, ktorý duchovne je s nami, rozpráva sa s nami a zahriakuje vás.«

Potom im Theofylakt do úst vkladá byzantskú nauku proti Filioque, na ktorú si vraj Vichingovi prívrženci zapchávali uši, začali hučať a robiť zmatok, skoro že sa nepustili rukami do bitky s cyrilometodskými učeníkmi. A nemôžúc ich umlčať obrátili sa o pomoc k Svätoplukovi, klebetiac, že tí učenici ľahko by mohli povstať proti jeho vláde, »lebo protimienka

je schopná odboja«. Svätopluk dal si predvolať obidve stránky a tu znovu Gorazd a Kliment predniesli svoju nauku. Svätopluk vysokej škriepke o Najsv. Trojici nerozumel a spor vraj riešil tak, že tomu prizná pravdu, kto prvý odprisahá, že učí pravdu. Frankovia vraj hneď odprisahali a cyrilometodskí učenici boli uvrhnutí do väzenia.

» Aké slovo môže vyjadriť, čo potom urobila zloba, keď dostala moc! Čo sa týka tých, čo zaujímali hodnosť učiteľov, ako ten Gorazd, o ktorom sme sa častejšie zmienili, ktorého ako rodáka z [Veľkej] Moravy a zbehlého v oboch jazykoch — i slovenskom i gréckom — jeho čnosť predurčila na Metodov arcibiskupský prestol, ale zloba kacírov pozbavila ten prestol ozdoby odstránením toho muža, a tak isto aj kňaz Kliment, muž znamenitý, a Vavrínek i Naum i Angelár. Týchto a ešte iných znamenitých mužov držali sviazaných v okovách, zatvorených v temnici, kde sa im zakazovala všetka útecha, lebo ani pokrvní, ani známi nijako nesmeli prichádzať k nim ... A ktorí z kňazov a diaconov boli mladší, tých predávali Židom, sami súc hodní Judášovho osudu a zahrdúsenia ... A [cyrilometodských učeníkov] nebolo nijako málo, lebo, ako sme prv povedali, napočítalo sa ich do dvesto služobníkov oltára.«⁷⁰

Nakoniec Svätopluk a Viching rozhodli cyrilometodských učeníkov vyhnať z Veľkej Moravy: »Vojaci, ľudia suroví — lebo to boli Nemci — vezmúc svätých, vyviedli ich z mesta a, zoblečúc ich, viedli ich nahých. Týmto im naraz zapríčinili dvojaké zlo: hanbu, a

⁷⁰ *Žitie Klimenta* hl. XII Nr. 35. viď. TUNNICKIJ str. 104, STANISLAV, *Osudy* str. 92-93.

utrpenie od mrazivého vetra, ktorý dul v tom podunajskom kraji ... a keď už boli ďaleko od mesta, tí čo ich viedli, nechajúc ich, vrátili sa späť.⁷¹

Učenci dali sa smerom na juh do Bulharska. Pri Belehrade, ktorý vtedy bol v moci Bulharov, previezli sa na plti cez Dunaj a predstavili sa bulharskému správcovi toho mesta. Ten ich láskavo prijal, a keď okriali a odpočinuli si, poslal ich ku kráľovi Borisovi. Z vyššie citovanej zmienky, že učenci pri odvádzaní trpeli mrazivým vetrom, uzatvárame, že boli vyhnaní v zime na konci roku 885 alebo počiatkom 886.

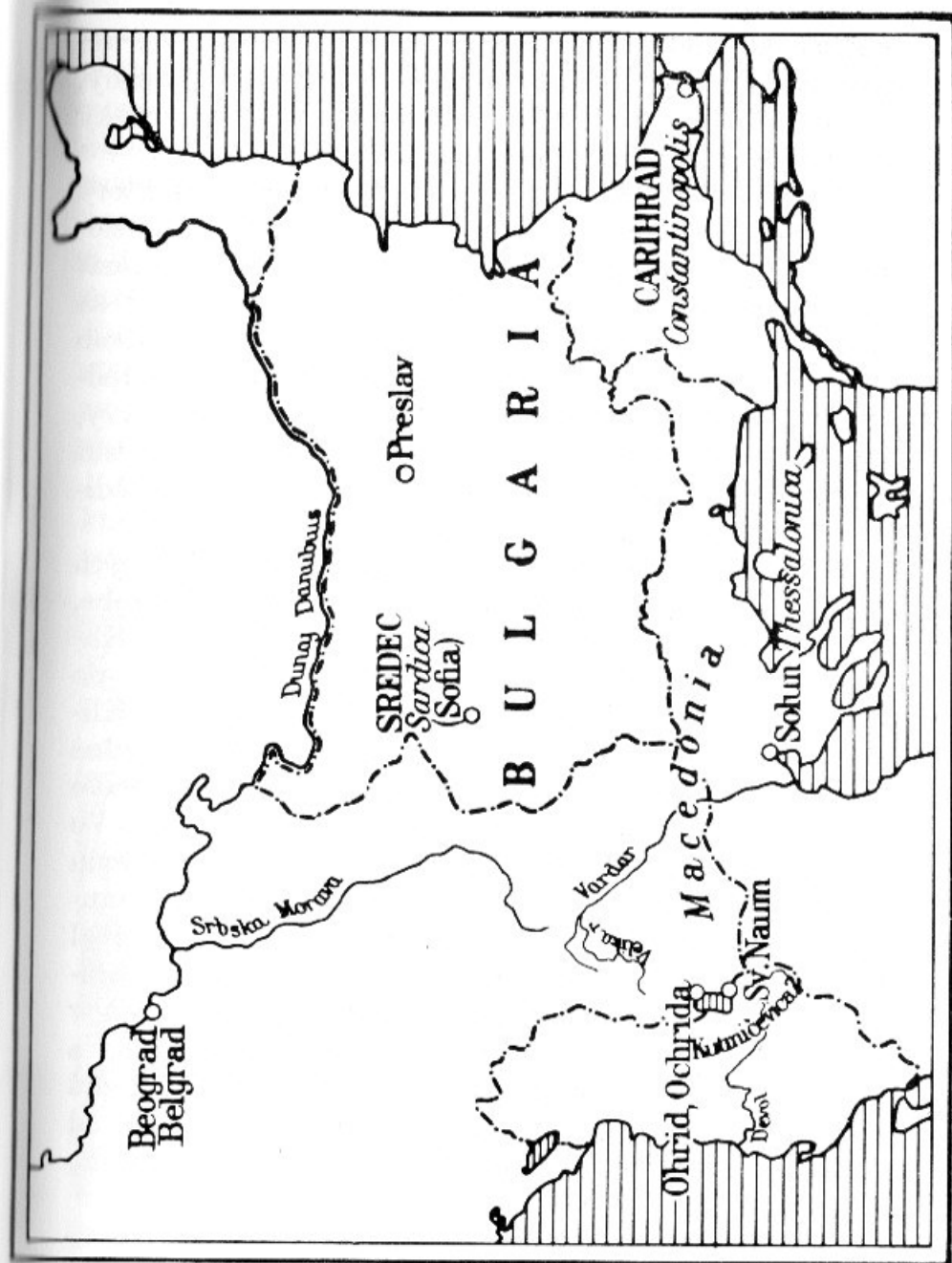
Kde sa odohrali smutné udalosti, o ktorých bola reč? S istotou nemožno povedať. Z toho, že Viching si počínal ako vo svojom uzemí a že vyhnaní učenci skoro došli k Dunaju, prof. Stanislav a niektorí iní autori mienia, že tie udalosti sa odohrali v Nitre. No sú to len domnienky.

Ako sme vyššie videli, niektorí učenci boli predaní Židom do zajatia. Tí ich potom odvliekli na trh s otrokmi v Benátkach. O tom máme zpravu v *Žití Naumovom*: »Tí Židia ich pojali a viedli do Benátok. A keď ich predávali, Božou prozreteľnosťou prišiel vtedy z Carihradu do Benátok istý muž poslaný [byzantským] cisárom v cisárových záležitostiach. Keď sa ten o nich dozvedel, vykúpil ich, odviezol do Carihradu a porozprával o nich cisárovi Basilovi. Tento ich znovu uviedol do ich hodnosti či už kňazov, alebo diakonov a postaral sa o nich.«⁷²

Niektorých si cisár ponechal a iných poslal do Bul-

⁷¹ Tamže hl. XIII Nr. 41, vid. TUNNICKIJ str. 108; STANISLAV, *Osudy* str. 96.

⁷² LAVROV, *Materialy* str. 181 — STANISLAV, *Životy* str. 122.

Krajiny kde účinkovali cyrilometodskí učenci, po vyhnaní z Veľkej Moravy.

harska, kde boli prijatí s veľkou cfou. Takouto okružnou cestou, predaný do otroctva a potom vykúpený, dostal sa do Bulharska významný cyrilometodský učeník Konštantín preslavský.

V Bulharsku vládol vtedy kráľ Boris (852-889), ktorý bol pokrstený roku 864 alebo 865. Chcejúc sa oslobodiť z byzantskej nadvlády, skoro nato žiadal si mať svoju vlastnú hierarchiu. S tou prosbou obrátil sa ponajprv do Carihradu a potom do Ríma, ale nebolo mu vyhovené tak ako si žiadal. Príchod cyrilometodských učeníkov, ktorí vlastne pochádzali z jeho dŕžavy, prišiel mu práve vhod. Skrze nich nádejoil sa dosiahnuť svoje plány. Slovanská bohoslužba bola k tomu jediným prostriedkom.

Ako kedysi Rastislav, tak teraz Boris niektorých učeníkov na čele s Konštantínom zadržal si pri sebe, vo svojom sídle v Preslave, aby tu založili školu. Klimenta však s inými učeníkmi poslal do Macedónie, do jeho rodného kraja, aby tam založil inú školu. Kliment to aj urobil v kraji pri rieke Devol, juhozápadne od ochridského jazera. Tam sa stal učiteľom práve tak, ako boli Cyril a Metod na Veľkej Morave: Vo svojej škole vyučil 3500 žiakov a venoval sa aj učeniu a povzneseniu národa. V jeho *Žití* máme o tom zaujímavé záznamy, ktoré sme už vyššie citovali. Venoval sa aj spisovateľskej činnosti, doplňujúc dielo sv. bratov Cyrila a Metoda. Zložil kázne na každý deň v roku, príležitostné chváloreči, životopisy svätých, a preložil z gréčtiny *Pentekostarion*, totiž tú liturgickú knihu, ktorá sa upotrebuje v byzantskom obrade od Veľkej Noci (Paschy), do Zoslania Ducha Svätého (Turíc).

Nový bulharský cár Simeon (893-927) hneď po nastú-

pení na trón, vymenoval Klimenta za biskupa veľického. Kliment je vôbec prvým slovanským biskupom. Kde leží miesto Velica? Zaiste v Macedónii, okolo ochridského jazera, ale nevieme presne, či sa to meno vzťahuje na nejakú osadu, alebo na kraj. Dodnes je v tom kraj rieka menom Velika. V tom čase Kliment založil kláštor v Ochride, na severovýchodnom brehu ochridského jazera, kam často chodieval. Keď ho už sily opúšťali, chcel sa zrieknuť biskupstva, ale cár Boris to nepripustil, a tak bol až do smrti biskupom. Zomrel 27. júla r. 916 a bol pochovaný v ochridskom kláštore.

Roku 910 zomrel iný cyrilometodský učeník, Naum, ktorý bol založil kláštor na južnom brehu ochridského jazera a tam je aj pochovaný.

Svätý Metod ukazuje ľudu pápežskú bullu «*Industriae tuae*».

Klimentova škola v Macedónii a Konštantínova škola v Preslave vo Východnom Bulharsku pokračovali v diele sv. Cyrila a Metoda a zachovali nám ich duchovné a kultúrne dedičstvo. Zvlášť Kliment nástojil, aby v ničom neodstúpili od cyrilometodskej tradície. Keď na žiadosť cára Simeona kňaz Konštantín r. 893 zostavil jednoduchejšie písmo, nazvané potom nesprávne cyrilským, Kliment vo svojej škole aj naďalej pestoval glagolské písmo. Skoro s istotou môžeme tvrdiť, že z jeho školy pochádzajú významné pamiatky slovanského písomníctva, nájdené v kláštore na Hore Sinai, ako : Psalterium Sinaiticum, Eucharologium Sinaiticum atď.

Žiaľ, s bôľom musíme konštatovať, že vyhnaním cyrilometodských učeníkov dielo sv. bratov u nás na Slovensku a na Morave utrpelo ohromný úder.

41 Osudy cyrilometodského diela

Ako sme už vyššie videli, Viching hneď po Metodovej smrti ponáhlal sa do Ríma, aby u pápeža Štefana V. obnovil staré obžaloby proti mŕtvemu Metodovi, aby tým zdiskreditoval Gorazda a ostatných učeníkov. O niektorých obžalobách sme už hovorili. Teraz si tu chceme všimnúť hlavnú obžalobu proti cyrilometodskému dielu, totiž proti slovanskej liturgii.

O veci čítame v liste Štefana V. Svätoplukovi toto : » Avšak bohoslužby a sviatosti a sv. omše, ktoré tenže Metod opovážil sa slúžiť slovanským jazykom, hoci sa nad najsvätejšími pozostatkami sv. Petra prisahou zaviazal, že viac tak nebude robiť — hrozíme sa nad jeho krivou prisahou — nech sa nikto odteraz neopováži slúžiť. Lebo z Božej a Našej apoštolskej moci

pod tarchou kľatby to zakazujeme. Výnimkou je, ak pre poučenie prostého a nevzdelaného ľudu, vysvetlenie Evanjelia a Apoštolských čítaní koná sa v tomže [slovenskom] jazyku. To aj dovoľujeme, a aby sa tak dialo nielem povzbudzujeme, ale aj napomínáme. » Nech totiž každý jazyk chváli Pána a vyznáva ho «.⁷³

Porovnávajúc text tohoto listu s bulou *Industriae Tuae*, hneď sa vidí taká protiva, že po objavení tohoto listu⁷⁴ r. 1847 a po jeho uverejnení r. 1849 slavisti a historici nechceli ho prijať za autentický, až kým roku 1879 nebol objavený druhý dokument tohože pápeža, tak zvané » *Commonitorium* «, čiže inštrukcia pre legátov, ktorých posielal na Veľkú Moravu. V tomto druhom dokumente ohľadom slovanskej liturgie čítame toto : » [Pápež Štefan V.] z apoštolskej moci prísne zakazuje, aby sa nikto neopovážil odteraz slúžiť omše a iné bohoslužby slovanským jazykom, ako sa to opovážil Metod, hoci za pápežovania jeho predchodcu blahej pamäti pápeža Jána VIII. zaprisahal sa, že to robiť nebude. Avšak ak sa nájde niekto tak učný v jazyku Slovenov, že by po prečítaní najsvätejšieho Evanjelia a [listov] apoštolských bol spôsobilý povedať o tom vysvetlenie [slovenským jazykom] pre poučenie tých čo čítaniu nerozumeli, to [pápež] i chváli, i dovoľuje, i odobruje. «⁷⁵

Jeden text potvrdzuje druhý. Obidva sú teda autentické. No tým viacej teraz vzniká záhada : Ako mohol

⁷³ GRIVEC, *Fontes* str. 77 — STANISLAV, *Životy* str. 185.

⁷⁴ Objavený bol v knižnici kláštora Heiligenkreuz pri Viedni.

⁷⁵ GRIVEC, *Fontes* str. 75 — STANISLAV, *Životy* str. 188.

pápež Štefan V. vydat' zo svojho úradu takéto dokumenty, a to iba pár rokov po nám už dobre známých dokumentoch Jána VIII. z rokov 880 a 881, v ktorých potvrdil slovanskú liturgiu a v ktorých slávnostne vyhlasuje, že žiadnu prísahu od Metoda nežiadal? Veď v pápežskej kúrii od starodávna a až dodnes je obyčaj, že ak treba riešiť nejaký problém, pohľadajú sa v archíve predchádzajúce dokumenty o tejto veci.

Touto našou záhadou sa zaoberal najviac francúzsky historik Lapôtre, ktorého riešenie tu podávame. Štefan V. bez pochyby dal si pozrieť do archívu pápeža Jána VIII., ale tam žiaľbohu vyššie spomenuté dokumenty z r. 880 a 881 neboli. Z 10 rokov pápežovania Jána VIII. (872-882) nachádzali sa tam iba prvé tri ročníky dokumentov a medzi nimi list tohto pápeža z r. 873, ktorým vskutku zakazoval Metodovi slovanskú bohoslužbu. Ostatných sedem ročníkov dokumentov Jána VIII. z pápežského archívu zmizlo. Lapôtre usudzuje, že ich odcudzili prívrženci arcibiskupa Formosa, ktorých pápež Ján VIII. roku 876 odsúdil. Keď sa po jeho smrti vrátili do Ríma a zaujali niektoré miesta v pápežskej kúrii, aby zakryli každú stopu po tom čo predtým vykonali, odcudzili z pápežského archívu celých sedem ročníkov dokumentov Jána VIII. Ročník 876, kde boli dokumenty o nich spálili, a ostatné ročníky 877-882 nevedno akou cestou dostali sa do kláštora Monte Cassino. Tu sa zachránili, neskoršie boli prepísané a vrátené pápežskému archívu, a aj dnes sa tam nachádzajú pod číslom 1. No v čase Štefana V. tam neboli, a tak pápež Štefan V. nemohol si dať overiť, že Ján VIII. vskutku bulou *Industriae Tuae* potvrdil slovanskú bohoslužbu.

No tým záhada nie je ešte celkom rozlúštená. Keď sa bližšie prizrieme na list Štefana V. Svätoplukovi, na naše najväčšie prekvapenie zistíme, že mnoho viet je, ak aj nie celkom zhodných, tak zaiste podobných vetám v bule *Industriae Tuae*. Lapôtre si dal záležať, aby porovnal obidva texty. Tak na pr. slová pochvaly na Vichinga v liste Štefana V. sú skoro tie isté ako slová pochvaly na Metoda v liste Jána VIII. Tak isto sankcie ktoré Ján VIII. vyslovil na protivníkov slovenskej liturgie, teraz v liste Štefana V. sú vyslovené proti obráncom tejže liturgie.

Ako si to vysvetliť? Veď sme povedali, že v pápežskom archíve nebolo listu pápeža Jána VIII. Na to dáva dobré riešenie znovu Lapôtre.⁷⁶ Musíme sa rozpačovať, že Viching, keď sa vrátil roku 880 z Ríma ako biskup, predložil na Veľkej Morave falšovanú bulu Jána VIII. Dal si ju zhotoviť v Ríme podplatením pisárov pápežskej kúrie, ktorí mu ju vyhotovili podľa vzoru pravej buly, iba že miesto Metoda vložili Vichinga atď. Teda tie isté slová, ale opačne uplatnené. Vieme, ako bol Metod prekvapený, keď počul že by bol Viching tiež dostal v Ríme nejakú bulu. Aby mal jasno, pýtal sa priamo pápeža Jána VIII., či je to pravda, že dal Vichingovi nejakú bulu. Vyššie sme videli, že pápež Ján VIII. listom z r. 881 výslovne poprel pravdivosť takej buly a Metodovi odpovedal, že Vichingovi žiadnu bulu nedal. Tak isto vyvrátil falošné chýry, ako by bol od Metoda žiadal prísahu, že už viacej nebude slúžiť bohoslužby slovenským jazykom.

Riešenie je teda toto: onú falošnú bulu Viching si roku 880 schoval a roku 885 priniesol ju so sebou

⁷⁶ Dielo A. Lapôtre viď v poznámkach ku hl. 36.

do Ríma. Keď sa dozvedel, že pisári v pápežskej kúrii boli zmenení a tiež že z pápežského archívu zmizli vyššie spomenuté dokumenty Jána VIII., išiel tak ďaleko, že sa opovážil predložiť Štefanovi V. svoju sfalšovanú bulu, ako pravú, a pápež na základe tej falošnej buly zakázal slovenskú bohoslužbu.

Na ten zákaz pápeža Štefana V. odvolávali sa viacerí budúci pápeži, keď sa vyslovili proti tejže liturgii, napr. Ján X., Ján XIII., Alexander II., Gregor VII. a iní. Žiaľbohu ani oni nemali poruke bulu Jána VIII. *Industriae Tuae*. Týmto Štefan V. vošiel do dejín ako neprajník slovenskej bohoslužby u Slovenov v Strednej Európe. Objektívne je to pravda, ale subjektívne vina nie je na Štefanovi V., ale na falšovateľovi pápežských dokumentov Vichingovi.

Aký bol teda osud slovenskej bohoslužby na Veľkej Morave? Zaiste nezahynula z jedného dňa na druhý. Veď kde by bol Viching hneď našiel toľko kňazov, aby zamenil všetkých tých, čo slúžili po slovensky, a ktorých bolo, podľa *Žitíja Klimenta ochridského* vyše 200. No veľkým úderom bolo vyhnanie popredných cyrilometodských učeníkov, takže nebolo viacej učiteľov. Okrem toho neboli už vysvätení ďalší kňazi slovenskej bohoslužby. Po obnovení hierarchie r. 898 zaiste bola obnovená aj slovenská bohoslužba, ale iba na krátky čas. Vpád Maďarov a zničenie veľkomoravskej Ríše roku 907 bolo druhým smrteľným úderom. Gorazd a iní slovenskí kňazi sa rozutekali, hľadajúc útočisko alebo v Poľsku, alebo v Čechách, kde sa pod ochranou domácich vladárov slovenská liturgia udržala až do polovice XI. storočia. No aj na Slovensku sa udržala sem tam za nejaký čas: napr. český kronikár Dalimil o zoborskem kláštore píše: »i dnes na tom

mieste čierni mnísi pejú, a tomu kláštoru v Uhrách Zobor dejú«. ⁷⁷ »Čierni mnísi« boli benediktíni, čo pestovali rímsko-slovanskú bohoslužbu. Do Zoborského kláštora prišiel z Poľska sv. Svorad a o Poľsku z výskumov prof. Lanckoronskej vieme, že v Tynci a inde benediktíni za dlhý čas mali slovenskú bohoslužbu. Vieme tiež, že slovanskí mnísi vyhnaní v XI. stor. z Čiech, uchýlili sa do Uhorska, pravdepodobne do kláštora Vyšehrad nad Dunajom.

No vo všeobecnosti slovenská liturgia aj na Slovensku aj na Morave zanikla.

Avšak slovenská liturgia nie je jediným dedičstvom cyrilometodského diela. Treba priznať, že aj ona bola iba prostriedkom k rozšíreniu a k utvrdeniu kresťanskej viery u podunajských Slovenov a potom u všetkých Slovanov. A tá viera kresťanská katolícka ktorú sv. Cyril a Metod hlásali, zachovala sa na Slovensku a na Morave, teda na území ich apoštolátu, až dodnes. Aj keď teda žiaľime, že sa slovenská liturgia nezachovala, — okrem gréckokatolíkov na Východnom Slovensku — predsa zachovanie katolíckej viery je omnoho väčšie dobrodenie než zachovanie slovenskej bohoslužby, a preto treba poukázať, že hlavné ovocie apoštolátu sv. Cyrila a Metoda, ktorého dedičmi sú práve Slováci a Moravia, je zachované dodnes.

42. Osobnosť a význam Sv. Cyrila a Metoda

V bazilike Sv. Klimenta v Ríme nachádza sa fresko, ktoré veľký špecialista prof. J. Wilpert kladie do IX. storočia. Na ňom vidíme uprostred Spasiteľa

⁷⁷ JÁN STANISLAV, *Dejiny slovenského jazyka*, sv. III, Bratislava 1957, str. 228.

na tróne, s knihou v ruke ako večného sudcu. Z oboch strán vedľa neho stoja archanjeli Michal a Gabriel a ďalej sv. Kliment pápež rímsky a sv. apoštol Andrej. Pred Kristom Pánom klačí postava, držiaca v jednej ruke knihu a druhou obracajúca sa k Spasiteľovi. Archanjel Gabriel drží nad ním ochrannú pravicu, a sv. Kliment ho odporúča večnému Sudcovi. Z druhej strany pred Kristom Pánom klačí kňaz s kalichom v ruke. Dolu bol nápis, ktorý dnes je celkom zmazaný, ale pred niekoľkými desaťročiami boli čitateľné ešte stopy písmen, podľa ktorých prof. Wilpert mohol rekonštruovať ten nápis. Na ňom dva razy bolo meno sv. Cyrila a končil sa takto: Deus, da Cyrillo peccatori requiem aeternam, Amen. — Bože, udeľ Cyrilovi hriešnikovi večné odpočinutie, Amen.⁷⁸

Vedci sa zhodujú, že muž, ktorý klačí z ľavej strany Spasiteľa je sv. Cyril. O kňazovi, čo klačí z pravej strany nie sú jednotní. Jední ho považujú za sv. Metoda, iní za akéhokoľvek kňaza, ktorý za dušu zosnulého Cyrila prináša obeť (preto má kalich v ruke). Podľa prof. Wilperta fresko mohlo byť namalované skoro po smrti sv. Cyrila, a tak obraz sv. Cyrila môže byť jeho podobizňou, lebo či už maliar, alebo iné osoby z vlastného poznania pamätali sa na výzor sv. Cyrila.

Na tejto freske teda sv. Cyril je znázornený ako muž vysokej, vychudlej asketickej postavy. Čelo má vysoké, pohľad zamyslený, tvár predĺženú, oči bystré. No pritom je spokojný a nábožný. Pravý grécky askéta. V ruke drží knihu, čo vyjadruje jeho veľkú záľubu:

⁷⁸ JOSEPH WILPERT, *Die römischen Mosaiken und Malereien der kirchlichen Bauten vom IV. bis XIII. Jahrhundert*. Freiburg 1924, Vol. II, str. 1022.

Sv. Cyril je znázornený ako mních s pútnickou palicou a knihou sv. Písma, lebo prekladom posvätných kníh je osnovateľom staroslovenského písomníctva. Sv. Metod je znázornený v biskupskom rúchu, s biskupským žezlom a modelom kostola, lebo on ako prvý arcibiskup je osnovateľom cirkevnej hierarchie u nás.

lásku k múdrosti — sofiu. Už v mladosti múdrosť — sofiu- vybral si za družku života.

Cyril je osobnosť intelektuálna, hľbavá. Neľúbil tento svet a vyhýbal sa jeho pôžitkom a počtám. Jemu by bolo zodpovedalo miesto profesora filozofie v nejakom kláštore. No vonkajšie okolnosti a poslušnosť cirkevným a svetským vrchnostiam ho priviedli k životu misionárskemu. No aj tu sa ukázal ako ideológ. On dával smer práci, ktorú potom iní uskutočňovali.

Metodov obraz nemáme — ak len to nie je ten kňaz z pravej strany Spasiteľa na vyššie opísanej freske. No jeho charakter je rozdielny od Cyrilovho. Jeho *Žitie* spomína, že bol peknej urastenej postavy, a právnik. Nebol človekom hľbavým, nebol filozofom, ale dobrým správcom a organizátorom. Preto ho mnisi zvolili za predstaveného v kláštore Polychron na Olympe. No treba nám vyzdvihnúť jeho poníženosť. Hoci bol starší od Cyrila, predsa sa dal do jeho služieb na misionárskych cestách a bol mu poddaným, uskutočňujúc oddane zámery a plány svojho mladšieho brata. Bol človekom dôsledným, ktorý vedel za svoje presvedčenie aj trpieť. Tri roky presedel v nemeckých žalároch, s trpezlivosťou znášal protivenstvá zo strany Vichinga a Svätopluka.

O obidvoch bratoch môžeme povedať, že sú spojivom medzi Východom a Západom. Práve v ich čase vznikol rozkol medzi Rímom a Carihradom, roznieťený patriachom Fociom. Cyril bol kedysi žiakom Fociovým na dvornej škole v Carihrade a potom jeho kolegom ako profesor na tejže škole. Focius s byzantským cisárom ho potom poslal na misijnú činnosť na Veľkú Moravu. Od toho patriarchu mal teda svoje

poslanie a juridicky závisel od Carihradu. Na prvý pohľad by sa zdalo, že Cyril sa bude pridzriavať jeho stránky. No nie. Keď prišiel na Veľkú Moravu a keď spoznal, že tieto kraje už patria pod právomoc Ríma, on so svojim bratom Metodom nič nepodnikli proti cirkevným predpisom, — nihil contra canonem fecerunt, — ako sa o nich vyjadril pápež Hadrián II., ale prišli do Ríma a svoje misijné záležitosti prerokovali s rímskou pápežskou stolicou.

Velkosť jeho misionárskeho ducha dosvedčuje skutočnosť, že sa vedel povzniesť nad záujmy svojej národnosti. Nešiel ku Slovanom aby im priniesol grécke písmo, grécku kultúru, ale sa boril, aby pre nich dostal dovolenie slovanskej bohoslužby slovanským písmom. Keď sv. bratia videli, že na Veľkej Morave do istej miery bol už udomáčený západný obrad, vedeli sa prispôbiť a prijali aj tento obrad, ale v slovenskom jazyku. V Ríme dali vysvätiť svojich učeníkov. Cyril v Ríme zomrel a v Ríme je aj pochovaný. Metod bol v Ríme vysvätený za biskupa a rímskym pápežom ustanovený za arcibiskupa Veľkej Moravy a za pápežského legáta pre slovanské národy.

Pre túto spojitosť s Rímom, vlastná rodná grécka Cirkev nezaradila ich do zoznamu svätých. Proti týmto očividným dôkazom, kto môže ešte tvrdiť, že Cyril a Metod mali protirímskeho ducha, a že sú duchovnými otcami pravoslávnych — od Ríma oddelených Slovanov?

Význam sv. Cyrila a Metoda dnes je väčší ako kedykoľvek inokedy. Ich životopis poukazuje, že pre dobro národa je potrebné, aby svetskí a duchovní predstavitelia spolupracovali. Ideálom takej spolupráce boli práve sv. bratia s kniežaťom Rastislavom.

Keď však došlo k rozporu medzi Metodom a Svätokukom veci nešli tak ako predtým. Čo nám Slovanom vlastne priniesli? Kresťansko-katolícku vieru a základy národnej kultúry. Slovanská bohoslužba bola hlavným prostriedkom ich apoštolátu. Za ňu sa vedeli boriť a trpieť. Vernosť katolíckej viere a národnej kultúre má byť ich odkazom pre nás.

Jozef Cincík: Cyrilometodské dedičstvo na Slovensku.

BIBLIOGRAFIA

ZO SLOVENSKEJ CYRILOMETODSKEJ LITERATÚRY

PRAMENE

- RATKOŠ PETER, *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*. Vydala Slovenská Akadémia vied. Bratislava, I.v. 1964, 2.v. 1968.
- STANISLAV JÁN, *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda*. I. vyd. Praha-Bratislava 1933; II. vyd. tamže 1934; III. vyd. Turč. Sv. Martin 1950. (Skratka: *Životy*).
- STANISLAV JÁN, *Osudy Cyrila a Metoda a ich učeníkov v živote Klimentovom*. Preklad bulharskej a ochridskej Legény s úvodom. Bratislava 1950. (Skratka: *Osudy*).

SÚHRNNÉ PRÁCE

- HOLLY JÁN, *Životopis svätich Cirilla a Metoda, slovenskích blahozvestov*, Budín 1835.
- Pamätník slovanských poslucháčov kat. bohoslovnia k tisícročnej oslave svätého Cyrilla...* Skalica 1869, str. 192 veľkého formátu.
- SLOTTA JURAJ, *Pamiatka putovania katolíckého Slaviansťva do Rímu ku hrobu sv. Cyrila r. 1881*. Praha 1882, str. 16 stredného formátu.
- LAUČEK DANIEL ZÁBOJ (evanj.), *Sv. Cyril a Metod apoštolovia slovanskí, jich význam v Cirkvi kresťanskej vôbec a v slovanstve zvlášť*. Turč. Sv. Martin 1885, str. 72.
- SASINEK FRANKO VÍTAZOSLAV, *Život Sv. Cyrila a Methoda apoštolov slovanských*. Trnava 1885, str. 44 malého formátu.
- SASINEK FRANKO VÍTAZOSLAV, *Obrana Svätého Methoda*, Turčiansky Sv. Martin 1907, str. 47 stredného formátu.
- DÚBRAVSKÝ KAROL (= Buday Karol), *Životopis sv. Cyrilla a Methoda apoštolov slovanských*, Trnava 1922, str. 56, stredného formátu.

- GRIVEC FRANTIŠEK, *Sv. Cyril a Metod*, Bratislava 1930, str. 178, stredného formátu, (preklad zo slovinčiny).
- SPIŠÁK PAVEL, *Svätý Metod arcibiskup moravský a panonský, učiteľ sloviensky*. Spišská Nová Ves 1935, str. 55
- Sv. Cyril a Metod*. Knižočky Životom č. 79, Bratislava 1942, str. 31, malého formátu.
- STANISLAV JÁN, *Sv. Cyril a Metod a ich činnosť vo veľkomo-
ravskej Ríši*, Vydala Slov. Akadémia vied a umení, Bra-
tislava 1945, stredného formátu.
- RATKOŠ PETER, *Sv. Cyril a Metod. Počiatky kresťanstva u Slo-
vákov*, Vydala Ústredná katol. kancelária, Bratislava,
1947, str. 83, menšieho formátu.
- Apoštolí Slovienov*. Sborník štúdií s obrázkovou prílohou.
Vydal SSV, Trnava 1963, str. 155+XVI.
- Dedičstvo otcov*. Zborník štúdií. Zostavil A. Bagin; ilustroval
V. Hložník. Vydal SSV, Trnava 1970, str. 194+20 ilustr.
+ 16 str. fotogr.

BÁSNICKÉ SPRACOVANIE

- HOLLY JÁN, *Cyrillo-methodiada, víťazská báseň w šesti spe-
woch*. Budín 1835.
- DILONG RUDOLF, *Gorazd*, Dráma. Vydalo slov. vydavateľstvo
sv. Cyrila a Metoda, Rím 1963.
- Zdravica sv. Cyrilovi a Metodovi*. Vydalo slov. vyd. sv. Cyrila
a Metoda, Rím 1963.

Z INOREČOVEJ LITERATÚRY

PRAMENE:

- LAVROV P.A., *Materialy po istoriji vzniknovenija drevnejšej
slavjanskoj pismennosti* (= Trudy slavjanskoj komissiji
Tom I), Leningrad 1930. Obsahuje kritické vydanie
všetkých staroslovenských prameňov. (Skratka: *Mate-
rialy*).
- TUNICKIJ N.L., *Grečeskoje prostrannoje žitie sv. Klimenta Slo-
venskago* (= Materijaly dla istoriji, žizni i dejatelnosti

učeníkov svv. Kirilla i Methodija; Vypusk pervyj) Ser-
giev Posad, 1918. Obsahuje grécky originál Žitia Klimenta
ochridského a ruský preklad.

- GRIVEC FRANCISCUS - TOMŠIČ FRANCISCUS, *Constantinus et
Methodius Thessalonicenses: Fontes*, (= Radovi starosla-
venskog Instituta, Knjiga 4), Zagreb 1960. Obsahuje staro-
slovenský text Žití sv. Cyrila a Metoda, ich latinský
preklad, výňatky gréckeho Žitia Klimenta ochridského
v latinskom preklade, a všetky latinské pramene. (Skrat-
ka: *Fontes*).

Magnae Moraviae Fontes Historici. (Pramene k dejinám Veľkej
Moravy). V pôvodných jazykoch a českom preklade. 3 zv.
Brno, 1966, 1967, 1969, str. 387+359+470.

SÚHRNNÉ NOVŠIE PRÁCE

- DVORNÍK FRANTIŠEK, *Les Slaves, Byzance et Rome au IX
siècle*. Paris 1926.
- DVORNÍK FRANTIŠEK, *Les légendes de Constantin et Méthode
vues de Byzance*, Prague 1933.
- GRIVEC FRANZ, *Konstantin und Method Lehrer der Slaven*,
Wiesbaden 1960.
- HAVLÍK LUBOMÍR, *Velka Morava a středoevropští Slované*.
Praha 1964, str. 490.
- LACKO MICHAEL S.J., *The Cyrillomethodian Mission and Slo-
vakia*, Slovak Studies, Vol. I, (Rome 1961) str. 23-47.
- LANCKORONSKA KAROLINA, *Studies on the Roman Slavonic
Rite in Poland*, (= Orientalia Christiana Analecta Nr. 161)
Roma 1961.
- PASTRNEK FRANTIŠEK, *Dejiny slovanských apoštolu Cyrilla a
Methoda, s rozborom a otiskem hlavných pramenu*. Praha
1902. Text knihy je český. Pramene sú v staroslovenskom
originále s latinským prekladom.
- POTOČEK CYRIL, *Cyril and Methodius Apostles of the Slavs*,
New York, 1941.

- Solunští Bratři. 1100 let od příchodu sv. Cyrila a Metodeje na Moravu.* Vydala Česká Charita. Praha 1962, str. 245.
- SMRŽÍK STEPHEN S.J., *The glagolitic or roman-slavonic Liturgy*, (= Slovak Institute, Series Cyrillomethodiana Vol. II), Rome-Cleveland 1959.
- SALAJKA ANTONÍN, *Úvod do studia staroslovenského jazyka a písma*. Praha 1967, str. 240 (rozmnžené ako scriptum pre účely CM bohoslov. fakulty, Litomeřice).
- SALAJKA ANTONÍN, *Konstantin-Kyryll aus Thessalonike* (= Östliches Christentum, Heft 22) Würzburg 1969, str. 226 (Okrem Salajku traja iní autori majú tu menšie príspevky).
- TYBOR MARTINA SS.C.M., *Sts. Cyril and Methodius. The glory of the Slavs*. Milwaukee 1963, str. 149 (illustr. J. Cincík).
- VÁŠICA JOSEF, *Literární památky epochy velkomoravské 863-885*. Praha 1966, str. 290+XVI.
- VAVŘÍNEK VLADIMÍR, *Staroslovenské životy Konstantina a Metodeje* (= Rozpravy čl. akademie ved, Rada společenských ved roč. 73-sešit 7) Praha 1963, str. 124 (Kritická rozprava o texte).
- ZAGIBA FRANZ, *Neue Probleme in der kyrillomethodianischen Forschung: Ostkirchliche Studien XI* (Würzburg 1962) p. 97-130.
- Magna Moravia. Commentationes ad memoriam missionis byzantinae ante XI saecula in Moraviam adventus editae.* (= Opera Universitatis Purkynianae Brunensis 102), Pragae 1965, str. 639 (Príspevky v rôznych rečiach).
- Das Grossmährische Reich. Tagung der wissenschaftlichen Konferenz des Archäologischen Instituts der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften. Brno-Nitra 1-4.X. 1963.* Praha 1966, str. 443+XVI.
- Acta Congressus historiae slavicae Salisburgensis in memoriam SS. Cyrilli et Methodii anno 1963 celebrati* (Annales Instituti slavici Salisburgo-Ratisbonensis, Vol. I, Tomi 1-4). Ed. Franz Zagiba. Wiesbaden 1964-68. (Príspevky v rôznych rečiach).
- DVORNÍK FRANTIŠEK, *Byzantské misie u Slovanu*. Vyd. Vyšehrad, Praha, 1970, str. 393.

OBSAH

✠ Dominik Hrušovský: <i>Slovo na cestu</i>	5
<i>Predslov autora k tretiemu vydaniu</i>	7
<i>Úvod</i>	9
1. Solún-rodisko sv. bratov	12
2. Mladosť sv. Cyrila a Metoda	16
3. Konštantín-Cyryl na štúdiách v Carihrade	21
4. Konštantín-Cyryl profesorom filozofie	27
5. Cyrilovo poslanie k Arabom	30
6. Obidvaja bratia v kláštore na Hore Olympe	36
7. Poslanie ku Chazarom	43
8. Nájdenie pozostatkov sv. Klimenta	51
9. Posolstvo kniežata Rastislava v Carihrade	56
10. Veľká Morava	57
11. Počiatky kresťanstva na Veľkej Morave	64
12. Plány kniežata Rastislava	71
13. Sv. Cyril a Metod určenie na Veľkú Moravu	74
14. Sv. Cyril tvorca slovanského písma	78
15. Odehod na Veľkú Moravu	82
16. Príchod na Veľkú Moravu	86
17. Vyučovanie mládeže	88
18. Utvorenie slovanskej liturgie	92
19. Priama misijná činnosť-hlásanie slova Božieho	96
20. Cirkevno-právne postavenie cyrilometodskej misie	100
21. Prvá cesta do Ríma	102
22. U Kocefa	107
23. V Benátkach	111
24. Príchod do Ríma	115
25. Potvrdenie slovanskej bohoslužby	122
26. Vysvätenie slovenských učeníkov	126
27. Ustanovenie hierarchie pre slovenské zeme	130
28. Smrť sv. Cyrila	135
29. Metod arcibiskupom a pápežským legátom	144

30. Metod v zajatí	150
31. Metodov návrat a účinkovanie na Veľkej Morave.	155
32. Metod a Svätopluk.	160
33. Metod znovu obžalovaný	163
34. Druhá cesta Metodova do Ríma.	170
35. Bula » <i>Industriae Tuae</i> «	173
36. Metod a Viching.	179
37. Posledné roky sv. Metoda	184
38. Smrť sv. Metoda.	190
39. Gorazd	193
40. Osudy cyrilometodských učeníkov	198
41. Osudy cyrilometodského diela.	206
42. Osobnosť a význam sv. Cyrila a Metoda.	211
BIBLIOGRAFIA	217
OBSAH	221

MAPKY

1. Domovina sv. Cyrila a Metoda	17
2. Mapka blízkeho východu	31
3. Carihrad a okolie	37
4. Chazarská ríša	45
5. Okolie Chersonu na Kryme	53
6. Najväčší rozsah Veľkomoranskej ríše	58
7. Stred Veľkej Moravy.	62
8. Cyrilometodské miesta v Ríme	119
9. Prvá a druhá cesta do Ríma.	171
10. Bulharsko a Macedónia.	203

PRÍLOHY

PRÍLOHY

30. Metod v zoznamu	138
31. Metodov návrh a účinkovanie na Veľkej Morave	139
32. Metod a Svätopolk	140
33. Metod znovu obšťalovaný	141
34. Druhá cesta Metodova do Ríma	142
35. Buis - indutria Tula	143
36. Metod a Viching	144
37. Posledné roky sv. Metoda	145
38. Metodova cesta do Ríma	146
39. Metodova cesta do Ríma	147
40. Osvety cyrilometodského diela	148
41. Osvety cyrilometodského diela	149
42. Osvety a výnam sv. Cyrila a Metoda	150

BIBLIOGRAFIA 217

OBRAH 221

MAPKY

1. Domovina sv. Cyrila a Metoda
2. Mapa biskupského východu
3. Carigrad a okolie
4. Chazarská ríša
5. Okolie Chersonu na Kryme
6. Najväčší rozsah Veľkomoravskej ríše
7. Stred Veľkej Moravy
8. Cyrilometodské miesta v Ríme
9. Prvá a druhá cesta do Ríma
10. Bulharsko a Masedónia

Prilohy

I
JÁN PAVOL II.
v Slovenskom ústave svätého Cyrila a Metoda
V RÍME

V NEDELU 8. NOVEMBRA ROKU PÁNA 1981
SVÄTÝ OTEC PÁPEŽ JÁN PAVOL II.
NAVŠTÍVIL V POPOLUDŇAJŠÍCH HODINÁCH
SLOVENSKÝ ÚSTAV SVÄTÉHO CYRILA A METODA
V RÍME.

SLÁVIL EUCHARISTIU
SPOLU SO ŠTYRMI BISKUPMI
A ŠTYRIDSIATIMI SLOVENSKÝMI
KONCELEBRAJÚCIMI KŇAZMI
V SLOVENSKEJ REČI.
POČAS SVÄTEJ OMŠE POVEDAL PO SLOVENSKY
PRÍTOMNÝM «MILOVANÝM SYNOM A DCÉRAM»
HOMÍLIU, KTOREJ TEXT UVEREJŇUJEME
V DOSLOVNOM ZNENÍ. PO SVÄTEJ OMŠI PRIJAL
V AULE ÚSTAVU NA ZVLÁŠTNEJ AUDIENCIII
VŠETKÝCH PRÍTOMNÝCH.

*Drahí bratia v biskupskej službe,
milovaní synovia a dcéry!*

*Dejepisné pramene spomínajú, že pápež Hadrián
Druhý šiel osobne privítať svätých Cyrila a Metoda, keď*

*pichádzali do Ríma a prinášali so sebou aj pozostatky
svätého Klementa, mučeníka a rímskeho biskupa (porov.
Život Konštantínov XVII, 1).*

*Terajší Klementov a Hadriánov Nástupca tiež vy-
chádza dnes za hradby mesta, aby pozdravil svätých so-
lúnskych bratov a uctil si ich pamiatku v tomto chráme,
v dome, ktorý im je zasvätený.*

*Pozdrav sa rozširuje potom i na všetkých prítom-
ných. — Na prvom mieste pozdravujem vás, drahí bratia v
biskupskej službe. Osobitne pozdravujem vás, Otec arcibi-
skup Andrej Pangrazio: Vy ako diecézny biskup s láskou
a so starostlivým okom bedlíte nad životom a činnosťou
slovenskej cyrilometodskej rodiny žijúcej v tomto Ústave
a zaistujete jej začlenenie do všeobecnej Cirkvi. — Pozdra-
vujem vás, Otec biskup Andrej Grutka, ako ochrancu a
strážcu tejto rodiny od jej začiatkov podnes. — Pozdra-
vujem i vás, Otec riaditeľ, prelát Dominik Hrušovský. Po-
zdravujem vás, pracovníci Slovenského ústavu svätého Cyri-
la a Metoda: kňazi, rehoľní bratia, rehoľné sestry, pomoc-
níci. Pozdravujem s mimoriadnou láskou vás, milí semi-
naristi. — A tu sa môj pohľad nesie duchovne ešte ďalej,
k tým všetkým, ktorých vy tu akosi zastupujete: pozdra-
vujem vás, drahí Slováci, vo vlasti i za jej hranicami, všet-
kých vás z celého srdca a s otcovskou láskou pozdra-
vujem.*

*Táto láska viedla aj moje kroky do Ústavu svätého
Cyrila a Metoda: láska k dvom svätým bratom a láska
k vám. Moja návšteva v tomto Ústave je novým ohnivkom
v reťazi prejavov úcty a dôvery voči slovanským vierozves-
tom. Na konci minulého roku som zveril do ich ochrany
celú Európu, aby ju, spolu so svätým Benediktom, ochra-*

ňovali a viedli k jednote, k pokoju, k vernosti vlastným duchovným prameňom. — Púť k hrobu svätého Cyrila v bazilike svätého Klementa dňa štrnásteho februára tohto roku bola výrazom modlitby, aby duchovné dedičstvo spolupatrónov Európy prinieslo hojné ovocie aj dnes. — Požehnanie kaplnky svätého Benedikta, Cyrila a Metoda v krypte baziliky svätého Petra v pondelok tohto týždňa znamenalo trvalé zasvätenie toho význačného miesta úcte ochrancov Európy. — Dnes sme tu, na tomto mieste, kde duchovný odkaz svätého Cyrila a Metoda je pravidlom života a povedomým programom každodennej práce, aby sme sa spolu zamysleli nad ich poslanstvom, povzbudili sa ich príkladom a vzývali ich ochranu.

Starozákonné čítanie, ktoré tu pred chvíľou odznelo, spomína Múdrost'. Nájdú ju tí, čo ju milujú a hľadajú. Sama vychádza v ústrety tým, čo sú jej hodni, a vyhľadáva ich (porov. Múd 6,12.16). Kto by tu ihneď nepomyslel na mladého Konštantína, ktorý si vyberá Múdrost' za životnú družku? (porov. Život Konštantínov III, 1-8). Ide o Múdrost' Božiu, o Boha samého. On všetko od večnosti premyslel, v čase stvoril a neprestajne riadi. Vyhľadal i čisté Konštantínovo srdce, ktoré ho prijalo, oddalo sa mu a žilo len pre neho. Z Boha vyvierala všetka múdrost' Cyrilova, jeho láska k pravde a túžba šíriť pravdu. Tento vedec, priekopník jazykovedy a nových spôsobov ohlasovania evanjelia, zakladateľ kultúry slovanských národov, čerpal všetko z prameňov Božej Múdrosti. Ona mu navrátila i hodnosť pradeda, hodnosť Božieho dieťaťa, pred ktorou ustupovalo pozemské bohatstvo a svetské postavenie (porov. Život Konštantínov IV, 14).

Tu sú teda korene slovanskej kultúry, v kresťanstve, v Bohu. Viera v Boha je jej predpokladom a zárukou plnosti. Platí to o každom prejave kultúrneho života a diania. Nech je to i pre vás, najmilší, pravidlom života a činnosti!

Podobenstvo o múdrych a nerozumných pannách poukazuje zase na životnú múdrosť človeka, ktorý bedlí, aby bol v každej chvíli pripravený na stretnutie s Pánom. Keď myslíme v tomto svetle na dielo solúnskych bratov, môžeme sa pozastaviť nad tým, čo ono značilo pre spoločenský a občiansky život. Okruh ich pôsobnosti sa totiž neobmedzoval iba na výlučne náboženské pole, ale z viery v Boha vyvádzali účinné dôsledky pre každodenný život jednotlivca, rodín a celej spoločnosti, aby každý úsek, každý krok života vyvieral z Boha a k Bohu smeroval. Takto kládli základy novej spoločnosti, novej spravodlivosti a pokoja. Nebáli sa za tieto zásady bojovať a trpieť. V Bohu nachádzali cieľ, oporu a silu. Koľko nespravodlivých obvinení a prikorí sa dožil Metod za vernosť poslaniu, ktoré cítil ako Božiu vôľu a vykonával ako posledný odkaz zomierajúceho brata!

Príkladom rozumnej bedlivosti svätých vierozvestov je aj ich úsilie vychovať si nástupcov. Je totiž známe, že na ceste do Večného mesta ich sprevádzal zástup učeníkov, ktorých vybrali a pripravili na kňazskú službu. Nie je to i jedným zo základných cieľov tohto Ústavu? Sledujte ho teda s rozumnou bedlivosťou, podľa veľkého vzoru svätého Cyrila a Metoda!

Cytil, ktorý musel za svoje podujatia veľa bojovať a Metod, ktorý za ne mnoho pretrpel, dali národom, čo boli dejiskom ich pôsobenia, ďalší dôkaz rozumnej bedlivosti aj tým, že ich naučili trpieť a viedli ich k vzoru trpiaceho člo-

veka, k Panne Márii. Vaši vierozvestovia prešli občianskou a náboženskou školou v Carihrade, kde dostala mariánska úcta v prvých kresťanských storočiach nejedno objasnenie. Nebude mať tu svoje najhlbšie korene i úcta Slovákov k Sedembolestnej? Kríž na Kalvárii, na ňom trpiaci Kristus, pod ním ťažko skúšaná a milujúca Matka: to je obraz, ktorý visí nad dejinami slovenského národa v minulosti i dnes. Trpiaci Kristus je silou v bojoch a utrpeniach, Mária zase vždy Matkou. Zomierajúci Kristus dáva istotu vzkriesenia, nanebovzatá Matka zase útechu budúceho zmŕtvychvstania. Platilo to v minulosti, platí to dnes a bude to vždy zárukou vernosti plnému obsahu dedičstva otcov.

Moji drahí, zostávajúte verní tomuto dedičstvu! Poznávajte ho stále lepšie, do hĺbky, vo všetkých životných rozmeroch, so všetkými dôsledkami pre osobný a spoločenský život! Žite podľa neho neprestajne, buďte mu verní, ochraňujte a zveľadujte ho v tej istote, že ono je základom vašej duchovnej veľkosti a skutočnej kultúrnej výšky vášho národa a každého národa. Nech vás v tom vedie príklad vašich svätých vierozvestov a ochrana Sedembolestnej Patrónky Slovenska!

II JÁN PAVOL II. ako pútnik NA SLOVENSKU

DRAHÍ BRATIA A SESTRY,
MILÍ SLOVÁCI A SLOVENKY!

«DLHÝ ČAS SME OČAKÁVALI TOTO STRETNUTIE, ALE KONEČNE PRIŠIEL DEŇ, KEĎ SA SPLNILI NAŠE SPOLOČNÉ TÚŽBY • PÁPEŽ VIE, AKO VEĽMI HO MÁTE RADI, ALE AJ PÁPEŽ VÁS UISTUJE, ŽE VÁS MÁ VEĽMI RÁD • POSLEDNÉ ČASY BOLI MIMORIADNE ŤAŽKÉ. MOJA MYSEĽ ZALIETA K TOĽKÝM ĽUĎOM, KTORÍ NA SLOVENSKU VYZNALI PO TIETO ROKY SVOJU VIERU: BISKUPI, KŇAZI, REHOĽNÍCI A REHOĽNÉ SESTRY, RODIČIA, DETI, TOĽKÍ ČO TRPELI PRE VIERU • DUCH BOŽÍ VÁS NIKDY NEOPUSTIL. NECH JE ZA TO PÁN BOH POCHVÁLENÝ • V DVOCH ROZMEROCH SA PREJAVOVALA VAŠA VIERA: JE TO VAŠA ÚCTA K SEDEMBOLESTNEJ PANNE MÁRII, PATRÓNKE SLOVENSKA, A VAŠA VERNOSŤ K PETROVMU STOLCU. POKRAČUJTE TAK AJ V BUDÚCNOSTI • PO VŠETKÝCH SKÚSENOTIACH PRENASLEDOVANIA JEŽIS KRISTUS VÁM HOVORÍ: "NEBOJTE SA!"».

Homília Svätého Otca Jána Pavla II., ktorú povedal pri svätej omši v Bratislave 22. apríla 1990.

1. «*Blahoslavení tí, čo nevideli a uverili*» (Jn 20,29).

Tieto slová vzkrieseného Krista sa ozývajú z jeruzalemského večeradla do ďalej budúcnosti. Cez stáročia a generácie budú znieť až do konca vekov.

To bol naozaj «deň, ktorý učinil Pán» (Ž 118,24): deň, v ktorom Kristus, ukrižovaný a uložený do hrobu, vstal z mŕtvych. V ten istý deň sa zjavil apoštolom zhromaždeným vo večeradle. Videli ho na vlastné oči. V ten istý deň dýchol na nich a povedal: «Prijmite Ducha Svätého. Komu odpustíte hriechy, budú mu odpustené, komu ich zadržíte, budú zadržané» (Jn 20,22-23). Odvtedy ten deň prechádza cez všetky stáročia a generácie.

Jeden z Dvanástich, Tomáš, nebol s apoštolmi, keď prišiel Kristus medzi nich. A keď mu všetci ostatní rozprávali o stretnutí s Učiteľom, *nechcel veriť*. Nestačilo mu osobné svedectvo apoštolov, nestačilo mu ich slovo. Nárokoval si vidieť. «Ak nevidím na jeho rukách stopy po klincoch a nevložíš svoju ruku do jeho boku, neuverím» (Jn 20,25).

Viera však nespočíva vo videní. «*Viera je z hlásania a hlásanie sa uskutočňuje skrze Kristovo slovo*» (Rim 10,17).

2. Ježiš Kristus však dal Tomášovi možnosť vidieť. Prišiel do večeradla výslovne pre neho o osem dní, v oktáve zmŕtvychvstania. Tomáš sa mohol *presvedčiť na vlastné oči*, že ten, ktorý bol ukrižovaný, ktorý naozaj zomrel a bol uložený do hrobu, žije. Zoči-voči svedectvu vlastných očí, zoči-voči svedectvu všetkých zmyslov *popieranie ustúpilo tvrdeniu*. Čím viac sa predtým priecil, čím ráznejšie vyhlasoval: «*Neuverím*», tým viac teraz vyznával. Dvoma výrazmi povedal všetko, vyjadril všetko to, čo zmŕtvychvstanie v sebe obsahuje: «*Pán môj a Boh môj!*» (Jn 20,28). Nikto iný nevyznal pravdu o Kristovi tak otvorene, s takou nepochybnou istotou.

Možno tiež povedať, že Tomášova viera ďaleko prevýšila jeho neveru. Stala sa nielen istotou, ale *ozajstným osvietením*. Z jednej strany Tomáš dosvedčuje, aké je ťažké pre človeka prijať pravdu zmŕtvychvstania, z druhej strany zasa ukazuje, že *zmŕtvychvstanie je dôležitým a rozhodujúcim svedectvom o Božej všemohúcnosti. Je to kľúčová udalosť Božieho diela v dejinách človeka a celého stvorenia.*

3. Kristus sa nezastaví pri Tomášovom vyznaní. «Uveril si, pretože si ma videl. Blahoslavení tí, čo nevideli, a uverili» (Jn 20,29).

Viera Cirkvi sa začína od apoštolov, od očitých svedkov, ale sa udržuje a rozvíja cez celé generácie *ako ovocie počúvania: počúvania svedectva apoštolov, počúvania samého Božieho slova, ohlasovaného Cirkvou, ktorá sa buduje na základe apoštolov a prorokov.*

Tak sa buduje aj vaša viera, drahí bratia a sestry, ktorých môžem dnes stretnúť *vo vašej slovenskej vlasti*. Dlhý čas sme očakávali toto stretnutie, dlhý čas pápež nachádzal zatvorené hranice. Ale konečne prišiel deň, keď *sa splnili naše spoločné túžby, naše dôverné očakávanie*. Nech je za to Pán Boh pochválený!

4. Nech je pochválený Pán za dar viery, ktorú vaši predkovia prijali, keď *počúvali Božie slovo, ohlasované svätým Cyrilom a Metodom. Od byzantského cisára Michala knieža Rastislav žiadal učiteľa, ktorý by vedel vysvetliť pravú kresťanskú vieru v reči ľudu* (porov. Život Konštantína-Cyrila XIV, 3). Z toho pozvania sa zrodilo poslanie svätých solúnskych bratov, ktorí vynašli abece-

du, zostavili gramatiku, začali prekladať Sväté písmo a liturgické knihy a položili základy vašej kultúry.

Od tých čias *kultúra a život Slovákov* vo svojich mnohorakých prejavoch *sú poznačené kresťanskou vierou*, ktorá prechádza cez celé ich dejiny ako životodarná voda: niekedy tečie pod zemou, inokedy preniká na povrch, ale vždy je tajomnou miazgou, ktorá zaisťuje rast a rozkvet stromu, čo prináša hojné plody svätosti, pracovitosti a vernosti.

Žiarivým výrazom toho sú *svätý Gorazd, Bystrík, Andrej-Svorad a pustovník Benedikt*. Svedčia o tom význačným spôsobom *blahoslavení košickí mučeníci*. Dokazujú to celé generácie, ktoré si od tých čias až dodnes zachovali prijatú vieru, žiarlivo ju chránili a cez stáročia ju odovzdávali neporušenú z otcov na synov. *Kto by chcel vytrhnúť kresťanskú vieru z kultúry a zo života slovenského národa, nemohol by pochopiť jeho dejiny, od tých najstarších až po dnešné.*

5. *Nechýbali pri tom ťažké skúšky*. Veľa rás musel slovenský národ bojovať o samotné prežitie: stačí si pomyslieť na tatarský vpád, na dlhé obsadenie Turkami na nástrahy, ktoré číhali na samotnú totožnosť národa. No v každej ťažkosti slovenský národ nachádzal vo viere silu odolať s neochvejnou vytrvalosťou. Zostali po tom stopy aj v mnohých ľudových piesňach, do ktorých národ vliat svoje city.

Táto viera, drahí bratia a sestry, sa osobitným spôsobom prejavovala v dvoch rozmeroch, ktorými sa vyznačuje vaše kresťanské svedectvo: *je to vaša úcta k Sedembolestnej Panne Márii, Patrónke Slovenska, a vaša vernosť Petrovmu Stolcu.*

Z Velehradu do Bratislavy som dnes preletel ponad Záhorie, kde leží *Šaštín, národná svätyňa Sedembolestnej Panny Márie*. Šaštín, Levoča, Gaboltov, Staré Hory, Mariánka, Ľutiná a mnohé iné pútnické miesta zasvätené Panne Márii: koľko pútnikov ich cez stáročia navštívilo, koľko ich tam znova našlo stratenú vieru, koľko ich tam dostalo posilu! *Ako nespomenúť dôležitý význam, ktorý mali púte v týchto posledných rokoch?* Ich ozvena prekročila hranice. Zástupy mládeže a desaťtisíce pútnikov napriek zákazom a rozličným prekážkam smelo prejavili svoju oddanosť Matke Božej. *Aj preto sme dnes tu!*

A čo povedať o láske Slovákov k rímskemu pápežovi? Milovaní bratia a sestry, drahí Slováci a Slovenky, pápež vie, ako veľmi ho máte radi. *Ale aj pápež vás uistuje, že vás má veľmi rád!* Viem, že táto dvojaká láska, k Panne Márii a k Petrovmu nástupcovi, je vzácné dedičstvo, ktoré vaši predkovia prijali od svätých vierozvestov Cyrila a Metoda a počas stáročí ho odovzdávali z pokolenia na pokolenie, takže prišlo až k vám. *Pokračujte, opakujem vám, pokračujte tak aj v budúcnosti!*

6. *Posledné časy boli mimoriadne ťažké.* Čítame v Skutkoch apoštolov, že «čím ďalej, tým viac pribúdalo veriacich Pánovi; veľké množstvo mužov a žien» (Sk 5,14). A to aj napriek tomu, že viera sa na začiatku stretala s veľkými ťažkosťami a s odporom. Cirkev bola už od počiatku vystavená tvrdým skúškam.

Možno povedať, že i na Slovensku, v období skúšky «pribúdalo veriacich Pánovi; veľké množstvo mužov a žien»?

Ťažko odpovedať s istotou na takúto otázku, pretože to uniká čisto ľudským meradlám. Vráťme sa skôr v mysli k Tomášovi, ktorý, hoci bol apoštolom, bol «neveriaci», ale po stretnutí so vzkrieseným Kristom sa stal jeho horlivým vyznavačom: «Pán môj a Boh môj!» Vyznavač a apoštol, a to až do preliatia vlastnej krvi.

7. Myseľ tu zalieta k toľkým ľuďom, ktorí aj na Slovensku vyznali po tieto roky svoju vieru, hoci sa tým vystavovali nebezpečenstvám.

Biskupi, ktorí skončili vo väzeniach, ktorých uponižovali, trýznili a prekazili im vykonávať ich poslanie. *Kňazi*, ktorých ohrozovali, napádali a obmedzovali vo vykonávaní kňazskej služby. *Reholníci*, ktorých vyhnali z kláštorov a zatvárali. *Rehoľné sestry*, ktoré násilím odlúčili od služby chudobným. *Rodičia*, ktorých donucovali obmedzovať kresťanskú výchovu svojich detí. *Deti*, ktoré vychovávali k dvojkoľajnosti: a jej prvým prejavom bolo popieranie Boha. *Tolki, tolki, čo trpeli pre svoju vieru!*

Krv mučeníkov bola vždy semenom nových kresťanov. Táto zásada platí dnes ako včera a vzkriesený Ježiš Kristus nám to pripomína. *Duch Boží vás nikdy neopustil.* Bol vždy s týmto Božím ľudom, ktorý žije na Slovensku, bol pri mládeži a pomáhal jej, viedol rehoľníkov a rehoľné sestry pri výchove novicov a novíciek, sprevádzal bohoslovcov v ich príprave na kňazstvo, oduševňoval mnohých apoštolov a mnohé duchovné hnutia, čo pracovali v skrytosti. A výpočet by ešte mohol pokračovať.

Nech je za to všetko Pán Boh pochválený!

8. Liturgia dnešnej nedele nás znova privádza do večeradla, kde vzkriesený Kristus stojí medzi apoštolmi a odovzdáva im poslanie, ktoré dostal od Otca: «Ako mňa poslal Otec, aj ja posielam vás» (Jn 20,21).

Je potrebné, aby sa Cirkev vo vašej vlasti znova a znova započúvala do týchto slov a s novou silou vzala na seba poslanie ohlasovať Kristov kríž a jeho zmŕtvychvstanie, a to na čele so zborom všetkých vašich biskupov.

Dnešná liturgia nás ďalej prenáša na ostrov Patmos, miesto vyhnanstva apoštola a evanjelistu Jána. Slová jeho Knihy zjavenia poukazujú na dosah poslednej pravdy o Kristovi — jeho veľkonočného tajomstva.

Apoštol pokračuje: «Neboj sa! Ja som Prvý a Posledný a Živý. Bol som mŕtvy, a hľa, žijem na veky vekov a mám kľúče od smrti a podsvetia» (Zjv 1,17-18).

To hovorí Kristus. Prvorodený zo všetkého stvorenia. Kristus, prvorodený z mŕtvych a vládca nad kráľmi zeme (porov. Zjv 1,5).

Hovorí Kristus, a to mocou svojej vykupiteľskej smrti: «Bol som mŕtvy.» — Hovorí mocou svojho zmŕtvychvstania: «Hľa, žijem na veky vekov.»

Kristus hovorí: «Moje kráľovstvo nie je z tohoto sveta» (Jn 18,36). Preto len on má kľúče od smrti a podsvetia. Len on — ukrižovaný a zmŕtvychvstalý — dosahuje posledný význam a zmysel človeka. Len on má takú moc. Plnú moc. Preto hovorí: «Nebojte sa!»

Nebojte sa!

Po všetkých skúsenostiach prenasledovania, nepriateľstva a pokušenia on vám hovorí: «Nebojte sa!»

«Blahoslavení tí, čo nevideli a uverili» (Jn 20,29).

*Základ Cirkvi
je na skale!
Dôverujte jej!*

Ján Pavol II.

Bratislava

22.4.1990.

Po svätej omši, ktorá sa vyznačovala hlbokým prežívaním eucharistického veľkonočného tajomstva, precítenými modlitbami, mohutným nadšeným spevom, dôstojným a usporiadaným správaním, Svätý Otec sa takto rozlúčil s jasajúcim zástupom ľudu zo Slovenska i zo susedných krajín:

Drahí bratia a sestry!

1. Naše stretnutie sa chýli ku koncu. Prišla chvíľa rozlúčky. Prosíme Pána Boha o požehnanie. Diakon nás rozpúšťa a rozídeme sa domov, do sveta, do každodenného života, do práce.

Býva to už tak: keď oči žiaria radosťou, keď sa už srdcia hlbšie porozumeli, keď sa už mysle spájajú vo vzájomnom porozumení, prichádza rozlúčka, smutná ale nevyhnutná.

Návšteva bola krátka, ale obsažná. Bola túžená a očakávaná, nielen vami, ale aj mnou. Chcel som si ňou v prvom rade uctiť pamiatku svätého Cyrila a Metoda, patrónov Európy spolu so svätým Benediktom. Chcel som vidieť vás všetkých a uistiť vás o svojej duchovnej prítomnosti medzi vami počas všetkých týchto rokov. Chcel som si spolu s vami obnoviť vieru v zomrelého a vzkrieseného Krista. Chcel som stretnúť svojich bratov v biskupskej službe, postavených na čelo diecéz, ktoré boli cez dlhé roky bez svojich otcov a pastierov. Verný Kristovmu príkazu chcel som ich posilniť vo viere (porov. Lk 22,32).

Mohol som uskutočniť túto svoju túžbu a zároveň splniť svoju povinnosť. Som za to hlboko povďačný Pánu Bohu.

2. Ešte raz chcem vyjadriť vďaku aj pánu prezidentovi štátu za pozvanie na túto návštevu. Jeho pozvanie a moja túžba sa stretli a dožičili nám všetkým tieto dva dni spoločnej radosti. Nech je za to pochválený Pán! Ďakujem všetkým vrchnostiam na každej úrovni, ako aj všetkým tým, čo túto návštevu pripravili a starostlivo sprevádzali jej priebeh.

3. *Odnášam si v myslí a v srdci spomienku na vašu vieru a na vaše oduševnenie. Roky ťažkých skúšok zanechali svoje stopy, ale ukázali aj vytrvalosť mnohých; tá dosiahla v mnohých prípadoch vrchol hrdinstva. Myslí na rodiny, ktoré sa s nesmiernymi obeťami usilovali vychovávať a formovať vo viere svoje deti. Myslí na mládež, ktorú sa pokúšali pomýliť, ale ona nestratila smäd po pravde, spravodlivosti a láske a stala sa práve v úsilí o tieto hodnoty hlavným činiteľom pri nedávnych zmenách. Nech sa nosné piliere spravodlivosti a pravdy, slobody a lásky stanú základmi pokoja vo vašom spoločenstve!*

Poznám vernú službu mnohých kňazov, ktorí strávili dlhé hodiny v spovedniciach a vychovávali svedomie ľudí k hlbokému životu s Bohom. Prítom urobili všetko, čo bolo v ich silách, aby pestovali tú časť Pánovej vinnice, ktorá bola prístupná ich pastoračnému úsiliu. — Ako zabudnúť na rehoľníkov a rehoľné sestry, ktorí nielen zostali verní svojmu povolaniu, ale našli aj vnútornú

silu prehlbiť ho? Ako nespomenúť rôzne laické hnutia, ktoré s apoštolskou horlivosťou dokázali prinášať Boha aj do toho sveta, ktorý ho úradne vylúčil?

4. Drahí moji, *otvárajú sa pred vami obrovské polia v oblasti evanjelizácie a katechizácie*. Toto bude vaša *prvoradá úloha*, ktorej sa musíte venovať so všetkými silami. Vyžaduje to vernosť vašim historickým, cyrilometodským koreňom, ukladá vám to za povinnosť perspektíva harmonického rastu, rešpektujúceho vašu národnú totožnosť, žiada to aj skutočné dobro vašich rodín a budúcnosť vašich detí.

5. Osobitným spôsobom sa obraciam *na mládež*: Budúcnosť vašej vlasti závisí najmä od vás. *Vy ste budovateľmi budúcnosti Cirkvi a národa*. Uvedomte si túto obrovskú zodpovednosť! Pamätajte, že súladnú stavbu možno postaviť len vtedy, keď sa bude budovať na predtým položených základoch a podľa už vopred pripraveného projektu. Základy vašej kultúry položili svätý Cyril a Metod; oni naznačili aj hlavné rysy projektu budúceho vývoja. *Ten projekt má svoje meno: Ježiš Kristus. Nebojte sa Ježiša Krista!* On je vašim skutočným priateľom, on vás nikdy neopustí.

Rodinám hovorím: váš rodinný kozub nech je naozaj malou cirkvou! Zachovávajúte vzájomnú vernosť. Vaša manželská jednota nech je živým obrazom jednoty medzi Kristom a jeho Cirkvou. Prijímajte život ako výraz vašej lásky. Dovoľte Pánovi, aby prebýval medzi vami a vo vás!

Kňazov, bohoslovcov, rehoľníkov, rehoľné sestry a všetkých, ktorých Pán povolal k zasvätenému životu, nástojčivo prosím, aby boli verní osobitnému povolaniu, ktoré dostali od Boha ako dar. Nezastavujte sa pri spomienke na prežité skúšky, ale žite pre budúcnosť. Povolanie od Boha je povolanie dynamické, misionárske, zamerané na šírenie Božieho kráľovstva.

Všetkým *laikom, ako aj duchovným a apoštolským hnutiam* pripomínam: *Vy ste živou časťou Kristovej cirkvi!* Prijímajte bohatstvo náuky a milosti, ktoré vám Cirkve dáva, ale stávajte sa aj jej hlasom a prítomnosťou vo všetkých prostrediach, s odvahou a láskou, s horlivosťou a úctou.

Na *chorých* sa moje srdce obracia s mimoriadnou láskou. Po tieto roky som častejšie vyjadril svoje vďačné *ocenenie plodov vášho utrpenia a daru vašich modlitieb*: hľadal som u vás solidaritu a oporu a stretol som sa vždy s plným porozumením a veľkodušnou obetavosťou. Nech vás za to Pán Boh hojne odmení! *Milujte ukrižovaného Krista*: nech je on vašou silou, nech je nezlomnou silou vašej nádeje!

Všetkým veriacim kladiem na srdce: *Buďte jednotní! Zjednoďte sa okolo svojich biskupov!* V každej diecéze nech je biskup skutočným otcom a pastierom pre každého.

6. Pozdravujem aj *národnostné menšiny* žijúce v tomto štáte, menovite občanov maďarského pôvodu.

Usilujte sa o to, aby ste všetci tvorili *jedinú rodinu v Kristovi*, v ľudskej a kresťanskej spolupatričnosti. Po-

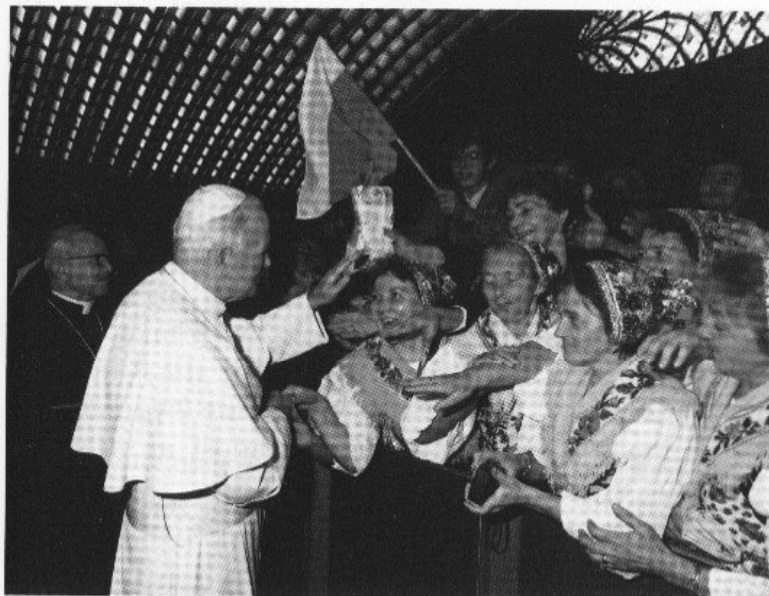
zdravujem aj tých, ktorí sem prišli z blízkych krajín. Budujte všetci spolu, vo vašom spoločnom záujme, spolunažívanie založené na spravodlivosti a pokoji.

Nakoniec pozdravujem všetkých vašich *krajanov žijúcich v zahraničí: aj oni milujú túto krajinu*, ku ktorej ich myseľ často zalieta s nostalgiou a žiaľom. Kiež by sa ich odlúčenosť stala plodnou pre všetkých, aby každá duchovná, kultúrna i materiálna hodnota slúžila spoločnému dobru!

7. *Praha, Velehrad, Bratislava*: tri krátke zastávky, tri príležitosti na krátke stretnutie, ale toľko ľudských tvári, toľko osôb a za prítomnými ešte toľko neprítomných, ktorí tu nie sú pre rôzne príčiny. *Všetkých nosím vo svojom srdci*. Osobitne tých, ktorí sú *s nami zjednotení vo viere v Krista a v jediného Boha*. Mnohé veci nás spájajú a vedú nás k tomu, aby sme boli spolu a spolu aj žili a pracovali. Petrov nástupca chce všetkým ohlasovať iba Ježiša Krista, zomrelého a zmŕtvychvstalého, jeho pravdu a jeho lásku.

V tomto duchu vás všetkých pozdravujem.
Dúfam, že nie je to «zbohom», ale «dovidenia»!

III JÁN PAVOL II. k slovenským pútnikom V RÍME

**SRDEČNE VÍTAM VO VEČNOM MESTE
DRAHÍ BRATIA A SESTRY
ZO SLOVENSKA**

Po návšteve Svätého Otca v Bratislava, ktorá sa uskutočnila 22. apríla 1990, prichádzalo do Ríma každú stredu veľa Slovákov. Na všeobecnej audiencii 19. septembra ich bolo vyše dva tisíc. Pri každom stretnutí Svätý Otec Slovákov pozdravil a povzbudil. Prinášame niekoľko význačných posolstiev Svätého Otca Slovákom v doslovnom znení:

VIERA JE VEĽKÝ DAR.
POVZBUDZUJTE V NEJ SVOJICH BRATOV A SESTRY.

«Drahí bratia a sestry, vy ste prvá skupina Slovákov, s ktorou sa stretám po mojej návšteve v Bratislave. Pri tejto návšteve som s veľkou radosťou konštatoval, ako silno je zakorenená viera v srdci Slovákov. Je to iste veľký Boží dar. Pri vašej púti v Ríme posilnite sa vo viere, a keď sa vrátite pod Tatry, povzbudzujte v nej aj svojich bratov a sestry.»

(2. mája 1990)

STE ŽIVOU ČASŤOU KRISTOVEJ CIRKVI

«Drahí Slováci a Slovenky, zo srdca vás všetkých úprimne pozdravujem. Prišli ste do Ríma v takej početnej skupine z malého Slovenska. Odneste si z Ríma ako ovocie vašej púte duchovnú radosť, že ste živou časťou Kristovej cirkvi. A rozširujte túto radosť aj vo vašej krásnej vlasti.»

(16. mája 1990)

UDRŽIAVAJTE A ZVEĽAĎUJTE OHEŇ VIERY

«Drahí slovenskí pútnici a pútničky! Zo srdca vás vítam vo Večnom meste. Pri návšteve v Bratislave som vám kládol na srdce, aby ste neprestajne udržiavali a zveľaďovali oheň viery. Iste aj vaša púť do Ríma môže prispieť k oživeniu tejto viery. Nech vám v tom pomáha vaša Sedembolestná Patrónka, s apoštolským požehnaním, ktoré s radosťou udeľujem vám, vašim drahým a všetkým veriacim na Slovensku.»

(23. mája 1990)

MOJE SRDCE JE STÁLE S VAMI

«Naša myseľ zalieta v tejto chvíli na krásne Slovensko pod Tatrami, kde v Šaštíne a na iných pútnických miestach sa zhromaždilo na tisíce pútnikov, aby si uctili svoju nebeskú Matku. V duchu sa v modlitbe spájam so všetkými pútnikmi na čele s vašimi biskupmi. Milo spomínam na svoju nedávnu návštevu u vás a uisťujem vás, že moje srdce je ešte stále medzi vami. V týchto historických chvíľach po mnohoročnom ťažkom utrpení vás všetkých povzbudzujem, aby ste si uvedomili svoju vážnu zodpovednosť za kresťanskú budúcnosť vašej krajiny pod vedením Ducha Svätého.»

(3. júna 1990 po modlitbe Anjel Pána)

MODLIME SA ZA NOVÉ KŇAZSKÉ
A REHOĽNÉ POVOLANIA

«Túto nedeľu budú na Slovensku kňazské vysviacky. S láskou myslím na budúcich novokňazov. Aj vy sa zaiste modlite za ich zdravie a kňazskú horlivosť. Modlime sa aj za nové kňazské a rehoľné povolania. Cirkev vo vašej vlasti a na celom svete ich veľmi potrebuje. S vierou prijmite apoštolské požehnanie, ktoré zo srdca udeľujem vám, vašim drahým a všetkým tým, čo sa rozhodujú pre kňazský a rehoľný život.»

(13. júna 1990)

PETROV NÁSTUPCA A ÚSTAV SVÄTÉHO
CYRILA A METODA

«S radosťou vás vítam v Ríme. V Ríme je Petrov nástupca, ktorý vás chce utvrdiť vo viere, v Ríme je

Ústav svätého Cyrila a Metoda...ktorý sa pričiňuje o zveladenie viery medzi Slovákmi. Nech vás tieto dve okolnosti povzbudia k horlivejšiemu kresťanskému životu. Nech vám v tom pomáha apoštolské požehnanie, ktoré zo srdca udeľujem vám, vašim drahým, pracovníkom Ústavu svätého Cyrila a Metoda a celému slovenskému národu pod Tatrami.»

(4. júla 1990)

KTO SA RÍMA DRŽÍ, S RÍMOM PEVNE STOJÍ

«Som rád, že ste prišli v takom veľkom počte takmer zo všetkých krajov Slovenska. Svojou púťou do Ríma chcete posilniť vaše spojenie s pápežom, nástupcom svätého Petra. A je to správne. Jeden váš básnik napísal: “Kto sa Ríma drží, s Rímom pevne stojí!” Vaše dejiny sú toho jasným dôkazom. Buďte i naďalej pevní vo viere v úzkom spojení s vašimi biskupmi.»

(11. júla 1990)

KAŽDÝ DEŇ OBRACAJTE ZRAK K PANNE MÁRII

«Dnešná audiencia je v sobotu, v deň osobitne venovaný spomienke na Pannu Máriu. Nech je vaša mariánska úcta živá nielen v sobotu, ale stále. Každý deň obracajte zrak k Panne Márii. Nech vás mojím príkladom naučí milovať Pána Ježiša tak, ako ho ona milovala...S osobitnou láskou požehnávam tých, čo putujú do mariánskych svätýň na Slovensku.»

(21. júla 1990)

DIELO SV. CYRILA A METODA VO VAŠEJ VLASTI ODOLALO VŠETKÝM SKÚŠKAM

«Tento piatok sa bude v slovenských diecézach sláviť spomienka na svätého Gorazda, ktorý z Božej vôle pokračoval v diele vašich vierozvestov sv. Cyrila a Metoda. Nech svätý Gorazd oroduje u Boha za vás, aby ste svojím životom dosvedčovali, že dielo svätého Cyrila a Metoda vo vašej vlasti odolalo všetkým skúškam a slubne sa rozvíja. Nech vám v tom pomáha moje apoštolské požehnanie.»

(25. júla 1990)

PATRÍTE DO VEĽKEJ RODINY VERIACICH

«S láskou vás vítam na tejto audiencii. Vidíte okolo seba príslušníkov toľkých iných národností. Spája vás viera v Ježiša Krista. Ďakujte Bohu, že patríte do veľkej rodiny veriacich, ktorou je Cirkev. Znakom jednoty tejto rodiny je rímsky pápež, ktorého vy máte tak radi. Buďte vždy zjednotení s ním a s vašimi biskupmi, ktorých Petrov nástupca poveril, aby vás spravovali v Kristovom mene.»

(1. augusta 1990)

CELÝ NÁŠ ŽIVOT JE AKOBY DLHÉ A NAMÁHAVÉ PUTOVANIE

«Viem, že púť do Ríma vás stála nemalú obeť. Ale teraz máte radosť z toho, že ste dosiahli cieľ púte. — Celý náš život je akoby dlhé a namáhavé putovanie. Cieľom tohoto putovania je večná radosť v Bohu. — Proste o pomoc Pannu Máriu, ktorá po skončení svojej

životnej púte bola vzatá do neba, aby ste sa nedali ničím odvieť od tohto cieľa a dosiahli večnú radosť v nebi.»

(8. augusta 1990)

SVIATOK NANEBOVZATEJ NECH VÁS ĎALEJ INŠPIRUJE V KRESŤANSKÝCH IDEÁLOCH

«Medzi prítomnými sú Slováci a Slovenky. Srdečne vás tu vítam a pozdravujem. Dnešný sviatok Panny Márie, Matky Božej Nanebovzatej nech vás naďalej inšpiruje v kresťanských ideáloch, ktoré vedú vás i celé ľudstvo bližšie k jej božskému Synovi Ježišovi Kristovi, nášmu Záchrancovi.»

(Castelgandolfo 15. augusta 1990)

BUDETE MAŤ ÚČASŤ NA MOJOM DUŠPASTIERSKOM POSLANÍ

«Zaiste viete, že o pár dní odchádzam do Afriky povzbudiť vo viere tamojších kresťanov. Budem rád, ak ma budete sprevádzať svojimi modlitbami. Tým budete aj vy mať účasť na mojom dušpastierskom poslaní. Prosim vás, zostávajte aj naďalej horlivými spolupracovníkmi na misijnom diele Cirkvi, ako tomu bolo v minulosti. Čím viac budete pomáhať misiám, tým horlivejšími kresťanmi budete.»

(29. augusta 1990)

Z TISÍC HRDIEL SA OZÝVA...

«V posledných mesiacoch často zazneli v tejto aule slová vašej pápežskej hymny: “Z tisíc hrdiel sa ozýva pieseň nábožná, horlivá”. Dnes je vás tu vyše tisíc a

cítim, že predstavujete celé Slovensko modliace sa za mňa, za “náместníka Kristovho”. Zo srdca vám ďakujem za vašu oddanosť pápežovi, Kristovmu náместníkovi. Zachovajte si radosť z viery a z povedomia, že patríte do Cirkvi, ktorú Pán Ježiš aj dnes buduje na Skale, ktorou je Peter.»

(19. septembra 1990)

OBNOVTE HORLIVOSŤ ZA MISIE

«V srdci Katolíckej cirkvi chcete obnoviť svoju vieru a uvedomiť si, aké sú radosti i bolesti veriacich na celom svete. Zostávajte duchovne zjednotení s celou svätou Cirkvou. Blíži sa misijná nedeľa. Obnovte v novom ovzduší slobody horlivosť za misie, ktorou sa Slovensko v minulosti vždy vyznačovalo.»

(17. októbra 1990)

VAŠA CESTA DO RÍMA NIE JE OBYČAJNÝ ZÁJAZD. ALE NÁBOŽENSKÁ PŮŤ

«Velmí srdečne vás vítam vo Večnom meste. Viem, že vaša cesta do Ríma nie je obyčajný zájazd, ale náboženská púť. Viem, že vaše putovanie nie je pohodlné, ale je spojené s veľkými námahami a obetami. A viem aj to, že hlavným cieľom vašej cesty do Ríma je stretnúť sa s Nástupcom svätého Petra, s rímskym pápežom. Ďakujem vám za tento dôkaz lásky a vernosti. Zo srdca vám želim, aby ste mali vždy ducha obetavosti, bez ktorého nie je možné nasledovať Krista. A aby ste vydržali na ceste horlivého kresťanského života, k tomu vám udeľujem apoštolské požehnanie. Nech

Božia milosť zostúpi aj na vašich milých doma a na celé drahé Slovensko.»

(24. októbra 1990)

KŇAZSKÝ ŠTVRTOK A KŇAZSKÁ SOBOTA

«Skončila sa biskupská synoda o formácii budúcich kňazov. Zapojte sa do modlitieb za uskutočnenie jej uzáverov. Viem, že medzi Slovákmi sa prvý štvrtok a prvá sobota v mesiaci prežívajú ako kňazský štvrtok a kňazská sobota, že sa konajú modlitby za nové kňazské a rehoľné povolania, ako aj za posvätenie a vytrvalosť tých, čo už poslúchli Pánov hlas a pracujú v jeho vinici. Pokračujte v tejto akcii! Nech vám Panna Mária vyprosí a vyformuje mnoho svätých kňazov podľa vzoru najvyššieho veľkňaza Ježiša Krista, jej Syna. V tejto nádeji s láskou požehnávam vás, vašich príbuzných a všetkých tých, čo sa modlievajú za kňazské a rehoľné povolania.»

(31. októbra 1990)

NECH DUCH KRISTOVHO EVANJELIA STVÁRŇUJE VÁŠ ŽIVOT

«Som rád, že vás môžem privítať vo veľkej rodine veriacich v Ríme. V týchto dňoch si budete pripomínať prvé výročie znovu získanej náboženskej slobody. Tento veľký dar treba dobre využiť. Usilujte sa o to, aby duch Kristovho evanjelia stvárňoval váš súkromný i rodinný život a prenikal aj do všetkých oblastí verejného života. K tomu zo srdca udeľujem apoštolské požehnanie vám, vašim drahým a všetkým, čo obývajú krásnu zem pod Tatrami.»

(14. novembra 1990)

KRÁSNE SVEDECTVO REHOĽNÝCH SESTIER PÁNU JEŽIŠOVI

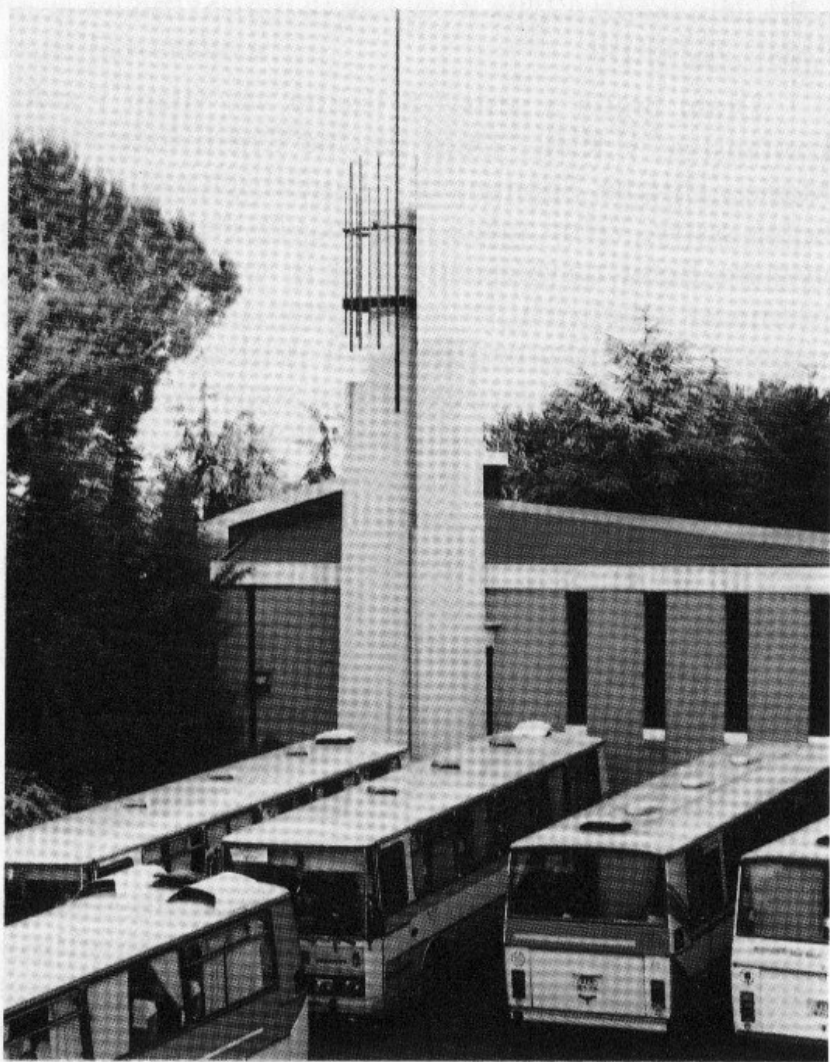
Drahí bratia a sestry! S láskou vás vítam v srdci kresťanstva, v Ríme. Dnes slávime Obetovanie Panny Márie v chráme. Spomíname v modlitbách najmä na rehoľné sestry. Veľmi túžim po tom, aby ste si uvedomili význam Bohu zasväteného života a správne oceňovali prítomnosť rehoľných sestier v živote Cirkvi. Rehoľné sestry na Slovensku prestáli ťažkú skúšku. S Božou pomocou vydali Pánu Ježišovi krásne svedectvo vernosti a lásky. Proste Pannu Máriu, aby Slovensko malo stále mnoho veľkodušných sestričiek. S týmto úmyslom udeľujem apoštolské požehnanie vám, vašim drahým, všetkým Slovákovi a Slovenkám, a osobitne všetkým starým a chorým rehoľným sestrám na Slovensku. Pochválený buď Ježiš Kristus!

(21. novembra 1990)

ČÍM VERNEJŠIE BUDETE ŽIŤ KREŠŤANSTVO, TÝM ÚČINNEJŠIE BUDETE BUDOVAŤ SVOJU VLAST'

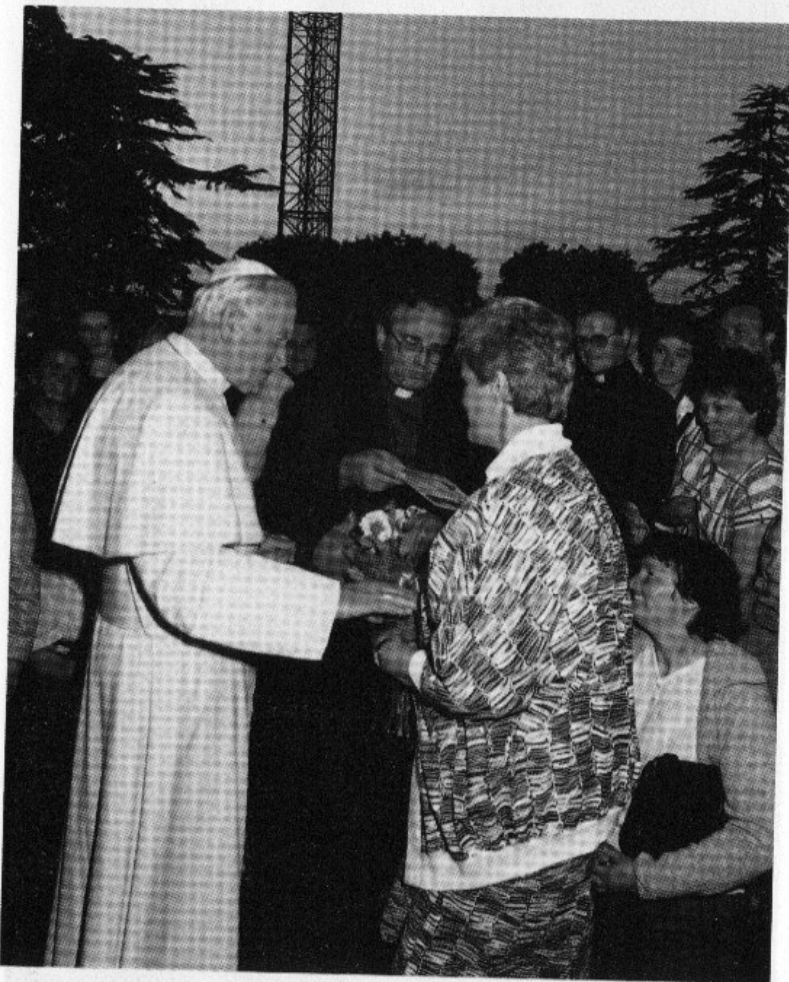
«Srdečne vás vítam vo Večnom meste, drahí bratia a sestry z Ružomberku a okolia. Nech vás táto púť posilní vo viere v Krista. Tak budete môcť lepšie milovať aj svoj národ. Čím vernejšie budete žiť svoje kresťanstvo, tým účinnejšie budete budovať aj svoju vlasť. K tomu vám udeľujem svoje apoštolské požehnanie. A zo srdca žehnám aj celému slovenskému národu. Pochválený buď Ježiš Kristus.»

(28. novembra 1990)

Slovenskí pútnici po audiencii u Svätého Otca navštívili aj Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda v Ríme. — Na fotografii: autobusy pred kaplnkou Ústavu. Vpravo hore: O. biskup Domimik Hrušovský sa prihovára pútnikom. Vpravo dole: Pútnici pozorne sa zúčastňujú na svätej omši.

V deň sedemdesiatych narodením Svätého Otca bola v Ríme skupina slovenských pútnikov. Vo Vatikánskych záhradách pri ludskej jaskyni mu odovzdali kyticu kvetov zo Slovenska. — Ako tie živé kvety zo Slovenska, nech je stále živá modlitba Slovákov za Jána Pavla II.: «Živ, Bože, Otca Svätého, námestníka Kristovho!»

32

BIBLIOTHECA
Dr. JOZEF MICHALOV

P.doc. RNDr. Jozef Michalov DrŠo
Astrova 50, 821 01 Bratislava
SLOVAKIA